

OTROK
IN
KNJIGA

1

th ✓

4p -

BRALECI

Spoštuj knjigo!

Dragocen prijatelj je

in svetovalca.

Še na vsak njen list!

Nj ko vedno ovita!

Vmi jo po 14 dneh!

Tudi drugi bi jo radi brali!

OTROK IN KNJIGA

1

19092

Mariborska knjižnica
PIONIRSKA KNJIŽNICA

1972

ZALOŽBA OBZORJA MARIBOR

OTROK IN KNJIGA

1

1972

ZALOŽBA OBZORJA MARIBOR

Zbornik uredila s sodelovanjem uredniškega odbora Darja Kramberger

Redakcija tega zbornika je bila končana januarja 1972

Za vsebino prispevkov odgovarjajo avtorji

Izdali Pionirska knjižnica Mariborske knjižnice, Pedagoška akademija Maribor
in festival Kurirček

Naslov uredništva: Pionirska knjižnica Maribor, Rotovski trg 2

OTROK
IN
KNJIGA

028.5

OTR₁

Mariborska knjižnica
PIONIRSKA KNJIŽNICA

19092

NA ZAČETKU POTI

Zbornik OTROK IN KNJIGA je nastal na pobudo mnogih, ki se zavedajo, da je treba mladinsko književnost temeljito strokovno obravnavati, ob mladinskih knjigah pa upoštevati in dobro poznati tudi mladega bralca. Že dalj časa so pogrešali ustrezno publikacijo, ki bi se izrecno posvečala temu raziskovalnemu področju. Zlasti določne so bile zahteve festivala Kurirček, ki se širše ukvarja s problematiko mladinske književnosti, saj so udeleženci na prvem festivalskem plenumu v Mariboru pred devetimi leti predlagali, da bi ustanovili redno strokovno publikacijo.

Zamisel, ki je dalj časa dozorevala, uresničujejo pionirska knjižnica Mari-borske knjižnice, pedagoška akademija Maribor in festival Kurirček v Medna-rodnem letu knjige 1972. Uredniški odbor je začel delati januarja 1971 in je zbornik zasnoval kot vsakoletni zvezek, v katerem bodo sodelavci iz vse Jugo-slaviije razpravljali o mladinski književnosti in o mladem bralcu — otroku in mladostniku — z literarnozgodovinskega, literarnoteoretičnega, psihološkega, sociološkega in likovnega vidika.

V zborniku želimo zajeti vso raznoličnost problemov in raznovrstnost vi-dikov, s katerimi se avtorji lotevajo teh problemov. Osnovna naloga zbornika bo spodbujati k rednemu in trajnemu raziskovalnemu delu, hkrati pa naj bo v pomoč tistim, ki so v svojih poklicnih ali kakršnihkoli stikih z mladino tudi posredniki med njo in njej namenjenimi knjigami. Zato bo zbornik imel dva dela, v prvem bodo objavljene razprave, študije in analize, v drugem pa, ki bo bolj informativen, razni zapisi, gradivo, bibliografije, sezname in drugo.

V prvem zborniku se nismo mogli izogniti težavam, ki spremljajo nastan-janje vsega novega, tako na primer tokrat ni zajeta ilustracija, ta pomembni del otroške knjige, da o slikanici niti ne govorimo. Letos tudi še ne sodelujejo vsi, ki so se na naše vabilo odzvali in so pripravljeni s svojimi prispevki raz-širiti vsebinski krog, zavedamo pa se, da se še nismo obrnili na vse, ki se že ukvarjajo s temi vprašanji in bi glede na svoje dosedanje delo lahko mnogo pri-pomogli. Vabimo k sodelovanju v bodočih letnikih vse, ki čutijo za dolžnost, da s svojimi razmišljanji in raziskavami dopolnijo to doslej premalo obdelano področje.

Temeljna kulturna skupnost Maribor in Kulturna skupnost Slovenije sta nam s svojimi dotacijami nudili potrebno pomoč in nam s tem izkazali za-upanje, zato se jima zahvaljujemo.

Darja Kramberger

Milan Divjak

Maribor

PROBLEM MLADEGA BRALCA

Čeprav govorimo o našem stoletju kot o stoletju otroka, je vendarle res, da ostaja otrok bolj ali manj neznanka. Na vseh področjih, kjer pridemo v stik z otrokom, opazimo, da v bistvu ne vemo, kako naj ravnamo. To velja enako za vzgojo in izobraževanje, za odnose v družini, za javno skrb za mladi naraščaj, še posebno pa tedaj, ko govorimo o vplivu kulture, okolja na mlado generacijo. Kljub hitremu znanstvenemu in tehničnemu razvoju malo vemo o otroku, o njegovem razvoju in potrebah, o vplivih, ki ga oblikujejo. Vse to velja tudi tedaj, ko govorimo o mladem bralcu. Že dolgo je tega, ko so začeli razpravljati o mladinski književnosti, vendar so bili redki, ki so pomislili najprej na otroka, ki mu je bila knjiga namenjena. Šele pozneje so spoznali, da ni dovolj, če obravnavamo književnost za otroke le z vidika literarne teorije, zgodovine, tematike, stilistike in podobno, ampak je treba tudi vedeti, kako otrok berilo razume, doživlja, sprejema. Če velja vse to za druge dežele, ki so daleč pred nami, tedaj je res, da smo pri nas glede tega še bolj v zaostanku.

Tako skromno poznavanje mladega bralca je škodljivo ne le zato, ker je literarna vzgoja v šolah bolj ali manj nedognana, neuspešna, ampak tudi zato, ker se otrokom in mladim ponuja vse več beriva, ki ima predvsem komercialne namene. Gre torej za javno, množično in surovo izkoriščanje otroka, za po-neumljanje in zastrupljanje njegove zavesti. Rečemo lahko, da so naši starši premalo razgledani, da bi lahko vodili otrokov bralni razvoj, nič boljše pa ni, ko govorimo o učiteljih, o knjižničarjih in o drugih, ki se srečujejo z otrokom. Kajti povsod se govori predvsem z vidika literature, zelo malo pa se razpravlja o otroku, nauk o mladem bralcu je pri nas nerazvit in zanemarjen.

KAJ PROUČUJE ZNANOST O MLADEM BRALCU

Problematiko branja so raziskovali z različnih vidikov. Tako so recimo podrobno proučili psihofiziologijo bralnega procesa, to je delovanje čutil, živčnih centrov, delovanje različnih sistemov, napake pri branju in bralne motnje. Zelo podrobno je tudi raziskana metodična plat bralnega procesa. Različni strokovnjaki, psihologi, pedagogi in drugi, so poskušali ugotoviti bralne tipe, vrste branja po doživljanju, po literarnih zvrsteh, po motivaciji in interesih. Skrbno so tudi proučevali bralne navade pri odraslih, njihov odnos do knjige, srečanje

s knjigo, vpliv knjige na bralce in podobno. Skratka, zanimanje za bralca se je vsestransko povečalo, ko je knjiga postala ne le del kulturnega življenja, ampak tudi potrošniški predmet, predvsem pa glavni vir informacij pri študiju.

Še posebej pa se je zadnje čase povečalo zanimanje za mladega bralca. To pa zaradi tega, ker gre za razvoj, za obdobje, ko ima knjiga najmočnejši vpliv na človeka. Spoznanja o mladem bralcu niso potrebna le psihologu, ki želi razumeti otrokov razvoj, njegovo doživljanje lepote, spoznavanje resnice, oblikovanje moralnih in drugih stališč in vrednot, ampak tudi pedagogu, ki želi vedeti, kako otrok knjigo sprejema, kaj v njej išče, kaj od nje pričakuje. Tudi učitelju so potrebna spoznanja o mladem bralcu. Ne gre le za prvo, začetno branje, temveč za razvoj literarnega, informacijskega, zabavnega in študijskega branja. Če učitelj ne pozna zakonitosti bralnega razvoja, bo le približno in površno usmerjal otroka h knjigi, njegovo delo bo rodilo slabe uspehe. Seveda tudi pisatelju, ki piše za otroke, ne bi škodilo, če bi več vedel o tem, kako otrok razume in doživlja pisano besedo. Tudi založniške hiše bi laže vodile svojo politiko, če bi ljudje, ki tam odločajo o otroški literaturi, več vedeli o mladem bralcu. Pouk o mladem bralcu bi moral biti tudi sestavni del programa za knjižničarje, kajti največ obiskovalcev javnih knjižnic je iz vrst mladine.

Zelo zmotno je mnenje, da se nauk o mladem bralcu omejuje le na psihologijo, da gre pri tem le za psihologijo mladega bralca. Poleg razvojne psihologije, ki proučuje genezo literarnega ali kakega drugega branja, je tudi pedagogika tista znanost, ki se zanima za mladega bralca. Res pa je, da je tako znanje zelo skromno med slavisti, ali pa ga sploh ni. Toda problematika mladega bralca je tudi sociološki problem. Gre namreč za vprašanje, kako se kažejo pri izbiri beriva socialne razlike, kateri družbeni vplivi delujejo pozitivno in negativno na razvoj bralnih interesov, posebej kaj k temu razvoju prispevajo družinsko okolje, šola, javno življenje in končno sredstva množičnega obveščanja. Ni treba posebej dokazovati, da je takih podatkov pri nas zelo malo, skromno pa jih sprejemamo od tam, kjer so že dobljeni. Nauk o mladem bralcu je v bistvu kompleksna znanost, saj gre pri obravnavi tega problema za razvojno gledanje, ki med našimi učitelji in metodiki ni kaj prida upoštevano. Nauk o mladem bralcu so poskušali tam, kjer je že razvit, na različne načine opredeliti. Pri nas je takih poskusov bilo malo, o tem problemu premalo razmišljamo. Zato je tudi vprašanje, kako naj bi definirali problem, ki je le malo obdelan. Le tu pa tam, kot bomo videli, se kakšen pisatelj, teoretik ali pa kdo drug spomni in kaj pripomni tudi o mladem bralcu. Običajno gre za pesniške opredelitve otroštva, otroške fantazije, mladosti, globlje pa se v to problematiko nihče ne spušča. Na nemškem jezikovnem področju, kjer je nauk o mladem bralcu najbolj razvit, opredeljujejo to novo znanost kot Jungleserkunde. U. Wölfel pravi,¹ da je to področje, ki raziskuje bralne potrebe, nagnjenja, interese, obnašanje pri branju, razvoj branja na različnih razvojnih stopnjah. Beinlich² v obsežni metodiki pouka nemškega jezika uporablja nevtralni izraz in govori o literarnem razvoju otroka in mladostnika. H. Giehl³

¹ Ursula Wölfel: *Der junge Leser im Blickfeld der Forschung*. Entwicklungen und Ergebnisse der Jungleserkunde. Pädagogische Rundschau 1961, str. 683—695.

² Alexander Beinlich: *Handbuch des Deutschunterrichts im ersten bis zehnten Schuljahr*. Bd. II: *Das Lesen und die literarische Erziehung*. 3. Aufl. Emsdetten 1963.

³ Hans Eberhard Giehl: *Der junge Leser*. Einführung in Grundfragen der Jungleserkunde und der literarischen Erziehung. Donauwörth 1968. Str. 67.

kritizira vse te opredelitve, ker upoštevajo le literarni in psihološki vidik, zanemarjajo pa pedagoško in sociološko stran problema. Mnogi avtorji in med njimi tudi Beinlich poudarjajo, da je premalo, če se zanimamo le za problematiko literarnega branja, zanemarjamo pa branje revij, poljudnoznanstvenih in drugih knjig. To napako delajo tudi naši slavisti, saj obravnavajo v šolah le leposlovna berila, za čtivo dajejo le leposlovne tekste, vse drugo pa ostane bolj ali manj neznano. Pozabljajo, da otroci bero številne druge tiske, ki pogosto močneje vplivajo kot leposlovne knjige.

Ko smo kratko prikazali problematiko, s katero se bavi nauk o mladem bralcu, naj še nekoliko globlje osvetlimo vlogo in pomen različnih znanosti, ki lahko v tem pogledu kaj prispevajo. Gre za sodelovanje različnih znanosti od lingvistike, literarne teorije in zgodovine, psihologije otroka in mladostnika, do splošne in literarne pedagogike, metodike jezikovnega pouka, sociologije otrokovega razvoja, sociologije jezika in govora in seveda sociologije književnosti. K tej problematiki lahko prispevata tudi sociologija in psihologija javnega mnenja, sociologija in psihologija komunikacijskih sredstev, sociologija in psihologija ter pedagogika prostega časa. Poglejmo si nekoliko podrobneje vlogo posameznih znanosti!

Nekateri teoretiki, kot na primer H. Giehl, postavljajo na prvo mesto literarno pedagogiko (ki pri nas ne eksistira), kajti ta potrebuje za uresničevanje svojih vzgojnih ciljev dognanja vseh naštetih znanosti in seveda tudi lingvistične, literarno teoretične in literarno-zgodovinske vede. Literarnega pedagoga predvsem zanima, kako knjigo otroku približati, kakšne metode, sredstva pri tem uporabiti, da bi dosegli vzgojne cilje, to je, da bi otrok postal reden bralec dobre knjige, da bi iz nje dobival razvojne spodbude, da bi si ob knjigi oblikoval spoznanja, estetske, moralne in druge vrednote. Gre tudi za to, da je treba take in podobne vzgojne cilje zasledovati že v družini, da je treba že v predšolski dobi razvijati željo in potrebo po knjigi. Taka literarna pedagogika je potrebna vzgojiteljicam in staršem, pozneje učiteljem osnovnih in tudi srednjih šol, pa tudi knjižničarjem, založnikom, pisateljem. Literarna pedagogika je sinteza nauka o mladem bralcu. Vendar pri nas ne najdemo v metodikah jezikovnega pouka nič drugega kot poglavje o obravnavi obveznega branja. Vse drugo pogrešamo.

Psihologija je osrednja znanost, ki lahko prispeva k nauku o mladem bralcu. Posebno razvojna psihologija, ki obravnava razvoj psihičnih funkcij, sposobnosti in struktur, lahko osvetli vprašanje, kako se otrok umsko razvija, kako razume, dojema pojme, dogajanja, pojave, osebnosti in značaje, ki jih spoznava v knjigi. Nekateri poudarjajo le tako imenovani literarno estetski razvoj otroka in mladostnika in mislijo, da s tem lahko pojasnijo bralni razvoj. Estetski in bralni razvoj sta tesno povezana in odvisna od spoznavnega ali intelektualnega in čustvenega ter socialnega razvoja. Ni treba posebej dokazovati, da je proučevanje estetskega razvoja zelo zapleteno delo, da gre pri tem za likovni, govorni, glasbeni, plesno-motorični razvoj. In estetski razvoj je v začetku spojen z moralnim razvojem; estetske sodbe se lahko izražajo z moralnimi sodbami in narobe. Šele daljši razvoj in zorenje omogoči diferenciacijo med moralnimi in estetskimi sodbami in spoznanji ter doživetji. In moralni ter socialni razvoj sta podlaga za razumevanje značajev, ki jih opisujejo knjige, družbenih odnosov, dogajanj, konfliktov. Če torej želimo spoznati mladega bralca, ni dovolj, da govorimo le o umskem ali estetskem razvoju, spoznati je treba tudi globlje plasti otrokove in mladostnikove osebnosti, nje-

govo dinamično strukturo, ki se izraža v čustvenem, moralnem, karakternem in spolnem razvoju. Psihologija mladega bralca pa se ne more opirati le na razvojno psihologijo, temveč so ji potrebne še druge stroke psihologije. Gre najprej za socialno psihologijo, ki proučuje duševne procese, ki se porajajo v družbenih odnosih v družini, v šoli, med vrstniki in v javnem življenju, posebej pa raziskuje procese socializacije, razvoj osebnosti in medčloveške odnose. Seveda je za razumevanje mladega bralca potrebna tudi diferencialna psihologija umskega, moralnega in vsakega drugega razvoja, posebej pa diferencialna psihologija interesov. Še posebej pa je potrebna za razumevanje mladega bralca psihologija govora. Nujno potrebno je vedeti, kako poteka govorni razvoj v različnih razvojnih obdobjih, kako se oblikuje pasivni in aktivni besedni zaklad, kako se poraja razumevanje gramatičnih kategorij, kako poteka razvoj stavka, razumevanje jezikovnih oblik v tekstu in podobno. Škodovalo tudi ne bi, če bi razvili psihologijo jezika, kajti šele tedaj bi razumeli jezikovne plasti, jezikovne spremembe, probleme komunikacije in podobno, tedaj ne bi govorili le o logiki stavka, temveč bi lahko razpravljali tudi o psihološki sintaksi, da o drugih problemih ne govorimo. Končno bi naj omenili, da je premalo, če v zvezi z otrokom razpravljamo le o zgodovini otroške in mladinske književnosti, potrebno bi tudi bilo razpravljati o psihologiji književnosti na sploh in o psihologiji otroške književnosti posebej.

S tem pa program psihologije mladega bralca še ni izčrpan. Ne gre le za razumevanje in doživljanje literarne umetnine ali pa drugih zvrsti otroške in mladinske književnosti. Gre še za to, kakšne potrebe vodijo otroka in mladostnika k temu, da poseže po takem ali drugačnem čtivu. Psihologi in sociologi govorijo o tako imenovanih bralnih motivih. Raziskovanje bralnih motivov in seveda bralnih interesov so nekoč imeli za glavno nalogo psihologije mladega bralca, danes pa je jasno, da je to premalo, da je potrebno pojasniti tudi to, kako otrok doživi knjigo, kako razume njeno vsebino in literarne vrednote. Tudi raziskovanje bralnih interesov je le prva stopnja v raziskovalnem procesu mladega bralca, potrebno pa je prodreti globlje v odnos med otrokom in knjigo. Za to so potrebne subtilnejše raziskovalne metode, ki jih v neki meri že premore moderna psihologija. Tu ne gre le za raziskovanje zavestnih sfer otroške in mladostnikove duševnosti, temveč tudi za razumevanje podzavestne dinamike duševnosti, gre za globinski pristop k mlademu bralcu, gre za psihološko analizo bralca, ki lahko marsikaj prispeva tudi k psihoterapiji s pomočjo knjige, k biblioterapiji. Ni treba posebej poudarjati, da lahko marsikaj prispeva k razumevanju mladega bralca in literarnega ustvarjalca psihologija umetnosti na sploh in psihologija umetniškega ustvarjanja posebej. Zelo koristno bi tudi bilo, če bi izoblikovali psihologijo otroškega pisatelja, kajti tedaj ne bi več diskutirali, zakaj se nekateri pisatelji preusmerijo od »velike literature« k otroški, zakaj pišejo tako ali drugače, zakaj se znajo ali pa ne znajo približati otroku. In končno bi tudi bilo potrebno razviti psihologijo otroške književnosti, to je, potrebno bi bilo analizirati literarne tekste s psihološkega vidika, ugotoviti bi bilo potrebno, v katero razvojno stopnjo spadajo, kakšna je psihološka podoba junakov, ki nastopajo v otroški in mladinski književnosti, še posebej, če so to otroci. Take analize delajo predvsem literarni teoretiki, zato običajno niso preveč poglobljene.

In tako smo prišli do tretje znanosti, ki je nujno potrebna pri razumevanju mladega bralca, to je do sociologije, ki je bila še bolj zanemarjena kot psihologija. Tu ne gre le za razumevanje zakonitosti splošnega družbenega razvoja,

družbene strukture in dinamike, za proučevanje sociologije družbenih ustanov, temveč gre tudi za spoznanje specifičnih področij družbenega življenja, ki se stikajo s problematiko otrokovega in mladostnikovega razvoja ter seveda z vprašanji otroške književnosti. Najprej je treba omeniti, da je s psihologijo razvoja tesno povezana tudi sociologija otrokovega in mladostnikovega razvoja. Če je pri nas slabo razvita razvojna psihologija otroka in mladostnika, tedaj lahko rečemo, da razvojne sociologije mladega človeka pri nas še sploh nimamo, čeprav pri naših sosedih že razpravljajo o sociologiji mladine ali neka-teri, kot npr. Piaget, tudi o psihosociologiji otrokovega razvoja. Nedvomno je res, da bi lahko dobro oblikovana psihosociologija otrokovega in mladostnikovega razvoja bila dragocena in dovolj trdna osnova nauka o mladem bralcu. Nadalje pa je treba še omeniti, da je za razumevanje mladega bralca potrebno poznati tudi dognanja, ki jih daje sociologija splošnega kulturnega razvoja, torej sociologija kulture, umetnosti in posebej sociologija književnosti, da o sociologiji jezika in govora sploh ne govorimo. Vsa ta in še druga področja specialnih sociologij lahko pojasnijo, kakšne so družbene in kulturne okoliščine, ki vplivajo ne le na nastajanje otroške in mladinske književnosti v nekem okolju, v neki družbi, kulturi in epohi, temveč tudi, kaj vpliva na otroka v njegovem okolju, da posega po knjigi. Tu gre predvsem za družinsko okolje, za družbeni položaj staršev, za njihovo kulturno stopnjo, za njihove družbene aspiracije, ki otroka stimulirajo k branju. Če govori psihologija o individualnem izrazu in izvoru motivacije, bralnih motivov, tedaj poskuša sociologija pojasniti, ktere so družbene spodbude za branje, kakšne družbene norme, sistemi, strukture, skupine vplivajo na otrokove želje in potrebe ter cilje. Sociologija lahko podrobneje pojasni, kakšen vpliv ima na otroka poleg družine šolski sistem, kako vplivajo na založniško politiko različni družbeni činitelji, kako knjiga v družbi kroži in posebej, kakšna je pot knjige od založbe do otroka. Sociologija otroške književnosti je del splošne sociologije književnosti, ki raziskuje družbene činitelje pri nastajanju in tudi pri uporabljanju otroške knjige. Tu gre za vprašanje, kaj vpliva na produkcijo otroške knjige, na pisatelja in njegov položaj v družbi, gre tudi za vprašanje o razmerju med pisateljem in založnikom, med tem in knjižnicami, šolami in bralci. Toda sociologija otroške književnosti in otroške knjige lahko obravnava vpliv, ki ga ima knjiga na mladega bralca v procesu vzgajanja in izobraževanja, predvsem pa, kako vpliva na socializacijo. Še posebej pa lahko moderna sociologija raziskuje vpliv slabe literature na deviantno obnašanje otroka in mladostnika. Sociologija lahko tudi obravnava problematiko otrokovega prostega časa, posebej pa še, koliko časa otrok uporabi za branje take ali drugačne literature. Take raziskave se pojavljajo celo že pri nas. O njih bomo razpravljali na drugem mesu. Poleg diferencialne psihologije bralca bi se morala razviti tudi diferencialna sociologija bralca, ki bi raziskovala bralne navade, interese, potrebe različnih družbenih slojev, starostnih skupin, spolov, poklicev, izobrazbenih stopenj in podobno. Šele tako bi prišli do zanesljivih podatkov o bralnih interesih, potrebah in motivih, ki so družbeno pogojeni. K razumevanju mladega bralca pa bi prispevala tudi sociologija radia, televizije in dnevnega tiska, kajti ta sredstva lahko branje zavirajo ali pa pospešujejo. Vidimo torej, da je sociologija mladega bralca v bistvu še nerazvita znanost, pri nas pa je še posebej neznana, čeprav imamo različne podatke, ki so predmet takih raziskav.

Končno pa naj še omenimo, da lahko k razumevanju mladega bralca in otroške književnosti prispevajo tudi literarne in lingvistične vede. Na eni strani

gre za raziskovanje zgodovine otroške in mladinske književnosti, za razvoj posameznih književnih zvrsti, na drugi strani pa gre za analizo tematike, ki jo obravnava otroška in mladinska književnost. Literarna veda naj bi obravnavala jezikovne, estetske, idejne in druge značilnosti tudi del iz otroške književnosti, problematiko prevajanja, ilustriranja, predelovanja in prirejanja, posnemanja. Gre za primerjalno otroško in mladinsko književnost, za prelivanje literarnih tokov, za vpliv svetovne otroške književnosti na nacionalne. Verjetno je ta vidik pri nas najbolj upoštevan. V zadnjem desetletju imamo pri nas največ literarno zgodovinskih študij o otroški književnosti, zelo malo pa je del, ki obravnavajo psihologijo in sociologijo mladega bralca. Opazimo lahko, da je največ pozornosti usmerjene h knjigi, manj pa je zanimanja za mladega bralca, za njegovo razumevanje in doživljanje knjige.

RAZVOJ NAUKA O MLADEM BRALCU

Šele ko smo kratko opisali, kaj je nauk o mladem bralcu in katere značnosti lahko k temu novemu področju prispevajo, lahko nekoliko osvetlimo razvoj tega področja. Za problem mladega bralca so se začeli zanimati že v prejšnjem stoletju, vendar je do pravih raziskav prišlo šele, ko se je na eni strani povečalo zanimanje za otroško in mladinsko književnost, na drugi strani pa se je izoblikovala razvojna psihologija. Vendar pa pri tem ni bilo prave kontinuitete, kot poudarja Giehl, kajti premalo so se naslanjali na prejšnja spoznanja in so zato morali začeti vedno znova.⁴ Glede na področja raziskovanja lahko delimo ves razvoj na štiri obdobja, ki se medsebojno prepletajo, ali na štiri usmeritve, ki se dopolnjujejo. Najprej so raziskovali problematiko mladega bralca in mladinske književnosti s pedagoškega ter literarnoestetskega vidika, pozneje je prevladoval psihološki pristop, sledilo mu je obdobje kritične ocene celotnega področja proučevanja in končno je na proučevanje mladega bralca vedno bolj vplivala sociologija. Nauk o mladem bralcu, kot smo si ga zamislili, pa pomeni sintezo vseh teh vidikov, torej vsestransko osvetlitev te zapletene problematike.

Mejnik v proučevanju mladega bralca pomeni znamenita Wolgastova knjiga z značilnim naslovom: *Das Elend unserer Jugendliteratur*, 1896. V tej knjigi je Wolgast zahteval, da naj bi bila mladinska literatura umetnost v pravem pomenu besede, kajti šele tako lahko z njo oblikujemo otrokovo estetsko doživljanje. Ugotoviti bi bilo treba literarne zvrsti, ki so za otroka najbolj primerne, ki največ prispevajo k oblikovanju estetskega čuta. Wolgast je spoznal, kako pomembno je poleg literature tudi proučevanje mladega bralca. Oblikoval je neke vrste tipologijo mladih bralcev, ugotoviti je skušal razvojne stopnje bralnega razvoja. Rečemo lahko, da je Wolgast močno spodbudil proučevanje otroške književnosti in posebej študij mladega bralca.

Psihološki pristop k mlademu bralcu je postal mogoč šele, ko se je razvila psihologija otroka in mladostnika. Zato ni čudno, če so se s temi vprašanji začeli ukvarjati najprej v deželah, kjer je cvetela razvojna psihologija, drugod pa so ostali le pri pedagoški in literarnozgodovinski in literarnoestetski obravnavi otroške književnosti. V tem primeru namesto knjige raziskujejo mladega bralca. Razvojna psihologija daje temelje za razumevanje mladega bralca,

⁴ Giehl, *ibid.*, str. 78.

za literarno vzgojo, za vodenje bralca v družini in v javni knjižnici. Prvotno je bilo, kot poudarja Giehrl, polno nasprotij med psihologijo ter med literarno pedagogiko, estetiko in teorijo, pozneje pa je prišlo do plodnega sodelovanja. Pri raziskovanju mladega bralca so uporabili vse tedaj znane metode in tehnike v psihologiji, posebej pa metode deskripcije, pozneje celo eksperiment in seveda tehniko testov, statistične in druge tehnike. Glavni namen vseh teh prizadevanj je bil, kot je poudarila Hölderjeva, na eni strani priti do spoznanj, ki so pomembna za psihologijo nasploh, na drugi strani pa so želeli na taki osnovi izoblikovati neke vrste katalog otroške in mladinske literature, ki bi bil primeren posameznim razvojnim stopnjam.⁵

Ni treba posebej dokazovati, da je proučevanju mladega bralca posebno dosti prispevala psihologinja Charlotte Bühler. Ta je med mnogimi drugimi deli, ki obravnavajo duševni razvoj otroka, napisala že leta 1918 znamenito študijo: *Das Märchen und die Phantasie des Kindes*⁶. V knjigi je ta študija doživela več izdaj in je zelo vplivala na vse nadaljnje raziskave tega problema. O bralnih interesih, zmožnostih in drugih problemih pa je razpravljala skoraj v vseh svojih delih. Podobno velja tudi za mnoge druge psihologe. Ch. Bühler je s svojimi prvimi deli spodbudila celo vrsto raziskav, ki obravnavajo otroško fantazijo in njen pomen za spoznavanje sveta, posebej pa za igro, branje pravljic in podobno. Prva je dovolj natančno opredelila bralno starost in stopnje bralnega razvoja. Kot vemo, je poznala tri bralna obdobja, in sicer dobo malčka in cicibana, ki prehaja v dobo pravljic, in končno robinzonsko dobo. Tako delitev bralnega razvoja so sprejeli mnogi psihologi v svetu in, kot bomo videli, tudi pri nas. Ch. Bühler je podrobno proučevala bralne interese dunajskih otrok. V ta namen je vprašala s pomočjo ankete in spisa 8000 otrok, katere knjige najrajši berejo. Izsledke je priobčila v razpravi: *Kunst und Jugend*⁷. Na ta način je na eni strani avtorica ugotovila, kakšne bralne interese imajo otroci na različnih razvojnih stopnjah, poleg tega pa je spoznala tudi nekatere pomembne razvojne zakonitosti otroške duševnosti, ki so danes splošno priznane.

Vsa nadaljnja raziskovanja mladega bralca so bila pod močnim vplivom Ch. Bühlerjeve. Poleg mnogih drugih naj omenimo le A. Rumpfa, ki je v svoji knjigi *Kind und Buch*, 1928, podrobno proučeval bralne interese. Seveda pa je marsikdaj prišlo do zelo enostranskih ugotovitev in spoznanj, ker so bili mladi bralci pri izbiri knjig odvisni od različnih okoliščin in se torej niso mogli svobodno odločati za vrste branja. Poleg obsežnih in bolj površnih raziskav so nekateri, kot npr. H. Busse, poskušali globlje prodreti v strukturo bralnih navad, interesov, potreb posebno pri delavski mladini. Poskusil je tudi določiti bralne tipe, vendar je v tem le malo uspel, ker ni imel enotnih kriterijev klasifikacije. Toda višek v raziskovanju mladega bralca je dosežen v delih Schliebe-Lippertove, ki je dopolnila dotedanje razlage bralnega razvoja z novimi dognanji. Največ razprav je bilo v obdobju psihološkega pristopa k mlademu bralcu o tem, koliko je pravzaprav razvojnih stopenj v bralnem

⁵ Annelise Hölder: *Das Abenteuerbuch im Spiegel der männlichen Reifezeit*. Ratingen 1967.

⁶ Charlotte Bühler: *Das Märchen und die Phantasie des Kindes*. Beiheft 17 Zeitschrift für angewandte Psychologie. Leipzig 1918. — V knjigi: Charlotte Bühler u. Josephine Bilz: *Das Märchen und die Phantasie des Kindes*. München, Barth 1958, 1961.

⁷ Charlotte Bühler: *Kunst und Jugend*. Zeitschrift für Ästhetik und allgemeine Kunstwissenschaft 1926.

razvoju, kakšni interesi vodijo otroka in mladostnika pri izbiri knjige, kako poteka estetski razvoj in podobno. Na ta in podobna vprašanja so odgovarjali zelo različno. Prvo delitev bralnega razvoja, ki jo je oblikovala Ch. Bühler, je dopolnila S. Engelmann. K trem stopnjam, ki smo jih že omenili, je dodala še tako imenovano baladno-dramsko obdobje, ki je značilno za predpuberteto, in lirsko-romansko obdobje, ki nastopi v puberteti. Na ta način smo dobili pet bralnih obdobij: malček, pravljčna doba, robinzonska doba, baladno-dramska in lirsko-romanska doba.

Kljub temu da je bila gornja delitev bralnega razvoja precej dognana in splošno sprejeta, so vendarle mnogi poskušali iti še naprej. To delitev so kritizirali predvsem zaradi tega, ker se opira bolj na literarne zvrsti kot pa na otrokovo doživljanje, zrelost in razvojne značilnosti. Schliebe-Lippertova je poskušala razvojna obdobja branja utemeljiti ne le na literarnih zvrsteh, ampak tudi na osnovi resničnih bralnih potreb in interesov, na osnovi doživljanja.⁸ Poznala je izvenestetsko, predestetsko, polno estetsko ali pravljčno, stvarno, apsihološko ter senzacijsko in psihološko doživljanje ob knjigi. Na tem mestu seveda ne moremo kaj več povedati o tej klasifikaciji bralnega razvoja, opozorimo lahko le na to, da ima mnogo skupnega z dosedaj znanimi delitvami, vendar pa ima, kot posebej poudarja Giehrl, tudi mnogo slabosti. Napačno je namreč, če otroku odrekamo zmožnosti za estetsko doživljanje. Taki delitvi bralnega razvoja nasprotuje tudi Beinlich. Slabo je tudi to, da so zanemarjene različne vrste branja, kot je npr. kognitivno, informativno in zabavno branje, preveč pa je poudarjeno literarno branje. Psihologi so tudi mnenja, da je treba upoštevati razlike med spoloma. Posebno kritični do teh in podobnih spoznanj so postali psihologi, metodiki in literarni pedagogi po drugi svetovni vojni. Pri tem je treba omeniti predvsem Beinlicha, ki je kritiziral vsa podobna prizadevanja v že imenovani metodiki nemškega jezika v poglavju: *Über die Entwicklung der Leseneigungen und des literarischen Verständnisses*. Poudaril je, da je nauk o mladem bralcu kljub vsemu nerazvit, rezultati so še vedno nepopolni, premalo so jasni in določni, pogosto pa so tudi protislovni. Do podobnih ugotovitev je prišla tudi Ursula Wölfel. Mnogi poznavalci tega problema so si edini, da je treba bralni razvoj gledati v povezavi z vsemi drugimi načini dojemanja in doživljanja sveta, posebej pa je treba upoštevati sodobna komunikacijska sredstva ter otrokovo praktično srečanje z naravo in družbo. Morda ni treba posebej omenjati, da so ta problem mnogo raziskovali ne le na nemškem jezikovnem področju, temveč tudi v Franciji, Angliji in posebej v ZDA, v novejšem času pa so zelo živahni tudi na Češkem, v Italiji in seveda v Sovjetski zvezi. Ustanovili so mnoge inštitute, ki proučujejo problem otroške književnosti, še posebej živahno pa delujejo številne visoke pedagoške šole, ki uvajajo za bodoče učitelje ne le predavanja iz otroške in mladinske književnosti, temveč tudi nauk o mladem bralcu.

Nas pa seveda še bolj zanima vprašanje, kaj je bilo v Jugoslaviji in še posebej v Sloveniji storjenega za spoznavanje in proučevanje mladega bralca, bodisi s psihološkega, pedagoškega ali sociološkega vidika. Čeprav pri nas nimamo sistematičnega nauka o mladem bralcu, pa lahko vendarle zasledimo fragmente, nekatere poskuse, da bi ugotovili, kaj otrok ali mladostnik potrebuje za svoj razvoj, kaj išče v knjigi, zakaj posega po njej in kako jo sprejema.

⁸ Citirano po Giehrlu, *ibid.* str. 57.

Naša razvojna psihologija je bila že pred prvo svetovno vojno močno pod vplivom nemške. Podobno je bilo tudi med obema vojnama. Naši pedagogi, psihologi in sploh šolniki, ki so pisali in razmišljali o otroku, so bili pod vplivom Ch. Bühlerjeve, W. Sterna, E. Sprangerja in drugih znamenitih psihologov tistega časa, nekoliko pa so se naslanjali tudi na češke, npr. na V. Přihodo in druge. Zaradi tega ni čudno, če so tudi psihologijo mladega bralca skoraj v celoti posneli po tujih zgledih.

Pri Slovencih so skušali otroško književnost opredeliti ob začetku tega stoletja, posebno Josip Brinar v svojih spisih: *O slovstvu za mladino*, *Spisi za mladino* in *Novejše slovstvo za mladino*.⁹ Brinar je med prvimi ocenjeval dela, namenjena otrokom in mladini sploh. Seveda se ni globlje zanimal za duševno strukturo mladega bralca, opaziti pa je vpliv Wolgasta in drugih teoretikov, ki so obravnavali otroško književnost tistega časa.

Med obema vojnama so pri nas delovali naši najboljši mladinski pesniki in pisatelji. Toda zelo malo jih je bilo, ki so ocenjevali in vrednotili njihova dela, kritika otroške književnosti je bila nerazvita. Le tu pa tam so se oglašali pedagogi in nekateri pisatelji ter drugi kulturni delavci. Poleg Brinarja je bil predvsem Gustav Šilih tisti, ki je poskušal oceniti nekatera dela za mladino. Zelo znana je njegova ocena *Moje poti*, zbranih spisov za mladino E. L. Gangla.¹⁰ Živahno je bilo delovanje duhovščine, ki se je dobro zavedala, da je za vzgojo otroka in mladega človeka pomembno, kaj bere, kje si išče vzore, s čim si polni izkušnje in zavest. V ta namen so mnogi katoliški pisatelji pri nas ne le skrbeli za izdajanje otroške literature, temveč so tudi razpravljali o vplivu, ki ga ima branje na razvoj in miselnost. Zelo značilna je knjižica *O čtivu in še kaj*.¹¹ V njej Aleš Ušeničnik najprej razpravlja o umetnosti in npravnosti in postavi etične vrednote nad estetske, nad vse pa religiozne. Prav posebno pa je zanimivo poglavje, v katerem isti pisec razpravlja o slabi knjigi in njenem vplivu na mladega človeka. Če odmislimo pretirano moraliziranje in seveda klerikalne tendence, lahko marsikaterim ugotovitvam pritrdimo, ker so danes še bolj veljavne kot takrat, ker je današnji mladini marsikaj dostopno, o čemer se njenim prednikom še sanjalo ni. Bilo bi zanimivo razčleniti take poskuse in jih oceniti v luči sodobnih pogledov na otroško in mladinsko književnost ter z vidika psihologije in sociologije mladega bralca današnje dobe. Kljub vsemu je bilo opaziti zanimanje za mladega bralca predvsem pri učiteljih, duhovnikih in nekaterih kulturnih delavcih, ki so bili v uredništvih založb in drugod, kjer so prišli v stik z otroško in mladinsko književnostjo ali pa neposredno z mladino samo.

Takoj po drugi svetovni vojni ni bilo teoretičnih del o otroški in mladinski knjigi in tudi ne globljega zanimanja za psihologijo mladega bralca, kajti psihologija je bila pri nas nerazvita, še posebno zanemarjena pa je bila razvojna psihologija. Kmalu po vojni je pri Mladinski knjigi vendarle izšla drobna knjižica, ki obravnava problematiko otroške in mladinske književnosti. V njej so prevodi treh razprav sovjetskih pisateljev Maksima Gorkega, Aleksandra

⁹ Josip Brinar: *O slovstvu za mladino*. Pedagoški Letopis 1905, V. zv. str. 14–34. — *Spisi za mladino*. Pedagoški Letopis 1912, XII. zv. str. 11–30. — *Novejše slovstvo za mladino*. Pedagoški zbornik 1921, XIX. zv. str. 114–132.

¹⁰ Gustav Šilih: *E. L. Gangl: Moja pot*. Zbrani spisi za mladino. Popotnik LV/1933–34, str. 125–27, 316–17.

¹¹ Aleš Ušeničnik: *O čtivu in še kaj*. Ljubljana 1938. (Naša pot 2.)

Beljajeva in V. Tauberja.¹² Ti pisatelji pozivajo svoje sotovariše k pisanju za mladino, poudarjajo pomen knjige za mlade generacije, za oblikovanje njihove zavesti, ljubezni do domovine, ustvarjalnosti. V tem delu avtorji nekoliko govorijo tudi o mladem bralcu, posebej o pomenu otroške fantazije, vendar zvelo malo o psihologiji mladega bralca. Prva leta po vojni smo pri nas prevajali predvsem dela sovjetskih pedagogov in psihologov (Kornilov, Tjeplov, Smirnov, Gruzdjev in drugi), med njimi je posebno znan Rubinstein, toda s te strani nismo veliko pridobili pri proučevanju mladega bralca.

Nekateri naši pedagogi in psihologi so skušali povedati kaj o bralnih interesih, tu pa tam so izvedli tudi kake manjše raziskave. Seveda so najprej začeli svariti pred slabo literaturo. Prvi je sistematično obravnaval razmerje med otrokom in knjigo Jan Baukart.¹³ V svoji knjižici *Otrok in knjiga* je kratko orisal splošni pomen knjige za sodobnega človeka, posebej pa za mladino, nekoliko je tudi pojasnil, kakšna naj bo knjiga za mladino po vsebini. Pri tem je zadel na star spor med pedagogiko in literarno estetiko. Za nas je najbolj zanimivo poglavje, ki govori o knjigi v različnih razvojnih obdobjih. Avtor sprejme delitev, ki jo je uvedla Ch. Bühler, ter dopolnitev S. Engelmanove. Tako pozna pet razvojnih stopenj, in sicer cicibansko dobo, ki traja od drugega do četrtega leta, ali dobo slikanice, pravljično dobo, ki traja od četrtega do sedmega leta, robinzonsko dobo, ki je značilna za srednje in v neki meri tudi za zrelo otroštvo. V tej dobi prevladuje pustolovsko čtivo. V predpuberteti naj bi bila tako imenovana baladna doba in končno v pozni puberteti lirsko-romanska doba. Baukart veliko razpravlja o vplivu, ki ga lahko ima na otroka branje, kot je recimo Karl May, različne detektivske in podobne zgodbe. Odklanja jih zato, ker nasprotujejo socialistični miselnosti in ker so tuje našim hotenjem. V neki meri tudi opozarja na previdnost pri izbiri pravljič, čeprav priznava, da so otroku potrebne v njegovem duševnem razvoju. Baukartova knjiga je še danes aktualna, zanimiva in poučna. Seveda pa je razvoj šel naprej, zato je prišlo tudi do novih in svežih pogledov na problematiko otroške književnosti in mladega bralca.

Po nekaj letih stagnacije smo dobili Slovenci novo knjigo, ki je pomembna za otroško književnost. Mislimo na delo izpod peresa Frančka Bohanca, ki ima značilen naslov: *Knjižne police za otroke*.¹⁴ Bohanec je kratko opredelil posamezne književne zvrsti za otroke in mladino in jih razvrstil po bralnih obdobjih. Ni pa se globlje spuščal v razvojno psihologijo mladega bralca. Pri pisanju svoje knjige se je opiral na znane teoretike, zlasti na Paula Hazarda.

Leto pozneje je G. Šilih priobčil obsežnejšo razpravo z naslovom: *Problematika mladinske književnosti*.¹⁵ Šilih je sicer v svojih različnih delih že večkrat opozarjal na pomen, ki ga ima knjiga za otrokov razvoj, za vzgojo, vendar je šele sedaj sistematično prikazal bralni razvoj. Pri tem je šel enako pot kot Baukart, bil je pod vplivom znanih psihologov, ki smo jih že omenili, posebej pa je nanj vplivala Ch. Bühler, verjetno pa je poznal tudi Bambergerje-

¹² *Pišite za mladino!* Ljubljana, Mladinska knjiga 1947. Vsebinska: M. Gorki: Dajte mladini knjigo! O temah mladinske književnosti. — A. Beljajev: Znanstvena fantastika v mladinski književnosti. — V. Tauber: O ilustriranju mladinskih knjig.

¹³ Jan Baukart: *Otrok in knjiga*. Maribor, Obzorja 1954.

¹⁴ Franček Bohanec: *Knjižne police za otroke*. Ljubljana 1958.

¹⁵ Gustav Šilih: *Problematika mladinske književnosti*. Nova obzorja XII/1959, str. 260—66.

vo knjigo, ki obravnava otroško in mladinsko književnost.¹⁶ Šilih je v svojem prispevku kratko orisal pomen knjige za otroka, potem je prikazal pet razvojnih obdobij, ki jih že poznamo, posebej pa se je zadržal na problemu prevajanja mladinske književnosti, razpravljal je tudi že o škodljivosti slabega branja in o drugih problemih. Do kakih globljih spoznanj o mladem bralcu ni prišel, saj ničesar ne pove o potrebah in bralnih motivih, o družbenih okoliščinah, ki vplivajo na bralne aktivnosti otrok. Kljub temu pa je Šilihov tekst predramil nekatere naše pedagoge, da so o tej problematiki več razmišljali, še posebej pa so bila njegova prizadevanja koristna za razvoj metodike.

Izredno pomemben je bil seminar za delo v otroških knjižnicah, ki ga je organiziral Svet društava za staranje o deci i omladini Jugoslavije. Na njem so sodelovali tudi referenti iz Slovenije. Prispevki so izšli v zborniku z naslovom *Književnost za decu i rad u dečjim bibliotekama*. Med njimi moramo posebej omeniti referat Ivana Toličiča *Dečja interesovanja i metodi njihovog ispitivanja*.¹⁷ To je bil edini prispevek na celotnem posvetovanju, ki je obravnaval mladega bralca, vsi drugi referati pa so se ukvarjali s pregledi otroške in mladinske književnosti ali pa s tehniko knjižničarstva. Toličič je v svojem referatu najprej razpravljal o človekovih potrebah in motivih, nato je opredelil interese in njihov pomen za bralni razvoj in za odnos do knjige. Tako je potem kratko orisal bralne interese v predšolski dobi, v srednjem in poznem otroštvu in nekoliko v dobi zorenja. Pri tem se ni držal nobene znane klasifikacije bralnega razvoja. Na koncu referata je Toličič prikazal tudi nekatere metode za raziskovanje interesov. Do danes je ta Toličičev prispevek v Jugoslaviji edini, ki nekaj več govori o otroških interesih in posebej o bralnih zanimanjih, zato je zanimiv za vsakogar, ki se ukvarja s problematiko mladega bralca.

Šele po tem posvetovanju se je začelo več pedagogov in teoretikov bolj živo ukvarjati s književnostjo za otroke in posebej s problematiko mladega bralca, v pedagoških revijah najdemo vedno več prispevkov, ki govorijo o bralnih interesih otrok. Še posebej pa je treba omeniti drobne knjižice, ki jih je izdajala založba Rad v Beogradu in ki obravnavajo problematiko mladega bralca. Zelo znana je knjižica, ki jo je napisala Persida Jovanović-Stanković,¹⁸ prav tako je zanimiva knjižica, ki obravnava pomen pravljice v otrokovem življenju.¹⁹ To so bili prvi poskusi in njim so sledili mnogi drugi. Že 1961. je izšla izpod peresa Ž. Berisavljevića drobna knjižica z naslovom: *Omladina kao čitalac*,²⁰ še prej pa sta S. Cucić in I. Janšić napisala knjigo z naslovom: *Dete i knjiga*.²¹ To je bilo nekoliko obsežnejše delo, ki je na 75 straneh nekoliko globlje obravnavalo razmerje med otrokom in knjigo, nekoliko več je bilo govora o bralnih interesih. Podobno vlogo in pomen ima tudi knjižica, ki jo je napisala Sanda Marjanović z naslovom *Moje dete i knjiga*.²² Tu opazimo očiten vpliv nemškega jezikovnega področja, posebej Ch. Bühler, Bambergerja in

¹⁶ Richard Bamberger: *Jugendlektüre*. Wien, Jugend und Volk 1955.

¹⁷ *Književnost za decu i rad u dečjim bibliotekama*. Beograd 1958. Str. 161—180.

¹⁸ Persida Jovanović-Stanković: *Pomoć deci u korišćenju štampe*. Beograd, Rad 1960.

¹⁹ Dragan Lukić: *Bajka u životu deteta*. Beograd, Rad 1960.

²⁰ Žika Berisavljević: *Omladina kao čitalac*. Beograd, Kulturnoprosvetna zajednica Srbije 1961.

²¹ Sima Cucić, Ivanka Jakšić-Jovanović: *Dete i knjiga*. Novi Sad, Pedagoški centar za porodično vaspitanje 1956. (Biblioteka za roditelje 3.)

²² Sanda Marjanović: *Moje dete i knjiga*. Beograd, Narodna knjiga 1962.

drugih. To delo je izmed vseh, ki jih poznamo, še najbolj popolno in se razmerna mnogo ukvarja s problematiko mladega bralca. Opisane so razvojne stopnje branja, nekatere teorije, podrobneje so tudi opredeljeni bralni interesi, opisane so književne zvrsti, ki so primerne za različna razvojna obdobja, na koncu pa so tudi pedagoški nasveti za vodenje otroka h knjigi. Seveda pa se to delo ne dotika globljih psiholoških in socioloških vprašanj, ki zadevajo mladega bralca. Tudi na posvetovanju o knjigi v Jugoslaviji, ki je bilo v Beogradu 1961. leta, so razpravljali poleg ekonomskih in drugih problemov še o mladem bralcu, vendar do globljih analiz ni prišlo. Podobno posvetovanje je bilo istega leta o tako imenovani znanstveno-popularni ali poljudnoznanstveni literaturi,²³ sledile pa so tudi nekatere raziskave, ki pa so ostale bolj na površju, niso posegale v psihologijo bralca.

Zanimanje za otroško književnost se je povečalo pod vplivom Jugoslovanskih pionirskih iger in na pobudo Zmajevih otroških iger, Festivala otroka v Šibeniku in festivala Kurirček v Mariboru. Razpravljanje o otroški književnosti se je razmahnilo z razvojem Zmajevih otroških iger. Kot rezultat tradicionalnih tribun v Novem Sadu je izšlo več knjig, ki obravnavajo otroško književnost, v neki meri pa tudi mladega bralca. Med njimi sta pomembni zlasti dve: *Tragom dečje pesme* in *Dečja književnost — šta je to?*²⁴ Te knjige obravnavajo bistvo, pomen, nastanek otroške književnosti, mladega bralca pa se dotaknejo le površno in mimogrede. Pomembne so tudi prireditve v Šibeniku, posebej je treba omeniti festival leta 1968, ki je bil v celoti posvečen otroški književnosti. Referenti in diskutanti na tem festivalu so bili že znani teoretiki otroške književnosti, kot na primer S. Ž. Marković, M. Crnković, D. Oblak in drugi, iz Slovenije pa so sodelovali M. Šircelj in M. Kobe. Razpravljali so predvsem o književni kritiki, o tokovih v otroški književnosti, o distribuciji otroške literature, le Martina Šircelj se je posvetila mlademu bralcu z referatom o bralnih interesih.²⁵ Na festivalu Kurirček se je v devetih letih nabralo mnogo dragocenih razprav o otroški književnosti, žal pa nobenega srečanja niso posvetili otroku in mladostniku kot bralcu.

Velik dogodek za vse, ki se zanimajo za otroško in mladinsko književnost, je bil prevod znane knjige, ki jo je napisal P. Hazard, znameniti francoski komparativist.²⁶ Že naslov nam pove, da ne gre le za otroško književnost kot tako, marveč tudi za mladega bralca, za njegovo srečanje s knjigo. Pisatelj ima širok razgled po svetovni književnosti za otroke, hkrati pa tudi pozna otrokovo duševnost, psihologijo mladega bralca. V njegovi knjigi najdemo polno bleščečih misli o otroški fantaziji, o otrokovih potrebah, o dojemanju in doživljanju sveta, o razmerju med odraslimi in otroki in seveda o duševnih dogajanjih v mladosti. Ni čudno, da je ta knjiga skoraj štirideset let vplivala na vse, ki so pisali o tem problemu, da najdemo citate iz tega dela skoraj povsod. Zaradi tega pomeni ne le odličen prispevek k poznavanju otroške književnosti, ampak tudi mladega bralca, čeprav v njej ne najdemo suhoparnih statističnih podat-

²³ Naučno-popularna i stručno-popularna literatura. Kulturni život XII/1961, str. 1069—1120.

²⁴ *Tragom dečje pesme*. Novi Sad, Kulturni centar 1969. (Detinjstvo 4.) — *Dečja književnost — šta je to?* Novi Sad, Kulturni centar 1970. (Detinjstvo 7.)

²⁵ Martina Šircelj: *Literarni interesi deteta*. V: *Dijete i knjiga*. Šibenik, VIII. festival djeteta 1968, str. 55—62.

²⁶ Paul Hazard: *Knjige, otroci in odrasli ljudje*. Ljubljana, Mladinska knjiga 1967.

kov o bralnih interesih, o potrebah, bralnem razvoju in podobno. Ta knjiga bo dajala spodbude tudi v bodoče, ker ni napisana le z znanjem, temveč tudi z intimnim odnosom do otroka, do njegove duševnosti.

Poleg omenjenih sistematičnih del, ki obravnavajo otroško književnost in v neki meri tudi problem mladega bralca, je treba omeniti še krajše razprave, študije, članke, ki so pri nas izhajali v različnih revijah, posebej v *Sodobni pedagogiki*, v *Jeziku in slovstvu*, v *Otroku in družini* in drugod. Seveda tu ne gre za raziskave bralnih potreb, interesov, navad, razvojnih stopenj in podobno, temveč le bolj za nekatere poglede na ta vprašanja. Za nas je v neki meri zanimiv članek Milene Batič z naslovom: *Vpliv sodobne mladinske poezije na otroka*.²⁷ To je pri nas redke poizkus, da bi osvetlili to vprašanje vsaj s pedagoškega vidika, če že ne s psihološkega. Izredno zanimivo bi bilo nekoliko podrobneje raziskati, kako otrok dojema poezijo, kako jo doživlja in kako nanj vpliva. Seveda bi bilo dobro, če bi vedeli tudi, kako sprejemajo poezijo mladostniki. V *Sodobni pedagogiki* lahko najdemo tudi krajši prispevek L. Kyselove o bralnih interesih med 12. in 16. letom²⁸ s številnimi primeri, ki so zelo poučni ne le za pedagoga, ampak tudi za psihologa. O otroških interesih je napisal študijo tudi J. Plemenitaš.²⁹ To je redke primer, da je nekdo pri nas poskusil empirično proučevati otroške interese, če odštejemo poskuse študentov pedagogike, psihologije, da bi nekoliko raziskali to problematiko. Plemenitaševa študija je pomembna tudi za razumevanje mladega bralca, saj v neki meri pokaže interesno strukturo otroka in s tem tudi njegov odnos do knjige. Omenimo naj še neko pomembno obletnico, ki je močno vplivala na to, da so pri nas nekoliko več razmišljali ne le o otroški književnosti, temveč tudi o mladem bralcu. Gre za petindvajsetletnico *Cicibana* in *Pionirja*. Ob tej priložnosti je bilo posvetovanje, na katerem so razpravljali o psihologiji mladega bralca, o pomenu poljudnoznanstvene knjige za otroka in mladostnika, o uporabnosti in primernosti otroških časopisov in revij, ki izhajajo pri nas, o likovni opremi, o problemih distribucije otroškega tiska in podobno. V tej zvezi je treba posebej poudariti prispevek Ivana Toličiča *Razvojne psihološke značilnosti doraščajočega otroka ob prehodu v puberteto*.³⁰

Omeniti moramo še vrsto razprav v različnih pedagoških revijah in časopisih, ki obravnavajo predvsem bralne motive, potrebe in interese. V Glediščih G. Durđević govori posebej o mladem bralcu,³¹ o bralnem interesu za poljudnoznanstveno literaturo v višjih razredih osnovne šole je objavila razpravo

²⁷ Milena Batič: *Vpliv sodobne mladinske poezije na otroke*. *Sodobna pedagogika* XV/1964, str. 208—214.

²⁸ Lydia Kyselova: *Pogled v sanje o človeškem pogumu in o človeški poštenosti*. (Poskus razumeti interese bralcev od 12. do 16. leta starosti.) *Sodobna pedagogika* XVI/1965, str. 282—290.

²⁹ Janko Plemenitaš: *O otroških interesih*. V: Učenci - aktivni sodelavci pri lastnem oblikovanju. Maribor, Obzorja 1964.

³⁰ Referati s srečanja sodelavcev otroške revije *Ciciban* so zbrani v brošurici *Ciciban teče v zeleni dan*. Srečanje sodelavcev otroške revije *Ciciban* ob njeni petindvajsetletnici. Ljubljana, 21. oktobra 1969. — Gradivo s posvetovanja o *Pionirju* je večinoma izšlo v reviji *Otrok in družina*: *Ob 25-letnici Pionirja*. Izvlečki iz referatov Drage Tarman, Antona Moljka, Ivana Toličiča in Mirka Kambiča. *Otrok in družina* X/1970, str. 4—10.

³¹ Gordana Durđević: *Knjige i mladi čitalac danas*. Gledišta III/1962, br. 3, str. 49—60.

M. Krsmanović.³² V reviji *Pedagogija* je izšlo več krajših prispevkov o bralnih interesih, vendar ne gre za raziskave, ki bi imele večji pomen. Ustaviti pa se je treba ob raziskavi, ki jo je opravila psihologinja M. Čudina v zvezi z interesi osnovnošolcev za »šund« literaturo.³³ Avtorica je ugotovila, da je prav v zadnjih razredih osnovne šole izrazito zanimanje za slabo literaturo, da jo radi berejo predvsem dečki in da je težko omejiti njen vpliv. Tako raziskavo bi bilo potrebno na večjem vzorcu narediti tudi pri nas v Sloveniji. V novejšem času najdemo vedno več ljudi, ki se poskušajo bolj sistematično približati mlademu bralcu in ugotoviti, kaj v knjigi išče, kaj potrebuje, kaj ga zanima in podobno. Med te lahko nedvomno prištevamo V. Jelića, ki je opravil raziskavo na več tisoč učencih o tem, kaj jim knjiga nudi, zakaj jo potrebujejo, berejo in podobno. Ta raziskava je podobna klasičnim študijam, ki jih že poznamo. Prve rezultate je V. Jelić že objavil v različnih revijah in o njih poročal tudi v Šibeniku 1968.³⁴ Brez dvoma bodo rezultati, ko bodo izvednoteni in obdelani, zelo zanimivi za spoznavanje mladega bralca, posebej za motivacijsko strukturo in za spoznavanje idealov, ki jih mladi bralci iščejo v knjigah.

Ce hočemo razumeti bralni razvoj, odnos otrok in mladih do knjige, tedaj je treba spoznati tudi probleme prostega časa, posebej vpliv množičnih sredstev obveščanja na otrokovo in mladostnikovo življenje. Zadnjih nekaj let se srečujejo strokovnjaki iz vseh naših republik z namenom, da bi obravnavali problematiko prostega časa naše mladine. Vedno več je razprav, študij in empiričnih raziskav o prostem času mladine, iz njih lahko tudi spoznamo, kakšno mesto zavzema pri tem branje. Tako obsežno raziskavo je opravil Velibor Jerbić, povzetek rezultatov je bil objavljen v reviji *Umjetnost i dijete*.³⁵ O isti problematiki razpravlja tudi Rudi Lešnik, ki je podrobneje raziskoval prosti čas učencev višjih razredov osnovne šole. Marsikatero raziskavo o problematiki radia, kina in televizije je opravil Inštitut za sociologijo. Izsledki so bili objavljeni v različnih biltenih in revijah. Tudi iz teh raziskav je v neki meri razvidno, kakšno mesto zavzema branje med drugimi sredstvi obveščanja.

Ko govorimo o sociološkem pristopu k problematiki mladega bralca, je treba dodati, da imamo pri nas že poskuse, ki kažejo, da bi lahko razvoj šel tudi v to smer. Mislimo na številne članke, ki obravnavajo problematiko bralnih značk, gibanje za širjenje dobre knjige med našo mladino. Mnogi pedagogi, slavisti pa tudi pisatelji so razpravljali o tem problemu, ki je posebno zanimiv s sociološkega vidika, saj kaže, kako kroži knjiga v družbi in kateri dejavniki vplivajo na njeno pot od založbe do mladega bralca. Ob deseti obletnici Prežihove bralne značke je izšla knjiga, ki prikazuje to gibanje. Nekateri prispevki, kot npr. Stanka Kotnika, pa pomenijo začetek zgodovine in sociologije tega gibanja in s tem tudi začetek sociologije otroške in mladinske književnosti in v neki meri tudi sociološko obravnavo mladega bralca.³⁶ Stanko Kotnik je na za-

³² Marija Krsmanović: *Razvoj čitalačkih interesovanja za naučnu popularnu literaturu u višim razredima osnovne škole*. *Pedagogija* IV/1966, str. 421–425.

³³ Mira Čudina: *Interes za čitanje šund-literature*. Pedagoški rad XXII/1967, br. 1–2, str. 15–29.

³⁴ Vojin Jelić: *Razgovori o knjizi*. Kulturni život IX/1967, str. 13–24. — *Zašto voliš knjigu?* V: *Dijete i knjiga*. Šibenik, VIII. festival djeteta 1968, str. 177–185. — *Dijete i knjiga*. Naše teme XIII/1969, str. 1427–37.

³⁵ Velibor Jerbić: *Značaj slobodnog vremena u životu djece i omladine*. *Umjetnost i dijete* II/1971, br. 11–12, str. 68–78.

³⁶ Stanko Kotnik: *Deset let bralne akcije med mladino*. V: *10 let Prežihove bralne značke*. Ljubljana, Mladinska knjiga 1970, str. 34–53.

nimiv način prikazal povezanost med osnovnimi udeleženci in soudeleženci v bralni akciji. Med glavne udeležence bralne akcije šteje knjigo, mentorja in mladega bralca, med soudeležence pa prišteva založbo, pisatelja in družbene organizacije. Tako je Kotnik postavil temelje ne le za teoretično proučevanje sociologije otroške knjige, ampak tudi za empirično raziskovanje različnih dejavnikov, ki vplivajo na mladega bralca. Seveda bi bilo dobro, če bi proučevali še vpliv drugih ustanov na distribucijo otroške knjige. Pozabiti ne bi smeli na družino, na knjižnice, krožke, klube, opozoriti bi tudi morali na vpliv, ki ga pri tem imajo sredstva množičnega obveščanja. V tej publikaciji najdemo tudi podatke o bralnih motivih, o srečanjih otrok — mladih bralcev s pisatelji in številne druge dragocene misli, ki osvetljujejo problematiko otroške in mladinske književnosti, dajejo pa tudi pomembna spoznanja o mladem bralcu.

Naj s tem pregledom različnih prizadevanj, da bi globlje spoznali mladega bralca, zaključimo. Iz vsega je razvidno, da sistematičnega nauka o mladem bralcu še nimamo, da je malo popolnejših teoretičnih razprav, še manj pa empiričnih raziskav. Iz tega sledi, da čakajo naše pedagoge, psihologe, sociologe in seveda književne teoretike še obsežne naloge.

Summary

The problem of young reader in the world and especially in this country is very important as the young people represent the biggest number among the readers. Also, reading has a great influence on their development. In our country the study about the young reader is still undeveloped although parents, teachers, librarians, writers are feeling a very strong need for it. Further on, the author discusses the role of various sciences that contribute to the formation of the knowledge of young reader. Among them the most important is developmental psychology but other kinds of psychology such as psychology about speech and language, about literature and art play a remarkable role in this development. Sociology as science is also very important when we study our young reader. When studying the young reader we must take into the consideration the results of the sociology of literature, speech and language, the sociology of the development of our school-system and other special sociology. We can not leave out the history, theory and criticism of children's and juvenile literature. Pedagogy is also a very important science and especially pedagogy of literature which is a synthesis about the young reader and including all the sciences about the human being especially about the children and young people. There are already various and enormous studies about the development of national literature for children and youth. In this country we have just begun to study this so important problem.

During the last decade we have in this country literary historical studies about children's literature. On the other hand there are very few works dealing with psychology and sociology of the young reader. Ivo Toličič and Martina Sircelj have done some studies about the interests for reading. M. Čudina has studied these interests empirically on the children in Primary schools. Gustav Šilih, Jan Baukart, Franček Bohanec have treated the young reader in their works but they are all under the strong influence of western psychology.

We shall have to empirically investigate the general theory (not to gather data only) which will enable us to make the theories of young reader and will at the same time influence our work with young people and make possible the successful orientation of our children and young people to the book.

Voja Marjanović

Beograd

PISATELJ ZA OTROKE

Že sam pojem »pisatelj za otroke« ali »otroški pisatelj« obsega predilekcijo določene ustvarjalne razsežnosti in, lahko bi dejali, nekaj dirigirane idejnosti. Vendar te predispozicije ne smemo razumeti dobesedno, in sicer zato ne, ker je tudi pisatelj, ki je usmerjen k mladim bralcem — kakor tudi pisatelj, ki se je odločil pisati za odrasle — ravno tako ustvarjalna osebnost, ki iz snovnega sveta in svoje duševnosti vsrkava vsebinsko bogastvo in ga umetniško preoblikuje. Poleg teh skupnih lastnosti imajo pisatelji za odrasle in pisatelji za otroke še marsikaj skupnega, tako težnjo po idejnem sporočilu, etični in estetski ideal, humanizem in altruizem kot primarno odliko slehernega dela itd. Potemtakem pomeni biti pisatelj za odraslega bralca ali pisatelj za mladega ustvarjalno osebnost sorodnih lastnosti, čeprav je med njima določena razlika v stopnji formalne korespondence in komunikacije z objekti usmerjenega dela ali z obsegom sporočila.

Tradicionalni odnosi do pisatelja za otroke so bili pravzaprav skrajno krivični tako do njega kot osebnosti kakor tudi do literature, ki ji je pripadal. Tudi če ne upoštevamo stopnje estetske domene dela, ki ni niti drugod po svetu niti pri nas doživljala »visokega uresničevanja«, so pisatelja za otroke podcenjevali. To stališče do »manjvredne«, »nižje«, »drugorazredne« in »nižjestopenjske« literature je posledica tako neuresničene vsote kvalitet kakor tudi utilitarnega odnosa v celotni tovrstni literaturi. Dejstvo, da je slovstvo za otroke nastalo najprej iz praktičnih življenjskih razlogov, oziroma iz potreb šolskih, knjižničnih, založniških in drugih pedagoško-didaktičnih namenov, pa priča, da je pri tem bila tudi pisateljeva vloga podrejena: v vlogi ustvarjalca, ki ima določen namen, so ga, kakor tudi literaturo, kateri je pripadal, primerno presojali: kot umetniška individualnost, kot eksponent zvrsti dirigiranega in tendencioznega namena pisatelj torej ni mogel zbežati pred glasom zanikanja; ob slovstvu specifične fiziognomije je ostajal njen spremljevalec pa tudi njen eksponent.

Toda pravi in vdani pisatelj za otroke ni nikdar (zlasti pa ne dandanes) »dimenzija«, ki je »pod uradnim in priznanim pisateljem ustvarjalcem«. Ob tem očitnem dejstvu moramo pomisliti na nešteto imen, ki so s svojo delno ali popolno navzočnostjo v tovrstni literaturi zapustila vidne sledove. Njihovo slovstveno ustvarjanje sporoča spontano in prvobitno potrebo po zbliževanju z otroštvom kot dialektičnim pojavom. Tudi v tem razmerju seveda obstajata dva zgodovinsko opažena odnosa: pisatelj za otroke lahko v svojem delu bodisi priključuje v spomin svoje otroštvo kot obliko minule življenjske resnice, ali pa

je opazovalec otroštva in otroka nasploh: medtem ko je v prvem primeru literarna stvaritev bolj dejanje širšega pogleda na življenje, to je na snov, ki je dostopna tudi svetu odraslih, je v drugem primeru pisatelj bolj »otroški«, bolj specializiran. Dandanes je ta razlika med pisateljem, ki piše o svojem ali tujem otroštvu kot potrebi, da bi v določenem življenjskem obdobju vrnil bitje preteklosti, in pisateljem, ki gleda na otroke in otroštvo neodvisno od subjektivnih preokupacij lastnih spominov, precejšnja. Pisatelju za otroke hoče dati poseben pomen kot človeku, ki je edino vdan svetu otroškega življenja in dogajanja. Pa tudi takrat, kadar pisatelj občuti potrebo po avtentični izpovedi, mora biti v prostoru psihoanalitičnega obravnavanja otroka kot objekta: tukaj je ontologija otroštva v ospredju, medtem ko je otrok kot primarni dejavnik literature in življenja posebna tarča.

Številni pisatelji za otroke so videli v otroštvu pot bitja k zrelosti in so se opirali nanj kot na izvir prvih in trajnih asociacij o snovnem svetu ter so, ne da bi slutili, ustvarili iz svojega in tujega otroštva literaturo, ki je presegala okvire otrok — ali pa okvire odraslih. V delih Charlesa Dickensa, Jonathana Swifta, Williama Thackeraya, Fjodorja M. Dostojevskega ali Iva Andrića, Borisa Stankovića, Mirka Petrovića, Franceta Bevka, Branka Čopića, Desanke Maksimović in drugih živita privid subjektivne podobe otroštva kot dobe prve vezi človekovega srečanja z življenjem, pa tudi spoznanje otroštva sploh kot posebne kategorije. Najpomembnejša slovstvena dela, ki po sodobnem pojmovanju pripadajo »pravi književnosti za otroke«, so napisali pisatelji, ki so absolutno združeni z otroško ontologijo in otroštvom, ki ga presojujejo kot potrditev svojevrstne psihologije. Takšni pisatelji so Edward Lear, Robert Louis Stevenson, Samuil Maršak, Antoine de Saint-Exupéry, naš Jovan Jovanović-Zmaj, Aleksandar Vučo, Dušan Radović, Dragan Lukić, Ela Peroci, Slavko Janevski, Milovan Danojlić, Jovanka Jorgačević idr. Njihov pisateljski delež v literaturi je vsekakor večji in smotrnejši od deleža pisateljev, ki se v otroštvo vračajo le včasih, morda mimogrede — ali pa takrat, kadar jih določena duševna stanja (morda med procesom ustvarjanja) primorajo, da pišejo za otroke. V neki svoji znani izjavi je Branko Čopić izrazil ne samo tesno povezanost z otroštvom in s knjigami, napisanimi o njem — ampak tudi potrebo, da se v okviru te literature spočije in navdihne za globlje stvaritve na področju tako imenovane »resne književnosti«. Takole pravi: »Pisati za otroke je zame najlepše opravilo, najprijetnejša zabava in najboljši oddih. Ko končam kakšno knjigo za otroke, se počutim tako vesel in dobre volje, kakor bi se vračal s kakšne majske slovesnosti.«¹

Pravi in specializirani pisatelj za otroke ni tisti, ki začne svojo ustvarjalno pot na poteh »resnega slovstva«, pa se v trenutku slabosti in nemoči loti pisanja za otroke. Lastnosti njegove ustvarjalne invencije so čisto razumljive, čeprav ne more nihče zanikati dejstva, da takšni pisatelji obstajajo in da so našli miren kotiček v otroškem slovstvu. Taki pisatelji kajpak ne bodo v okviru tega slovstva nikdar dosegli gornje meje priznanja in estetskega ideala ustvarjanja. Njihova zabloda, da je »talent raztegljiv in da je področje literature za otroke prav njihovo«, je čisto slepilo in cilj navzočnost po vsej sili.

Za otroštvo kot možnost umetniškega poosebljenja pa so poklicani samo pravi, navdihnjeni in invenciozni duhovi. V skladu z njihovo notranjo predispozicijo dobi otroštvo »svoje popolne akorde«, je najpopolneje prikazano in

¹ *Dečki pisci o sebi*. Sarajevo, Veselin Masleša 1963, str. 16.

doseže rezultate, ki naletijo na odmev pri občinstvu, za katero je ustvarjeno. Tako dosega pisatelj za otroke, ta avtonomni in nedotakljivi ustvarjalec fenomenološke razsežnosti, za katero zastavlja vsega duha eksistence, želeni ideal. Vendar mora njegov idejni svet pripadati avtonomni in metafizični podobi sveta, ker ima ta podoba svoj časovni in prostorski *raison d'être*. Ker vidi v otroštvu izhodišče v življenje z bistvom prvinskih tematsko-idejnih motivov (igra, zabava, prvi stik s svetom animalne in rustikalne narave, radovednost kot močna želja po spoznavanju — in potem področje fantastičnih igrac domišljije, želja doseči nemogoče, poskus identifikacije z odraslimi, neupoštevanje kriterijev kritike in spoštovanje stališča vzora, vloga humorja, simboličen privid predmetov in pojavov, kakor tudi paradoksnost pojavov), ustvari pisatelj za otroke iz sebe popolno in trajno avtonomijo, ki ni »ne nižja ne zapostavljena«, temveč je prostor določenega sveta, katerega bistvo osvaja umetnost in je njena korenika.

Zategadelj je popolnoma razumljivo, in sicer v mejah velikega sveta pa tudi pri nas, da pisatelj za otroke dandanes ni ustvarjalec nekega reduciranega slovstvenega področja, o katerega zakonitosti, obstajanju in trajnosti je mogoče dvomiti. Sodobna civilizacija in nova družbena in kulturna struktura sveta vidijo v umetnosti kategorijo preizkušenih rezultatov, vsesplošno potrebo človeka. Iz tega izhaja, da ima tudi pisatelj za otroke kot ustvarjalec določenega sveta svoje mesto in svojo vlogo, ker ni ustvarjalec literarnega pojava, ki je samemu sebi namen, na območju »malega človeka, ki mu je treba brati pridige in nauke«, temveč pomeni prvo spoznanje med bitjem otrokom in bitjem svetom. Pisatelj za otroke je utemeljitelj potrebe in izkušnje pokolenj, ki ustvarjajo novo življenje in njegovo prihodnost, zavest o obstajanju reinkarnacije, dedovanja in nadaljevanja. Če se spomnimo, da je Paul Hazard označeval, da »na otroško literaturo lahko gledamo s prezirom samo tedaj, kadar menimo, da je povsem brezpomemben način, kako se oblikuje in ohranja duh naroda«,² potem moramo tudi v pisatelju za otroke videti neogibnega soudeleženca pri oblikovanju kulturne podobe naroda: kot eksponent te literature ne samo da ne zasluži, da ga ravnodušno »preskočimo« (kakor je to storil z Zmajem Bogdan Popović), temveč zasluži afirmacijo popolnega pomena in zaupanja.

Sodobno obravnavanje pisatelja za otroke in njegovega položaja je v vsakem primeru trdnjše kot nekoč. Razumevanje tovrstnega slovstva kot samoniklega področja, podrejenega spektru zakonitih pojavov na področju otroštva, terja od pisatelja, da se ves posveti tem potrebam. Pravi pisatelj za otroke mora zategadelj doseči vsoto eksistentnega otroštva v pravem pomenu besede: tista »trohica zadržanih sanj in smeha«, tiste »drobne mrvice otroštva«, ki jih omenja Miroslav Antić v svojih pesmih, morajo potemtakem biti sestavina njegovega bitja in literature. Zakaj če v pisatelju za otroke tega ni, potem bo tudi njegova beseda, namenjena mladim, oropana samostojnega privida iskanega.

Splošno pa je znano, da vsota otroškega, to je otročjega, večno živi v človeku. Že Goethe je dejal, da se prej postaramo, kot prenehamo biti otroci. Otroštvo v pisatelju sicer včasih ohrani barvo in duh dobe njegovega otroštva,

² Pol Azar: *Knjige, деца i odrasli*. Zagreb, Stilos 1970, str. 129. — V slovenskem prevodu glej Paul Hazard: *Knjige, otroci in odrasli ljudje*. Ljubljana, Mladinska knjiga 1967, str. 97.

tako da se očitno razhaja s časom, v katerem pisatelj ustvarja. Zategadelj mora pisatelj za otroke spremljati otroštvo prav tako, kakor spremlja razvoj tehnike, znanosti ali umetnosti. Znano je tudi, da dandanes pogosto pisatelj in otroci niso na isti zaznavni ravni, in ta moment zaviralno vpliva na razvoj slovstvene kronologije. Za takšne pisatelje lahko velja tista biblijska misel iz Matejevega evangelija, ki poziva pisatelje, naj se približajo in povrnejo k otrokom: »Resnično vam povem, če se ne povrnete in ne boste kakor otroci, ne boste prišli v nebeško kraljestvo,« ki alegorično, pa tudi simptomatično opozarja na zablodo pisatelja oziroma na to, da le-ti hodijo zunaj tira, po katerem vozijo pričakovani vlaki.

Vprašanje, ki se mu ne moremo ogniti, kadar govorimo o pisatelju, z drugimi besedami o ustvarjalcu za otroke, se nanaša na vsoto življenjskega gradiva, ki ga vgrajuje ali pa bi ga moral vgraditi v svoje delo. Nihče ne zanika, da umetnost nima meja, vendar kaže, da se dandanes čedalje bolj oklepajo naziranja, da mora pisatelj za otroke vso življenjsko vsebino otroštva podrediti fenomenu igre. Očitno je, da je takšno omejevanje literature nesprejemljivo, ker zanemarja vse druge motive in snovi, ki spremljajo otroštvo in otroka, torej vse življenje. Res je, da je igra osrednji in vodilni motiv v mentalnem razvoju otroškega bitja, vendar sodijo k njej tudi druge življenjske manifestacije. Otroštvo sestavljajo: ljubezen do sveta okrog njega; nenehna radovednost v neraziskanih področjih resničnosti; nostalgija zaradi vsega, kar je še neznano; otrok v akciji (spet kot oblika igre); razglabljanje o neznanem; vse skrivnosti tega sveta — od pesmi vetra do migljanja daljnih zvezd; otroštvo je izpostavljeno tudi v vsakovrstnih odisejadah, v vojni kot grenkobi človeškega rodu itd. Eno samo načelo je potemtakem sprejemljivo za pisatelja za otroke. To načelo velja za umetnost sploh. Imenuje se vsesplošnost, univerzalnost, torej »mozaik izkušnje, občutek za otroštvo naivnosti in nenaivnosti«.

Nazadnje pa je, teoretično vzeto, pisatelj za otroke v vseh razmerjih današnjega časa osebnost, ki s svojim bitjem krepko korenini v literaturi za najmlajše pripadnike človeške skupnosti. Izkušnje preteklosti kažejo, da je bil nekoliko odrinjen, vendar mu v današnji družbi izkazujejo čedalje več zaupanja in upravičenosti. Zato postaja tudi naloga pisatelja za otroke čedalje bolj zapletena: generacij naraščaja ne sme več diletantsko vzgajati z »nauki o delu, vedenju in domoljubju«, zakaj doba, v kateri živi in traja s svojim sporočilom, doživlja metamorfozo celotne družbene, politične, socialne in kulturne dejavnosti. Tudi sodoben otrok ni več otrok, ki so ga vpeljali v slovstvo Dickens, Carroll in tudi Maršak. Kot ustvarjalec, ki mora »biti na poti«, vpeljan v mehanizem otroškega spoznavanja sveta in njegove transmisije naivnega v realno, mora pisatelj za otroke razumeti tisto La Bruyèrovo trditev, po kateri »otroci nimajo ne preteklosti ne prihodnosti, temveč uživajo v sedanjosti«, ker je njihov izkustveni fond znanja omejen in morajo zato tudi njegovi simboli v tem izkustvu vsebovati mero in mejo. Pisatelj za otroke mora biti tudi vsota nenehnega iskanja oblik plemenite vizije prihodnosti in sporočila, ki bo v voljno otroško bitje vcepljalo humanizem kot ideologijo ljubezni in dobrote. V smislu takih opredelitev bo njegova vloga lahko porušila vse tradicionalne predstave o njegovi poprečnosti in »krivično prisojeni malenkosti«, zakaj kakor vsak umetnik, kakor univerzalni glas umetnosti sploh,

si mora tudi pisatelj za otroke prizadevati — kakor bi dejal Kazimierz Brandys — da bi iz življenja »ustvaril fikcijo, da bi bil svet bolj znosen, da bi se na njem laže živelo«.³

Prev. F. V.

Zusammenfassung

Der Autor bemüht sich hinsichtlich der traditionellen Bewertung der Kinderliteratur und ihres Schöpfers die Rolle des Kinderschriftstellers ins rechte Licht zu stellen. In der gegenwärtigen Gesellschaft weist man ihm zwar schon mehr Vertrauen und Geltung zu, weil immer mehr die Ansicht überwiegt, die auch Marjanović vertritt, dass auch der Schriftsteller für Kinder ein echter, beseelter und erfinderischer Schöpfer ist.

Heutzutage besteht ein ziemlicher Unterschied zwischen dem Schriftsteller, der in seinem Werk seine eigene Kindheit hervorruft, und jenem, der die Kinder und alles Kindliche im allgemeinen unabhängig von den eigenen subjektiven Erinnerungen betrachtet. Die Bedeutung einzelner fremden und auch unserer Schriftsteller erklärend, die der Kindheit als Phänomen für sich grosse Aufmerksamkeit widmeten, betont Marjanović in seinem Werke, dass sich der gegenwärtige Schriftsteller dem Begriff Kind inventiv und mit offenen Augen zuwenden muss, weil es sich um eine autonome Welt handelt, die ihre eigenen Rechte und Gesetze besitzt. In diesem Fall muss der Schriftsteller der Fürsprecher des Kinderlebens und der Kinderbedürfnisse sein; er muss sich auf die Geistesebene des Kindes stellen, sein Freund und Kamerad werden und sich nicht so gebärden, als ob er über dem Kinde stünde und als wolle er es als Erzieher und Kritisierender in dieser Stellung behalten.

³ Kažimjež Brandis [Kazimierz Brandys]: *Dečak i izgubljena lopta*. Izraz IX/1965, br. 5, str. 453.

Rudi Lešnik

Maribor

KNJIGA — OTROKOVA POTREBA

Ob robu neke študije

Večkrat slišimo, da sta kino in televizija spodrinila knjigo iz prostora človekovih interesov, čeprav mnogi podatki tega ne potrjujejo. Težko bi se s tem sprijaznili, toda k sreči je želja po knjigi pri mladih ljudeh dokaj velika, vsekakor večja, kakor pri mnogih odraslih. Mogoče je ob dnevnem delu in prebiranju strokovnih knjig premalo časa, da bi segali po leposlovju. Slednjič živimo v dobi permanentnega, dopolnilnega izobraževanja, ko skoraj ni človeka, ki ne bi listal po knjigah; kakšnih, to je posebno vprašanje. Neštetokrat lahko najdemo vidnega kulturnega delavca, ko prebira pogrošni roman, poln situacijskih sprememb, brez globlje miselne zahtevnosti, ki ne sili bralca, da bi moral grebsti po problemih, razmišljati o vsebini in iskati mozaične drobce, ki bi jih vgrajeval v svoj osebnostni dej. Marsikdo bi se začudil, kako je to mogoče, vendar lahko tako branje spelje utrujene možgane v brezdelje, kakor da bi legli v visečo mrežo, ki niha razpeta med drevesoma nekoliko nad zemljo. Ne srečujemo se vsaj za tisti čas s trdo stvarnostjo, pa se tudi ne identificiramo z iluzijami izmišljene zgodbe, ko točno vemo, da opisana smrt ni smrt, frčeči noži ne puščajo krvi, vabljuje Eve ne izžarevajo pogubljenja in tako dalje. Branje je zadeva posameznika, kako ga bo najustrezneje uporabil za nujni počitek po premlevanju poklicnih, delovnih, političnih in ustvarjalnih problemov.

Nekoliko drugače je tedaj, ko gre za otroka brez izoblikovane dejavne naravnosti, manj sposobnega, da bi razločeval resničnost od sanj, mogoče od nemogočega. Knjiga je nevarna v rokah bralca, pravi Kurt Opitz¹, ker deluje kot informacija in seže v človekovo zavest, razum in čustva. Knjiga ima ogromno zvodniško vlogo, pripravi človeka, da ji sledi, prevaja dobljene informacije v svoja ravnanja, zato ni vseeno, kakšne so informacije glede na splošne človekove razvojne cilje. Ne gre samo za psihološko problematiko ob knjigi, takoj trčimo ob globoke pedagoške probleme, ko skušamo s knjigo pomagati zdravemu razvoju osebnosti. Prav gotovo ni vseeno, kaj otrok bere, ni vseeno, kaj družba ukrene, da bi s knjigo zadovoljila otroka v njegovem najboljšem interesu.

Knjiga je obenem izredno priročno, povsod uporabljivo sredstvo za izpolnjevanje prostega časa. Knjigo lahko beremo v postelji, na potovanju, na trati, na kopališki plaži, skratka povsod, kjer je toliko svetlobe, da lahko sledimo

¹ Kurt Opitz: *Die Perspektive der UNESCO*. — V: *Das Kinderbuch aus der Perspektive internationaler Verständigung*. Köln 1969, str. 7.

črkam. Vse naložbe so v knjigi sami in njeni shrambi, zato bi lahko bila najcenejše, izredno bogato sredstvo človekovega razvojnega oblikovanja. Opraviti je potrebno samo pomembno nalogo: razviti ustrezen odnos do knjige že v zgodnjih letih. To pa je temeljna naloga vzgoje, kakršno že zdaj imamo, izpolnjujemo jo tudi v veliki meri z organizacijo tekmovanj za različne bralne značke. Bralnost se razvije v osebno lastnost, knjiga postaja otrokova potreba, čeprav izurjena tehnika branja še ne zagotavlja bralca.²

V Mariboru je več vrst knjižnic, pa ne bi mogli reči, da nimamo dragoceno napolnjenih knjižnih polic. Mesto se razvija v drugo narodno kulturno znanstveno središče, zaradi tega knjiga pridobiva širši pomen in bo njena potrošnja verjetno vedno večja.

Zanimalo me je, kako je z bralnostjo osnovnošolskih otrok v tem mestu, čeprav to ni bil osnovni ali edini namen, ko sem skušal opazovati zlasti prosti čas učencev od petega do osmega razreda. Odgovarjalo je 800 učencev, dobil sem celo vrsto različnih podatkov o njihovem prostem času, podatki o knjigah so me posebej zbudili v oči in sem se takoj znašel ob vprašanju, koliko berejo in koliko bi radi brali, torej kakšna je *bralna stvarnost* in kakšen je *bralni interes*.

OTROCI POGOSTO BEREJO KNJIGE

V zvezi z branjem so otroci odgovarjali najprej posredno ob vprašanju, kaj so počeli v tistem času, ko jim ni bilo potrebno delati za šolo in so jih tudi starši pustili pri miru. Iz odgovorov je razvidno, da so največ brali. Z romani in povestmi si je 349 v slučajnem vzorcu zajetih otrok krajšalo prosti čas, kar pomeni 43,78 %. Nobena druga dejavnost zdaleč ni zajela toliko otrok.

Podobno usmerjenost je pokazal tudi podatek o praznovanju mariborskih šolarjev, ki sem ga dobil ob dnevu republike 1969, ko je poleg gledanja televizije branje romanov, povesti, stripov in časopisov bila najbolj obsežna dejavnost v prazničnih dneh.³

V sedanjem opazovanju sem skušal upoštevati tudi okolje, v katerem žive šolarji. Med 487 šolarji, ki obiskujejo tipično mestne šole, npr. osnovne šole Prežihov Voranc, bratov Polančič, Anton Aškerc, Franc Rozman-Stane itd., je bilo 145 takih, ki so največ prebirali romane in povesti, torej 29,58 %.

Med 175 učenci, ki obiskujejo mešane šole v predmestju in večjih industrijskih krajih, kot so Ruše, Hoče, je bilo 59 takih, ki so prebirali romane in povesti največkrat v svojem prostem času, torej 33,76 %.

V tipično vaških šolah, kot so v Zgornji Kungoti, Dvorjanah, Selnici, pa je bilo med 139 šolarji 58 bralcev romanov in povesti, torej 41,73 %.

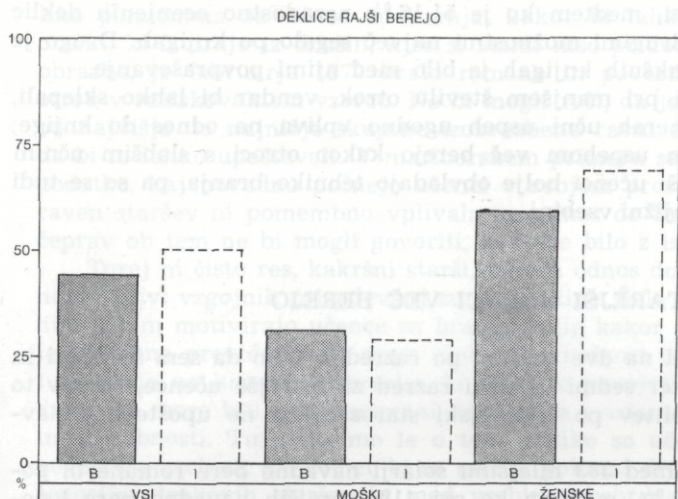
Bralnost na prvi pogled ni visoka, vendar pa je najobsežnejša dejavnost, če upoštevamo, da so anketiranci zabeležili prek sedemdeset različnih dejavnosti. Nasploh mestni učenci manj segajo po romanih in povestih kakor vaški in gostota bralcev lepo narašča od mestnega do vaškega okolja. Na vasi imajo otroci zlasti še v zimskem času dosti manj možnosti vključevati se v različne

² Klaus Doderer: *Die Wirkungsbereiche des Kinderbuches*. — V: Das Kinderbuch aus der Perspektive internationaler Verständigung. Köln 1969, str. 21.

³ Rudi Lešnik: *Praznik našega šolarja*. — V: Aktivnosti mladih i slobodno vrijeme. Zagreb, Centar za vanškolski odgoj SR Hrvatske i Komisija za naučno istraživački rad Saveta za vaspitanje i zaštitu dece Jugoslavije 1971, str. 137.

dejavnosti, pa jim je vendar knjiga najcenejše in najpriročnejše sredstvo za prebijanje prostega časa, če le v šoli ali kraju dobro deluje kakšna knjižnica.

Med 383 dečki je 115 učencev največkrat segalo po romanih in povestih, torej 30,26 %. Med 418 učenkami si je 234 običajno izbralo knjigo za preživ-

B – branje knjig

I – zanimanje za branje

ljanje prostega časa v zimskih dneh, torej 56,11 %. Verjetno deklice rajši berejo kakor dečki, vsaj med mariborskimi šolarji se je tako pokazalo.

V mestnem okolju je glede branja precejšnja razlika, saj je 64,09 % deklic največkrat v svojem prostem času prebiralalo romane in povesti, medtem ko se je s tem ukvarjalo samo 34,95 % dečkov. V mešanem okolju je 43,33 % deklic in 24,39 % dečkov največkrat bralo romane in povesti, medtem ko na vasi skoraj ni razlike, saj je navadno seglo po romanih in povestih 40,27 % dečkov in 43,28 % deklic. Razloge bi lahko poiskali v manjšem številu televizijskih sprejemnikov, v manjših možnostih športne in druge opremljenosti in pomanjkanju drugih organiziranih oblik kulturnega in športnega življenja v zimskem času na vasi.

BOLJŠI UČENEC BOLJŠI BRALEC

Zanimivo je bilo pogledati, kako je z bralnostjo učencev glede na njihov učni uspeh v šoli. Med 103 odličnjaki je bilo 68 učencev, ki so običajno v svojem prostem času prebirali knjige, torej 66,01 %. Tudi med njimi je bilo precej več bralk (62,65 %), kakor bralcev (45,71 %). Med 160 prav dobrimi učenci je v svojem prostem času navadno bralo romane in povesti 77 šolarjev ali 48,12 %; deklice nekoliko bolj (59,99 %) kakor dečki (33,82 %). Podobno je z bralnostjo pri 300 učencih z dobrim učnim uspehom, ko jih je običajno bralo romane 48,33 %; spet deklice nekoliko več (54,49 %) kakor fantje (35,76 %). Med 93 zadostno ocenjenimi šolarji od petega do osmega razreda jih je segalo po knjigah navadno okoli 37,6 %, vendar že precej manj kakor med bolje ocenjenimi

učenci. Tudi tukaj so se za spoznanje močnejše ukvarjale s knjigami deklice (45,45 %) kakor dečki (31,74 %). Nezadostno ocenjeni učenci so slabši bralci, kar je razumljivo. Med 103 šolarji je bralo 36 otrok ali 34,9 %, vendar so se več ukvarjali v zimskih dneh s smučanjem in nogometom, kar pri drugih učencih ni bilo poudarjeno. Komaj 22,2 % nezadostno ocenjenih učencev je bralo romane in povesti, medtem ko je 51,16 % nezadostno ocenjenih deklic še vseeno pred vsemi drugimi možnostmi največ segalo po knjigah. Drugo je seveda vprašanje, po kakšnih knjigah je bilo med njimi povpraševanje.

Podatke smo dobili pri manjšem številu otrok, vendar bi lahko sklepali, da v mariborskih razmerah učni uspeh ugodno vpliva na odnos do knjige; učenci z boljšim učnim uspehom več berejo kakor otroci s slabšim učnim uspehom. Verjetno boljši učenci bolje obvladajo tehniko branja, pa so se tudi sposobnejši približati knjižni vsebini.

STAREJŠI UČENCI VEČ BEREJO

Učence sem razdelil na dve skupini po razredih, tako da sem štel peti in šesti razred za mlajše ter sedmi in osmi razred za starejše učence, čeprav to ni najbolj natančna delitev po življenjski starosti, ker ne upošteva ponavljavcev.

Pokazalo se je, da med 383 mlajšimi šolarji navadno bere romane in povesti 94 otrok ali 27,14 %, medtem ko pri 418 starejših navadno bere leposlovne knjige 221 šolarjev ali 52,88 %. Kaže, da se odnos do knjige bolj razvija pri deklicah kakor pri dečkih. Med mlajšimi dečki je bralo 30,85 % in med starejšimi 35,93 % otrok; pri mlajših učenkah 42,48 %, pri starejših 68,16 %. Vzroke bi lahko iskali v nekoliko hitrejšem dozorevanju deklic, njihovi čustveni naravnosti, v zgodnejšem pojavu razmišljanja o sebi in okolju, pa tudi v svojevrstnosti družinske vzgoje, ki še danes daje dečkom lahko nekoliko drugačen položaj, ko gre za svobodo dejavnosti zunaj doma in šole, kakor deklicam. Sicer so se pa podobno naravnane razlike pokazale tudi, ko je šlo za primerjavo učne uspešnosti med dečki in deklicami na mariborskem področju.⁴ Učni uspeh deklic je bil nekako za 10 % boljši kakor pri dečkih, kar bi tudi lahko pripisali hitrejši razvojnosti, opazljivo večji discipliniranosti in prizadevnosti, pa morda malo še tradicionalno milejšemu odnosu do nežnejšega spola.

KAKRŠNI STARŠI, TAKŠEN ODNOS DO KNJIGE?

Kultura staršev vsekakor vpliva na otrokov razvoj, njegovo šolsko uspešnost in otrokov odnos do šole in knjige. Vsaj tako pravijo mnoge izkušnje v svetu in nekateri podatki s področja pedagoške sociologije. Starše učencev sem razdelil v štiri kategorije glede na formalno izobrazbo, ki so jo dosegli; v prvo skupino sem združil vse starše, ki imajo srednjo in višjo izobrazbo, v drugo vse, ki imajo strokovno poklicno izobrazbo, v tretjo vse z osnovno šolo in v četrto tiste, ki niti osnovne šole niso končali.

Med 111 učenci, katerih starši imajo srednjo in višjo šolsko izobrazbo, je pogosto bralo knjige 45 šolarjev ali 40,5 %. Seveda spet dvakrat več deklic

⁴ Rudi Lešnik: *Ni vseeno, kje odrašča otrok*. Dialogi VII/1971, str. 452—457.

kakor dečkov. Podobno je razmerje tudi pri otrocih, ki izvirajo iz družin s poklicno izobrazbo, kjer je med 268 učenci bralo 133 otrok ali 42,18 %. Tudi otroci iz družin, kjer imajo starši samo osnovno izobrazbo, so brali v podobnem razmerju; namreč od 264 učencev je bralo romane in povesti v zimskem času 109 šolarjev ali 41,29 %. Kaže, da izobraženost staršev pri šolarjih ni toliko pomembna za odnos do branja, kakor bi lahko pričakovali. Tudi med otroki, ki izvirajo iz družin, kjer si starši niso pridobili niti osnovnošolske izobrazbe, je februarja 1970 bralo romane in povesti 59 učencev ali 39,79 % otrok v raziskovalnem vzorcu. Ne bi mogli reči, da je rahlo upadanje bralnosti od najvišje do najnižje skupine izobrazbene ravni staršev toliko pomembno, da bi to lahko upoštevali. V mariborskem primeru se je pokazalo, ko je šlo za podatke, kaj navadno počnejo učenci v svojem prostem času, da izobrazbena raven staršev ni pomembno vplivala na odnos do branja romanov in povesti, čeprav ob tem ne bi mogli govoriti, kako je bilo z izbiro knjižnih vsebin.

Torej ni čisto res, kakršni starši, takšen odnos do knjige. Verjetno so močnejši vplivi vzgojnih prizadevanj zunaj družine. Šole in knjižnice laže z ustreznim delom motivirajo učence za branje knjig kakor sami starši. Pri sklepanju je potrebna previdnost ne samo glede na vrednost odstotnih razmerij, temveč tudi glede na kriterij izobrazbe, ki zlasti v povojnih letih ni bila in tudi še danes ne more biti edini ustrezeni kriterij za vrednotenje človekove dejavnosti in sposobnosti. Tu govorimo le o tem, koliko so učenci brali, ničesar pa ne povemo o vsebini, pri čemer bi se morda pokazal drugačen odnos med izobraženostjo otrokovih staršev in med vsebino prebranega čtiva. Vsebine knjig,⁵ ki so jih brali učenci ob dnevu republike 1969, so pokazale, da je bil odnos med klasičnim leposlovjem 27,27 % in pogrošnimi zgodbami 72,73 %. Basii Bernstein je ugotovil, da je jezikovna sposobnost otroka v visoki meri odvisna od govorne kulture staršev, le-ta pa tudi od socialnega okolja.⁶ Ne kaže torej na osnovi teh podatkov enostavno zavreči vpliva izobraženosti staršev, pač pa bo treba natančneje preučiti tudi odnos do vsebine prebranih knjig.

REVNEJŠI TEŽE DO KNJIG

Knjiga danes ni poceni; dostikrat je videti, kakor bi bila luksusni predmet, če opazujemo cene v knjigarnah. Seveda to ne velja za cenene pogrošne zgodbe v kioskih, ki privabljajo mladega bralca. Le kako se naj otrok odloči, ko obrača svetla dinarček v rokah, pa bi želel kupiti kako knjigo. Vsebinsko vredna knjiga je draga kakor pristno vino, plehka napetovka pa poceni kot odpadni sadež. Vredna knjiga je poslanka človečnosti, sredstvo za uveljavljanje najsvetlejših razvojnih ciljev, pa bi jo morali z večjim družbenim zanimanjem dajati v mlade roke, če resnično hočemo hitreje razvijati svobodnega samoupravljalca. Dobra knjiga človeka prebuja in krepi, slaba pa ga uspava in hromi.

Pogledati sem skušal, kako je z branjem v prostem času pri otrocih, ki žive v različnem družinskem okolju. Po osebnem dohodku in imetju sem razdelil družine v štiri osnovne skupine. V prvo skupino sem uvrstil družine z boljšim standardom, v drugo s srednjim, v tretjo z osnovnim in četrto s slab-

⁵ Glej op. 3.

⁶ Basil Bernstein: *Sozio-kulturelle Determinanten des Lernens*. — V: *Soziologie der Schule*, Köln 1959.

šim, tako da sem točkoval njihov skupni osebni dohodek, opremljenost in posest. Podatke so dajali razredniki, verjetno niso čisto točni, vendar so omogočili dokaj ločljive skupine.

Samo 75 učencev v vzorcu je izviralo iz družin z boljšim življenjskim standardom in od teh je v februarških dneh prebiral ob svojem prostem času knjige 26 učencev ali 34,66 %. Med 234 učenci iz tako imenovane srednje premoženjske skupine je bralo romane in povesti 109 šolarjev ali 47 %. V tretji skupini je od 356 učencev bralo knjige 168 otrok ali 47,19 %. V skupini sorazmerno revnejših 134 šolarjev je tudi segalo po knjigah 55 otrok ali 41,05 %.

Kaže, da sta obe skrajni skupini med nekoliko slabšimi bralci, torej otroci najbogatejših in otroci revnejših, vendar pa razlike niso tako velike, da bi bile že pomembno upoštevne. Vseeno bi lahko rekli, da imajo prvi večje možnosti glede drugih dejavnosti ob boljši stanovanjski opremljenosti in polnejših denarnicah, zlasti še povsod premorejo televizijo, medtem ko v drugi skupini televizorjev ni veliko in tudi dostopnost do drugih zabav in prireditev je zmanjšana. Šolske knjižnice in v mestu posebej še pionirska knjižnica omogočajo, da otroci vendarle pridejo do knjig.

VEČINA OTROK NI BRALA KNJIG

Skoraj bi se lahko razveselili, ko so podatki pokazali, da je branje knjig najobsežnejša dejavnost v prostem času mariborskih mlajših najstnikov glede na druge vrste različnih dejavnosti, če ne bi hkrati ugotovil, da prek polovice teh šolarjev navadno sploh ni prebiral knjig.

V raziskovalni skupini je bilo 452 učencev, ki sploh niso omenili, da bi v svojem prostem času vzeli v roke kako knjigo, to pa je 56,42 % otrok. Podatki so iz februarja, torej zimskega časa, pa bi lahko predvideval, da bi bilo poleti še več otrok, ki bi pozabili na knjige.

Ni potrebno, da bi nizal vse podatke o tem, koliko otrok ni bralo, ker so razvidni že ob prikazanih številkah. Vsekakor drži, da so bile deklice boljše bralke kakor dečki, da je bilo v mestu več otrok, ki običajno v tistem zimskem času niso brali romanov in povesti, kar 70,42 %, kakor na vasi. Drži tudi, da so boljši učenci bili navadno boljši bralci in kar 77,8 % nezadostno ocenjenih šolarjev ni prebiral romanov in povesti. Med petošolci in šestošolci je bilo 72,86 % otrok, ki navadno niso brali knjig, medtem ko je bilo takih v sedmem in osmem razredu 47,12 %.

Branje je najobsežnejša dejavnost med mnogimi raznovrstnimi dejavnostmi, ta podatek bi nas lahko zapeljal v zmoto, da bi mislili, kako je vse v najlepšem redu, saj naši šolarji najrajši berejo knjige. Učinkovitost vzgojnega prizadevanja se ne more meriti po tem, če nekaj otrok veliko bere, temveč bolj, če množica otrok rada bere. Torej bo potrebno več napraviti za množico bralcev, kar je osnovno poslanstvo šole, knjižnic in družbe.

UČENCI NAJRAJŠI BEREJO KNJIGE

Drugi podatek o odnosu do knjige sem dobil prek vprašanja, kaj učenci najrajši počnejo v svojem prostem času. Odgovarjali so tako, da so zapovrstjo zapisali tri dejavnosti, kakor jih imajo najrajši. Zdaj nam podatek ne pove,

koliko so brali, temveč kaže, koliko bi radi brali, kakšno je njihovo zanimanje za branje romanov in povesti.

Skušal bom ugotoviti, kako je z odnosom med resnično bralnostjo zgodnjih najstnikov in njihovimi željami po branju knjig. Mogoče so interesi večji, kakor pa lahko berejo, pa bi se kazalo ob tem nekoliko ustaviti.

Podatke je dalo 800 šolarjev. Od tega je zdaj 397 otrok zapisalo med priljubljene dejavnosti branje knjig, torej 49,62 %. Vendar je na prvo mesto kot najbolj priljubljeno dejavnost zapisalo branje 209 deklic, medtem ko so dečki dali rahlo prednost nogometu. Kljub temu lahko rečemo, da sodi branje romanov in povesti med najbolj priljubljeno in zaželeno dejavnost mariborskih šolarjev.

Kako prednost ima knjiga pred drugimi dejavnostmi, pove podatek s prevrednotenimi izbirnimi stopnjami, kjer je branje knjig doseglo 934 točk, smučanje kot naslednja najbolj zaželeno zimska dejavnost pa le 362 točk in televizija komaj 234 točk.* To nam pove, da je branje, kljub temu da se zanj ogreva samo polovica otrok v raziskovalni skupini, v največji meri predmet učenčevih interesov in tako tudi med največjimi potrebami zgodnjega najstnika. Takšen podatek lahko krepí vzgojni optimizem, predstavlja železo v ognju, ki bi ga morali pravočasno oblikovati v kakovostno stvaritev.

DEKLICAM SO KNJIGE BOLJ PRI SRCU

Komaj 50 dečkov ali 13,06 % je izjavilo, da najrajši berejo knjige, čeprav je med tri najbolj priljubljene dejavnosti štel knjigo 125 dečkov ali 32,63 %.

Prevrednoteno gledano je branje romanov in povesti doseglo pri dečkih 273 točk.

Najrajši bere knjige 159 deklic ali 38,04 %, a med vse tri stopnje je branje vneslo 272 učenk ali 65,07 %, torej dosti več kakor učenci. Branje romanov in povesti je glede na stopnjo zaželenosti pri deklicah doseglo 661 točk.

Očitno je torej, da je pri deklicah dosti boljši odnos do branja kakor pri dečkih, kar velja za mariborske mlajše najstnike.

MESTNI UČENCI BI RADI BRALI

Za najbolj priljubljeno je štel branje romanov in povesti 146 mestnih šolarjev ali 29,97 %, medtem ko je med tri najbolj priljubljene dejavnosti zapisalo branje knjig 265 šolarjev iz mestnih šol ali 54,41 %. Če pogledamo prejšnji podatek, ki pravi, da je v februarju kmalu po zimskih počitnicah prebiralo romane in povesti komaj 29,58 % mestnih mlajših najstnikov, bi se lahko vprašali, zakaj je želja po branju tako daleč od resničnega prebiranja knjig.

Intenziteta bralnosti, ki sem jo dobil po prevrednotenju izbirnih stopenj, je pri mestnih šolarjih dosegla 626 točk, čeprav največ na račun učenk. No-

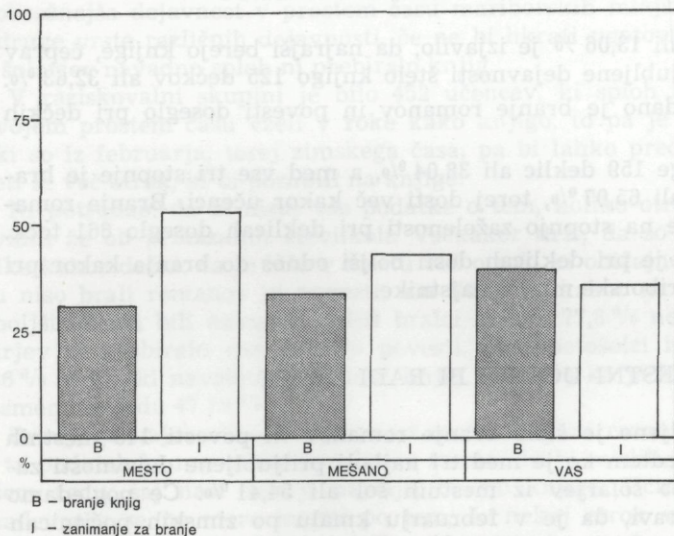
* Frekvenco treh izbirnih stopenj sem prevrednotil po obrazcu $3S_1 + 2S_2 + S_3$. Tako je dobila prva izbirna stopnja ustrezno interesno intenziteto v skupnem trivrstnem izboru in primernejšo diskriminacijo.

gomet, ki sicer sledi branju knjig, je dosegel 230 točk, seveda po zaslugi dečkov.

Več kakor polovica mestnih učencev bi torej zelo rada prebirala knjige, pa jih iz različnih razlogov ne bere. Kdo ve, mogoče so preobremenjeni z delom za šolo in doma, mogoče jih zvabijo druge dejavnosti, mogoče ne dobijo prav tistih knjig, ki bi jih takrat želeli brati, mogoče jim ponujene knjige niso všeč, tiste v knjigarnah pa so predrage, da bi si jih sami kupovali. Mogoče tudi niso bili dovolj obveščeni o delu mariborskih knjižnic, posebno še pionirske. Odpira se torej vrsta vprašanj, ob katerih bi se bilo potrebno širše skupno zamisliti.

V mešanem šolskem okolišu je 36 šolarjev ali 20,57 % najrajši bralo romane in povesti, sicer pa je med tri najbolj zaželene dejavnosti štelo branje knjig 78 šolarjev ali 44,57 %. V mešanem okolju so dosegle prevrednotene izbirne stopnje 181 točk, kar je nekoliko šibkeje kakor pri mestnih učencih, čeprav kažejo prejšnji podatki, da so dejansko rahlo več brali kakor mestni. Ne smemo misliti, da je bralnost toliko nižja, kakor bi nas lahko zavedla zunanja primerjava med številka. Sorazmerno ni tako velike razlike, če upoštevamo, da bi najidealnejša intenziteta bralnosti bila izražena pri šolarjih iz mešanega okolja v številu 525, pri mestnih pa v številu 1461; poprečno dobimo za osebo iz mešanega okolja vrednost 1,03, v mestu pa 1,28 po osebi.**

V MESTU BI RADI BRALI

Če bi z enako tehniko primerjali bralni interes dečkov in deklic, bi dobili po osebi izraženo vrednost za dečke 0,7 in za deklice 1,6, kar kaže na pomembno množičnejšo željo po branju pri učenkah.

** Poprečno vrednost po osebi sem dobil z izračunom aritmetične sredine vsote prevrednotenih frekvenc v izbirnih stopnjah, torej z obrazcem:

$$x = \frac{3S_1 + 2S_2 + S_3}{N}$$

Na vasi je 27 učencev iz vzorca postavilo branje knjig kot najbolj priljubljeno dejavnost v prostem času, torej 19,42 %, medtem ko je med tri najbolj zaželenih dejavnosti uvrstilo branje 54 vaških mlajših najstnikov ali 38,83 %. Prevrednoteno po izbirnih stopnjah bi lahko ocenili zaželenost knjige s 127 točkami, kar bi poprečno dalo vsaki osebi vrednost 0,9. Pozornost pritegnejo podatki, ki kažejo nagnjenost bralnih interesov v korist mestnih otrok, čeprav je bila pri resničnem branju ravno nasprotna naravnost po branju romanov in povesti. Prej je kazalo, da mestni šolarji sorazmerno manj berejo kakor vaški, zdaj pa kaže, da bi mestni otroci rajši brali knjige kakor vaški, čeprav razločki niso tako veliki, da bi jih lahko šteli za pomembnejše.

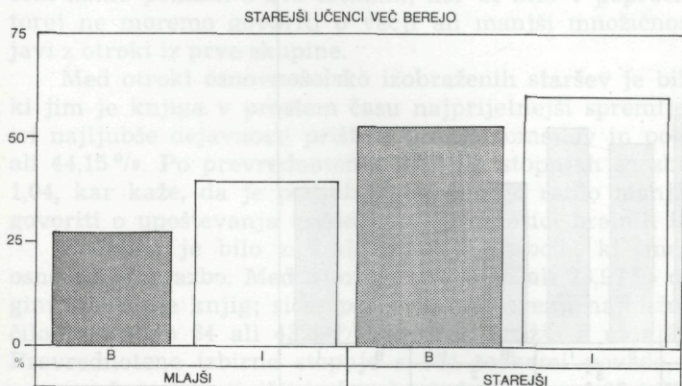
Pomislili bi vendarle na to, da pozimi na vasi nimajo ravno pisanih možnosti za različne dejavnosti, a tudi televizijskih sprejemnikov ni toliko, da bi zadovoljili vaše otroke, pa jim preostanejo različne domače igranje in knjige, kolikor jih pač imajo. Potreba po knjigi je zaradi manjše izbire med dejavnostmi morda nekoliko bolj zadovoljena in bolj pogrešajo kaj drugega, kar sicer imajo mestni otroci.

KNJIGA JE STAREJŠIM UČENCEM BLIŽE

Branje knjig ostaja za četrtino mariborskih učencev najbolj priljubljena dejavnost in pri teh ni bistvenih razlik med mlajšimi in starejšimi učenci, ko so odnos do branja izpovedali v prvi stopnji. Za najbolj priljubljeno dejavnost je štelo branje 91 mlajših učencev ali 23,75 % in 118 starejših učencev ali 28,23 %. Če pa pogledamo, kako so branje uvrstili med tremi najbolj priljubljenimi dejavnostmi, opazimo že očitnejšo ločnico. Medtem ko je 152 mlajših učencev ali 39,68 % uvrstilo branje med najpriljubljenjše dejavnosti, je kar 245 starejših učencev ali 58,61 % enako zapisalo.

Prevrednotene izbirne stopnje izpovedujejo učenčev bralni interes pri mlajših učencih s 375 točkami, kar bi poprečno izrazila vrednost 0,98, pri starejših učencih pa s 559 točkami, kar bi po osebi dalo 1,33. Podatek kaže, da je starejšim učencem knjiga bližje in potreba po branju večja kakor pri mlajših učencih. Iz prejšnjih podatkov že vemo, da so starejši učenci tudi resnično več brali romane in povesti kakor mlajši.

Pri vseh je želja po branju bolj množična, kakor je bilo dejansko branje knjig v tistem zimskem času. Želje po branju niso povsem zadovoljene. Če-

prav velja to samo za polovico mariborskih šolarjev, bi taka osnova lahko bila spodbuda za nadaljnje razvijanje mladinskega knjižničarstva in tudi za preučevanje odnosov med otrokom in knjigo ter osnova za premislek tistim, ki knjige ustvarjajo, in tistim, ki knjige ponujajo in razpečujejo.

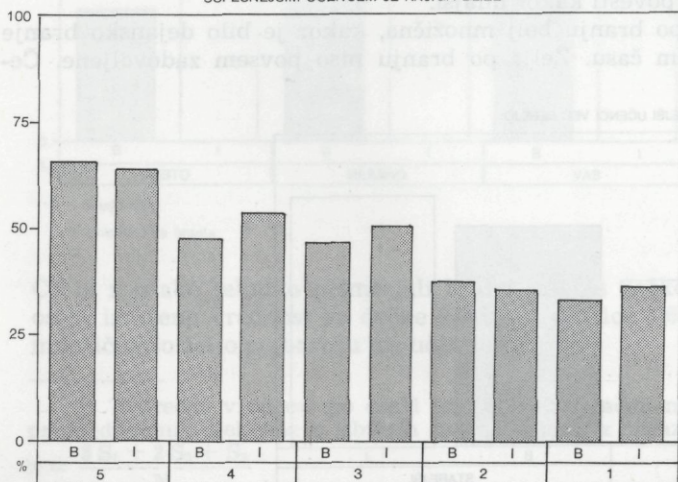
BOLJŠI UČENEC RAJŠI BERE

Velika povezanost se kaže med učnim uspehom in učenčevo bralnostjo. Več ko otrok zna, boljše ko v šoli uspeva, rajši sega tudi po knjigah, ki niso predpisane za obvezno branje. Tako se prične neskončen vzgojno izobraževalni proces odvijati v otroku, kovaču svoje lastne sreče; prebujena radovednost postaja gonilna sila lastnega razvoja.

Med mariborskimi odličnjaki v preučevalni skupini najrajši pred vsem drugim bere romane in povesti 52 šolarjev ali 44,06 %, medtem ko je med tri najbližje dejavnosti štelo branje 76 ali 64,40 % najuspešnejših šolarjev. Prevrednotene vrednosti izbirnih stopenj so dale 195 točk ali doslej najvišji popreček na osebo 1,65, kar pove, da je med najboljšimi učenci tudi zanimanje za knjigo najbolj množično.

Rahlo upadanje zanimanja za knjigo lahko opazimo že pri prav dobrih učencih, kjer je omenilo knjigo kot najbolj zaželeno v prostem času 41 ali 25,62 % učencev; med tri najpriljubljenejše dejavnosti pa je branje uvrstilo 85 ali 54,12 % prav dobrih šolarjev. Popreček bralnega interesa po osebi je 1,24 točke, torej že zaznavno manj kakor pri odličnjakih. Mogoče potrebujejo več časa za učenje in delo, če hočejo osvojiti dokaj zahtevni učni spored z boljšim uspehom, pa ni dovolj časa za branje. Dobri učenci, zlata sredina, kjer se dejansko mešajo bistri, malo manj pridni, z zelo pridnimi, ki težje uspevajo, se po zanimanju za knjigo skoraj ne odklikajo od prav dobrih učencev. Med njimi je najrajši bralo knjigo 81 ali 25,31 % učencev, medtem ko je med tri najbolj zaželene dejavnosti štelo branje 161 ali 50,31 % dobrih učencev. Prevrednoteni popreček bralnega zanimanja po osebi bi lahko izrazili z 1,15 točkami.

USPEŠNEŠIM UČENCEM JE KNJIGA BLIŽE

Bolj opazno splashneva zanimanje za branje romanov in povesti pri zadostno in nezadostno ocenjenih šolarjih. Komaj 17 ali 17,62 % zadostno ocenjenih otrok je štelo za najbolj zanimivo branje knjig, medtem ko je to uvrstilo med tri najpriljubljenejše dejavnosti 35 ali 36,08 % teh učencev. Prevrednoteno se je pokazal najnižji bralni interes po osebi z 0,82 točke. Podobno je tudi pri nezadostno ocenjenih, kjer je 18 učencev ali 16,98 % branje ocenilo kot najzanimivejšo dejavnost, med tri pa je to uvrstilo 40 ali 37,7 % neuspešnih učencev. Tudi tukaj je prevrednotena aritmetična sredina bralnega interesa izražena z 0,83 točke. Pri neuspešnih učencih je med mariborskimi otroki tudi najmanjše zanimanje za branje romanov in povesti.

STARŠI RAZVIJAJO LJUBEZEN DO KNJIGE

Včasih je veljala misel, čimbolj izobraženi so starši, boljše mesto bo imela tudi knjiga v hiši. Mogoče danes to ne drži povsem, ker izobraženost staršev še ne zagotavlja njihove leposlovne bralnosti. Prepogosto slišimo med izobraženci, kako rečejo, da že ne pomnijo, kdaj so utegnili prebrati kakšno lepo knjigo. Kako je šele s tistimi razumniki, ki posvečajo vso duševno pozornost predvsem tehničnim in trgovskim problemom.

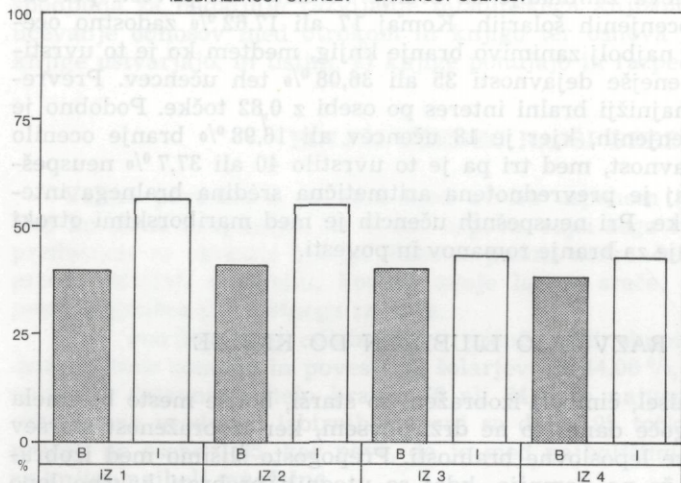
Na tako razmišljanje so me navedli podatki, ki kažejo, da skoraj ni bistvenih razlik v odnosu do knjige med otroki, ki imajo bolj ali manj izobražene starše. Med šolarji, ki imajo starše s srednjo in višjo izobrazbo, je bilo 36 ali 32,43 % takih, ki so v svojem prostem času najrajši segli po knjigi, in skupaj 62 ali 55,85 % takih, ki so med tremi dejavnostmi imeli radi tudi knjigo. Prevrednoteno povedano, so zbrali za interes do knjige 148 točk, kar bi dalo na osebo, če upoštevamo še tiste, ki se za knjigo sploh niso izjasnili, 1,33 točke. Ne moremo spregledati, da tudi med otroki, ki imajo najbolj izobražene starše, najdemo skoraj polovico takih, ki niso niti brali niti pokazali potrebe po knjigi.

Med potomci staršev s poklicno izobrazbo jih je 74 ali 27,51 % zapisalo, da so pred vsem drugim, kar so počeli, najrajši prebirali romane in povesti; sicer pa je med tri najpriljubljenejše dejavnosti prisodilo branje 149 takih učencev ali 55,38 %. Skoraj ne bi mogli reči, da so imeli kaj drugačen odnos do knjige kakor učenci bolj izobraženih staršev. Njihov interes za knjige sem lahko pokazal s 343 točkami, kar bi bilo v poprečku na osebo 1,27 točke, torej ne moremo govoriti o večji ali manjši množičnosti bralnosti v primerjavi z otroki iz prve skupine.

Med otroki osnovnošolsko izobraženih staršev je bilo 60 ali 22,64 % takih, ki jim je knjiga v prostem času najprijetnejši spremljevalec; sicer pa je med tri najljubše dejavnosti prištelo branje romanov in povesti 117 takih šolarjev ali 44,15 %. Po prevrednotenih izbirnih stopnjah so zbrali 276 točk, povprečno 1,04, kar kaže, da je priljubljenost knjige rahlo manjša, vendar ne bi mogli govoriti o upoštevanja vredni manjši množici bralnih interesentov.

Podobno je bilo z bralnostjo pri otrocih, ki imajo starše z nepopolno osnovno izobrazbo. Med njimi se jih je 35 ali 23,97 % odločilo pred vsem drugim za branje knjig; sicer pa se je med tremi najbližnjimi dejavnostmi odločilo za knjigo 64 ali 43,83 % otrok iz družin z najnižjo izobrazbeno ravni. Prevrednotene izbirne stopnje s 154 točkami povedo, da se bralnost razlije na vse učence v najnižji izobrazbeni skupini na 1,05 točke.

IZOBRAŽENOST STARŠEV – BRALNOST UČENCEV

V celoti lahko opazamo rahlo upadanje bralnosti od otrok iz družin z najvišjo izobrazbo do otrok iz družin z najnižjo izobrazbo, vendar strmina upadne naravnosti ni tako velika, da bi lahko govorili o bistvenem vplivu družinske izobrazbe na bralne interese mariborskih mlajših najstnikov.

MANJ DOBRIN MANJ KNJIG

Pravijo, da so si lačni zmeraj želeli kruha, vendar to ne pomeni, da bi si ljudje brez knjig enako želeli tudi brati. Nuja po knjigi je nedvomno manjša, ker potreba po njej ne izvira iz biološke biti človekove narave. Lakota po knjigi je pridobljena človekova vrednota, pa je osiromašen, kdor je nikoli ne začuti. Ni zveličaven klic, ki so ga mnoge revolucije izkričevale, dajte nam kruha, kajti knjiga je dobro sredstvo revolucije, če je dobra, hkrati pa s knjigo vodi boljša pot h kruhu. Danes veliko govorimo o socialni diferenciaciji v naši družbi, čeprav bi težko govorili o lakoti. Dosti bolj bi lahko govorili o tem, koliko je knjiga kot kulturna dobrina dostopna vsem ljudem, čeprav po njej še dolgo ne bo take žeje, kakor je žeja po sodobnih socialnih simbolih. Če bi se kakorkoli omejevale možnosti branja otrokom in mladini, bi se poglabljale razlike med ljudmi.

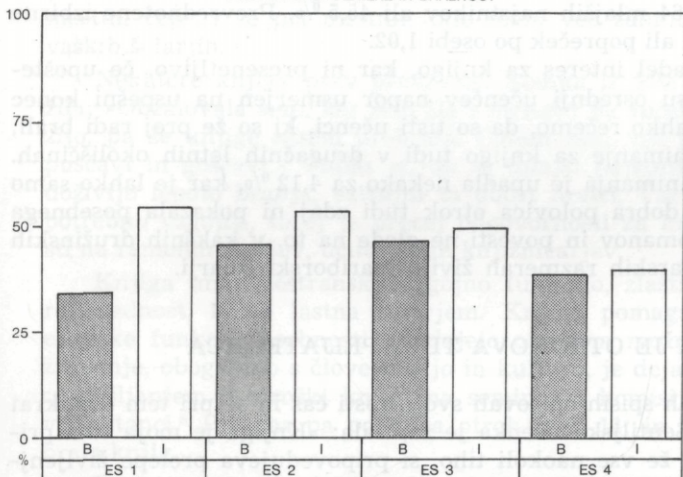
Prej smo ugotavljali, da izobrazbenost družine še ne povečuje knjižne lakote, zdaj bi pa pogledali, če boljši življenjski pogoji v družini, v kateri so biološke zahteve in potrebe v glavnem nasičene, povečujejo otrokovo bralnost.

Iz družin z najboljšim življenjskim standardom, ki jih je bilo v vzorcu komaj 54, je 16 učencev ali 29,6% najrajši seglo v svojem prostem času po knjigi, sicer pa je med tri najpriljubljenejše dejavnosti uvrstilo branje 29 otrok te skupine ali 53,7%. Prevrednotene frekvence v izbirnih stopnjah dajo 67 točk ali precej več, 1,24 točke. Gledano tako ali drugače tudi med najpremožnejšimi družinami je skoraj polovica takih mlajših najstnikov, ki jim zanimanje za knjigo ni v ospredju.

Otroci iz druge skupine družin niso pokazali pomembno šibkejšega zanimanja za knjigo, saj najraje bere 61 ali 26,19 % učencev; sicer pa med najpriljubljenejše dejavnosti šteje 122 ali 52,78 % teh otrok branje romanov in povesti. Prevrednoteni podatki dajo 276 točk ali poprečno 1,18 točke. Opazimo lahko samo rahlo upadanje množičnega zanimanja za knjigo, ne da bi bilo že pomembno za posplošitev.

V tretji skupini družin z osnovno gospodarsko zmogljivostjo je 100 šolarjev uvrstilo branje knjig pred vse druge dejavnosti, torej 27,7 %. Nasploh pa šteje med tri najbolj zaželenе dejavnosti branje romanov in povesti v tej skupini 183 učencev ali 50,69 %, kar po prevrednotenih frekvencah v izbirnih stopnjah daje enako bralnost s 446 točkami, v poprečju 1,2 točki.

EKONOMSKE RAZMERE IN BRALNOST

V skupini gospodarsko najmanj močnih je 32 učencev pred vse drugo uvrstilo branje knjig, torej 21,19 %. Med tri druge najbolj zanimive dejavnosti je skupno 62 teh učencev vneslo branje romanov in povesti, torej 41,05 %. Prevrednotene izbirne stopnje so dale 143 točk in pokazale najnižji bralni popreček z 0,9 točke. Dejansko se kaže rahla nagnjenost upadanja bralnega zanimanja od otrok iz gospodarsko najmočnejših družin do otrok iz gospodarsko najšibkejših družin, čeprav si ne bi upal trditi, da je upadnost pomembna, in bi lahko dejali, da v mariborski občini gospodarske razlike med družinami pomembno ne vplivajo na otrokov odnos do branja romanov in povesti. Kaže se sicer težnja, da bi soglašali z mislijo, kjer je manj dobrin, je manj knjig, vendar bi se s tako preranjeno sodbo verjetno pre naglili. Drugo pa je vprašanje, kako prisotnost knjig lahko pospešuje zanimanje za knjige. Otrokovim interesem se ne razvijajo spontano sami po sebi, so dejansko v največji meri posledica določenih izkušenj, pri knjigi torej izkušenj, ki jih otrok s čitanjem in knjigami doseže na svoji razvojni poti. Izkušnje pa je potrebno ob pravem času ustrezno organizirati, da se otrok brez posebne prisile sreča z njimi. Torej je drugo vprašanje, kako se otroci iz različnih gospodarsko in kulturno močnih družin lahko srečujejo s knjigami ali z drugimi sredstvi in okoliščinami v svojem prostem času. Jasno pa je nekaj, da se v družinah z najmočnejšo

gospodarsko močjo skoraj polovica mlajših najstnikov izrazito ne zanima za knjigo, v družinah z najmanjšo gospodarsko močjo pa več kakor dobra polovica otrok ne kaže posebnega bralnega zanimanja.

KNJIGA POSTANE OTROKOVA TRAJNA POTREBA

Mogoče v poletnih dneh, ko je narava s svojimi prijetnostmi bolj razsipna, nekoliko uplahne otrokova bralnost, toda potreba po knjigi se razvije v trajnejšo ljubezen do knjige. Drugič sem povprašal šolarje, kaj najrajši počno v svojem prostem času, v juniju 1970, ko so povečani pritiski pred koncem šolskega leta. Tudi zdaj je 174 otrok ali 21,75 % zapisalo, da v svojem prostem času najrajši berejo romane in povesti. Med tri najpriljubljenejše dejavnosti pa je branje uvrstilo 364 mlajših najstnikov ali 45,5 %. Prevrednotene izbirne stopnje so dale 818 točk ali povpreček po osebi 1,02.

Resda je rahlo upadel interes za knjigo, kar ni presenetljivo, če upoštevamo, da je v tem času osrednji učenčev napor usmerjen na uspešni konec šolskega leta, vendar lahko rečemo, da so tisti učenci, ki so že prej radi brali, v glavnem ohranili zanimanje za knjigo tudi v drugih letnih okoliščinah. Množičnost bralnega zanimanja je upadla nekako za 4,12 %, kar je lahko samo slučajno, med tem ko dobra polovica otrok tudi zdaj ni pokazala posebnega zanimanja za branje romanov in povesti ne glede na to, v kakšnih družinskih izobrazbenih in gospodarskih razmerah živijo mariborski šolarji.

KNJIGA JE OTROKOVA TIHA PRIJATELJICA

Otroci so v različnih spisih opisovali svoj prosti čas in se pri tem dostikrat dotaknili tudi knjige. Šentiljska učenka je zapisala: »Knjiga je moja tiha prijateljica. Zvečer, ko je že vse naokoli tiho, si pripovedujeva prelepe življenjske povesti, ob katerih razmišljam, kako bo z menoj, ko bom velika.«

Otrok se srečuje v romanih in povestih z ljudmi, z različnimi bitji, ki lahko ravna, kakor ravna sam, kakor ne bi hotel ravnati in ne bi smel ravnati, hkrati pa najde vzorce svojega ravnanja, ki jih bo skušal uveljaviti v vsakdanjosti. Knjiga torej spelje otroka v razmišljanje, razvija domišljijo, ga vodi k vrednotenju in presojanju, omogoča identifikacijo in projekcijo z močnim čustvenim naprežanjem in sproščanjem, ga zgane k duševni ustvarjalnosti. Prav zaradi tega ni vseeno, kaj otrok bere, kako bere, kakšne sledi puščajo romani in povesti na otrokovi osebnosti. Ob branju se lahko sproži cela vrsta motivacijskih naravnosti, ki so lahko bliže ali dalje od stvarnosti. Obenem tudi ni vseeno, če otrok sploh bere ali ne, pa se moramo zamisliti ob dejstvu, da nekako polovica mariborskih šolarjev ne more tako zaživeti s knjigo, da bi začutilo njeno vrednost in prijateljstvo. Olivera Tasić je na šibeniškem posvetovanju o ustvarjalnosti mladih septembra 1971 povedala misel neke mlade bralke: »Od vsega imam najrajši knjige in potem še sanjarjenje. V knjigi so črne črke. Stojijo druga poleg druge kakor vojaki, so neme, ničesar ne pomenijo. One čakajo, da jih prečitam, da se na moje povelje spremenijo v slike, potem čutim, da začenjajo z menoj živeti neko resnično življenje.«⁷

⁷ Olivera Tasić: *Razvijanje literarne kreativnosti dece*. Referat na III. kolokviju o prostem času mladih. Šibenik, september 1971.

Deklice berejo več in rajši kakor dečki, so pokazali tudi mariborski podatki. Mogoče tudi rajši sanjarijo in razmišljajo o prihodnosti kakor dečki. Knjiga jim predstavlja zvezo s tistim lepim, pričakovanim, ki bo nekoč moralo priti. Mogoče tudi bolj in močneje čustvujejo, bolj doživljajo, pa jim je knjiga spodbudnejša sogovornica. Deklice se tudi manj potepajo, v teh letih morajo po tradicionalni vzgojni presoji staršev biti bolj doma kakor dečki, ki se z večjo dobrohotnostjo mater in očetov lahko pode po igriščih in naravi. Neka selniška šolarka je zapisala: »Ker nimam včasih kaj delati, vzamem knjigo in jo čitam, dokler se ne naveličam.« V tem primeru je knjiga izhod v sili. Deklica zdoma ni smela, čeprav bi rada, pa si je krajšala čas s prebiranjem neke povesti. Mogoče je to značilno tudi za vaške otroke v dolgih zimskih večerih, ko televizije ali česa drugega ni, če so fižol že izluščili, pa pride knjiga zelo prav. Tako lažje razumemo, da so vaški otroci sorazmerno več brali kakor mestni, čeprav je pri mestnih bilo malo več zanimanja za knjigo kakor pri vaških šolarjih.

Nekatere knjiga prav prevzame. Stanka iz šole Antona Aškercja je potožila: »Obžalovala sem, ker sem šla s stricem na sprehod. Zamudila sem televizijo, pa še knjige nisem prebrala. Potem sem vse popoldne brala knjigo Po puščavi in goščavi.« Videti je, da so mlajši najstniki, če enkrat dojamajo in doživijo lepoto branja, vztrajni in dobri bralci. Vse to pa kaže, da je bralca potrebno vzgojiti, torej je precej odgovornosti za krepitev mladinske bralnosti na ramenih staršev, učiteljev in knjižničarjev.

Knjiga ima večstransko vzgojno funkcijo, zlasti še zadovoljuje otrokovo radovednost, ki je lastna šolarjem. Knjiga pomaga razvijati kognitivne in estetske funkcije osebnosti, ki dajejo otrokom možnost za poznejše smiselno življenje, obogateno s človečnostjo in kulturo, je dejal Heinz-Rolf Lückert med razmišljanjem o otroški knjigi na seminarju komisije UNESCO oktobra 1968 v Kostanci.⁸ Pri nas pa polovica otrok med 11. in 15. življenjskim letom ni brala knjig.

Prej smo opazili, da je velika povezanost med šolsko uspešnostjo in bralnostjo mariborskega otroka. Obenem vemo, da so učni uspehi v šoli prej slabši kot dobri, če pomislimo na velik osip. Ravno v času, ko so dajali učenci te podatke, je v slovenski osnovni šoli znašal osip poprečno 40 %, na območju mariborske občine pa 38,2 %.⁹ Mogoče tako dejstvo daje razumljiv odgovor na vprašanje, zakaj polovica šolarjev niti ni prebirala romanov in povesti niti ni pokazala posebnega zanimanja zanje.

S podatki, ki jih podajam, ne odkrivam Amerike, ker so na splošno stvari poznane; njihova vrednost je morda v tem, ker so domači, mariborski, pa nas neposredno silijo k razmišljanju o vlogi in mestu knjige med našimi osnovnošolci in o tem, kako bo z bralnostjo mladega človeka v njegovem nadaljnjem razvoju. Premisleka je vreden tudi podatek, ki kaže, da je branja manj kakor pa zanimanja za knjigo, zlasti še med mestnimi šolarji. Mogoče bi bilo potrebno poleg didaktično vodene organizacije tekmovanj za bralno značko premišljevati še o boljšem informiranju otrok glede možnosti, ki jih imajo v različnih knjižnicah, posebej še v pionirski knjižnici. Pogledati bi bilo potrebno,

⁸ Heinz-Rolf Lückert: *Das Kinderbuch*. — V: *Das Kinderbuch aus der Perspektive internationaler Verständigung*. Nemška komisija UNESCO, Köln 1969.

⁹ Rudi Lešnik: *Odnos med pedagoško akademijo in prakso*. Sodobna pedagogika XXII/1971, str. 322.

kako je z zalogo knjig, ki zbudijo med otroki največ zanimanja, pa si jih ne morejo sposojati, ker je zmogljivost knjižnic premajhna.

Posebno vprašanje je razvijanje bralne kulture. Na tem mestu nisem zmožel pripraviti vsebinske razčlenbe čtiva, po katerem največ segajo mariborski šolarji. Nedvomno ne daje pristne slike samo to, kar lahko povedo knjižničarji o izposojevalni frekvenci posamezne knjige. Prav je, da otrok prične čimprej brati, toda ni vseeno, kaj bere, če se o tem ne more lepo in prijetno pogovoriti z odraslimi prijatelji. Nekateri psihologi menijo, da sta razvoj inteligence in nadarjenosti pogojena prav z ranim obvladovanjem knjige. Ali napravimo vse, kar je mogoče, da bi dovolj zgodaj razvijali bralnost mladega človeka?

Summary

The main purpose of this study was not to investigate the child's relation to the book but to make thorough studies about the child's free time and his liking for reading the novels and books about history. The author was interested in how much the children really read and what was their interest for reading the books. In February and June, 1970 eight hundred Primary school pupils from five to eight form answered the questions on what they did when they were not in school and did not have anything to do at home and what did they like to do best in their free time. In this way the author indirectly gathered the data about the children's reading and their relation to the reading. He classified the data according to sex, school-environment, age, intellectual level, social status of their parents and their results in school.

Reading was on the first place among their activities (43,78 %) although more than a half of the children did not read or show any particular interest in reading the novels and various stories.

The better was the children's work in school the more they read. In Maribor Primary schools 38,2 % of pupils did not pass the exams at the end of school term 1969-70 and that was the reason why the author anticipated the connection between their results in school and their reading. The average reading presented 0,43 per pupil and the interest for books 1,16. The children from town read less than the children from the country but their interest for books was greater. Girls read more than the boys and also showed greater interest for books.

The intellectual level of their parents and their social status were not essential for the child's interest for books in Maribor and its surroundings although the decrease of interest for reading could be noticed. It is obvious that the children starting to read the novels and various stories very early later on become very steady readers regardless to the circumstances they live in. Reading should be taught. It is one of the main duties of our parents, school and society.

Their interest for reading was greater than their reading. The author has various presumptions of this problem. On the basis of the complete analysis he asks himself whether we do everything that is possible to early develop their interest for reading. He points out that the development of intelligence and the talents in a large extent depend on early good knowledge about the books. If the possibilities for children to read were limited the social differences among people would be much bigger.

Dr. Slobodan Ž. Marković
Beograd

MLADINSKA KNJIGA V DRUŽINI

Socialni vidik

Razglabljaajo o temi *Mladinska knjiga v družini* se moramo zavedati njene izredne obsežnosti, ker je potrebno upoštevati vlogo socialnih, psiholoških, estetskih in zgodovinskih dejavnikov, da bi pravilno osvetlili odnos: otrok — knjiga — družina. Ta prispevek obravnava samo eno komponento tega odnosa — socialno pogojenost. Prvi stik predšolskega otroka s knjigo — s slikanico — kakor tudi priložnost, da posluša pravljice, ki mu jih kdo bere ali pripoveduje — vse to je v veliki meri odvisno od stopnje izobrazbe in smisla za kulturne dobrine ter gmotnega položaja družinskih članov, predvsem pa staršev. Pozneje — v šolskem obdobju — je odvisnost družine v odnosu otrok — knjiga nekoliko manj poudarjena zaradi pomembnega vpliva šole, knjižnice in drugih dejavnikov izven doma. Le-ti z obveščanjem, s ponudbami in z zahtevami — skratka s svojo avtoriteto spreminjajo zanimanje in stališča otrok do knjige in njene vsebine. Torej, zunanji dejavniki (mladinski tisk, radio, televizija itd.), s katerimi so otroci in starši v neposrednih stikih, vplivajo na izbiro neobveznega branja v družinskem krogu. Ta enotni nastop zunanjih dejavnikov, ki zbujejo zanimanje za knjigo in usmerjajo izbiro mladinske literature, pripomore k temu, da se delno zabriše ostra razlika v odnosu do knjige med otroki različnih socialnih slojev. Kljub vsemu pa je še občutna vloga gmotnih, poklicnih in družbenih razlik med starši pri usmerjanju otrok k branju in glede možnosti, da otrok pride v stik s knjigo.

Pri obravnavi tega problema velja naše zanimanje predvsem šoloobveznim otrokom od šestega do štirinajstega leta, od njih smo dobili podatke za našo analizo. Glede na način in možnost nabavljanja leposlovnih knjig smo analizirali anketno gradivo Kulturno-prosvetne skupnosti Srbije, zbrano je bilo na vsem ozemlju Jugoslavije, temelji na principu metode vzorcev ter obravnava odgovore 36.000 dečkov in deklic.¹

Iz dobljenih podatkov je razvidno, da otroci uslužbencev in svobodnih intelektualnih poklicev najpogosteje dobivajo knjigo od svojih staršev — 34 %, nadalje si jih izposojajo iz knjižnice — 31 %, dobivajo knjigo kot darilo od znancev in sorodnikov izven družinskega kroga — 16 %, sposojajo si jih od sošolcev — 10 % in šele naposled si jih sami kupijo z lastnimi prihranki —

¹ Aprila in maja 1968 je bila izvedena anketa s temo *Otrok in knjiga*. Anketirani so bili otroci iz različnih okolij: iz vasi in mest, iz ekonomsko in kulturno razvitih in nerazvitih predelov, in sicer z vseh naših nacionalnih in jezikovnih področij. Pričujoča analiza je samo ena od mnogih, ki so bile izdelane v triletnem proučevanju zbranega gradiva.

9 %. Z otroki uslužbencev in izobražencev smo primerjali otroke obrtniških družin. Otroci le-teh največ bero knjige, izposojene iz knjižnic — 43 %, potem tiste, ki si jih sposodijo od svojih sošolcev — 21 %, na tretjem mestu so knjige, ki jim jih kupijo ali podare starši — 14 % in prav toliko knjig kupijo otroci sami z lastnimi prihranki — 14 %, najmanj knjig pa dobivajo od svojih prijateljev in sorodnikov izven družine — 8 %. Približno tako kot otroci obrtniških družin pridejo do knjig otroci poljedelcev in nekvalificiranih delavcev. Mimo te primerjave je treba osvetliti še dve pomembni dejstvi: otroci uslužbencev in izobražencev imajo v poprečju dvakrat več knjig v lastni knjižnici kot pa otroci iz ostalih družbenih slojev, čeprav so dečki in deklice istih let — toda različnega socialnega porekla — prebrali enako število knjig. Iz navedenih podatkov je razvidno, da otroci, ki izhajajo iz prve socialne skupine, bolj bero knjige, ki so že doma — 59 % prebranih knjig so dobili od staršev, od svojcev ali so jih sami kupili. Potemtakem starši in sorodniki otrok iz te skupine z izbiro knjig pomembneje vplivajo na vsebinsko opredelitev otrokovega branja. Učenci, ki izhajajo iz drugih družbenih slojev (iz obrtniških, kmetiskih in delavskih družin), pa si pretežno izposojajo knjige iz knjižnic in od sošolcev ali si jih kupujejo po lastni izbiri — skupno — 78 %, starši in sorodniki pa jim ne nabavijo niti četrtine knjig, namreč le — 22 %. Potemtakem je njihov vpliv na izbiro mladinskih leposlovnih knjig veliko manjši kot vpliv staršev iz prej omenjene skupine. Posebno je zanimivo dejstvo, da otroci iz obrtniških, kmetiskih in delavskih družin sami pogosteje kupujejo knjige kot otroci uslužbencev-izobražencev, oziroma za knjigo žrtvujejo večji del svojih prihrankov, ki pa so vsekakor manjši od prihrankov njihovih vrstnikov, s katerimi jih primerjamo.

Ko razpravljamo o šoloobveznih otrocih, je vsekakor razumljivo, da so na število in vsebino prebranih knjig vplivali šola, sošolci, knjižnica, reklama in informacije javnih občil (mladinski tisk, radio, televizija), in kakor smo že spočetka ugotovili, ti dejavniki ublažujejo razlike v odnosu družin do mladinske knjige. Kar pa zadeva predšolske otroke iz družin omenjenih socialnih skupin, ki ne obiskujejo predšolskih ustanov, je razlika v tem, kako pridejo otroci v stik s knjigo, občutno večja. Malčki iz družin prve socialne skupine prej in pogosteje dobe knjigo v roke kot pa otroci drugih socialnih slojev. Razmerje je 2 : 1 v prid prvim. Predšolski otroci kmetiskih družin in tudi iz družin nekaterih mestnih slojev imajo še več možnosti poslušati pravljice in zgodbe ali spomine, ki jih pripovedujejo starejši člani družine, predvsem pa babica ali pestunja, kot pa dobiti knjigo-slikanico v roke. Razliko glede možnosti predšolskih otrok, da pridejo v stik s knjigo, nekoliko ublažijo predšolske ustanove, kolikor je ta vidik varstva in vzgoje malčkov v posameznih krajih in na določenih področjih ustrezno upoštevan.

Da družine vseh družbenih slojev imajo doma mladinske knjige, je v veliki meri odvisno od števila družinskih članov; važno je, če otrok ima in koliko ima mlajših ali starejših bratov in sestra. V družini, kjer je dosti otrok, posameznemu otroku kupujejo manj knjig. Pri tem so mlajši otroci vedno na boljšem kot starejši, ker imajo na voljo vse knjige, ki so last prvorojenca.

Glede na razne načine, kako se otrok naveže na knjigo — nekatere smo v tem prispevku že poudarili —, ugotavljamo, da je nakupovanje in sposojanje knjige, ki opravlja pomembno poslanstvo v družinskem krogu, neposredno odvisno od socialnega oziroma gmotnega položaja staršev. Socialni moment je sicer pomemben, ni pa edini in ne smemo ga le mehanično upoštevati. Njegova

vloga se posredno kaže tudi v duhovnem vzdušju, omogoča oblikovanje otrokovega estetskega okusa in ga spodbuja, da knjigo vzljubi. Literarno delo s svojimi izraznimi sredstvi daje priložnost, da otrok doživlja svet poezije, spoznava življenje z raznih vidikov in osvaja pravilna stališča. Toda dojemanje poetične vizije in vsega duhovnega bogastva, ki ga knjiga nudi otroku, je v veliki meri odvisno od kulturne ravni družine, posebno pa od stališča staršev do knjig nasploh in zlasti še do mladinske knjige. Vsekakor je družina zelo pomemben dejavnik v procesu izobraževanja ter v estetski in etični vzgoji mladostnika. Na otrokov umski in čustveni razvoj v raznih obdobjih vpliva tudi z izbiro knjig, ki mu jih nudi. Podatki navajajo, da otroci dobivajo 25 — 50 % knjig neposredno od staršev ali sorodnikov — kar pomeni, da ti pretežno lahko določijo, kaj bo otrok bral.

Čustvena navezanost mladega bralca na knjigo — le tako se bo temeljito poglobljal vanjo in se vživel v svet literature, se duhovno obogatil ter se oblikoval v vsestransko razvito osebnost —, je zelo odvisna od odnosa družinskih članov do knjige. Starši, ki cenijo knjige, jih radi bero in jim branje postane potreba, zato knjige kupujejo ali si jih redno sposojajo, z njimi lepo ravnajo, se pogovarjajo o prebranih delih, se sklicujejo na vrednote, ki jih knjiga zastopa — dajejo otrokom dober vzgled, bude njihovo radovednost, da jih vse bolj mika čudoviti svet literature in tako sčasoma postanejo ljubitelji književnosti. Če starši pri tem še metodično spodbujajo otroke in utrjujejo njihovo ljubezen do knjige, če otroke usmerjajo, da bero določeno zvrst literature, jim pripomorejo k temu, da imajo lastno knjižnico, da si pišejo seznam prebranih del, potem je družina izpolnila svojo nalogo in zelo uspešno vpeljala otroka v svet knjige ter pripomogla k pravilnemu odnosu do nje. Takšna družina z vnemo opravlja svoje poslanstvo tudi v tem pogledu in uspešno sodeluje s predšolskimi ustanovami, s šolami, s knjižnicami in s sredstvi javnih občil, ki si prizadevajo oblikovati pravilen odnos do knjige in prikazati njeno vsestransko korist v človekovem življenju.

V družinah pa, kjer njeni člani skoraj nič ne bero ali pa prebirajo plažo, predvsem kriminalne romane itd., nemarno ravnajo s knjigami ali pa se podcenjevalno nasmihaajo, češ v knjigah so same izmišljotine, negativno vplivajo v dvojnem smislu: utegnejo otroka odvrniti od knjige, ali pa ga usmerjajo k branju plaže. Še najmanj škode povzroči družina, ki se ne zanima za knjigo, ker je pač premalo v stikih z literaturo; mlada osebnost je sicer prikrajšana za vse duhovno bogastvo, ki ji ga nudi branje, in tudi v znanju zijajo velike vrzeli. Toda zunanji dejavniki, sovrstniki, šola, knjižnica, razne informacije javnih občil utegnejo zbuditi zanimanje in dosežejo, da otroka zamika svet literature in ga s prizadevnim branjem vse bolj dojema. Iz podatkov analize vzemo, da prebero otroci 50—70 % knjig, ki jih dobe izven družinskega kroga. To dejstvo je torej važen dejavnik in otroku nadoknadi, kar je družina zane-marila, mnoge odvrne od napačne poti in jih usmerja v knjižnice.

Starši z bolj ali manj razvitim smislom za vrednotenje knjige si zavestno prizadevajo, da v otroku zbujejo ljubezen do knjige, ga navajajo k branju in utrjujejo njegovo spoznanje o koristnosti knjige. To je najsubtilnejša komponenta v oblikovanju odnosa otrok — knjiga — družina. Če otroku nagrmadimo kopico kupljenih knjig, ki jih mora prebrati v določenem roku, če določimo čas branja in se celo zatekamo k prisilnim ukrepom, da bi se omenjene zahteve uresničile, bo učinek vsekakor negativen in naleteli bomo na odpor mladega bralca. Glede takšnih primerov prisiljevanja moramo poudariti, da je bolje

pustiti, naj otrok sam pride v stik s knjigo in v njej najde, kar mu ustreza. Če pa družina želi usmerjati otroka, mu zbujati ljubezen do knjige in ga navajati k branju — to tudi je dolžnost staršev — potem bodo uspešnejše ravnali, če temeljito spoznajo otrokova nagnjenja, upoštevajo njegov temperament, njegovo zanimanje in mu v skladu s tem nudijo ustrezne knjige. Šele tedaj, ko je otrokov odnos do knjige resnično doživet, je upravičena težnja, da se njegovo obzorje širi na več področij, kar bo očitno koristilo njegovi razgledanosti. Pri tem naj si starši prizadevajo, da bo otrokova navezanost na knjigo vse bolj ustaljena in da mu branje postane potreba.

Pogosto srečujemo ljudi, ki kljub skromni izobrazbi cenijo knjige. To dejstvo je posebna spodbuda njihovim otrokom, da vzljubijo knjigo in odkrivajo njim še neznane lepote umetniške besede. Spoštovanje preprostih ljudi do knjige je znak zaupanja v napisane besede, ki ohranjajo in posredujejo izkušnje in življenjske resnice. Napisana beseda-knjiga je postala nekaj ideal tistim, ki si z njo ne morejo pomagati, saj so tako rekoč — nepismeni. Ko otroci takih staršev prineso domov knjigo, že s tem pritegnejo pozornost nase, in ker znajo brati, pridobe na veljavi: neizpolnjeno željo staršev so uresničili otroci, ki se lahko poglobljajo v knjigo in razlagajo skrivnostno sporočilo napisane besede. Tega se otroci živo zavedajo in navadno ne razočarajo svojecev v svoji vlogi posrednika, ki so jo prevzeli, ko so prišli v stik s knjigo. Starejši družinski člani so jim vcepili spoštovanje do knjige, ki se je vse bolj oklepajo in uživajo v branju. To dejstvo nam tudi pojasni že prej omenjeni podatek, zakaj otroci obrtniških, kmetiskih in delavskih družin, čeprav imajo manj gmotnih sredstev, kupujejo več knjig kot njihovi vrstniki, katerih starši se po svoji poklicni dejavnosti ukvarjajo s knjigami, kot npr. izobraženci. Očitno je ta čustveni nagib pomembnejši kot prizadevanje staršev, ki otrokom kupujejo in kopičijo knjige.

Načini, kako otroci pridejo v stik s knjigo in jo prinašajo domov, so očitno odvisni od socialnih pogojev družine. Toda na sedanji stopnji kulturnega razvoja deluje sporedno z vlogo družine pri oblikovanju odnosa otrok—knjiga tudi vrsta družbenih dejavnikov, predšolske ustanove, šole, knjižnice, javna občila idr., ki popravljajo in dopolnjujejo pomanjkljivo pomoč staršev, če ti nimajo možnosti, da bi otrokom nudili knjige, jih navajali k branju in jih usmerjali glede izbire čtiva. Obravnavajoč problem teme s socialnega vidika ugotavljamo, da v sodobni družbi obstaja objektivna medsebojna odvisnost družine in že omenjenih družbenih činiteljev, ki najodločilneje vplivajo na to, da pride otrok v stik s knjigo in se je oklene. Izboljšanje življenjskega standarda, zmanjšanje socialne diferenciacije in razlik v stopnji izobrazbe, večje število predšolskih ustanov, šol in knjižnic, tesno sodelovanje staršev in družbenih dejavnikov, da bi uspešneje uveljavljali svojo vlogo, vse to bi mladinski knjiži zagotovilo pravo mesto v družini.

Prevedla Gema Hafner

Zusammenfassung

Bei dem Thema *Das Kinder- und Jugendbuch in der Familie* müssen verschiedene Faktoren im Verhältnis Kind — Buch — Familie beachtet werden: in erster Linie die Bildung, die Kultur und die ökonomischen Verhältnisse der Eltern, dann der Einfluss der Schule und der Bibliothek.

In seiner Abhandlung beschränkt sich der Autor auf die verschiedenen Möglichkeiten, mit denen die Familie das Kind anregen kann, mit dem Buch in Berührung zu kommen.

Untersuchungen zeigen, dass Kinder aus verschiedenen sozialen Gruppen eine ungleiche Anzahl von Büchern besitzen und dass Beruf und gesellschaftliche Stellung ihrer Familien einen bedeutungsvollen Einfluss auf die Herstellung von Bedingungen zur Benutzung von Büchern ausüben. Diese Untersuchungen betreffen das Schulalter zwischen sechs und vierzehn Jahren durch Fragebogen des Instituts der Kultur- und Bildungsgemeinschaft Serbiens (Kulturna prosvetna zajednica Srbije) unter 3600 Jungen und Mädchen.

Ergebnisse: Kinder, deren Eltern intellektuelle Berufe ausüben, bekommen am häufigsten Bücher von ihnen. (34 % der gelesenen Bücher) Sie benutzen auch Bibliotheksbücher (31 %), leihen Bücher von Schulkameraden aus (16 %) und kaufen Bücher vom eigenen Taschengeld (9 %). Kinder von qualifizierten Arbeitern lesen am häufigsten Bücher, die sie aus der Bibliothek entleihen (43 %), sodann Bücher ihrer Schulkameraden (21 %) und erst an dritter Stelle Bücher, die ihnen die Eltern kaufen (14 %), Buchkäufe aus ihrem Taschengeld (14 %), als Geschenk von Freunden und Verwandten (8 %). Ähnlich wie die Kinder qualifizierter Arbeiter kommen die Kinder aus den Familien von Landarbeitern und unqualifizierten Arbeitern zu ihren Büchern. Die Kinder von Intellektuellen haben im Durchschnitt zweimal mehr Bücher in ihrer eigenen Bibliothek als Kinder aus anderen Gesellschaftsschichten. Jungen und Mädchen gleichen Alters verschiedener sozialer Herkunft lesen etwa die gleiche Anzahl von Büchern. Intellektuelle Eltern und Verwandte haben einen bedeutsamen Einfluss auf den Charakter der Lektüre ihrer Kinder. Die Schüler anderer Gesellschaftsschichten sind mehr auf die Bibliothek angewiesen, auf Schulfreunde und die eigene Auswahl von Büchern (78 %). Beachtenswert ist das Ergebnis, dass sich die Kinder von Arbeitern und Bauern selbst mehr Bücher kaufen als die Kinder von Intellektuellen, dass sie also einen grösseren Teil ihres geringeren Taschengeldes so anlegen.

Aus den vorhergegangenen Betrachtungen geht hervor, dass in der heutigen Gesellschaft eine objektive gegenseitige Abhängigkeit zwischen der Familie und den angeführten gesellschaftlichen Formen besteht, welche weittragenden Einfluss auf die Art und Weise ausüben, in der das Kind zum Buch gelangt und ob es das Buch bereitwillig aufnimmt. Die Veränderung der Lebensbedingungen, die Verringerung der materiellen und bildungsmässigen Unterschiede zwischen den Menschen und die Entwicklung von Vorschuleinrichtungen. Schulen, Bibliotheken erlauben, ihre Funktion so erfolgreich wie möglich zu erfüllen und Wege freizulegen, die dem Buch des Kindes seinen wahren Platz in der Familie sichern werden.

Martina Šircelj

Ljubljana

LEPOSLOVNE KNJIGE ZA MLADINO V LETIH 1970 IN 1971 NA SLOVENSKEM KNJIŽNEM TRGU

Namen pričujočega sestavka ni vsebinsko in estetsko ovrednotenje literarnih del posameznih avtorjev, ki so jih izdale različne založniške hiše v slovenskem jeziku za mladino. Iz splošnih literarnoestetskih in psiholoških izhodišč, ki so se uveljavila, kadar govorimo o literarnih delih za mladino in o mladih bralcih, bom poskušala s številkami nakazati nekatere probleme, ki se v zadnjih dveh letih pojavljajo v naši založniški dejavnosti in imajo ali pa še bodo imeli pozitivne ali negativne posledice za knjižno kulturo mladih bralcev. Seveda sem daleč od tega, da bi v tem sestavku opredelila probleme v vseh razsežnostih; namen je, te probleme nakazati, opozoriti na stanje in tendence, ki se pojavljajo v naši založniški dejavnosti na področju izdajanja knjig za mladino.

Tekoča mesečna bibliografija knjig, ki jih izdajajo naše založbe in ki jo objavlja mesečna založniška revija *Knjiga 70*, *Knjiga 71*, nam v dveh svojih letnikih za leto 1970 in 1971 (do septembra)¹ daje bero izdanih knjig za mladino. Te izdaje, ko jih pretehtavamo z vidika kulturne vzgoje in potreb mladega bralca, dobe seveda predznak, s katerim posamezno izdano knjigo opredelimo kot primerno ali neprimerno branje za otroka.

Kot primerno branje ali primerna knjiga za otroka pojmuje tiste izdaje, ki imajo literarno in likovno estetsko kvaliteto (ker je večina mladini namenjenih knjig ilustriranih) in ustrezajo duhovnim potrebam otroka v njegovih različnih razvojnih obdobjih tja do 14. leta starosti. K neprimernim izdajam prištevamo knjige brez likovno in literarno estetske kvalitete, izdaje, ki se z nekaterimi duhovnimi dispozicijami v otrokovem razvoju sicer spogledujejo, vendar jih praviloma izrabljajo v šokantne namene, s katerimi nasilno trgajo otroka iz njegovega normalnega duhovnega razvoja, ga dezorientirajo in duhovno obubožajo.

Številčni seštevki za mladino izdanih knjig v letih 1970 in 1971 nas opozarjajo na precej kritično stanje na področju mladinskega založništva. Izdaje za mladino primernih knjig komaj še lovijo ravnotežje z izdajami neprimernih, s pripombo, da smo blagi, ko označujemo likovno in literarno nekvalitetne slikanice in stripe kot neprimerne izdaje.

Bibliografija nam kaže, da je bilo v letu 1970 izdanih 103 za mladino primernih in 96 za mladino neprimernih knjig; ravnotežje v prid dobrih izdaj je torej pičlo! Vprašanje je, če je ravnotežje ohranjeno tudi v učinku oziroma

¹ *Knjiga 71* je ob zaključku tega prispevka izšla v desetih številkah.

v posledicah učinka, ki ga imajo dobre in primerne oziroma neprimerne knjige v tem razmerju. Posledic v tem trenutku ne moremo ugotoviti, lahko pa domnevamo o knjižni revščini, ki je na pohodu — ne samo v založniških programih, ampak tudi pri mladih generacijah, ki doraščajo ob duhovno revnem branju.

Tudi bibliografija za leto 1971 (do septembra) ne obeta kaj več: izdanih je bilo v tem obdobju 45 mladini primernih in 39 neprimernih knjig. Summa summarum za obe založniški leti 148 : 135.

Od 148 naslovov izdanih primernih knjig odpade 48 na ponatise, med katerimi so na primer izbrana dela Julesa Verna in Henrika Sienkiewicza, dela Astrid Lindgrenove ter ponatise v zbirki Biseri ipd. Potrebno je opozoriti, da odpade večina ponatisov na prevode tujih del.

Tako obsega produkcija novih leposlovnih, mladini primernih knjig, v dveh letih 100 naslovov, med katerimi imajo levji delež (62 naslovov) prevodi in med temi so najštevilnejša dela za mladino do 10. leta starosti: 37 naslovov, sledijo dela za bralce od 10. do 14. leta: 20 naslovov, za doraščajočo mladino od 14. do 15. leta pa samo 5 naslovov; prevodov iz jezikov jugoslovanskih narodov je prav tako le 5 naslovov.

Izvirnih slovenskih del za mladino je bilo izdanih 38 — dobra petina celotne za mladino primerne knjižne produkcije zadnjih dveh let. Največ izvirnih knjig je zopet namenjenih mladini do 10. leta starosti: 28 naslovov; mladini od 10. do 14. leta je namenjenih 9 izvirnih del in eno izvirno delo doraščajoči mladini od 14. do 15. leta (Pavle Zidar: *Pišem knjigo*).

Če seštejemo celotno knjižno produkcijo mladini primernih knjig zadnjih dveh let, se nam tudi tu pojavijo podobna razmerja glede na starostno obdobje mladini primernih knjig. Najštevilnejše (izvirna, prevedena in ponatisnjena dela) so knjige za mladino do 10. leta starosti: 80 naslovov; za mladino od 10. do 14. leta: 50 naslovov in za doraščajočo mladino: 18 naslovov.

Razveseljivo je, da so naše založbe sposobne »zasuti« s knjigami otroka, kakor hitro se nauči brati (80 naslovov); izhajajoč iz tega razveseljivega starta pa smo že v naslednjem trenutku razočarani, kajti število izdanih knjig, še posebej pa število domačih novitet pada (28 naslovov domačih del za mladino do 10. leta, 9 naslovov za mladino od 10. do 14. leta, 1 naslov za doraščajočo mladino od 14. do 15. leta), čim bolj narašča otrokova sposobnost branja in čim večja je njegova lakota po knjigah. Še posebej hudo obnemoremo na področju izvirnih del za starost od 10. do 14. oziroma 15. leta. V tem kritičnem trenutku, ko je želja po branju vedno večja, ko se utrjujejo bralne navade in potreba po branju, po knjigi, pada produkcija dobrih literarnih del za mladino, narašča pa produkcija neprimernih del.

V istem obdobju (1970, 1971) je bilo izdanih 78 naslovov stripov, za katere menimo, da jih »bere« predvsem mladina od 10. do 14. leta, medtem ko je izšlo primernih knjig za to starost 50 oziroma 68 naslovov, če prištejemo tistih 18 naslovov za doraščajočo mladino. Hkrati je bilo izdanih 57 naslovov neprimernih knjig za mladino do 10. leta starosti (slikanice, priredbe klasičnih del itd.).

Številčno primerne knjige za mladino komaj še lovijo ravnotežje z neprimernimi izdajami. Zadnje ugotovitve pa to številčno ravnotežje porušijo v prid slabih, neprimernih izdaj, saj premajhno število dobrih in primernih knjig za starost, ko je mladina najvnetejša za branje (10 — 14 let) naravnost tira to mladino v »branje« nekvalitetnih in neprimernih del.

Priča smo nekemu čudnemu razmerju, ki gre očitno v škodo mladega bralca in pa v denarni dobiček tistih založniških hiš (Jugoreklam, ČZP Delo, Pomurska založba, Nolit, Naša djeca, Mladost), ki so se odločile mimo pravil duhovne higijene, ki smo jo kot družba dolžni negovati predvsem do mladine, izdajati nekvalitetna dela za tisto starostno obdobje otroka, ko rad bere, ko želi brati, ko se formira ali pa deformira (z branjem slabih in neprimernih del) njegov odnos do umetniške literature.

Z enosmerno trgovsko psihologijo so te založniške hiše odkrile programsko šibke točke kvalitetne knjižne produkcije in to šibkost speljale na mlin svojega dobička in v škodo mladega bralca, v škodo kulture branja in knjige. Večkrat slišimo in beremo, da založbe, ki izdajajo odraslim namenjeno literaturo, za te knjige (to velja še posebej za pesniške zbirke) ne najdejo ne bralcev ne kupcev. Če bomo vakuum ali pa duhovno revščino na področju izdajanja mladinskih knjig dopuščali, bo slej ko prej po sili slabokrvnih in revnih založniških programov pri mladem človeku zreducirano branje na nekvalitetna, a številčno in denarno lahko dosegljiva dela, ki bodo zmanjševala pri mladini sposobnosti branja kvalitetnih knjig do tiste stopnje, da mu bo kasneje pot v »pravo« literaturo ostajala zaprta, (tako se bodo kvalitetne pesniške zbirke ali pa prozna dela lahko še naprej kopičila v skladiščih).

To obratno sorazmerje med literarno vzgojnimi potrebami in med »prizadevanji« založniških hiš postaja tembolj akutno, ker postajajo ravno v zadnjih letih očitni pozitivni premiki na področju tistih kulturnih in vzgojnoizobraževalnih dejavnosti, katerim je posredovanje kvalitetne knjige za mladino osnovno kulturno poslanstvo. Priče smo premikom v omrežju šolskih knjižnic, ki postajajo sestavni del vzgojnoizobraževalnega dela na šolah; novi učni načrt in programi tekmovanj za bralne značke gradijo na eksistenci številnih, dobrih in mladini primernih knjig, s katerimi naj bi bile založene šolske in javne pionske knjižnice.

In vendar v trenutkih, ko se to posredovalno omrežje za dobro knjigo slednjič krepi, produkcija dobrih knjig za mladino peša in vodeni tako, da jo prelaščajo čedalje bolj neprimerne in nekvalitetne izdaje.

Številke dokazujejo, da moramo v letu 1972 na področju založništva mladinskih knjig prižgati rdečo luč za tiste založniške hiše, ki svoji dejavnosti iz kakršnihkoli vzrokov niso več kos, in za tiste založniške hiše, ki iz dobičarskih manipulacij povzročajo vakuum na tem področju ali pa ga polnijo s problematičnimi izdajami.

Založniške hiše so samostojne gospodarske organizacije. Vendar — ali je to že razlog, da se te hiše odrekajo zaradi dobička vsem kulturnim in moralnim obveznostim, še posebej, če gre za duševno higieno mladih?

Bibliografija nas opozarja, da stagnira izdajanje knjig za mladino pri tistih založniških hišah, katerim je bila ta dejavnost temeljna ali pa so doslej vztrajale na likovno in literarno kvalitetnih delih za mladino in ki so predvsem stimilirale in gojile ustvarjalnost domačih avtorjev na področju mladinske književnosti. Tako je založba Obzorja v letih 1970, 1971 izdala samo 1 mladinsko delo, založba Borec 4, Prešernova družba 2, Tehniška založba Slovenije 2, Mladinska knjiga 129.

Narašča pa nekvalitetni mladinski tisk pri tistih založbah, ki izdajanja tega tiska nimajo v temeljnem programu, torej gre očitno za finančno uspešen račun brez kakršnegakoli kulturno osveščenega programa. Učinek takih ra-

čunov je tem poraznejši, ker gre za manipulacije z neosveščenim, v sebi še literarno neizoblikovanim in labilnim mladim bralcem.

ČZP Delo je v letih 1970, 1971 izdalo 69 naslovov stripov, Jugoreklam 25 in Pomurska založba 13 naslovov likovno in literarno neprimernih knjig za mladino, Državna založba Slovenije 10, Mladost 8, Nolit 14 itd. Vsa ta dela so z literarnovzgojnega vidika problematična, zvečine prevodi ali adaptacije tujih avtorjev.

Rezultati iz vsega povedanega: gre za zamiranje programske osveščene, kvalitetne in številčno izdatne založniške dejavnosti; gre za rast estetsko problematičnih programov in izdaj, ki tako slabijo kulturno vzgojno poslanstvo mladinske knjige in razvrednotujejo ustvarjalno domačo tvornost na področju mladinske književnosti.

Die Autorin stellt mit Zahlen die Situation auf dem slowenischen Buchmarkt in den Jahren 1970 und 1971 dar mit Bezug auf die Herausgaben von Kinder- und Jugenderwerken. Sie stellt fest, dass die Zahl der Bücher für junge Leser sinkt und das gleichzeitig die Zahl der für die Jugend nicht geeigneten Werke wächst.

Marjana Kobe

Ljubljana

PRIREDBE KLASIČNIH DEL IZ SVETOVNE KNJIŽEVNOSTI ZA MLADINO V SLIKANICAH ZA NAJMLAJŠE

Prva otrokova knjiga je *slikanica*. Kot posebna *zvrst* knjige je slikanica — če izvajamo stopnjo leporella¹ — namenjena starostnemu razponu od predšolskega do zgodnejšega šolarskega obdobja, pač glede na zahtevnost teksta, ki ga knjiga posreduje. To pomeni, da je slikanica tip knjige, ki je otroku *doživljajsko* dostopna že dosti prej, preden jo je sposoben tudi tehnično, se pravi bralno, samostojno obvladati.

Starostnemu razponu od potencialnega bralca do bralca »začetnika« je ta knjižna zvrst zanimiva ter obenem tudi doživljajsko dostopna zato, ker takó pri izboru besedil kot pri razporedu tekstovnega in likovnega deleža v knjigi upošteva in obenem tudi izrablja osnovno psihofizično naravnost otroka v obravnavanem starostnem obdobju. Takó je za slikanico značilno enakovredno so razmerje med (krajšim) tekstom in ilustracijo, nekakšno *ravnotežje* med njima, ki se prostorsko (ne pa tudi vsebinsko) pogosto celo prevesi ilustracijam v prid, čeprav je v večini primerov besedilo sicer primarno, slike pa ga dodatno pona- zarjajo, vsebinsko in razpoložensko poudarjajo in dopolnjujejo. Tako, nadalje, zapolnjujejo tekstovni delež v (leposlovnih) slikanicah predvsem besedila, ki segajo v brezbrežni svet fantazije in fantastike, se pravi na področje, v katerem se otrok prav v obravnavanem starostnem obdobju znajde in tudi giblje z naravnost osupljivo suverenostjo. V strokovnejšem jeziku bi temu lahko rekli, da otroku nekako do 9., 10. leta poteši njegovo, s psihofizičnimi dispozicijami razvojne stopnje pogojeno, nujno po domišljijem doživljanju in izživljanju predvsem literarna zvrst *pravljica*, pa naj bo ljudska, klasična umetna ali tako imenovana moderna fantazijska pravljica, ki sega motivno tudi že na področje »znanstvene fantastike«.

Seveda načelna ustreznost pravljične literarne zvrsti same na sebi za slikanico — če naj bo kvalitetna — še ni dovolj. Tudi nesporna umetniška vrednost tekstov samih na sebi ne. Besedilo mora biti ne samo literarno kvalitetno, marveč tudi primerno starostni stopnji otroka, ki mu je slikanica namenjena. Doživljajska ustreznost starostni stopnji, literarna kvaliteta fantazijske zgodbe, lep jezik, dober prevod, pri priredbah zvestoba literarnim predlogam itd., itd., vse to so — mimo likovno kvalitetne ter obenem starosti otroka primerne ilustracije — temeljne uredniške postavke pri slikanicah, ki so urejane z vso po-

¹ Leporello nam pomeni prehodno stopnjo med igraro in »pravo« knjigo (saj ga otrok preraste že nekako med 3. in 4. letom), čeprav je s knjigotrškega stališča to sicer že knjiga in prinaša včasih tudi že krajše tekste, npr. otroške ljudske pesmice.

trebno strokovno osveščenostjo in odgovornostjo do otrok, ki so jim knjige namenjene.

Vendar mnoge izdajatelje slikanic zanima, žal, samo finančni uspeh, po uredniški plati pa se jim ne zdi vredno strokovno poglobljati se v doživljajski svet otroka na eni strani, na drugi pa v specifiko literarnih tekstov oziroma literarnih zvrsti. Zato slovenski knjižni trg za otroke danes naravnost preplavljajo slikanice, ki jih z vso pravico imenujemo knjižni kič, knjižna plaža. Stanje je še toliko bolj kritično, ker je ta — uredniško kajpak vseskozi anonimna — plaža v primeri s kvalitetno, se pravi tekstovno in likovno v vseh naštetih smislih starosti primerno slikanico ne samo v veliki številčni premoči, marveč se tudi z velikim prodajnim posluhom ponuja kupcu ne samo v knjigarnah, temveč tako rekoč na vsakem koraku: po kioskih, papirnicah, samopostrežnih trgovinah, super- in maximarketih, prehranah itd. In tako smo priče zaskrbljujočemu protislovju, da se pod težo knjižne plaže, literarno likovnega kiča za najmlajše duši natanko tista kvalitetna slikanica, s katero smo se Slovenci — tako po strokovni uredniški kot po kvalitetni tekstovni in likovni plati — upravičeno uveljavili ne samo v jugoslovanskem, temveč tudi v evropskem merilu. Kristina Brenkova kot urednica, Ela Peroci, Lojze Kovačič, Mira Miheličeva in drugi kot avtorji tekstov, Marlenka Stupica, Milan Bizovičar, Melita Vovk-Štih, Ančka Gošnik, Lidiya Osterc in drugi kot ilustratorji, so našo kvalitetno slikanico uspešno uveljavili v ostri konkurenci najboljših slikanic sveta kot knjižno zvrst z izrazito, izvirno, skratka povsem samosvojo tekstovno in likovno podobo.

Glede na opisano nesorazmerje med kvalitetnim in problematičnim tiskom za najmlajše je razumljivo, da dvomljivi tisk naravnost izziva ali pa bi vsaj moral izzvati — vsakršno (založniško-uredniško, literarno-estetsko, psihološko-pedagoško, likovno itd.) analizo, ki bi v svojih sklepih morala priznati ali pa uspela spodbiti tovrstnemu tisku tiste nadvse dragocene splošne vzgojne in še posebej literarno estetske vzgojne možnosti, ki jih lahko ima kvalitetna slikanica pri oblikovanju otrokovega duhovnega profila nasploh, njegovega literarnega obzora in literarnega okusa pa še posebej.

Pričujoči sestavek se loteva problematike tistih (tudi likovno) spornih slikanic, oziroma *serij slikanic*, ki posredujejo otrokom *dvomljive priredbe klasičnih del iz svetovne književnosti za mladino*. Z vidika dostopnosti tekstov otroku v obdobju, ko sega po slikanicah, se pravi z vidika otroškega doživljajskega sveta ter z vidika specifičnosti posameznih tekstov oziroma literarnih zvrsti bomo skušali za zdaj vsaj samo opozoriti na nekatere najbolj tipične založniško-uredniške, literarno-estetske in obenem psihološko-pedagoške spodrseljaje, ki postavljajo pred tovrstne slikanice negativni predznak in jih tako uvrščajo med problematični tisk.

I.

Na slovenskem knjižnem trgu za najmlajše pogosto naletimo na uredniško vseskozi anonimne *serije* likovno skrajno dvomljivih slikanic, ki otroku veliko obetajo že s samim naslovom serije, npr.: *Otroški klasiki*, *Dvanajst biserov iz svetovne književnosti za otroke*, *Štiriindvajset biserov iz svetovne književnosti za otroke*, *Veliki pisatelji za mladino*, *Deset otroških klasikov* itd., itd.

Še dosti bolj obetavni in vabljeni pa so naslovi slikanic znotraj posamezne serije, saj so nadvse pestri in raznoliki in segajo od *Rdeče kapice*, *Sneguljčice*, pravljic iz *Tisoč in ene noči* in Andersena prek *Ostržka*, *Petra Pana* in *Alice v*

čudežni deželi do *Gulliverja*, *Robinsona* in *Don Kihota*, če omenimo samo tiste naslove, ki se ponavljajo najbolj pogosto.

Ker na tem mestu ne moremo podrobneje obravnavati vsake serije posebej², si vzemimo za osnovo naši analizi eno samo, na primer serijo *Otroški klasiki* (izdala Epoha, Zagreb, prevajalec oziroma prirejevalec anonimen), v kateri pa se pojavljajo prav vsi problemi, ki so po našem mnenju tipični za ves tovrstni dvomljiv tisk in na katere bi radi vsaj opozorili v pričujočem razmišljanju.

V seriji *Otroški klasiki* so kot slikanice velikega formata v navadnem zaporedju izšli naslednji teksti (naslovi so točni prepisi):

J. Swift: *Gulliverjeva popotovanja*

Ch. Perrault: *Uspavana lepotica*

L. Carroll: *Alice v deželi čudežev*

Grimm: *Dve Grimmovi pripovedki* (Janezek in Minica, Palčka čarovnika)

C. Collodi: *Ostržek*

H. C. Andersen: *Dve Andersenovi bajki* (Sirena, Pastirica in dimnikar)

Ezop: *Ezopove basni*

Grimm: *Palček*

xxx: *Tisoč in ena noč*

Ch. Perrault: *Maček v škornjih*

La Fontaine: *La Fontainove basni*

J. M. Barrie: *Peter Pan*

D. Defoe: *Robinzon Kruzo*

Ch. Perrault: *Rdeča kapica*

Grimm: *Sneguljčica*

Ch. Perrault: *Pepelka*

Negativna ugotovitev, ki jo lahko postavimo, še preden vsako od teh šestnajstih slikanic sploh odpremo, je ta, da že nekateri naslovi niso originalni, marveč samovoljne priredbe: *Uspavana lepotica* namesto *Trnuljčica*, *Janezek* in *Minica* namesto *Bratec in sestra*, *Palčka čarovnika* namesto *Škra-*

² Mimo *Otroških klasikov* temelji pričujoči sestavek na analizi naslednjih serij slikanic:

Dvanajst biserov iz svetovne književnosti za otroke.

Naša djeca, Zagreb 1968. Prevedel Janko Moder.

Štiriindvajset biserov iz svetovne književnosti za otroke.

Naša djeca, Zagreb 1968. Priredil Janko Moder.

Serijska 3 pravljice.

Naša djeca, Zagreb 1969. Priredil Janko Moder.

Deset otroških klasikov.

DZS Ljubljana, Nolit Beograd. Prevajalec (prirejevalec) anonimen.

Otroški prijatelji.

Jugoreklam, Ljubljana 1965. Prevajalec (prirejevalec) anonimen.

Veliki pisatelji za mladino.

Jugoreklam, Ljubljana 1968. Urednik Adam Garić.

Filmske zgodbe.

Jugoreklam, Ljubljana. Prevajalec (prirejevalec) anonimen.

Serijska Slikanica-igračka.

Mladost, Zagreb. Prevajalec (prirejevalec) anonimen.

Serijska japonskih slikanic,

v koprodukciji »Zokeisha Publikations, Ltd.«, Tokio in Nolit, Beograd 1968 (distribucija za Slovenijo CZ, Ljubljana).

V analizo so vključene tudi različne serije slikanic (vse v izdajah založbe Mladost, Zagreb), ki kot serije nimajo posebnih naslovov, posredujejo pa otrokom priredbe različnih Disneyevih risank.

teljčki, Sirena namesto *Mala morska deklica*, Maček v škornjih namesto *Obuti maček* itd. Vzroki za to samovoljno spreminjanje originalnih naslovov znamenitih ljudskih in klasičnih umetnih pravljič so bodisi založniško-uredniška malomarnost, bodisi prirejevalčevo prizadevanje, da bi napravil naslov zgodbe bolj senzacionalen in s tem tudi bolj komercialen.

Drugi zelo poveden podatek je dejstvo, da ima vsaka od naštetih šestnajstih slikanic 14 strani, na katerih sta si besedilo in ilustracija največkrat v razmerju 3,5 strani (besedilo) : 10,5 strani (ilustracije) ali 4,5 strani (besedilo) : 9,5 strani (ilustracije). To pomeni, da slikanice, kar zadeva sorazmerje med tekstovnim in likovnim deležem, na zunaj sicer ohranjajo za knjižno zvrst značilno sorazmerje med besedilom in ustreznimi slikami, veliko vprašanje pa je, kaj se je v korist tega sorazmerja zgodilo z originalnimi teksti, ki obsegajo tudi po 100, 200, 300 strani in več.

Preden se lotimo analize adaptacijskih posegov v originale, si oglejmo njihov izbor, morda najprej z vidika *literarnih zvrsti*.

Če imamo — kot smo poudarili že v uvodu — pravljičo za manjšemu otroku doživljajsko najbližjo in potemtakem slikanici kot knjižni zvrsti za to starostno obdobje tudi najbolj ustrezno literarno zvrst, bi bile na prvi pogled primerno izbrane naslednje zgodbe:

Ch. Perrault: Uspavana lepotica

L. Carroll: Alice v deželi čudežev

Grimm: Dve Grimmovi pripovedki (Janezek in Minica, Palčka čarovnika)

C. Collodi: Ostržek

H. Ch. Andersen: Dve Andersenovi bajki (Sirena, Pastirica in dimnikar)

Grimm: Palček

xxx: Tisoč in ena noč

Ch. Perrault: Maček v škornjih

J. M. Barrie: Peter Pan

Ch. Perrault: Rdeča kapica

Grimm: Sneguljčica

Ch. Perrault: Pepelka

Vse te so sicer res znamenite ljudske, klasične umetne in moderne fantazijske pravljičice, toda vprašanje je, če so vse po vrsti tudi starosti primerne.

Oglejmo si najprej ljudske in klasične umetne pravljičice:

Ch. Perrault: Uspavana lepotica

Grimm: Dve Grimmovi pripovedki (Janezek in Minica, Palčka čarovnika)

H. Ch. Andersen: Dve Andersenovi bajki (Sirena, Pastirica in dimnikar)

Grimm: Palček

Ch. Perrault: Maček v škornjih

Ch. Perrault: Rdeča kapica

Grimm: Sneguljčica

xxx: Tisoč in ena noč

Ch. Perrault: Pepelka

V oči nas zbode najprej Perrault. Ne glede na to, da tudi brata Grimm — kljub naslovu svoje zbirke (*Kinder- und Hausmärchen*) — pravljičice nista pojmovala kot tipično literarno zvrst za otroke, se vsi strokovnjaki, ki se praktično in teoretično ukvarjajo z literarno vzgojo najmlajših, strinjajo med seboj, da so *Trnuljčica*, *Rdeča kapica* in *Pepelka* v zapisih bratov Grimm otrokovemu doživljajskemu svetu dosti bližje kot pa Perraultove zgodbe z enaki-

mi naslovi. Le-te so po eni strani dosti bolj krute in krvave, po drugi pa so znamenite predvsem zaradi verzificiranih končnih poant, ki so bile namenjene degeneriranemu dvoru Ludvika XIV. in so otroku doživljajsko povsem nedostopne in nezanimive. Izbor Perraultovih inčic *Trnuljčice*, *Rdeče kapice* in *Pepelke* namesto Grimmovih je potemtakem — ne glede na dvomljivost adaptacijskih posegov v tekste — že sam na sebi hud založniško-uredniški spodrsrljaj, ki se redno ponavlja skozi vse tovrstne serije problematičnih slikanic.

Podoben problem je Hans Christian Andersen. Tudi pri njem je dvomljiv že izbor zgodb. Čeprav najdemo med Andersenovimi pravljicami tudi take, ki so otroškemu doživljajskemu svetu zelo blizu (*Vžigalnik*, *Kraljična na zrnu graha*, *Svinjski pastir*, *Grdi raček* in druge), velika večina njegovih zgodb ni primerna za bralce, ki so še v »dobi slikanic«, ker so bodisi prezahtevne po izpovedni plati, bodisi neprimerne zaradi žalostnega konca. Mednje sodita tudi *Pastirica in dimnikar*, še zlasti pa *Mala morska deklica* ali *Sirena*, kot jo imenujejo v *Otroških klasikih*.

Iz strokovno bolj pretehtanega programa slikanic, kot so obravnavani anonimno urejani *Otroški klasiki* (in njim podobne serije) bi morali potemtakem že od vsega začetka izpasti Perrault in omenjeni Andersenovi pravljici, in bi od klasičnih pravljic kot na prvi pogled primerne ostale samo še:

Grimm: Dve Grimmovi pripovedki (Janezek in Minica, Palčka čarovnika)

Grimm: Palček

Grimm: Sneguljčica

xxx: Tisoč in ena noč

Toda tudi te zgodbe so primerne samo na prvi pogled.

Oglejmo si najprej Grimmove zgodbe. Že prvo branje tekstov nam pove, da besedila, ki jih imamo pred seboj, niso tiste pravljice, ki jih ima ves slovenski kulturni prostor v zavesti kot pravljice bratov Grimm, kakor nam jih je v — originalu zvestem in vseh pogledih neoporečnem — prevodu posredoval Fran Albreht.³ Besedila v *Otroških klasikih* pa so skrajno dvomljive (anonimne) priredbe v zelo problematični slovenščini (prevajalci anonimni). Globlja analiza teh priredb (in podobnih priredb Grimmovih in drugih klasičnih pravljic)⁴ nam pokaže, da gre pri adaptacijskih posegih v tekste za grobe deformacije literarnih predlog, brez posluha za specifiko originalov; nadalje, da so ti posegi z literarno-estetskega in obenem literarno-vzgojnega stališča nedopustni, ne samo zato, ker so nekvalitetni, marveč tudi zato, ker so povsem nepotrebni, saj na dvomljive adaptacijske načine skušajo »približati«⁵ otroku zgodbe, ki že v originalni podobi povsem ustrezajo duhovnim zmogljivostim in željam bralcev na eni ter specifiki slikanice kot knjižne zvrsti na drugi strani in potemtakem ne potrebujejo nikakršnih tekstovnih korektur.

Od klasičnih pravljic nam v programu serije *Otroški klasiki* ostane brez negativnega predznaka samo še slikanica *Tisoč in ena noč*.

Že na začetku razmišljanja o dvomljivih slikanicah smo ob seriji *Otroški klasiki* opozorili na prizadevanje tovrstnega tiska, da bi bili naslovi zgodb čim

³ Vse uredniško osveščeno in strokovno urejane slovenske slikanice vseskozi uporabljajo Albrehtove prevode, kadar na novo, v novi likovni opremi izdajajo posamezne pravljice bratov Grimm.

⁴ Glej Marjana Kobe: *Literarni kič za najmlajše*, Naši razgledi XX/1971, št. 14 (30. julija), str. 430—431. V razpravi so analizirane dvomljive priredbe ljudskih in klasičnih umetnih pravljic.

bolj senzacionalni in tako tudi čim bolj komercialni. Tudi slikanica *Tisoč in ena noč* se šopiri z vznemirljivim in obetavnim naslovom, ki pa je naslov celotne zbirke orientalskih pravljic, čeprav gre v našem primeru za knjigo, ki ima samo 14 strani, od tega samo 3,5 strani teksta in 10,5 strani slik, in čeprav gre v besedilu samo za skrajno dvomljivo priredbo *ene same* zgodbe, to je pravljice o Aladinu in njegovi čudežni svetilki, ki jo pod neznansko besedno baročnostjo težko prepoznamo.

Če smo ob Grimmovih pravljicah govorili o nepotrebnih priredbi, češ da je original sam po zahtevnosti in obsegu ustreza takó bralcu kot specifični knjižne zvrsti, moramo priznati, da je pri posredovanju zgodb iz *Tisoč in ena noči* adaptacijski poseg v tekst sam na sebi najbrž na mestu. Toda prirejanje pravljičnih zgodb zahteva veliko tenkega posluha; posluha za literarno zvrst, pa tudi posluha za otroka, ki mu je prirejena zgodba po vsebinski in jezikovni podobi namenjena. Tega pa za obravnavano slikanico in za mnoge druge, ki si prizadevajo posredovati otrokom zgodbe iz *Tisoč in ena noči*⁵, nikakor ne bi mogli trditi.

Zdi se, da je na tem mestu treba spregovoriti nekaj besed o prirejanju pravljičnih zgodb nasploh.⁶

Prirejanje *ljudskih pravljic* — že glede na njihov izvor in ustno izročilo — ni nekaj, kar bi bilo treba a priori obsoditi in odsvetovati. Saj so mnogim tovrstnim zgodbam, ki sprva niso bile namenjene otrokom, prav kvalitete priredbe speljale bližnjico do otroškega doživljajskega sveta. Pri *umetnih*, se pravi *avtorskih* pravljicah pa je na mestu velika previdnost.

Zato prav gotovo ni samo slučaj, da se po uredniški plati strokovno osveščene in do kraja domišljene, potemtakem tekstovno in likovno kvalitetne, skratka starostni stopnji *primerne* slikanice strogo izogibajo vsakršnim priredbam umetnih, se pravi avtorskih pravljic. Pri ljudskih pravljicah pa se odločajo za zapise oziroma priredbe, ki ostajajo zveste specifični tekstov, se pravi, da ne maličijo vsebinskih, kompozicijskih in stilnih posebnosti ljudske proze.

Po drugi strani pa je analiza tekstovno in likovno dvomljivih slikanic z ljudskimi in klasičnimi pravljicami⁷ pokazala, da je — mimo nestrokovnega prevoda — prav *neprimerna priredba* literarnih predlog tista, ki pred tovrstne slikanice dokončno postavi negativni predznak in jih zaznamuje kot založniško-uredniški, literarno-estetski in pedagoški spodrselaj.

Doslej smo v zvezi s programom serije *Otroški klasiki* obravnavali ljudske pravljice, oziroma njihove priredbe, od avtorskih pa H. Ch. Andersena. Pri njem se je izkazalo, da je starosti neprimeren že sam izbor tekstov (*Sirena*, *Pastirica* in *dimnikar*). Analiza le-teh pa pokaže, da se je (anonimni) prireditelj neprimernega izbora zgodb tudi sam tega najbrž nejasno zavedal in zato skušal bodisi poenostaviti literarno predlogo (*Pastirica* in *dimnikar*), bo-

⁵ Npr.: *Aladinova svetilka* (zbirka Dvanajst biserov iz svetovne književnosti za otroke). Naša djeca, Zagreb 1968. Prevedel Janko Moder.

Ali baba in štirideset razbojnikov. Otokar Keršovani, Reka (prevajalec in prirejevalec anonimen).

Tisoč in ena noč (serija Deset otroških klasikov), DZS Ljubljana, Nolit Beograd (prevajalec in prirejevalec anonimen).

Tisoč in ena noč. Jugoreklam, Ljubljana 1969 (prirejevalec anonimen).

ltd.

⁶ Glej še Marjana Kobe: *Literarni kič za najmlajše*.

⁷ Prav tam.

disi skušal vnesti vanjo vedrejša čustva, če že ne srečen pa vsaj omiljen konec (Sirena). Tako sta nastali spakedrani besedili, nekakšni novi tvorbi, ki se povsem nepošteno šopirita z znamenitim Andersenovim imenom.

Toda če pri Andersenovih zgodbah, kljub adaptacijskim posegom v tekst, ohranja v slikanicah besedilo približno enak obseg kot v originalu, pa se pri naslednji stopnji priredb *avtorskih* pravljicnih zgodb srečamo z novim tipom adaptacije, s *skrajšavo*. V seriji *Otroški klasiki* gre za naslednje moderne fantazijske pravljice:

L. Carroll: Alice v deželi čudežev

C. Collodi: Ostržek

J. M. Barrie: Peter Pan

Pred seboj imamo priredbe, ki si — glede na specifiko slikanice kot knjižne vrsti in glede na bralno (tehnično) zmogljivost bralca v dobi slikanic — prizadevajo predvsem *tekstovno skrajšati* originalno zgodbo.

Problematici adaptacij teh treh znamenitih mladinskih del bomo posvetili naslednje poglavje. Na tem mestu pa moramo vsaj v grobih potezah opozoriti še na tretji tip priredb, ki ga najdemo na programu *Otroških klasikov* (in drugih tovrstnih serij slikanic), ki pa po razsežnosti svoje problematike že presega okvir pričujoče analize. To so slikanice:

J. Swift: Gulliverjeva popotovanja

D. Defoe: Robinzon Kruzo

Ezop: Ezopove basni

La Fontaine: La Fontainove basni

V originalih so ta dela namenjena *odraslim* bralcem. Kar zadeva Gulliverja in Robinsona, sta ti dve zgodbi zaradi svoje fantazije in fantastike ter ne navadnih dogodivščin sčasoma postali — v boljših ali slabših priredbah — priljubljeno berilo mladini med 10. in 14. letom, se pravi bralcem, ki najrajši segajo po napetih pustolovkah. Gulliver in Robinson v slikanicah sta potemtakem priredbi druge stopnje, se pravi *priredbi priredb* iz literature »za odrasle«. Kot taki odpirata razsežno, toda v sebi zaključeno problematiko, ki bi zahtevala posebno obravnavo.

Ezopove in La Fontainove basni v slikanicah za najmlajše pomenijo podoben, vendar morda še bolj zapleten problem. Tudi ta tip slikanice je — kot Gulliver in Robinson — priredba priredbe iz »odrasle« literature. Toda če utegneta Gulliver in Robinson tematsko in fantazijsko zanimati otroka tudi že pred 10. letom, pa smemo upravičeno podvomiti o vabljenosti in mikavnosti *basni*, te izrazito »odrasle« literarne zvrsti, za otroke, ki segajo *šele* po slikanicah. Basen kot literarno zvrst karakterizira njena dvo- ali večplastnost, njena izkustvena in intelektualna nadstavba, ki dokončno zazveni v moralnem nauku. Kakor hitro pa prireditelj — kot se to zgodi v tovrstnih priredbah — odbrusi basni njene tipične, toda manjšemu otroku doživljajsko nedostopne in tudi nezanimive tekstovne plasti in jo degradira v zgolj enoplastno živalsko zgodbo, naredi s tem medvedjo uslugo literarni zvrsti pa tudi otroku, saj bi bilo z vidika otroškega doživljajskega sveta dosti bolje že od vsega začetka izbrati za slikanico kako starosti primerno *pravo živalsko pravljico*.

II.

Moderne fantazijske pravljice: Carrollova *Alica v čudežni deželi*, Collodijev *Ostržek* in Barriejev *Peter Pan* kot slikanice v seriji *Otroški klasiki* in

drugih podobnih serijah pomenijo drugačen tip adaptacij, kot so priredbe ljudskih in klasičnih umetnih pravljic na eni strani, na drugi pa adaptacije Robinsona, Gulliverja in Don Kihota, se pravi *slikaniške* priredbe *mladini* med 10. in 14. letom namenjenih priredb iz literature za odrasle. Ostržek, Alice in Peter Pan so resnični otroški klasiki, se pravi že od vsega začetka za otroke napisane zgodbe. Doživljajsko zanimive in tudi dostopne so že predšolskemu otroku in seveda tudi tistemu bralcu začetniku, ki še ni »prerasel« zvrsti knjige, ki ji pravimo slikanica, in ki potemtakem še ni zmožen tehnično (bralno) samostojno obvladati 100 do 200 strani dolgih originalov.⁸

Pri priredbah Ostržka, Petra Pana in Alice gre zato v načelu predvsem za *krčenje* zgodbe na obseg, ki ga »prenese« slikanica. Naša analiza bo skušala ugotoviti, v koliki meri se v teh adaptacijah kaže zvestoba originalu, posluš za literarno estetske značilnosti in vrednote originala na eni strani, na drugi pa posluš za doživljajski proces otroškega bralca. Nadalje bomo skušali ugotoviti, če pomenijo in v koliki meri pomenijo tovrstne adaptacije *Ostržka, Petra Pana in Alice v čudežni deželi* otroku, ki še ne zmore samostojno obvladati dokaj obsežnih originalov, vsaj neke vrste *uvod* v avtentični fantazijski in fantastični svet originalov in s tem vsaj do neke mere morda le upravičijo svoj obstoj.

Priredbe Ostržka, Petra Pana in Alice družijo po eni strani značilne skupne poteze, po drugi pa vsaka adaptacija spet po svoje osvetljuje razsežno problematiko, ki jo predstavljajo priredbe obširnejših »otroških« tekstov v tanke slikanice. V načelu pa bi tovrstne priredbe — glede na njihova prirejevalna izhodišča — lahko razvrstili v naslednji dve glavni skupini:

- priredbe po *Disneyevih risanih filmih*
- priredbe po *originalnih tekstih*.

PRIREDBE PO DISNEYEVIH RISANIH FILMIH

Kako so nastale slikanice o Ostržku, Petru Panu in Alici v čudežni deželi, ki imajo za *tekstovno in likovno* osnovo Disneyeve risanke?

Po originalih so nastali najprej scenariji za istoimenske risane filme, ki so doživeli po vsem svetu velikanski uspeh in so neznansko popularizirali junake naštetih treh zgodb. To popularnost junakov iz risank so s posluhom za komercialni uspeh nemudoma izrabile nekatere založbe in vrgle na knjižni trg za najmlajše vrsto slikanic o Ostržku, Petru Panu in Alici, ki v sliki in tekstu sledijo Disneyevim risankam, bodisi da posredujejo bralcem *celotno filmsko zgodbo*, bodisi samo kak *odlomek*.

Ta tip adaptacij se prav gotovo najbolj oddalji od originalnih tekstov iz preprostega razloga, ker ima risani film pač svoje specifične zakonitosti in tudi ustvarjalne svoboščine. Le-teh se je Disneyev studio v polni meri zavedal in jih tudi v polni meri izrabil, brž ko je v Ostržku, Petru Panu in

⁸ Ostržek — 184 strani (Collodi Carlo: Ostržek. Prevedel Albert Širok. Ilustrirala in opremila Marlenka Stupica. Izšlo v Cicibanovi knjižnici. Ureja Kristina Brenkova. Mladinska knjiga, Ljubljana 1965.)

Peter Pan — 326 strani (Barrie James Matthew: Peter Pan. Prevedel Janko Moder. Opremil Milan Bizovičar. Mladinska knjiga, Ljubljana 1960.)

Alice v čudežni deželi — 101 stran (Carroll Lewis: Alice v čudežni deželi. Prevedla Gitica Jakopin. Ilustracije in slika na naslovni strani Arthur Rackham. Zbirka Biseri. Mladinska knjiga, Ljubljana 1969.)

Alici zaslutil neizmerno bogastvo fantastike in fantazijskih možnosti. Zato je za *scenarijsko priredbo* zgodb poiskal v originalih predvsem tiste elemente, ki so se dali čimbolj učinkovito vizualizirati v risanem filmu, in je zato ravnal z originali zelo svobodno. Zazrt predvsem v filmsko učinkovitost zgodb, je Disney:

— postavljaj *samovoljne scenerije*: v risanki o Ostržku se na primer Petetova mrzla in borna kamra z naslikanim ognjem na ognjišču spremenijo v toplo in prijetno delavnico, prenapolnjeno z veselo tiktakajočimi stenskimi urami najrazličnejših oblik (filmski efekt!), ki jih je bil mojster Pepe izrezljal iz lesa;

— dodajal *nove junake*: v Ostržku na primer se pojavita kot Pepetova zvesta tovariša in sostanovalec pisan muc in zlata ribica;

— *stapljal več originalnih junakov v enega*: v risanki o Alici na primer se to zgodi z nekaterimi živalskimi junaki, v Petru Panu z junaki dežele Nije itd.);

— *samovoljno preurejal potek dogodkov*: v vseh treh risankah samovoljno razporeja in prenareja posamezne dogodivščine; premika, krči oziroma v celoti črta nekatere bistvene epizode in podobno;

— *postavljaj junake v vloge, ki jih v originalih nimajo*: v Ostržku sta na primer lisica in maček tista, ki speljeta lutko najprej v lutkovno gledališče namesto v šolo, potem pa še v Deželo lenuhov (v originalu je to Dežela igrači!); v Petru Panu na primer ima Wendy celo vrsto gospodinjskih opravkov v Indijanskem taboru; v Alici dobi Beli zajček vrsto funkcij, ki jih v originalu nima, itd. itd.

— *dodujal v kar baročnem preobilju lastne domislice* posameznim detajlom iz originalov: v Ostržku se na primer lutki, medtem ko se laže, nos ne samo daljša (kot v originalu), marveč požene tudi vejice, te ozelenijo, na njih se nenadoma splete gnezdece, iz katerega pogledajo ptički mladički itd.

Opisane svoboščine Disneyevih risank so ostale kajpak tudi v knjižnih priredbah *filmskih zgodb*. Žal s to razliko, da se je živo in iskrivo *filmsko dogajanje* v slikanicah tekstovno *skrčilo*, likovno pa *otrpnilo* v osiromašen, skop vsebinski povzetek, ki se omejuje samo na opis zunanje lupine filmskih dogodkov. Toda celo ta *skopi vsebinski povzetek risanke* ni zmerom zvest posnetek filmske zgodbe.

Podrobnejša analiza knjižnih priredb po Disneyevih risankah nam namreč pokaže, da le-te samo v redkih primerih posredujejo bralcu »enakomeren«⁹ vsebinski povzetek celotne filmske zgodbe.⁹ V največ primerih se:

— bodisi omejijo samo na posamezne epizode iz filma,¹⁰

⁹ Npr.: Walt Disney: Peter Pan — po filmu Peter Pan, posnetem po pravljici, ki jo je napisal sir James Matthew Barrie. Prevedel Janko Moder. Izdala Mladost, Zagreb 1969.

Walt Disney: Peter Pan. Prevajalec in prirejevalec anonimen. Izdala Mladost, Zagreb 1968.

Walt Disney: Alicina v čudežni deželi. Prevajalec in prirejevalec anonimen. Izdala Mladost, Zagreb 1968.

¹⁰ Npr.: Walt Disney: Alicina in igralne karte. Prevajalec in prirejevalec anonimen. Izdala Mladost, Zagreb.

Walt Disney: Peter Pan in kapitan Kljuka. Prevajalec in prirejevalec anonimen. Izdala Mladost, Zagreb.

Walt Disney: Ostržek išče očeta. Prevajalec in prirejevalec anonimen. Izdala Mladost, Zagreb.

— bodisi skušajo sicer v grobih obrisih podati celotno filmsko zgodbo, pri tem pa izpuščajo nekatere bistvene epizode (pri Ostržku na primer lutkin obisk v lutkovnem gledališču, pri Alici epizodo z igralnimi kartami itd.).¹¹

Pri obravnavanem tipu slikanic gre potemtakem za zelo malomarne in površne priredbe filmskih scenarijev (o Ostržku, Petru Panu in Alici), ki pa so že sami po sebi dokaj svobodne adaptacije originalnih tekstov. Kot slikanice so take priredbe za otroka kvečjemu bolj ali manj splošne *vsebinske informacije o filmih*. Otrok ob gledanju in branju takšne slikanice lahko podoživlja kvečjemu *film*, če ga je videl. Če pa ga ni videl, mu skopa, dostikrat — glede na originalni tekst — celo *napačna* vsebinska informacija ne zmore nuditi nikakršnih domišljijskih in čustvenih spodbud niti za podoživljanje Disneyevih verzij, kaj šele za vživljanje v fantazijski in fantastični svet originalnega Ostržka, Petra Pana in Alice v čudežni deželi. Skratka, tovrstne slikanice otroku ne posredujejo avtentičnega Ostržka, Petra Pana ali Alice v čudežni deželi, marveč ga zavajajo v stran, ga — z vidika originalov — tako rekoč dezorientirajo.

PRIREDBE PO ORIGINALNIH TEKSTIH

Mimo čisto komercialnega vidika botruje tovrstnim priredbam zavest — ki komercialne namene založnikov kajpak tudi »opravičuje« —, da so zgodbe o Ostržku, Petru Panu in Alici v čudežni deželi po fantazijski plati privlačne in tudi doživljajsko dostopne že za tistega otroka, ki še ne zmore 100 do 300 strani dolgega teksta; ne zmore tehnično (bralno), ne zmore pa tudi pregleda nad celotnim fantazijsko akcijskim tlorisom originala, ki skratka originala še ne zmore suvereno v celoti »obvladati«. Zato si priredbe tega tipa prizadevajo za *skrajšavo* originala.

Analiza tovrstnih posegov v originalnih tekstih nam pokaže, da gre v glavnem za dva tipa skrajšav; oglejmo si vsakega posebej.

1. Prvi tip skrajšav pomenijo priredbe, ki so »enakomeren«, originalu kolikor toliko zvest *vsebinski povzetek zgodbe*, neke vrste kratka *literarna obnova* brez dialogov in monologov.

Ta tip skrajšav s svojo trezno informativnostjo bralca lahko samo skopo obvešča o originalni zgodbi, ne da bi mu nudil vsaj najskromnejše nastavke tudi za dejansko domišljijsko in čustveno *doživljanje* avtentične zgodbe. Kot primer skope informativnosti si oglejmo odlomek iz slikanice o Petru Panu v seriji *Otroški klasiki*. Anonimni prirejevalec »porabi« za predstavitev glavnega junaka naslednja dva stavka: »Že zdavnaj vemo, da je Peter Pan majhen deček, ki je sklenil, da ne bo nikoli zrastel. Prebiva pa v Izmišljeni deželi, ki je polna presenečenj.« Ta dva »odraslo« stvarna stavka vsebinsko sicer povsem držita, toda brezobzirno sta okleščena vsega, v originalu tako nenavadnega, netvarno odmaknjenega, skrivnostno neoprijemljivega pa prav zato za otroka tako vznemirljivega pravljичno fantastičnega vzdušja, v katerem živi

¹¹ Npr.: Walt Disney: Ostržek. Slikanica — igračka. Prevajalec in prirejevalec anonimen. Izdala Mladost, Zagreb v sodelovanju z Mladinsko knjigo, Ljubljana.

Walt Disney: Alice v deželi čudes. Prirejevalec in prevajalec anonimen. Izdala Mladost, Zagreb.

Walt Disney: Alice v deželi čudežev. Prirejevalec in prevajalec anonimen. Izdala Mladost, Zagreb.

in iz katerega neizločljiv je Peter Pan, vilinček, ki se je »izmuznil temu, da bi bil človek, ko mu je bilo sedem dni.« J. M. Barrie je prav gotovo natanko vedel, zakaj je za kompleksno predstavitev glavnega junaka »porabil« v originalu kar okrog 90 strani (*Peter Pan v Kensingtonskem parku*). Na teh devetdesetih straneh mu je namreč uspelo nekaj, o čemer v navedeni skrajšavi ni niti sledu. Uspelo mu je odvesti, uvesti in doživljajsko zaplesti otroka v prepotrebno fantazijsko *vzdušje*, v katerem šele zaživi Peter Pan v vseh razsežnostih svoje avtentične podobe.

Petra Pana smo na tem mestu omenili zato, ker gre pri tem tipu skrajšav predvsem za različne priredbe Barriejeve fantazijske pravljice.¹²

2. Drugi tip priredb pomenijo slikanice, ki se nočejo povsem odpovedati (bolj ali manj avtentičnim) dialogom, obenem pa krčijo tekste na ta način, da bodisi nekatere *epizode izpuščajo*, bodisi *več epizod nespretno zlijejo*, *skondenzirajo v eno samo*. Vzporedno s tem izginejo iz teksta ali se zlijejo med seboj tudi nekateri glavni junaki iz originalnega besedila.

Ta tip skrajšav *originale grobo deformira*, saj samovoljno premika, prenaša in ponareja avtentično dogajanje. V ta tip priredb sodijo predvsem slikanice o Ostržku in Alici v čudežni deželi.¹³

V *Ostržku* so izpuščane ali nespretno med seboj zlivane na primer posamezne epizode, v katerih nastopa muren Modrec, za original bistvene epizode s Plavolasko, epizoda na Otoku delavnih čebel itd.; predvsem pa je v vseh tovrstnih skrajšavah popolnoma izpuščena (ali pa samo s kratkim stavkom omenjena) znamenita epizoda o Ostržkovem obisku v lutkovnem gledališču, ki je v originalu temeljnega pomena in tako rekoč pogojuje nekatere nadaljnje Ostržkove dogodivščine. Vzporedno tovrstne skrajšave tudi bodisi izpuščajo ali pa zgolj na kratko in na napačnih mestih omenjajo Plavolasko, ki je v originalu ena od bistvenih in celo večplastnih in večsmiselnih junakinj. Nadalje tovrstne skrajšave zlivajo nekatere junake (npr. Višnjo in Pepeta itd.) in jih vstavljajo na napačna mesta v tekstu. In slednjič: medtem ko je v originalu s tankim posluhom za otroškega bralca vseskozi ohranjeno ravnotežje med končno pedagoško poanto (ker je bil priden, je Ostržek postal človek) in med pisanim svetom fantazije in fantastike, lahko vsem tovrstnim skrajšavam očitamo, da iz njih naravnost štrli pedagoški prst in skuša, kot nesorazmerno

¹² Npr.: Peter Pan. (Serijski Otroški klasiki.) Prevajalec in prirejevalec anonimen. Izdala Epoha, Zagreb.

Peter Pan. (Serijski Deset otroških klasikov.) Prevajalec in prirejevalec anonimen. Izdala DZS, Ljubljana in Nolit, Beograd.

Peter Pan. Prevajalec in prirejevalec anonimen. Jugoreklam, Ljubljana.

¹³ C. Collodi: Ostržek. (Serijski Otroški klasiki.) Prevajalec in prirejevalec anonimen. Izdala Epoha, Zagreb.

C. Collodi: Ostržek. (Serijski Deset otroških klasikov.) Prevajalec in prirejevalec anonimen. Izdala DZS, Ljubljana in Nolit, Beograd.

Ostržek. (Serijski Dvanajst biserov iz svetovne književnosti za otroke.) Prevedel Janko Moder. Naša djeca, Zagreb 1968.

Ostržek kralj igrač. Prirejevalec in prevajalec anonimen. Jugoreklam, Ljubljana 1965.

L. Carroll: Alice v deželi čudežev. (Serijski Otroški klasiki.) Prirejevalec in prevajalec anonimen. Izdala Epoha, Zagreb.

Carroll: Alisa v čudežni deželi. (Serijski Deset otroških klasikov.) Prirejevalec in prevajalec anonimen. DZS, Ljubljana in Nolit, Beograd.

Alisa v deželi čudežev. Prirejevalec in prevajalec anonimen. Jugoreklam, Ljubljana.

poudarjeni memento, preglasiti vsakršen drugačen kot samo — ali vsaj predvsem — *pedagoški učinek* zgodbe.

Pri Carrollovi *Alici v čudežni deželi* so skrajševalci naleteli na manj premočrtno in zato dosti bolj komplicirano literarno predlogo, kot je Collodijev *Ostržek*. Zato so v skrajšavah, ki skušajo okrog 100 strani dolgo originalno zgodbo skondenzirati na 3 do 12 strani, deformacije originala še dosti hujše in veliko bolj grobe. Tako imamo pred seboj besedila brez repa in glave, se pravi brez v sebi sklenjenega poteka dogajanja. Vse to iz preprostega razloga, ker je adaptator strpal v nekakšno novo tvorbo nekaj originalu bolj ali manj zvestih dialogov, iztrganih iz smiselnega konteksta, si pri tem dovoljeval nasilna in nepregledna vsebinska krčenja, obenem pa si prizadeval, da bi bilo v zgodbi čim več dogodkov. Le-ti zato nujno ne morejo izhajati smiselno drug iz drugega, marveč se brez povezave zgolj nizajo drug za drugim; in glavni junaki teh epizod tako nimajo niti možnosti niti časa, da bi domišljjsko zazveneli in izzveneli v zgodbi in s tem tudi v bralcu, kateremu jih adaptacija predstavlja. Zmedenost besedila je — mimo drugih nedopustnih prevajalsko prirejevalskih spodrsrljajev¹⁴ — še toliko večja, ker gre pri *Alici v čudežni deželi* za *tipično angleški nonsense humor*, ki pomeni stržen Carrollove zgodbe, pa naj jo pogledamo z motivno-vsebinskega, in kompozicijsko-stilnega vidika ali pa z vidika vzdušja, ki ga ta humor ustvarja in skuša z njim zbuditi v bralcu neko specifično odmevnost. Carrollov nonsense humor pa je slovenskemu otroku vsaj sprva dostikrat nekoliko tuj in se mora nanj šele počasi navaditi. Toda kot se otrok, ki bere (ali mu berejo) original, lahko postopoma navaja, staplja z zgodbo, polno — s prefinjeno doslednostjo speljanih — večplastnih in večsmiselnih »nesmislov«, tako ga v tovrstnih skrajšavah, iz normalnega konteksta iztrgani *posamezni drobci* nonsense humorja samo zmedejo in celo šokirajo, namesto da bi mu odstirali in nakazovali nove domišljjske razsežnosti. Šok in senzacionalnost pa sta vsekakor diametralno nasprotna učinkom, ki jih skuša v bralcu zbuditi in tudi potešiti originalna Carrollova zgodba.

Oba obravnavana tipa priredb po originalnih tekstih pa imata, kljub različnima prirejevalnima izhodiščema, neko stično točko. Ta stična točka je dejstvo, da oba tipa skrajšav posredujeta bralcu v najboljšem primeru samo *goli akcijski skelet* zgodb, saj skrbno »odbrusita« z originalov vse tiste tekstovne plasti, s katerimi šele te zgodbe dokončno dobijo svojo enkratno umetniško identiteto kot Collodijev *Ostržek*, Barriejev *Peter Pan* in Carrollova *Alica v čudežni deželi*. Skrajšava na goli akcijski floris zgodbe pa se zdi še toliko bolj problematična, ker pomenijo eliminirane tekstovne plasti ne samo temeljno literarno vrednost tekstov, marveč so to obenem tudi natanko tiste tekstovne plasti, ki so zaradi svoje specifikke tudi najbolj odmevne v otroškem bralcu.

Pri *Ostržku*, *Petru Panu* in *Alici v čudežni deželi* (v originalih) imamo namreč opravka s teksti, ki spregovorijo otroku na samo z dimenzijo akcije in fantastike same na sebi, marveč predvsem z dimenzijo, ki odraža tipične zakonitosti otroškega doživljajskega sveta, se pravi značilnosti njegovega predstavnega sveta, svojskih asociacij in asociacijskih zvez, tipiko njegove domišljije in igre, njegovega čustvovanja, mišljenja in seveda tudi njegovih etičnih

¹⁴ Npr.: samovoljno oziroma malomarno prevedeni nazivi nekaterih glavnih junakov: siamski maček namesto mačka režalka, krilati lev namesto jastreb, v marcu povržena zajklja namesto marčni zajec, želva brez prihodnosti namesto ponarejena želva itd.

norm. Prav zaradi te razsežnosti so zgodbe o Ostržku, Petru Panu in Alici bralcu še posebej blizu; ta razsežnost omogoča otroku spontan, neposreden in intenziven stik z zgodbo, saj odkrije v njej zakonitosti svojega lastnega sveta, saj najde v njej tako rekoč potrditev samega sebi.

Tako Ostržek otroškega bralca ne očara samo z golim akcijskim tlorisom zgodbe, s katerim se zadovoljijo obravnavane skrajšave. Dogodivščine lesene lutke osvojijo otroka šele takrat, ko polnokrvno zaživijo, se pravi, ko bralec skozi in ob njih začuti sicer povsem svojevrstne pa obenem vendarle *tipično otroške* Ostržkove lastnosti, kot so: naivna lažnivost, ki jo takoj spregledaš, tipično otroška prešernost in samozavest, izbirčnost, tipično otroška krutost v afektu (do murna Modreca), z otroško egocentričnostjo pogojeno neusmiljeno izrabljanje staršev (kar pa ni brezsrčnost), neznanska radovednost, naivna lahkovernost, ki kaže pravzaprav Ostržkovo veliko srčno dobroto, potreba po sestrski oziroma materinski ljubezni in varnosti, ki jo Ostržek išče pri Plavolaski itd. Šele z nakazanimi, tipično otroškimi lastnostmi pogojene in prežete Ostržkove akcije in reakcije dajejo golemu akcijskemu skeletu zgodbe tiste specifične razsežnosti, zaradi katerih postanejo dogodivščine za bralca vznemirljive in mikavne. Mikavne po eni strani zato, ker je otroku glavni junak po svoje blizu, nekako znan, tako rekoč vrstnik iz šole ali z dvorišča, pa spet neznansko oddaljen in zato vznemirljiv, saj je samo *lesen*, nosi *papirnato* oblačilce in se giblje v neobičajnih *fantazijskih* svetovih.

Tudi Peter Pan je v obravnavanih skrajšavah, brez posluha za otroškega bralca, okleščen vse plastičnosti, izrazitosti in enkratnosti, ki jo njemu in njegovemu sicer nenavadnemu in neobičajnemu delovanju v »realnem« Londonu in v fantazijski deželi Nije dajejo tipično otroške lastnosti; želja po igri, želja po poslušanju pravljič, želja po mami in neznanska ljubosumnost nanjo, sebična egocentričnost, junačenje, gospodovalnost, iz občutka osamljenosti izvirajoča potreba po hrupni uveljavitvi, po vodstvu v skupini vrstnikov itd., itd. Analogno izgubijo v tovrstnih skrajšavah lastno identiteto tudi vsi »zaresni« otroci (Wendy, Michael, John), kakor tudi bitja iz dežele Nije.

S tem ko črtajo tekstovne plasti, ki še posebej izžarevajo dimenzijo otroškega doživljajskega sveta, storijo tovrstne priredbe bralcu medvedjo uslugo tudi pri Alici v *čudežni deželi*. Tako v kondenzacijah okrog 100 strani dolgega originala na 3 do 12 strani nujno odpadejo na primer za original tako značilni tipično otroški Aličini glasni in tihi *samogovori*, ki se pričnejo že med punčkinim padanjem skozi zajčjo luknjo in potem vseskozi spremljajo njeno neprenehno manjšanje ali večanje ter tudi vsa njena srečanja z nenavadnimi fantazijskimi bitji v čudežni deželi. Prav tako v skrajšavah ne najdejo mesta za original tako tipične in bistvene *nonsense pesmice*, na primer: pesem ponarejene želve o Želvji juhi, pesem o četvorki z jastogi itd. Ti verzi so kot zabavne *fantazijske igre z besedami in pomeni* že po svoji naravi blizu otroškemu doživljajskemu svetu in so bralcu potemtakem lahko zanesljiv vodič v avtentični svet Aličine čudežne dežele.

Težnje prirejevalcev, da bi postali obširni originali tehnično (bralno) dostopnejši za bralce začetnike in obenem po dolžini primerni slikanici, te težnje so rodile potemtakem naslednji dvomljivi, lahko bi rekli *nedopustni* rezultat: skrajšave so goli akcijski skeleti zgodb. Izkazalo pa se je, da goli akcijski skeleti, goli akcijski tlorisi zgodb ne pomenijo niti literarno umetniške specifičnosti tekstov, niti niso tista razsežnost originalov, ki najde v bralcu največjo doživljajsko odmevnost. Čustveno in domišljijско najbolj odmevne v otroku, zanj

najbolj komunikativne so tiste plasti tekstov, ki akcijska okostja zgodb šele *zapolnijo*. Prav te plasti pa obravnavane skrajšave grobo odbrusijo. Tako tovrstne priredbe otroka ne uvajajo v avtentični fantazijski in fantastični svet originalov, marveč ga zavajajo od njega proč ter ga tako rekoč *navajajo na površne in nekvalitetne nadomestke*. Prav to, navajanje otroka na nekvalitetne nadomestke namesto na pravo, starosti primerno literaturo, pa je najhujša škoda, ki jo povzročajo vsakovrstne priredbe, še zlasti pa adaptacije otroku *doživljajsko dostopnih* zgodb, kot so tudi *Ostržek*, *Peter Pan* in *Alica v čudežni deželi*.

Če potemtakem — z vidika poštenega odnosa do tekstov in do otroka — svojega obstoja ne morejo zagovarjati niti priredbe po originalih niti priredbe po Disneyevih risankah, bi bilo morda na mestu, da se vprašamo še to, katera pa je tista literarno vzgojna pot, po kateri bomo otroka, ko je še potencialni bralec-začetnik, *smiselno* uvajali v fantazijski svet *Ostržka*, *Petra Pana* in *Alice* v čudežni deželi? Edina pot je ta, da otroku, preden samostojno zmore original, *beremo iz originala* bodisi samo primerne odlomke, bodisi celotno zgodbo v primernih nadaljevanjih. Le tako, ne pa z nekvalitetno priredbo-nadomestkom bomo otroka smiselno uvajali v svet prave literature, ga spodbujali in usposabljali za doživljanje kvalitetne literature in ga tudi doživljajsko bogatili.

Analiza že na prvi pogled likovno in tekstovno dvomljivih slikanic oziroma serij slikanic, ki posredujejo otrokom priredbe klasičnih del iz svetovne književnosti za mladino, je pokazala, da kritične osvetlitve ne vzdrži, se pravi svojega obstoja ne more zagovarjati nobena stopnja, noben tip adaptacij, ki smo jih obravnavali v pričujočem sestavku.

Pri *prvi stopnji adaptacij*, pri priredbah ljudskih in klasičnih umetnih pravljič, ugotavljamo bodisi že starosti neprimeren izbor tekstov (Perrault, Andersen), bodisi nekvalitetne (Tisoč in ena noč itd.) ali celo nepotrebne priredbe (Grimmove pravljičice itd.).

Pri *drugi stopnji adaptacij*, pri priredbah-skrajšavah obširnejših modernih fantazijskih pravljič (*Ostržek*, *Peter Pan*, *Alica v čudežni deželi*) — pa naj gre za priredbe po originalih ali priredbe po Disneyevih risankah — se je izkazalo, da gre za grobe vsebinske in stilno-kompozicijske deformacije ter hkrati za skrajšave originalov na golo akcijske skelete zgodb. To pa pomeni medvedjo uslugo tako originalom kot bralcu, saj tovrstne adaptacije odbrusijo z originalov natanko tiste tekstovne plasti, ki golo akcijsko okostje zgodbe zapolnjujejo in ki pomenijo po eni strani literarno vrednost in specifiko tekstov, po drugi pa so v otroku tudi najbolj odmevne.

In slednjič lahko podvomimo o *tretji stopnji priredb*, se pravi o priredbah po priredbah iz literature za odrasle (Gulliver, Robinson, Ezop, Lafontaine itd.), čeprav jih na tem mestu nismo posebej analizirali. Razsežna problematika, ki jo tovrstne adaptacije same sebi odpirajo (slikanica za najmlajše po »odrasli« literaturi, neprimeren izbor literarne zvrsti-basni) postavlja tudi te slikanice povsem upravičeno pod debel vprašaj.

Summary

The essay is about the problems of those (also artistic) questionable picture-books, namely, the closed series of picture-books giving to children the wrong presentation of classical works in world literature. The authoress calls our atten-

tion to the most significant editions and at the same time to literary-aesthetic and psychological-pedagogic slips of this literary genre. From the children's point of view she analyses in the first place the first grade of presentations, namely, the presentations (shorter ones) of folk and classical tales. She finds their choice either unsuitable for their age (Perrault, Andersen) and bad (Thousand and One Nights) or the arrangements are even superfluous (Grimm's Tales). With the picture-books about the fables of Ezop and La Fontaine she reminds us that the literary choice has been unsuitable for their age. She also discusses picture-books about Robinson Crusoe and Gulliver's Travels for adults (presentations of the third degree). Then she tells us about the presentations of the second degree, namely, the adaptations (wider ones) of fantasy stories for children (Pinocchio, Peter Pan, Alice in Wonderland). After establishing the two comparative starting points— presentation according to the original work and presentation of Walt Disney's cartoons the authoress analyses separately each presentation.

We observe that at the presentations of Walt Disney's cartoons the question is about general information about the film and not about introducing the child into the real world of fantasy. In analysing the presentations according to the original texts we can see that the question is about the subject deformation and at the same time about the abridgement of the original works to the simple story. That is very bad both for the original stories and for the reader because by such adoption the originality of real literary work is completely lost.

Borut Stražar
Ljubljana

SODOBNOST SLOVENSKE LIRIKE ZA OTROKE

Nemalokrat občutimo zadrego, če se moramo odločati o vrednosti pesmi za otroke. Do pesmi, ki so nastale pred Župančičevim Cicibanom, pa tudi do onih, ki so nastajale kasneje — tja do leta 1945, smo dokaj kritični in smo jih hitro pripravljeni odkloniti, medtem ko iščemo v pesmih, nastalih v zadnjih petindvajsetih letih, predvsem tisto, kar naj nas prepriča o njihovi pozitivni vrednosti. Med slednjimi odločneje odklanjamo le tiste, ki so nastale v prvih letih po osvoboditvi kot tendenciozni izraz novega družbenopolitičnega programa, politične agitacije in podobnih dogajanj v tem obdobju. V našem razmišljanju zato ne mislimo govoriti o tisti poeziji za otroke, ki se danes poraja v našem družbenem okolju, ampak predvsem o slovenski poeziji za otroke, ki je danes pri nas živa, bodisi da je nastala pred skoraj sto leti (mislimo na Levstikove pesmi), bodisi da je prispevek danes živeče pesniške generacije. Nikakor nam tudi ne gre za to, da bi nekaterim avtorjem prilepili vzdevek dobrega pesnika za otroke, nekatere druge pa bi ožigosali kot slabe pesnike. V svojih razmišljanjih hočemo samo na osnovi pesniškega gradiva v nekaterih pesniških zbirkah ter v revialnih objavah (največ v Cicibanu) spregovoriti o nekaterih načelnih kriterijih, ki pogojujejo sodobnost oziroma aktualnost kakršnihkoli pesniških tekstov za otroke. Ocene posameznih pesmi so zato po našem mnenju upravičene le v konkretnem kontekstu in nikakor ne želijo biti ocena za celotno pesniško delo posameznega avtorja. Tam, kjer literarna kritika take celovite ocene še ni dala (in doslej je večinoma še ni dala skoraj nikjer), bi bilo želeti, da to praznino čimprej zapolni. Naš pričujoči prispevek bo morda spodbuda, da bo do takih kritičnih ocen kmalu prišlo.

I

Književnost za otroke, torej tudi poezijo za otroke, običajno vrednotimo po treh osnovnih kriterijih: psihološkem, pedagoškem in literarnoestetskem. Literarnoestetski kriterij v književnosti za otroke ni specifičen kakor psihološki ali pedagoški, kljub temu pa je tudi zanj bistven, saj naj bi bilo tudi literarno delo za otroke umetniška stvaritev. V književnosti za otroke je literarnoestetski kriterij v marsičem podrejen psihološkemu in pedagoškemu kriteriju, kar pomeni, da gre v književnosti za otroke za nedeljivo enotnost in soodvisnost vseh treh kriterijev. Prav zaradi te enotnosti in soodvisnosti smemo svoje razpravljanje graditi na domnevi, da je leposlovje za otroke, in poezija še posebej, podvrženo relativno naglemu zastarevanju. Seveda pa je ob tem treba upoštevati,

da je mnogo tega, kar je bilo ustvarjenega v sto letih, tako rekoč »mrtvorojeno« in da je le manjši del »odmrl« v času in ob spremembah, ki jih je prinesel minjavajoči čas.

Domnevo nameravamo preizkusiti ob poeziji za otroke, točneje: ob liriki za otroke. Poezija za otroke (tokrat ob njej odmišljamo predvsem upesnjene pripovedne vsebine) ima namreč običajno samo pripovedno lupino, ker pač pripoveduje o dogodku iz otrokovega okolja, o otrokovem doživetju, oziroma ker opisuje naravo in podoben, jedro te poezije pa je vendarle izrazito lično, ker otrok kot bralec ali še pogostejše kot poslušalec podoživlja vsebino v svojem emocionalnem svetu, medtem ko vsebine včasih niti še ni sposoben v celoti osvojiti tudi intelektualno. Že dolgo je veljavno spoznanje, da je pisati za otroke, še posebej pa pisati za otroke pesmi, zahtevno umetniško snovanje. Ni dovolj, da pesnik pozna otrokov doživljajski svet, ampak mora biti, če naj napiše dobro pesem, sposoben iz tega doživljajskega sveta tudi ustvarjati. Čeprav velja enaka zahteva nedvomno tudi za prozo, ki jo avtor namenja otrokom, se vendarle zdi, da ima pripovedovalec, vsaj kar zadeva oblikovne kriterije, nekoliko svobodnejše roke. Ob emocionalno poudarjeni pesmi je pripovedništvo tudi na področju književnosti za otroke bolj objektivna kategorija.

Otroci žive danes drugače, kot so živeli pred desetletji. Pesmi pa tudi proza za otroka imajo značilnosti časa, v katerem so nastale, toda otrok te dimenzije še ne more dojeti. Pripovedna vsebina (pravljica, pripovedka) vsebuje zaradi svoje epičnosti tudi objektivno vrednoto minulega časa, pa čeprav je ta vrednota obeležena samo z zelo splošnim »nekoč«. V poeziji pa, ki je lirsko poudarjena, ta časovna odmaknjenost v besedilu ni prisotna, ampak otrok sprejema pesniško vsebino, razumevajoč jo samo skozi sočasnost oziroma neposredno prisotnost; vrednota minulega časa ostaja v liriki za otroka pri bralcu ali poslušalcu nezaznana.

Otrokov svet je svet v določenem času in življenjskost tega sveta ni že sama po sebi poetična. Zato tudi ni dovolj, da v poeziji za otroke bolj ali manj samo reproduciramo in pomnožujemo odseve otroškega sveta; to bi vodilo v prazno pootročanje, česar pa otroci ne marajo. V poeziji je treba otroški svet dopolniti predvsem s kombinacijami tistega, kar se poraja v otroškem svetu¹. Nedopustno je vsiljevati otroku nerealne odnose, kakršnih v objektivnem svetu ni, v dobri veri, da tako vidi svoje okolje otrok sam. S takim podcenjevanjem utegnemo otroka samo zмести, lične vsebine (če jo taka pesem sploh še more imeti) pa ne obogatimo in je otroku ne moremo približati. Pesem za otroka je zato marsikdaj že mrtvorojena, redkeje pa jo more razvrednotiti spreminjajoči se minjavajoči čas. Seveda pa je tudi poezija za otroke enako kot vsako umetniško delo odraz zgodovinskega trenutka, toda predvsem način prisotnosti otroškega sveta v objektivno obstoječem svetu je tisto, kar v resnični poeziji izraža dimenzijo zgodovinskega trenutka, medtem ko naj bi bili obča idejnost in običajno tudi objektivna materialnost otroškega sveta v pesniški vsebini zunaj te časovne kategorije. Vpletanje radia, televizorja, raket in astronavtiške v poezijo za otroke tej poeziji še ne zagotavlja resnične sodobnosti.

Otrok je kompleksno bitje; biti otrok pomeni biti otrok ves in v celoti. Otrok ima vrsto materialnih, psihičnih in duhovnih potreb, ki so mu marsikatero že prirojene oziroma nagonske. Otroku je te potrebe treba zadovoljiti v mejah realnih možnosti, v vsem pa mu ni mogoče in tudi ni treba ustreči. Zato

¹ Husein Tahmišić: *Biti na putu*; poglavje Svet dece, str. 59; Novi Sad 1971.

je otrok v nenehnem spopadu s kategorijama dovoljenega in nedovoljenega. Od tod izvirajoče in v bistvu nujne poraze premaguje otrok večinoma tako, da se umika v izmišljeni svet, pri čemer mu iluzija nadomesti tisto, kar pogreša v objektivni realnosti. Otrokova iluzija ne izvira in ne more izvirati iz imaginacije, pač pa je plod domišljajske aktivnosti. Učinek domišljaje je fiktiven in traja samo, dokler traja domišljajska aktivnost (na kateri — na primer — otrok gradi svojo igro). Čeprav so vse želje in nameni otroka posredovani z normami, ki jih pozna svet odraslih, pa bi pesem, ki bi temeljila zgolj na upoštevanju teh norm, ne da bi jih preverila ali celo zavrnila, ne mogla biti dobra pesem za otroka. Domišljaja je vsota materialnih in psihičnih elementov otroškega sveta. Ena bistvenih sestavin pesništva za otroke je torej realizacija, objektivizacija te domišljaje, nikakor pa ne pripovedovanje (pa čeprav v verzificirani obliki) o vzrokih ali posledicah otrokove domišljajske dejavnosti.

Lastnost otroka je bogata domišljaja, obenem pa tudi popoln realizem, kajti otrok ni sposoben razmejiti fikcijo od resničnosti. Otrok je torej v svojem bistvu »neumetnik«, čeprav živi in deluje pretežno »kot umetnik²«. To otrokovo lastnost mora pesnik spoštovati, jo otroku priznati (kakor Niko Grafenauer: *Abeceda*; Oton Župančič: *Ciciban posluša očetovo uro*, *Otroci spuščajo mehurčke*), ne smel pa bi ga v tem ovirati oziroma ga opozarjati na brezvrednost njegovih prizadevanj. Četudi je za otroka pesem največkrat igra, ne glede na to, ali jo otrok sprejme kot igro ali kot besedno umetniško tvorbo, pa to spoznanje ne more biti vodilo pri pisanju pesmi. Tako izhodišče bi avtorje utegnilo zavesti, da bi ga posploševali in namesto pesmi za otroke bi nastala verzifikacija, ki ne bi bila nič drugega kot jalovo igračkanje oziroma spakovanje.

II

Otrok je celovit človek, pa čeprav v primerjavi z odraslim morda samo klica odraslega celovitega človeka. Otrok ni bitje, ki bi mu bilo lastno samo tisto, kar je pozitivnega. Nedvomno moramo v otroku vzgajati oziroma razvijati to, kar je pozitivnega (tak učinek mora imeti v skrajni konsekvenci tudi pesem za otroka), vendar moramo upoštevati tudi tisto, kar je v otrokovem svetu, še posebno v otrokovem obnašanju, negativnega. Kako je to negativno v pesmi prikazano in ovrednoteno, je bistveno vprašanje tudi tedaj, kadar se sprašujemo po umetniški in ne zgolj po pedagoški vrednosti obravnavane poezije. Idealiziranje otrokove podobe v pesmi, sentimentalno cvetličenje, poudarjena avtorjeva nostalgija — to in še marsikaj ni nič drugega kot pesniški kič³, ki pa ga je v novejših slovenskih pesmih za otroke vedno manj. Enako je z nekritičnim poudarjenjem otrokovih napak (neubogljivosti, nemirnosti, lenobe ter tudi lažnivosti, kradljivosti in podobnega⁴) ter opozarjanjem na telesno kazen ali skli-

² Husein Tahmišić: *Biti na putu*; Svet dece, str. 78.

³ Engelbert Gangl: *Spečemu detetu* (Pisnice 1896, str. 12)

Sladko v naročji počivaš,	Vama brezkončna je sreča:
Mati nad tabo budi,	On je pri Bogu doma,
Morda o angeljčku snivaš,	Tebe pa mati ljubeča
Ki ti na strani stoji.	Čuva pred zlobo sveta.

⁴ Nekateri avtorji ne ločijo baje od laži. Tatvina pri otroku ni vedno tatvina. Lenoba je navadno le posledica otrokove objektivno nujne intelektualne nedoraslosti. Neubogljivost marsikdaj korenini v splošnih in običajnih otrokovih psihičnih lastnostih.

cevanjem na divjega moža, parkeljna, cigane, materino smrt in slično. Pri tem se zdi skoraj odveč omenjati neustreznost moralnih pridig, kakršne utegnemo najti v Stritarjevi didakticistični poeziji za otroke (*Surovež*, *Siromak*, *Prvič v šolo*, *Prva laž*, *Jutro*), ter nepotrebnost Stritarjevega in stritarjanskega (dokaj brezmočnega) sočutja z nesrečnimi otroki (*Tožba po materi*, *Tolažba*, *Bolno dete*, *Bolni tovariši*...⁵). Celó pri »uradno priznanih« dobrih pesnikih za otroke najdemo neustrezne motive. *Siničja tožba* — na primer — nekako kar ne sodi med Levstikove pesmi za otroke;⁶ Levstik je bil tudi do otroka realist, v tej pesmi pa spregovori o hudem (čeprav marsikdaj resničnem) otrokovem sadizmu, s poosebitvijo in premim govorom potencira sicer upravičeno materino »žalostinko«, končno pa tudi prestopnike povsem moralno diskvalificira, pri čemer drastično omenjanje telesne kazni (»masti ste vredni leskove«) niti ni več bistvenega pomena. Pesem pri otroku doseže več kot samo zaželeni učinek; četudi utegnejo otroci v podrobnostih različno reagirati (med drugim tudi z očitki siničji materi, da tožari, z vprašanji o stari jablani, ki je votel panj, in podobnim, kar pa je dejansko le nezavedna obramba zoper pretirano uničujoč učinek pesmi), bodo vendar po poslušanju ali prebiranju te pesmi ne glede na subjektivno krivdo moralno povsem pobiti. Nedvomno se je *Siničja tožba* kot dovolj znano besedilo ohranila predvsem zaradi prijetno sentimentalnega ponarodelega napeva. Levstikova pesem *Mačka, stara in mlada miš* je zaradi dialoga živahnjša, prijetnejša, konec pa je neprimeren, saj je kazen za neposlušnost prehuda. Učinek pesmi je zato podoben. Za anahronizem smemo označiti omembo cigana, ki ima poln koš otrok (Kajetan Kovič: *Preštevanka*⁷), pa tudi to, da so (v Pačkovi pesmi *Cigani*⁸) bojda cigani dobili v roke zaspano Anko. Injekcijska igla je sicer močno neprijetna priprava, toda koristna in marsikdaj nujna, zato je neumestno otroka strašiti pred injekcijo, kakor je to v *Zdravilni lekciji* storil Pavček (lenemu fantu je dal lekcijo zdravnik z injekcijo).

Dobri pesniki se zavedajo, da »strašljivost« ne sodi v pesmi za otroke, a se ji — kakor smo že videli — ne morejo povsem izogniti. Vendar pa navadno skušajo drastičnost telesne kazni vsaj omiliti, morda pa jo tako celo razvrednotijo. Levstik nagajivemu Najdihojci zapreti z rakom, ki »prinese krpezice, da nabrišem ti samice«. Župančičevemu Cicibanu, ki razgraja in si raztrga hlače, očka nabije zadnjo plat s cvetlično bilko (*Ciciban in čebela*)⁹, Kovič svetuje mamici, naj sinka napikapoka, da ne bo jokal brez vzroka (*Jok*). Grafenauer pove, da očka sprta bratca našlikašlaka (*Šlik šlak*), ali pa blažje telesno kazen označi kot preprosto čarovnijo (*Čarovnija*: »Pedenjušesa so kot gluha, / dokler jim ne vrne sluha / moč preproste čarovnije: / pedenjočka jih navije.«).¹⁰ Pavček je opozorilo na telesno kazen omilil z nekoliko ironično

⁵ Stritarjeve pesmi so citirane po knjigi Josip Stritar: *Izbrani spisi za mladino*. Priredila Fran Erjavec in Pavel Flerè. Ljubljana 1923.

⁶ Levstikove pesmi so citirane po zbirki *Najdihojca*; Ljubljana, Mladinska knjiga 1948.

⁷ Kovičeve pesmi so citirane po zbirki *Franca izpod klanca*; Ljubljana, Mladinska knjiga 1963.

⁸ Pavčkove pesmi so citirane po zbirki *Vrtiljak*; Ljubljana, Mladinska knjiga 1965.

⁹ Župančičeve pesmi so citirane po zbirki *Ciciban*; Ljubljana, Mladinska knjiga 1961.

¹⁰ Grafenauerjeve pesmi so citirane po zbirki *Pedenjped*; Ljubljana, Mladinska knjiga 1969.

izraženim prepričanjem o nepotrebnosti telesne kazni, ker »pridni so pri nas otroci, / da nikoli še tako« (*Zakaj so breze bele*).

Dobre otroške pesmi skušajo napake otrok prikazati na tak način, da bi mogli mladi bralci ali poslušalci že razumsko dojeti neustreznost svojih postopkov. Župančičeva rešitev s ptičko, ki opozarja Cicibana, da se je pozabil umiti, je za današnji čas (predvsem zaradi strukture današnje slovenske populacije) že nekoliko preveč idilična. Podobno bi bilo mogoče ovrednotiti tudi Kovičeve bele zajčke, ki so metafora za otroke, kadar se pri igri preveč umažejo. Pavčkov *Oglas* je zaradi poenostavljanja morda premalo učinkovit: otrok pesem brez težav razume, nima pa mnogo možnosti, da bi pesem podoživel in sklep pesmi ovrednotil kot lastno ugotovitev.

Verjetno bi pomenilo, da ožimo izrazne možnosti poezije za otroke, če bi trdili, da humor najbolj ovrednoti otrokova slaba ali neprimerna dejanja. Nedvomno pa je humor najpogostejše sredstvo, kadar (predvsem sodobni) pesniki spregovore o otrokovem spopadanju z nedovoljenim oziroma prepovedanim. Pri tem ne gre samo za moralne napake ali pomanjkljive higienske privajenosti, ampak tudi za prekrške, kot so neposlušnost, pretirana razigranost, nerednost, površnost pa tudi cmeravost, trmoglavost in podobno. Pri Župančiču oziroma v njegovem *Cicibanu* tega humorja ne najdemo v kaki klasični obliki, kakor je pogosto prisoten v novejših slovenskih pesmih za otroke. Pri Župančiču je poudarek na otrokovi veseli igri, s katero pesnik v nekem smislu onemogoči pojavljanje tistih manifestacij, ki izvirajo iz otrokove neprilagojenosti okolju oziroma so negativne posledice otrokovih splošnih psiholoških in fizioloških lastnosti. Ta igrivost je prisotna v Župančičevih *Veselih kolednikih*, v *Pastirčkih*, v *Pismu*, v njegovih plesnih igrich in drugje. V pesmih kakor *Kadar se Ciciban joče*, *Vrabci in strašilo* je humor prisoten, a tudi tu je poudarek bolj na igri; pretežno humoristične so morda le pesmi kot *Žalostni koledniki* ali *Lenka*. Župančičev otrok Ciciban je za današnji občutek kar nekako preveč priden, preveč miren, preveč vzoren, a vendar je še vedno podoba realnega otroka, tudi otroka današnjega dne. Župančič je torej pri izbiri upesnitvenih motivov odklanjal priložnosti, da bi se ponorčeval iz Cicibanovih neprimernih dejanj.

Tako norčevanje pa je značilno za Grafenauerjevo poezijo, ki jo je namenil otrokom. Šaljivost njegovih pesmi je tako pogostna, da postaja že stereotipna. Grafenauer duhovito pripoveduje o tistih Pedenjpedovih porednostih, za katere je Pedenjped kaznovan s palico (*Junak*, *Šlik šlak*), osmeši pa tudi otrokovo neprivajenost robčku (*Sam*), zatajevanje krivde (*Spomin*), njegovo zgovornost (*Ropotalo*), pretirano slikarsko vnemo na nepravem mestu (*Slikar*), ali pa neolikanost (*Razstava*). Na enak način prikazuje Grafenauer Pedenjpedovo igro (*Pedenjtelefon*, *Pedenjkino*, *Glasbenik*, *Pedenjura*). Pri tem gre včasih predač, saj zavrne tudi pozitivno (morda včasih nekoliko pretirano ali odraslim preveč vsiljivo) otrokovo dejavnost. Objekt prizanesljive šale je Grafenauerju dalje še Pedenjpedova prvošolska vnema (pri čemer zasluži še posebno pozornost *Sklanjatev*, čeprav velja predvsem v opomin formalističnim učiteljem), njegovo posnemanje odraslih (*Strojepisec*, *Učenjak*, *Vrtnar*), zanimanje za uro, predvsem pa Pedenjpedova nadpoprečna lakota in sladkosnednost. Le redko pripoveduje Grafenauer o svojem junaku brez tega rahlega smešenja, to mu uspe pravzaprav šele tedaj, ko Pedenjpeda pospremi v posteljo (*Obisk*, *Pravljica*, *Uspavanka*). Kadar prebiramo zbirko *Pedenjped*, namreč pesem za pesmijo, imamo zato marsikdaj občutek, da se je Grafenauer postavil v vlogo odraslega, pametnega, preudarnega, življenjsko zrelega razsodnika, ki je že ne-

koliko odtujen otroškemu svetu. Preveč dosledno je čutiti vzgojno hotenje; ker pa ostaja Grafenauer objektiven spremljevalec otrokovih doživljajev, je mogoče tvegati misel, da je *Pedenjped* po Župančičevem *Cicibanu* ena najpomembnejših slovenskih pesniških zbirk za otroke.

III

Pesniki v svojih pesmih za otroke zelo radi oblikujejo motive iz narave, bodisi da spregovore o naravi nasploh ali o letnih časih, bodisi da skušajo upesniti življenje v naravi, namreč življenje rastlin in živali. Ta svet je otrokovo okolje, vendar ni mogoče natančneje oceniti, koliko je otrok neposredno povezan s tem svojim okoljem. Nedvomno doživlja naravo in bitja v naravi vaški otrok celoviteje kot mestni, naravo odločneje in popolneje pooseblja, medtem ko ji je mestni otrok velikokrat že odtujen, pojmuje jo mnogo bolj statično, ker je ne more trajno spremljati v njenem nenehnem spreminjanju. Seveda pa je zanimanje za pojave v naravi pri vsakem otroku živo in otrok išče odgovorov. Pesmi s takimi motivi so otroku pri srcu, vendar je nujno, da ustrezajo otroškemu dojemanju narave in pojavov ter bitij v naravi. Res je jesensko listje moč primerjati s cekini, naivno pa je predvidevati, da bi tako listje otrok podarjal kot cekine (Neža Maurer: *Cekini*¹¹); na podoben način je prisiljeno pripisovati otroku, da so mu zvončki cveteči sneg (Neža Maurer: *Sneg cveti*¹²). Pesmi o naravi nikakor ne smejo izkrivljati resničnosti. Pesem Danila Gorinška *Žabe regljajo* je prijetna onomatopoetska pesem, ki pa ima hudo snovno napako: žabe z regljanjem napovedujejo, da kmalu »proč bo mraz in led in sneg.«¹³ V pesmi *Bele ovčke*¹⁴ Neža Maurer ošteva otroke, ker utrujeni zemljici ne pustijo počivati, ampak se podijo po snegu. Prav tako pesmi z motivi iz življenja v naravi ne pomenijo umetniškega dosežka, če ostajajo pri šolskem opisu in naštevanju značilnosti, pa četudi avtor kdaj pa kdaj vplete v pesem kakšno plašno personifikacijo. Stritarju se je zapisalo nekaj vsebinsko polnejših pesmi, toda za ilustracijo izraženega mnenja velja spomniti na pesmi, kakršne so *Večer*, *Pomlad je prišla*, *Zima*. Nekateri pesniki so skušali takemu opisu dodati še kaj lirske vsebine, vendar se tudi tako niso mogli bolj približati otrokovemu občutenju (npr. Fran Žgur: *Pomlad dehnila*, *Poleti*¹⁵). Za dobro pesem je namreč potrebno, da otrok najde v pesmi sebe ali pa da mu naravne pojave predstavimo na nekoliko pravičnejši način, pri čemer otrok te pravičnosti ne bo pojmoval kot realnost, ampak jo bo ustrezno prevrednotil (Utva: *Dedek Krim*¹⁶, Žgur: *Tam za Nanosom*, Župančič: *Zeleni Jurij*, Anica Černež: *Bele snežinke*¹⁷, Neža Maurer: *Mojster Jug*¹⁸, Milena Batič: *Pomladni dež*¹⁹). Moraliziranje je v takih pesmih neprimerno, prav tako pa je

¹¹ Ciciban 1958/59, stran 31.

¹² Ciciban 1958/59, stran 227.

¹³ Danilo Gorinšek: *Maj*. Celje 1927, stran 23.

¹⁴ Ciciban 1958/59, stran 100.

¹⁵ Žgurjeve pesmi so citirane po zbirki *Pomladančki*; Gorica 1923.

¹⁶ Pesmi Ljudmile Prunk-Utve so citirane po zbirki *Kraguljčki*; Ljubljana 1924, če ni posebej naveden drug vir.

¹⁷ Pesmi Anice Černejeve so citirane po zbirki *Sredi domovine*; Ljubljana, Mladinska knjiga 1953.

¹⁸ Kurirček 1967/68, stran 208.

¹⁹ Kurirček 1969/70, stran 229.

neustrezno omenjati ali opozarjati ob naravnih pojavih na nevesela, celo sentimentalna občutenja (Manko Golar: *Bele snežinke* ... »sipljejo žalost v polja in gaje, v zimske noči«²⁰, Utva: *Siromak podlesek*).

Med motivi iz narave so najbolj priljubljeni živalski motivi, pri čemer so številnejše pesmi, ki hočejo otrokom predstaviti domače živali. Fran Levstik, kot umetnik prvi slovenski pesnik za otroke, je ustvaril nekaj pesmic o domačih živalih, ki so še danes klasičen zgled, kako naj pesniki otrokom spregovore o živalih. Levstikove pesmi temelje na onomatopoiiji in na tistih značilnostih, ki so otroku za posamezne živali znane. Vzgojni pomen teh pesmi je pri tem postranskega pomena. Stritar je v pesmih o živalih grešil najbolj ravno zato, ker je tudi v njih skušal poudarjati vzgojno tendenco (*Mačku, Pes in mačka, Ptičje gnezdo, Kravica prodana*). Prijetne Stritarjeve pesmi pa so predvsem zelo znana *Žabja svatba* ter tudi *Oba junaka, Božji volek* in *Koklja*, čeprav je slednja predolga, preveč dolgovezna. Blizu otrokovemu doživljanju so nekatere pesmi o živalih, ki jih je napisala Ljudmila Prunkova-Utva. Duhovita, živahna, onomatopoetsko bogata je njena pesem *Koliko je zvezd*, pesem *Naša muca* pa dokaj izvirna predelava po ljudskem motivu. Karel Širok si je zagotovil mesto med pesniki za otroke najbolj s pesmicami o polžkih. V njih je otroka opozoril zdaj na to, potem na drugo lastnost te otroku dovolj zanimive živalce, pri čemer je znal uporabiti tudi pravo mero humorja (*Polžek — čarodejec, Polžek gre prezimovat, Polžek je povsod doma*²¹). Radivoj Rehar je pesmi o živalih povedal v kratkih, živahnih verzih, z dokaj humorja in primorske pokrajinske barvitosti.²² Anica Černejeva je gradila svoje pesmice o živalih predvsem na onomatopoetskih izrazih, s katerimi otroci oponašajo živali (»Petelinček se jezi: ki-ki-ri, ki-ki-ri« ali »Ga-ga-ga-ga-ga, goska je gospa«). Včasih pesnica onomatopoetska občutenja poveže v hudomušno zgodbico (*Žabja nezgoda*), v pesmici o raku krojaču se je naslonila na ljudsko frazo »rdeč kot kuhan rak«, v pesmici o miški pa se tudi Černejeva ni izognila preveč izraziti vzgojni tendenci.

Tudi pri Župančiču ostajajo živali še v svojem realnem okolju, čeprav so izrazito poosebljene. Župančičeve živali so igrive, domiselne (*Vrabci in strašilo, Stari medo*), zvite (*Lisica*; žal otroci v tej pesmi tenkočutne ironije ne morejo povsem dojeti), so otrokove prijateljice (*Veverica*) ali otrokova vest (*Ciciban — Cicifuj, Ciciban in čebela*), včasih so predvsem spodbuda za gibalno oziroma rajalno igro (*Postovka*). Posebno zanimiva je pesem *Žabe*, kjer pesnik žabe z onomatopoetičnimi medmeti plastično okarakterizira (rega, rega: zmedenost, kum, kum: hrabrenje in kvak, kvak: veselje), obenem pa s to zvočno igro svojega poslušalca ali bralca razveseli.

V Grafenauerjevi poeziji za otroke se živali že dokaj izrazito obnašajo kot ljudje, ne gre torej samo za običajno personifikacijo, ampak v nekem smislu že za počlovečanje, saj je v marsičem spremenjeno tudi naravno okolje. *Žaba* je samo najbolj izrazit primer takega preoblikovanja, ki pa je nakazano tudi v pesmih *Snake, Spor, Obrekljivka*. V pesmih *Muca predica* in *Svatba* je oblikoval Grafenauer motiva, ki sta nam v slovenskem slovstvu za otroke že precej znana, vendar je oba motiva obogatil z izvirnimi domiselnimi detajli, pri čemer še posebej pritegne plastičen, živahen opis vesele svatbe ob poroki

²⁰ Kurirček 1967/68, stran 97.

²¹ Ciciban 1960/61, stran 184; Ciciban 1963/64, stran 58; Ciciban 1969/70, stran 79.

²² Radivoj Rehar: *Koromandija*. Maribor 1927.

bolhe in komarja: ekstatičen štorcljin ples, utišanje žabjega zbora in medvedov slavnostni nagovor (Ploskanje mu jezik zveže / pa zato po jedi seže. / Ko naposled zopet zine, / mu iz ust lete drobtine:...). Tak humor bi bil morda problematičen, cenen, če ne bi temeljil tako na vsebini kot na besednem gradivu in oblikovnih značilnostih te poezije.

Motivi iz živalskega sveta so v sodobni slovenski poeziji za otroke še vedno zelo pogostni. Marsikdaj najdemo tudi nov, originalen domislek, bodisi da pesnik spregovori o živali, ki v preteklosti ni bila predmet te poezije, bodisi da predstavi žival na povsem nov način. Z izvirnostjo pritegnejo pesmice Branka Rudolfa, med njimi posebno *Huda mravljica*²³ in *Krokodil*²⁴. Slednja bi morda zaradi nekoliko grozljive vsebine ne bila primerna za prvo branje, bolj je namenjena otrokom v poslušanje, treba pa jo je interpretirati ustrezno hudomušno. Vojan Arhar je poskusil onomatopoetsko predstaviti plavanje morskega konjička v pesmici *Morski konjiček*²⁵, bojevite, pretepaške in krvooločne mačke pa v *Mačji koračnici*²⁶. Pesmica *Zobek*²⁷ pripoveduje o zajčku, ki se veseli, kajti prvi zobek napoveduje, da bo zajček kmalu dorasel; analogija z otrokovimi doživetji je očitna, čeprav ne povsem dosledna. Pesmica *Vojana Arharja Medved si je škornje kupil*²⁸ je predvsem domislek, ki naj otroka razveseli, čeprav mu pesnik medveda ne predstavi, ampak skuša priklicati na otrokova usta smeh s sporočilom, da je medved na begu pred lovcem škornje spet izgubil. Janez Ovsec je v pesmi *Deček se igra živalski vrt*²⁹ bolj kot živali opisal otrokovo igro. Pesmica spominja predvsem zaradi konca na Grafe-nauerjeve opise otroške razposajenosti, vendar avtor ni znal z ustreznim jezikovnim gradivom ponazoriti spontanosti otrokove igre. Pavčkovi že kar klasični pesmici o živalih *Medvedova uspavanka* in *Mačja uspavanka*³⁰ imata mnogo novih elementov, med njimi na ustvarjanje razpoloženja posebno ugodno vpliva na videz nesmiselno rimanje. Nekatere živali srečamo v Pavčkovih pesmih v okolju, ki je za živali nenavadno: kravo in telička pred ljubljanskimi izložbami, nebotičnikom in narodno banko, na ljubljanskih ulicah srečamo tudi polža, mačka pa kot letoviščarja na morju. V marsikateri izmed omenjenih pesmi gre avtorjem bolj za oblikovanje dogodkov iz otrokovega življenja in okolja kot pa za prikazovanje živali.

IV

Načeloma bi morali v poeziji za otroke iskati vse oblikovne in stilistične elemente, ki jih je mogoče najti v poeziji nasploh. Toda kakor smo že zapisali v uvodnem razmišljanju, morata oblika in slog ustrezati psihološki doraslosti mladega bralca ali poslušalca. Otrok zelo dosledno ločuje prozo in poezijo, pri čemer pa se opira predvsem (ali celo izključno) na metrično podobo besedila in na rimo, medtem ko vsebinske karakteristike običajno zanemar-

²³ Ciciban 1954/55, ovitek 6. številke.

²⁴ Ciciban 1969/70, stran 149.

²⁵ Kurirček 1967/68, stran 289.

²⁶ Kurirček 1967/68, stran 144.

²⁷ Ciciban 1969/70, stran 111.

²⁸ Ciciban 1967/68, stran 150.

²⁹ Kurirček 1969/70, stran 37.

³⁰ Primerjaj s pesmicama Grigora Viteza Gosja uspavanka in Slonova uspavanka! Grigor Vitez: *Beli lev*. Ljubljana, Mladinska knjiga 1962, str. 64, 65.

ja. Med liriko in epiko ne ločuje. Čeprav posveča pozornost predvsem epskim elementom, pa nanj močneje vpliva lirska vsebina besedne umetnine. Otrok pesmi rad posluša zaradi njihove ritmičnosti ter zaradi bogastva in zvočne slikovitosti rim. Nerimani svobodni verz sprejema otrok kot prozo, v najboljšem primeru kot ritmizirano prozo, ker ni sposoben intelektualno dojeti lirske (pesniške) vsebine (Neža Maurer: *Za zimske dni* — »Hitro vzemi pleteno košaro, / jabolk in hrušk si naberi, / natrgaj sliv in sladkega grozdja. / Splezaj na grič, / kos sonca odreži / in daj ga med sadje...«)³¹. V citiranem besedilu uničujejo lirično vsebino nepotrebna mašila (»hitro«, »splezaj na grič«) ter predvsem otroku že ne več lastna naivnost (»kos sonca odreži«). Boljša taka pesem v zelo sproščeni obliki je *Bela mačica*³² Daneta Zajca, ker v njej besedno gradivo ustreza izrazito lirični vsebini; a še ta pesem je bolj primerna za poslušanje kot za branje.

Najpogostnejši verz v poeziji za otroke je četverstopni trohej; najbolj ustrezen se zdi zaradi dolžine in poudarjenega začetka ter je kot tak tudi zelo primeren za spontano zapomnitev. Jamb se pojavlja sorazmerno redkokdaj, pogostnejše so trizložne stopice, predvsem daktil, a tudi amfibrah. Vendar mnogi avtorji, spoštujoč metrično zgradbo, žrtvujejo le-tej naravni besedni red, včasih celo slovnično pravilnost ali razumljivost (»Kdo mi bo pomagal pisat... Veverica, riba, pomagajte delat...«³³ — »Se skupuh naj gre solit...«³⁴ — Mesec »zvedel je, da Zemlja / misli mu na vrat — / v najkrajšem času — / čudno reč poslat. / Mesec pa starinski / močno je še zdaj! / ,Nič ne sprejemem,‘ pravi, / ,vrnem ji nazaj!«³⁵). Neustrezen ritem ima seveda tudi v poeziji za otroke enako neugodne učinke kot v vsaki drugi poeziji, največkrat smemo namesto o poeziji govoriti o verzifikaciji (»Saj fantu nov zobček / se v ustih blešči / in vreden je več / kot zlatnike tri.«³⁶). Mladi pesniki večinoma odstopajo od tradicionalnih načel o rastočem in padajočem ritmu v poeziji. To odstopanje se zdi skoraj nujno predvsem v pesmih s trizložnimi stopicami (»V srebrno kočijo zaprežen konjiček / brzi čez spokojno ravan. / V temno modrino pogreznjen kot ptiček / pelje se Spanček-pan.«³⁷).

V prvem (predšolskem) obdobju otrok šele pridobiva občutek za jezik, zato je v tem obdobju otroku pesem še igra zvokov, le deloma igra besed. Bistvo pesmi sprejema otrok preko občutkov in percepcija ni odvisna od razvitosti zavestne funkcije bitja³⁸). V taki igri se otrok in interpretator pa tudi otrok in avtor izenačujeta. Čeprav govorimo o igri, mislimo pri tem na pesmi, namreč na tiste, ki so bogate z onomatopoejskimi besedami. Onomatopoiija je pogostna v pesmih o živalih, o čemer smo že razpravljali, tokrat pa naj omenimo onomatopoejsko zanimivo pesem Otona Župančiča *Zvonovi*, v kateri imajo samoglasniki tudi karakterizirajoč pomen. Na podoben način kot Župančič v *Kroparjih* je onomatopoiijo uporabil Branko Rudolf v *Mlinu na veter*.³⁹ Z onomatopoejskimi izrazi pesniki radi ponazarjajo glasbo, največkrat harmoniko ali pi-

³¹ Ciciban 1964/65, stran 61.

³² Ciciban 1959/60, stran 118.

³³ Neža Maurer: *Kdo mi bo pomagal*; Ciciban 1960/61, ovitek 5. številke.

³⁴ Neža Maurer: *Ciba*; Ciciban 1964/65, stran 197.

³⁵ Marta Gorup: *Mesečeve skrbi*; Ciciban 1958/59, stran 183.

³⁶ Milena Batič: *Zob*; Ciciban 1968/69, ovitek 1. številke.

³⁷ Niko Grafenauer: *Pravljica*. Pedenjped, stran 60.

³⁸ Slobodan Ž. Marković: *Zapisi o književnosti za decu*. Beograd, Interpres 1970.

³⁹ Ciciban 1968/69, stran 5.

ščal, Grafenauer pa je z njo predstavil tudi obrekljive srake. Na ritmu temelječa onomatopoiija je v poeziji za otroke manj običajna. Mojster takega ponazarjanja je bil Župančič (*Ciciban posluša očetovo uro, Ciciban zaspi, Zvonovi*). Rima mora biti tudi v pesmi za otroke pravilna in učinkovita. Prijetno je, če se rimajo tiste besede, ki so nosilec vsebine, medtem ko se pesem spremeni v prazno verzifikacijo, če je rima prisiljena in morda celo skovana s pomočjo neloგიčnih mašil, nenaravnega besednega reda, včasih celo na račun neslovenskega izražanja (»Primi za lička me / pa me poljubi, / jaz bom pa tebe / — ne boš, ne, na zgubi«⁴⁰ — »Jurček zrnja brž nasuje, / ptičkom konec zdaj gladu je.«⁴¹).

Med tropi je v poeziji za otroke pogostejše prisotna dosledno izpeljana metafora, največkrat ukrasni pridevek in komparacija. Odnos v metaforični zvezi mora biti konkreten, abstraktnega otrok ne more dojemati, oziroma čustveno ovrednotiti. Otroku so ljubi predvsem paralelizmi, trojno ponavljanje ali stopnjevanje, tudi refren. Poezija za otroke mora učinkovati neposredno, zato »ne prenese« kompleksnega čustvovanja, dolgih verig abstraktnih soodvisnosti, ki jih otrok ne more razumeti. Abstrakcija v poeziji za otroke naj ne bo razpravljanje o žalosti, veselju, prijateljstvu, sočustvovanju. Te moralne vrednote otrok pridobiva iz konkretiziranih, opredmetenih pesniških vsebin. Abstraktnost se v poeziji za otroke kaže večinoma samo kot sprevrnjena resničnost, kot konkretnost v nerealnih okoliščinah, kot tako imenovani »narobe svet« (Levstik: *Kako je v Korotani*, Župančič: *Lenka, Zlato v Blatni vasi*, Utva: *Kaj je videl Mižek Figa*,⁴² Gradnik: *Narobe svet*, Vera Albreht: *Narobe svet*,⁴³ itd.). Otrok je dovzeten tudi za verige, kadar konkretna posledica konkretnega dogodka povzroči nov pojav, ki je spet predvsem konkreten in skoraj nujen vzrok (ali vsaj možnost) za nadaljevanje začete verige (Ljudska: *Premagane zverine*, Oton Župančič: *Medved z medom*).

Sodobna poezija mnogokrat, poezija za otroke pa vedno teži h kar najbolj naravnemu besednemu izrazu. Zato se je besedišče slovenske poezije za otroke v novejšem času obogatilo z nekaterimi besedami, ki so mu bile pred desetletji tuje. Samo eden od vzrokov za to je nova vsebina teh pesmi. Besede, o katerih govorimo, so le pretežno nove besede, saj nekatere pozna naš jezik že dalj časa: šofer, pilot, konduktar, velika zvezda pri Mačka-filmu, avto, bencin, kravata, parket, vzmet, nebotačnik, portret, intervju, telefonirati in podobne. Nov odnos do otroka in pesmi zanj se kaže v besedah ali besednih zvezah: brez pardona, ziniti (za spregovoriti), odstraniti napako, popraviti napeljavo, hrup vozil, mračna slutnja (jo) razjeda itd. Jezik v pesmih za otroke naj se ne razlikuje od onega, ki ga otrok uporablja v lastnem govoru, seveda pa mora to biti knjižni jezik. Preveč zaneseno izražanje učinkuje nenaravno, mestoma celo smešno: »Srce mu prepeva, / mu v prsih drhti, / ponos ga prepeva / in kri mu kipi / prekrasni ta dan, / ta veliki dan.«⁴⁴ — »In v pšenico mlado / plusne zlati val, / že čez trave, polja / steče v sinjo dalj.«⁴⁵ — »Oblak bo soncu utrnil soj.«⁴⁶ Pesniki v pesmih za otroke uporabljajo pomanjševalnice, da bi s tem prikazali nežnost in majhnost, vendar pri tem — tudi v novejšem času — že kar pretiravajo, tako

⁴⁰ Neža Maurer: *Mamici*; Ciciban 1967/68, stran 169.

⁴¹ Manko Golar: *Ptička prosi*; Ciciban 1967/68, stran 147.

⁴² Ciciban 1968/69, stran 170.

⁴³ Ciciban 1963/64, stran 212.

⁴⁴ Vojan Arhar: *Novica*; Ciciban 1965/66, stran 245.

⁴⁵ Manko Golar: *Vetrček*; Ciciban 1968/69, stran 271.

⁴⁶ Franci Lakovič: *Oblaki se lovijo*; Kurirček 1969/70, stran 198.

da postajajo pogostne, velikokrat neupravičene pomanjševalnice vzrok osladnosti ter pričajo o pokroviteljskem odnosu do otrok pa tudi o pomanjkanju resnične inspiracije. Otrokom ni treba »kruhka, rosice, sončka, čevljev« in podobnega spakovanja.

Da je humor v poeziji za otroke pogosten in dobrodošel, smo že ugotavljali. Seveda pa mora humor izvirati iz sveta otroških doživljajev, tako da bo otrok sam sposoben ovrednotiti humoristično vsebino. Otrok je dovzeten za manj zahteven besedni humor, prav tako tudi za dovolj konkreten situacijski humor, medtem ko mu karakterni humor sam po sebi še ne more povedati vsega, kar je sicer mogoče izraziti s karakternim humorjem; otroku manjka življenjskih izkušenj. Da tudi besedni humor ni nezahtevna oblika, kažejo nekateri pesniški teksti, v katerih so pesniki v iskanju komičnega zašli v grobo izražanje (Lovec škili izza kože.⁴⁷ — Zemlja misli Mesecu na vrat poslati čudno reč.⁴⁸ — Sraka psuje, predse pljuje.⁴⁹) Tudi kadar razmišljamo o humorju v pesmih za otroke, se je treba zavedati, da otroka ne smemo podcenjevati in ga »zabavati« z navalnimi neslanostmi, prav tako pa je humor, ki prerašča že v ironijo, lastno intelektualno že dozorelemu človeku, za otroka nerazumljiv, torej tudi nezanimiv.

Analizirali smo nekatere — po našem mnenju najbolj pogostne in bistvene — vsebinske in oblikovne sestavine v poeziji za otroke, da bi se tako vsaj v najbolj okvirnih stališčih približali odgovoru na vprašanje, kako naj bi poezija za otroke ustrezala zahtevam današnjega otroka pa tudi zahtevam današnje vzgoje. Vzgojno poslanstvo obravnavane poezije je sicer prav gotovo nezatajljivo pomembno, vendar je vzgojnost kljub temu drugotnega pomena. Poezija za otroke dopolnjuje otrokovo doživljanje samega sebe in okolja, dopolnjuje otrokovo igro ter ga torej vsestransko doživljajsko bogati. Tendenciozno didaktična in nekritična vzgojiteljska verzifikacija nima teh učinkov in je zato ni mogoče ovrednotiti kot besedno umetnino. Otroka vzgaja okolje, v katerem živi, poezija pa otroka vzgaja samo toliko, kolikor je sestavni del otrokovega okolja in je s tem okoljem usklajena. Moralna in intelektualna vzgojnost sta torej samo nujni, ne pa tudi najpomembnejši komponenti te poezije, pomembnejša se zdi pravzaprav samo jezikovno oziroma besedno estetska ter obenem jezikovna vzgojnost, ker gre pač za besedno umetnino.

Od poezije za otroke je mogoče zahtevati, naj otroka osvobaja, naj ga rešuje najraznovrstnejših frustracij, naj ga sprošča in razveseljuje. S tem nikakor ne nameravamo spočenjati in utemeljevati nekakšnega novodobnega utilitarizma, ampak ugotavljamo, da samo taka poezija za otroke uresničuje (seveda samo kot eden izmed činiteljev) sodobna pedagoška načela ter da more le taka poezija tako ustrezati otrokovi duševnosti, da jo je pripravljen sprejeti za svojo. Pred Župančičem in za njim Slovenci še nismo imeli pesnika, ki bi s poezijo za otroke tako dosledno kot Župančič ustvarjal tudi za današnjega otroka otrokovo poezijo.

Vsebinski okviri obravnavane poezije so se v minevajočem času spremenili predvsem tam, kjer so pesniki oblikovali otrokova doživetja; Levstik pa tudi še Župančič sta videla vaškega otroka, v zadnjem času pa stopa v ospredje mestni otrok (Pedenjped), vendar ta zunanja sprememba ne povzroča bistvenih sprememb v idejnem jedru otrokom namenjenih pesmi. Dosledno spoštovanje

⁴⁷ Vojan Arhar: *Na livadi*; Ciciban 1967/68, stran 229.

⁴⁸ Glej opombo 35!

⁴⁹ Niko Grafenauer: *Srake*. Pedenjped, stran 40.

otrokove osebnosti, razumevanje za njegove velike (odraslemu sicer običajno neznatne) rešljive in nerešljive probleme, smisel za življenje v otrokov domišljijijski svet, sposobnost veseliti se, smejati se, šaliti se z otrokom kot njegov vrstnik, prilagojevati se otrokovim emocionalnim in intelektualnim posebnostim, vse to in še kaj mora izpričati pesnik, ki poezijo za otroke ustvarja, kakor tudi interpretator, ki to poezijo posreduje.

Zusammenfassung

Die Poesie für Kinder ist nicht und kann nicht eine mit der künstlerischen Poesie parallellaufende Erscheinung sein, sondern ihr Bestandteil, weil jene zusammen mit dieser einen integralen Teil des Nationalkulturreichtums bildet. Die Poesie für Kinder muss der psychologischen Entwicklungsstufe des Kindes entsprechen, deswegen sind den psychologischen Kriterien sowohl die erzieherischen als auch die literarisch-ästhetischen untergeordnet, obgleich vor allem die literarisch-ästhetischen diejenigen sind, nach denen wir das Gedicht für das Kind als literarisches Kunstwerk bewerten. Über die erzieherische Sendung dieser Poesie kann man nur soweit sprechen, als diese Poesie einen Bestandteil der Umwelt des Kindes bildet und damit mit der Umwelt in Einklang steht.

Die Poesie rettet das Kind vor den verschiedensten Frustrationen, sie befreit und erfreut es. Ein gutes Gedicht nähert sich dem Kind als ganzheitlicher Persönlichkeit, die sich vom Erwachsenen nur durch einige psychische Eigenschaften unterscheidet, vor allem durch starkes, elementares Gefühlsleben, das über dem Intellekt vorherrscht. Irgendwelche Unter- oder Überschätzung der Kinderfähigkeiten kann nicht eine wahrhaftig künstlerische Poesie bedingen. Die Kinderpoesie von Župančič entspricht noch heute bestens diesen Forderungen, während in der neueren Poesie oft genug ein unbewusster Drang zum Vorschein kommt, dem Kinde zu zeigen, dass es klein und schwach ist und unserer Hilfe bedürftig. Häufig treten Motive aus der Tierwelt oder der Natur auf, wobei immer mehr die Tendenz sichtbar wird, auch in dieser Welt Beziehungen zu schaffen, die dem menschlichen Leben eigen sind. Die traditionellen Versformen lösen sich auf, der Nachdruck liegt immer mehr auf den Stilelementen, vor allem auf der häufigen und mannigfaltigen Onomatopöie. Das Abstrakte verschwindet, es erscheinen konkrete Beziehungen, die zu Trägern moralischer Werte werden.

Es ist nicht genug, dass die Poesie für Kinder nur die Erlebniswelt des Kindes reproduziert, sondern sie muss sie auch bereichern.

Jože Šifrer

Ljubljana

SOCIALNI, ZGODOVINSKI IN ETIČNI MOTIVI V BEVKOVIH MLADINSKIH POVESTIH

Slovenska mladinska povest vse do Bevka in Seliškarja ni mogla prav zaživeti. Kaže, kot da bi obstajala neka skrivnostna zveza med razvojem nacionalne kulture in med razvojem ter umetniško potjo nacionalnega pisatelja: namreč, kakor mora nacionalna kultura najprej dozoreti in si ustvariti trdne temelje in trdna spoznanja o sami sebi, tako mora dozoreti tudi pisatelj, preden lahko uspešno začne ustvarjati tudi za mladino. Če ta primerjava drži, potem še posebno drži za pisatelja Franceta Bevka, saj je bil vseskozi z vsemi vlakni svoje narave povezan s svojim ljudstvom. Bevkov nenadni in tako uspešni vstop v našo mladinsko literaturo je tedaj na eni strani dokaz naše nacionalnokulturne razvitosti, na drugi strani pa nas sili k domnevi, da se je pisatelj ob štiridesetih letih življenja in po plodnih desetih letih pisateljskega in kulturnega delovanja čutil že dovolj zrelega in dovolj sposobnega, da se spusti tudi na takó občutljivo umetniško področje, kot je mladinska literatura. Res je, da so nekateri poskusi Bevkovega pisanja za otroke izšli že na začetku njegovega pisateljskega delovanja — tu naj omenimo zlasti njegovo avtobiografsko prigodo *Tatič* in otroške pesmi *Pastirčki pri kresu in plesu* —, toda vsi ti poskusi so bili verjetno bolj izraz njegovega učiteljskega poklica in literarnega iskanja kot pa resnično, zrelo doživetje otroške psihe, takšno doživetje, ki edino more ustvarjati klasično mladinsko povest.

In še nekaj je, kar je verjetno spodbudilo Bevka, da je od začetka tridesetih let iz leta v leto pošiljal slovenskim otrokom mladinske povesti in da je te vrste ustvarjanje stopilo v korak z njegovimi drugimi pisateljskimi težnjami. Ob koncu dvajsetih let so se namreč nacionalne razmere na Primorskem močno zaostrele. Če je fašizem v prvih letih svojega vladanja še dovolil primorskim Slovencem nekaj nacionalnega životarjenja, je ob koncu tega desetletja jasno pokazal svoje namene. Slovensko kulturno in politično življenje na Primorskem je tedaj hitro začelo zamirati, italijanski nacionalistični pritisk na slovenske kulturne, prosvetne, politične in celo cerkvene institucije se je naenkrat močno povečal.

Leta 1928 je bilo v Trstu razpuščeno centralno slovensko kulturno društvo Prosveta, že naslednje leto so v Pulju z velikim hrupom uprizorili sodni proces proti hrvatskemu rodoljubu Vladimiru Gortanu in obtoženca obsodili na smrt z ustrelitvijo. Raznarodovalni fašistični plaz se je torej sprožil in to dejstvo je moralo močno prizadeti pisatelja, kot je bil Bevk, ki je ves živel za svoje ljudstvo in za domačo besedo. In kaj je važnejše za pisatelja, ki hoče svojemu ljudstvu ohraniti domačo besedo, kot to, da to besedo posreduje mladini?

Domala vse Bevkove mladinske povesti so do neke mere tudi avtobiografske, in sicer toliko, kolikor v njih lahko spoznavamo pisateljevo otroštvo in življenje v tolminskem hribovju. Prav značilno je, kako to hribovje pomeni Bevku prvo prizorišče njegovim mladinskim zgodbam, čeprav vemo, da je prizorišče njegovega siceršnjega pisateljskega dela bolj heterogeno in sega od najbolj zakotne gorske samote preko večjih vasi in manjših mest do velikomestnega asfalta. To hribovsko prizorišče kaže, kako močno je Bevk črpal snov za svoje mladinske povesti prav iz vsega tistega, kar je v otroštvu sam doživel, videl, slišal in si predstavljal, kako so vsa ta doživetja trdno obtičala v njem, da bi se pozneje izživel v umetniškem upodabljanju. Več kot očitno je, da je to prizorišče njegov rojstni kraj Zakojca, ki ga je tako plastično prikazal v svoji knjigi *Moja mladost*. To je kraj z na redko posejanimi hišami in bajtami, s strmimi robovi, z grapami in z v nebo štrlečimi skalami, z bukovimi gozdovi, s senožetmi, sadovnjaki in redkimi polji. Prav v takem okolju se dogaja večina najboljših Bevkovih mladinskih povesti. Toda ta lepi, idilični Bevkov gorski svet skriva v sebi takšne človeške tegobe, kakršne si danes ljudje mestnih ulic in urejenega življenjskega standarda že težko predstavljamo. Socialna mizerija oziroma socialne razlike, ki so se Bevku v rani mladosti tako globoko vtisnile v zavest, pomenijo v Bevkovem pisateljskem opusu eno od glavnih tém, v mladinskih povestih pa še posebej tisto osnovo, iz katere potem rasejo fabulativni konflikti in otroške stiske.

Ta svet bajtarske revščine pisatelj spet prikazuje v *Moji mladosti*: Bajta je stala »kje na samem, lesena ali zidana, z vežo in izbo, golim podstrešjem in hramom, ki je bil v sili hlev za kozo. V njih so prebivali kdaj pa kdaj preužitkarji, a redno gostači. Ti so najemnino odplačevali z delom, lovili pri kmetih dnine in siromašno živeli. Njihovi sinovi so se uдинjali za pastirje in hlapce ali pa so jih polovili za vojsko: hčere so služile za pestunje in dekle, ta ali ona se je tudi omožila. Polagoma so gostači skoraj do malega izginili; bajte so razpadle ali prešle v tuje roke.«¹ In pri tej revščini je v vsaki bajti živel dobršen kup otrok; pri pisateljevem dedu se jih je narodilo dvanajst, tudi pri očetu, kot pravi pisatelj v svoji *Mladosti*, so si sledili kot jagode na rožnem vencu. Pozneje, tako spet beremo v knjigi, so se razmere spremenile. Tedaj »se sinovi ubogih niso več ponujali kmetom za delo. Odhajali so v svet, med drvarje na Sedmograško in v Karpate. Vračali so se vsako zimo za dva ali tri mesece, popivali, rožljali s tolarji in se počasi drug za drugim poženili. Eni so pokupili od kmetov stare bajte, drugi pa so si postavili hišice nad gmajno, kjer je ilovnati svet najbolj osojen in nerodovit en do obupa. Ta del vasi so imenovali 'V klanecu'.«² Ves ta Bevkov otroški svet z revnimi bajtami, ki se stiskajo ob bregove, in na drugi strani z nekoliko bahavimi kmečkimi domovi, s kozjimi stajami, z dninarji in s pastirji, s pestrnami in sezonskimi delavci, z obupnim bojem za goli obstoj je tudi svet njegovih mladinskih povesti in ti motivi se vlečejo domala skozi vsa njegova dela. In prav zaradi vsega tega Bevkove mladinske povesti niso samo zanimive in napete zgodbe, ampak tudi vzgajajo v mladem bralcu odnos do revščine in do socialnih razlik ter budijo v njem tisto elementarno človečnost, kakršno so vedno oznanjali največji umetniki besede.

Ni namen tega prispevka, da bi skušal ugotoviti in razložiti vse takšne motive v Bevkovem mladinskem opusu, ki so zrasli iz njegovega doživljanja

¹ France Bevk: *Moja mladost*. Ljubljana, Mladinska knjiga 1969, str. 7—8.

² France Bevk: *Moja mladost*. Ljubljana 1969, str. 8.

revščine in ki to revščino tako nevsiljivo posredujejo mlademu bralcu, vendar naj se ustavimo ob nekaterih pojavih in postavah, ki so za pisateljevo socialnost že kar splošni ter tako najbolj značilni. Mnogi Bevkovi otroci pasejo in tako že v najnežnejših letih morajo spoznavati teže delovne dolžnosti. Domačo kozo pasejo na primer Nežkin brat Petrič iz *Pestrne*, Tomažek iz povesti *Mali upornik* in vsi trije otroci iz povesti *Grivarjevi otroci*. Pastirstvo je nasploh važen posel Bevkovih otrok, vendar je bolj tragično takrat, ko si morajo z njim že v otroški dobi pri tujih ljudeh služiti kruh. Takšni pastirji so na primer v povesti *Jagoda Matevž*, ki je najbolj tragična postava med številnimi Bevkovimi osebicami in ki doživi tragičen konec, dalje Mejačev pastir Tinče iz *Pestrne*; v povesti *Grivarjevi otroci* nazadnje Tinče odide za pastirja, Mretka za pestrno; pastirci so seveda tudi Ferjanč, Lenart in Blaže iz istoimenske povesti, celo Tonček, ki je sicer mestni otrok, v počitnicah pri svojem stricu v Sušju pomaga pasti živino. Vendar vse to pastirstvo pri Bevku ni samo tragično, je tudi razposajeno, prikazano je tako, da revščina ni umetno skonstruirana ali sentimentalna, pač pa je naravno vraščena v svet otroškega doživljanja.

V Bevkovih mladinskih delih pravzaprav ni bogastva, vsaj ne pri tistih družinah, katerih otroci so nosilci glavnih zgodb. Takšni otroci odhajajo za pastirje, hlapce, pestrne, očetje v tujino za kruhom. Pisatelj v povestih sicer mimogrede nakazuje odhajanje očetov na tuje, ker so glavni objekt njegovega zanimanja otroci, a vendar dostikrat prepričljivo podaja otroško bolečino zaradi očetove odsotnosti. V povestih *Lukey in njegov škorec* ter *Lukey išče očeta* je razmerje med očetom v tujini in med Lukcem ter materjo glavna čustvena osnova za razpletanje zgodbe, drugod je iskanje kruha na tujem le verno upodabljanje revnega okolja in dodatek k vsesplošnim otroškim tegobam. Takšno iskanje kruha pa je v Bevkovih povestih, ki se dogajajo v tolminskem hribovju, skoraj dosledno. V povestih *Jagoda in Pestrna* oče dela nekje na tujem in kdaj pa kdaj pošlje domov kaj denarja, v povesti *Grivarjevi otroci* oče drvar hodi delat daleč v gozdove, odhaja v ponedeljek in se vrača v soboto, tudi Tomažkov oče iz *Malega upornika* drvari izven domačega kraja in le redko prihaja domov. V povesti *Tovariša* je Primožev oče, ki sicer živi v mestu, pijanec in nima službe, mati je že umrla in zaradi vsega tega je družina prikrajšana za kolikor toliko normalno družinsko življenje.

Vseh teh socialnih momentov Bevk v svojih povestih ne analizira podrobneje, jih ne uporablja za kakršnekoli vsiljive tendence, ampak jih priključuje zgodbam kot organski del tistega sveta, ki ga prikazuje otrokom. Ker Bevku gre predvsem za otroško psiho, ki še ne zna analizirati ter iskati vzrokov, ampak zmore sprejemati samo dejstva, se ne spušča dosti v objektivno prikazovanje razmer, ampak se omejuje le na občutenje posameznih krivic, ki jih doživljajo njegovi otroci. V uvodu k povesti *Pastirci* v izdaji iz leta 1967 takole prikazuje te pastirske tegobe: »Le prepogosto je kak pastirček plačal tudi za stvari, ki jih ni zakrivil. Ali pa ga je za krivdo zadela le prehuda kazen. Bil je pač najmlajši med posli in od tuje hiše, zato je rado vse padalo po njem. Krivica — to je pa najhujše! Temu ali onemu pastircu je bilo kdaj tako hudo, da bi bil najrajši umrl. Pobegniti domov si ni upal. Mati, ki je imela že brez njega preveč lakote v bajti, bi ga z leskovko prignala nazaj. Ostala mu je samo žalost in jeza na ves svet.«³

³ France Bevk: *Grivarjevi otroci*. — *Pastirci*. Ljubljana, Mladinska knjiga 1967, str. 66.

Priznati je treba, da je prikazovanje socialnih razmer v takšnem stilu najbolj primerno za otroke, je učinkovito in se najbolj prilaga njih čustveni dispoziciji.

Ta Bevkova socialnost pa ni sama sebi namen, ni modni klic dobe, ampak globoka usudlina njegovega ljudstva, je globoko zakoreninjena težnja po lepšem, boljšem in pravičnejšem življenju. Zato je skoraj samo po sebi razumljivo, da je morala zajeti v svoj krog tudi odpor do fašizma, ki je v tridesetih letih čedalje bolj pritiskal na malega primorskega človeka in mu jemal njegove elementarne človeške pravice. Bevk je razumel čas in razmere ter je vedel, kakšna usoda je namenjena njegovim ljudem in zlasti mlajši generaciji. In če je *Kaplan Martin Čedermac* protest proti raznarodovanju na Primorskem, takšen protest, ki je zrasel iz najglobljega pisateljevega bistva, potem je mladinska povest *Tonček*, ki je bila prvič napisana pred drugo svetovno vojno, rezultat tragičnega spoznanja, da se svet ruši v svojih temeljih; zakaj če v političnih navzkrižjih ena stran hoče uničiti drugo, je to ena od večno ponavljajočih se kriz človeštva, če pa je politična sila usmerjena na otroke, je to tragedija, ki ji je težko izmeriti posledice.

Vendar Bevk v povesti *Tonček* navzlic ogorčenju, ki mu je moralo narekovati to delo, ni nikjer nestrpen, prisiljeno aktivističen, krivičen ali zloben. Nasprotno, njegovo pripovedovanje je umirjeno, objektivno, podoba je, kot da mu peresa ni vodilo sovraštvo, ampak ljubezen; ljubezen do svobode, pravice in predvsem do mladega slovenskega rodu na Primorskem. Razumljivo je, da si je Bevk za prizorišče Tončkove zgodbe izbral Gorico in ne svojega tolminskega hribovja, kajti v mestih je bil italijanski pritisk močnejši kot v oddaljenih gorskih vaseh in tudi v šolah verjetno bolj dosleden, a vendar pisatelj tudi tu ne more mimo tega, da ne bi Tončka kdaj pa kdaj pripeljal k njegovemu stricu v Sušje, v idilični svet pastirstva, gozdnih živali in divje narave. Vse to pa se seveda lepo ujema z Bevkovo miselnostjo tistega časa in z njegovimi spoznanji: vsako nasilje je protinaravno, vsako kratenje osnovnih človekovih pravic usodno vpliva na človekovo psiho in počutje. In zato *Tonček*, mlado, naravno razvijajoče se človeško bitje že v začetku povesti s takim odporom odhaja od svojega strica nazaj v mesto, kjer bo padel v središče nasilja in ovaduštva in kjer ga bodo njegovi učitelji mučili z jezikom, ki mu je nerazumljiv, v primeri z njegovim materinim jezikom nenaraven in zato odvraten. Skratka, pisatelj je svojega Tončka z izrednim poslušom za emocionalne vzgibe v mladem človeku povzdignil v simbol nacionalne zapostavljenosti na Primorskem med obema vojnama in v simbol takšne otroške tragike, ki je posledica nasilja. Velika škoda je, da povest ni mogla priti v roke mladim slovenskim bralcem že pred vojno, takrat, ko je bila napisana. Rokopis se je bil namreč med vojno izgubil in Bevk je po vojni povest še enkrat napisal, toda le po spominu. Ko bi bila šla povest v tisk po normalni poti, torej že pred vojno, bi bila imela v tistem času, ko so Evropo že pokrivali oblaki fašizma in nacizma, neprecenljiv vzgojni in moralni pomen za našo mladino tostran nacionalnih meja.

Tonček je vsekakor enkratno slovensko mladinsko delo na to témo, četudi ni edino. Iz istega trpkega spoznanja in z enakim poslušom za otroško trpljenje so nastala še nekatera takšna dela, omenimo naj samo krajši zgodbici *Prvo pismo* in *Abecedo malega Ivančka* iz prijetne zbirke *Smeh skozi solze* iz leta 1959, in povsod tu je Bevkovo pisanje ravno tako prizadeto, umirjeno, poznavalsko, človekoljubno in učinkovito.

Bevk je v desetletju pred drugo svetovno vojno posredoval mladini vse tisto, kar je v nepretrganem stiku s svojo dobo in s svojim krajem neposredno zaznaval. Ta njegova mladinska dela podajajo bolj stanja in probleme, ne oslanjajo se pa na močnejše zgodovinske dogodke, kot je to primer z drugimi deli, ki so nastala v času med obema vojnama. Kaže, da je moral pisatelj osebno doživeti upor in revolucijo, če je hotel svojo mladinsko tematiko razširiti, na drugi strani pa je samo po sebi razumljivo, da je po vojni pisal za mladino tudi partizanske zgodbe. Skratka, po osvoboditvi postaja pri Bevku ena od pomembnih mladinskih tem upor in boj, toda vedno le boj za pravično socialno in nacionalno stvar. V zmagoslavnih letih po končani vojni se pisatelju zazdi potrebno, da mladini prikaže dogodke iz tolminskega upora v začetku 18. stoletja; tako sta nastali deli *Iskra pod pepelom* ter *Iz iskre požar*. Sam pravi v epilogu povesti *Iz iskre požar* o nastanku teh dveh del takole: »Ta snov je zanimala že druge pisatelje, a je že delj časa zasledovala tudi mene. Posebno od tedaj, ko sem s partizani pogosto hodil po istih stezah, po katerih so nekoč hodili tolminski puntarji ... Od takrat me spremlja misel, da bi se na svoj način oddolžil spomenu naših vrljih pradedov. Ko se je približala dvesto in petdeseta obletnica punta, mi ni dalo, da bi ne zgrabil za pero.«⁴ Pisateljovo prikazovanje zgodovinskih razmer s trpljenjem tlačanov in s tragedijo Šimna Golje in njegove revolucionarne družčine ter puntarskih otrok se giblje na isti ravnini človečnosti, kot si jo je utrdil že v predvojnih mladinskih delih, zgodovinski dogodki so mu v prvi vrsti izhodišče za izražanje ideje in šele potem dogodki v zgodovinski realnosti kot taki.

Podobna so po svojem vzdušju številna dela na temo narodnoosvobodilnega boja. Bevk se je dobro zavedal, da mladina tudi v mladinskih delih potrebuje junake iz tega boja, nekoliko idealizirane otroške postavbe, ki se priključujejo osvobodilnemu gibanju in ki, ne meneč se za nevarnosti in trpljenje, po svoje pomagajo v boju proti okupatorju. Jasno je, da se Bevk v vseh teh delih ne spušča v kakšne posebne dileme pri teh mladih bojevnikih, ampak mu gre le za razburljive akcije, kar se seveda pri takšni témi popolnoma sklada z naravo mladinske povesti, a na drugi strani spet ne ostaja gluha za konflikte, ki jih takšni nenadni dogodki, kot sta bila v drugi vojni okupacija in upor, utegnejo sprožiti v odnosih med mladimi ljudmi. In medtem ko je Tomažek v povesti *Mali upornik* ena sama pripravljenost za boj proti okupatorju in je tudi povest sama brez posebnih konfliktov v pisateljevem taboru, so na primer odnosi med mladimi uporniki v povesti *Učiteljica Breda* že nekoliko drugačni. Mladi Renato je namreč sin italijanskih staršev in vse okoliščine kažejo na to, da se v odnosu do okupatorja ne obnaša tako, kot se zdi njegovim vrstnikom potrebno, a na koncu se vendarle pokaže, da je tudi ta italijanski deček storil svojo dolžnost v boju proti zlu in nasilju.

Pri Bevkovih partizanskih mladinskih tekstih ni važno, za kakšno mladostno dobo gre: ali za najmlajše pionirje, kot jih srečamo v nekaterih črticah, ali za mladega upornika Tomažka ali za učiteljico Bredo in Vanko partizanko ali za mladega kurirja Damijana iz *Učiteljice Brede* itd.; vse te postavbe z enako zavzetostjo delujejo za stvar, vse se enako tresejo pred fašisti in iščejo zavetja in pomoči pri partizanih. Tako je Bevk s to široko panoramo mladih primorskih bojevnikov razgrnil pred svoje občinstvo bistvo odporniškega gibanja na Primorskem, ki je bilo v množičnosti, navdušenju in iskrenosti, četudi teksti

⁴ France Bevk: *Iz iskre požar*. Ljubljana, Prešernova družba 1963, str. 111.

na to témo po pristrčnosti in pristni otroškosti ne dosegajo tistih izpred vojne, ki prikazujejo tegobe njegovih otrok v tolminskem hribovju.

Vse te številne Bevkove mladinske zgodbe, pa naj so postavljene v socialne, protifašistične ali uporniške okvire, so avtentičen izraz določenega vzdušja v določenih zgodovinskih obdobjih in gibanjih, vse pa imajo tudi neko skupno podstavo, ki je v Bevkovem mladinskem opusu izredno izrazita in pomembna. To je neka etična sila, ki je tem preprostim, prvinskim ljudem prirojena in ki jih ob določenih usodnih dogodkih tira v akcije in v pristna, včasih že kar pretresljiva čustvovanja.

Brez dvoma je ta etična sila, ki je za Bevkov pisateljski opus tako značilna in ki jo pri analizi tega opusa dostikrat premalo poudarjamo, pisateljeva osebna etika. Oblikovala se je v trdih preizkušnjah, v preizkušnjah osamelega primorskega moža, ki ni popuščal politični histeriji in državnemu totalitarizmu, pač pa je do konca obdržal pokončno glavo in samostojno, svobodno misel. Tak trdi življenjski boj mnogo pripomore k razumevanju življenja in tudi k plemenitosti, ki zna presojati in odpustčati. V letih tega samorastniškega razvoja se je v pisatelju morala razviti neka posebna ljubezen kot kompenzacija vsega sovraštva in nestrpnosti, ki sta valovali okrog njega. In če je bila ta ljubezen namenjena vsemu, kar je bilo tedaj na Primorskem prepovedano in razglašeno za zločin, potem je morala biti še posebej namenjena mlademu rodu, od katerega je v tedanjih okoliščinah želel dobiti tisto, kar si je bil sam prek vseh svojih izkušenj utrdil: to je pokončnost, poštenost, naravnost, pravičnost, posluš za trpljenje drugih.

Zato je ves pisateljev otroški svet v bistvu pozitiven, pa četudi se na površini dogajajo stvari, ki bi v normalnem svetu zaslužile obsodbo. Celo Viktor iz povesti *Tovariša*, ki je ena najbolj negativnih figur v Bevkovih povestih, na koncu ni več tisti brezupni lažnivec, tat in zapeljivec, kot se zdi v začetku, ampak je samo še nesrečen otrok, ki se boji, da bo za vedno izgubil dobrega tovariša. Gre za nekaj v vseh teh Bevkovih povestih, kar se more posrečiti le dobrim pisateljem: prestopki so prikazani ne kot rezultat slabe, nepopolnejše narave, ki človeštvu utegnejo povzročati zlo, ampak kot rezultat trenutne slabosti, ki so le ena od lastnosti v širokem kompleksu človeške notranjosti. In pri takih pisateljih oziroma pri takem obravnavanju ljudi bralec nehoti prej razume kot obsoja ter instinktivno pričakuje, da stvari le niso takšne, kot so videti na prvi pogled. Ta Bevkov prijem je glavna odlika njegovega pisanja za mladino.

Značilna za Bevkov otroški svet je neka skrita dobrosrčnost, ki se stopnjuje do velike občutljivosti za krivico. Pripomniti je treba, da so odrasli ljudje nasproti otrokom dostikrat krivični in da tu ne more biti govora o takšni veliki pisateljevi prizanesljivosti, o kakršni je prej tekla beseda, a Bevku ne gre za svet odraslih, zakaj odrasli mu pomenijo bolj ali manj le sredstvo za sprožanje konfliktov; gre za otroški svet, ta pa krivic ne povzroča, ker jih sam mora prenašati. Otroški svet tedaj v etičnem pogledu stoji nad odraslim svetom, otroci krivic celó ne morejo povzročati. Če se spričo njihove mladostne razposajenosti in nepreračunljivosti to zgodi, potem nenadoma začutijo vso težo prestopka in neko notranjo stisko, ki je tako velika, da je ne morejo več prenašati. V prikazovanju teh otroških razpoloženj se je Bevk pokazal pravega mojstra, to prikazovanje je polno toplote, razumevanja in sočutja. Skorajda ni povesti, ki bi minila brez takih tisk in gotovo so Bevkova mladinska dela tudi zaradi tega dosegla takšno popularnost.

Problem prestopka, krivice in človeške trdote ter posledic, ki izvirajo od tod, se vleče tako rekoč od prve do zadnje povesti. Zapleta in razrešuje se v ožjem krogu družine ali tovarišije ali pa, kot je to primer z njegovimi zgodbami s tlačanskimi, protifašističnimi in partizanskimi motivi, zajema širše dimenzije. Naj naštejemo le nekaj najbolj značilnih pojavov iz te Bevkove tako široke in tako pestro oblikovane problematike. Že v prvi povesti *Tatič* se trgovski vajenec mora sramotno vrniti domov, ker je v trgovini kradel, in ta prestopku mu bo za vedno obležal v duši. V drugi povesti *Jagoda*, s katero se pri Bevku začenja intenzivno mladinsko ustvarjanje, se Matevžek grize zaradi tega, ker je izgubil čredo, teka od enega gospodarja do drugega, oba mu, delata krivico in končno njegova stiska postane tako velika, da v divjem razburjenju pade v prepad. Primož v povesti *Tovariša* stari, dobri branjevki ukrade denar in zavest, da je dobremu človeku storil krivico, ga poslej ne prestando muči, dokler mu muke ne prežene starkina dobrota. Lenart iz *Pastircev* je dobremu tovarišu Ferjanču našagal vejo, in četudi je to storil iz maščevanja, se vanj naseli strašno razpoloženje, ki mu ne da več normalno živeti. To razpoloženje je v tej povesti s psihološke plati na široko izdelano in nemara je prav zato pisatelj označil *Pastirce* za svojo najboljšo mladinsko povest. Grivarjevi otroci ne morejo več prenašati krivice in zapostavljanja, zato Tinče in Marjetka zbežita od doma k teti Toni, ne vedoč in ne računajoč na to, kaj se jima na tej poti utegne primeriti. Renato iz *Učiteljice Brede* je ves nesrečen, ker ga dolžijo izdajstva, nič mu spriču tega tudi ne pomeni lastna zavest, da je prav ravnal. Otroka Tinč in Marko iz povesti *Iz iskre požar* bi najrajši pobila vse rablje, ki s preprostimi tolminskimi ljudmi nasilno ravnajo, tudi Tonček ne more prenašati nenaravnega dejstva, da mu v šoli vsiljujejo tuj jezik, da ne govorimo potem še o Bevkovih partizanskih zgodbah, kjer je vsa aktivnost otrok in mladincev usmerjena v boj proti zlu, se pravi proti okupatorju in njegovim pomagačem.

Toda odpor do krivice in nasilja ni edini pisateljev etično-vzgojni namen v njegovem mladinskem delu, je še mnogo drugega, kar izpričuje avtorjevo ljubezen do vseh živih, naravnih stvari, do takšnih odnosov v živem svetu, ki, kot nam izpovedujejo tudi odnosi v mladinskih povestih, še vedno ostajajo iluzija. Predvsem je treba tu omeniti ljubezen do živali, ki je pri Bevku pogostna tema. V povestih *Lukec in njegov škorec* ter *Lukec išče očeta* je Lukčev odnos do škorca vso zgodbo spremljajoče dogajanje, Matevžkova ljubezen do kože Jagode pravzaprav povzroči fantovo tragedijo, v povesti *Tovariša* Franček ne more pozabiti mačice, ki mu je v mračnih družinskih razmerah pomenila največjo vrednoto, Tončka vseskozi spremlja njegova veverica, v zbirki *Smeš skozi solze* je opisanih šest avtorjevih dogodivščin z živalmi: s srakico, s skovirjem, z vrabčkom z eno nogo, z liščkom, mačkom in zajčkom. In tako naprej. Očitno je, da pisatelj postavlja to ljubezen do živali na isto ravnino z vsemi drugimi etičnimi komponentami, ki razgibavajo njegova mladinska dela.

Etični svet, prilagojen preprostemu otroškemu pojmovanju, je tedaj tista osnova v Bevkovem delu z mladino, iz katere potem rasejo glavni fabulativni konflikti, pa naj se zgodbe oslanjajo na še tako različne zgodovinske in miljejske situacije. In potemtakem lahko vse, kar pisatelja v mladinskem delu osebno prizadeva, oziroma vse, kar je nastalo iz njegovega lastnega spoznavanja in čutenja, spravimo na skupni imenovalac njegove človečnosti. To se pravi, vsi njegovi socialni, protifašistični, protifevdalni, partizanski in še drugi motivi so

izraz njegove široke človečnosti in težnje, da bi to človečnost izpovedal. In bržkone je prav ta težnja iz Bevka napravila pisatelja.

Bevku je bilo njegovo ustvarjanje za mladino zelo pomembna življenjska naloga. Sam je izjavil, da se motijo tisti, »ki mislijo, da je mladinski pisatelj... manj vreden kot pisatelj za odrasle.«⁵ Zavedal se je, kako važna je tudi mladinska literatura za nacionalno kulturo, in tudi tega se je zavedal, da slovenskim pisateljem dolgo časa ni šla prav od rok. Toda danes vemo: ko je on stopil v pisateljsko areno, je bil ta problem odpravljen. Mladina danes ni več v zadregi, če išče domača dela, ki z umetniško besedo napolnjujejo svet njihovih otroških predstav. In to je zares v prvi vrsti Bevkova zasluga. Brez njegovega obširnega mladinskega opusa bi bilo otroštvo naših mladih, sedanjih in prihodnjih generacij za marsikaj prikrajšano.

Zusammenfassung

France Bevk ist ein grosser Schöpfer jenes Teiles Sloveniens — des Küstenlandes — das sich vor dem zweiten Weltkrieg unter der italienischen faschistischen Herrschaft befand. Unter seinen zahlreichen Werken gibt es auch viele Kinderbücher, die ebenso mithalfen, seinem Volke das heimische Wort zu erhalten.

Der Schriftsteller hat seine Jugend im Gehügel von Tolmin unter dem einfachen Volke verbracht und so ist die Welt von France Bevk die Welt der armen Keuschler, die in die Fremde ziehen, um dort ihr Brot zu verdienen, die Welt der opferwilligen Mütter, die für zahlreiche Familien sorgen müssen, und die Welt der Kinder, von denen manche schon in zarten Kinderjahren gezwungen sind, bei reicheren Leuten als Hirten und Kindermädchen zu dienen. Die Schicksale dieser jungen Leute aus den niedrigsten Volksschichten hat Bevk mit grosser Liebe zuerst in jenen Jugenderzählungen gestaltet, die in den dreissiger Jahren dieses Jahrhunderts entstanden sind: *Jagoda* (Die Ziege Jagoda), *Lukec in njegov škorec* (Lukec und sein Star), *Lukec išče očeta* (Lukec sucht seinen Vater), *Tovariša* (Die Kameraden), *Pastirci* (Die Hirtenjungen), *Grivarjevi otroci* (Die kleinen Waisen), *Pestrna* (Das Kindermädchen). In den Rahmen der sozialen Bemühungen gehören bei Bevk auch andere Jugendwerke, die zwar stärkere historische Ereignisse betreffen. Von den Jugendwerken, die die Verhältnisse im faschistischen Schulwesen schildern, ist die beste Erzählung *Tonček*, wo sich klar die Liebe des Schriftstellers zur Freiheit und zum heimischen Wort ausdrückt. Zum 250-Jahrestag der Bauernaufstände in Tolmin hat er die historischen Erzählungen *Iskra pod pepelom* (Der Funke unter der Asche) und *Iz iskre požar* (Aus dem Funken ein Brand) geschrieben; hier drückt sich ebenso seine echte soziale Gesinnung im grössten Masse aus. Einen grossen Teil der Jugendwerke Bevks stellen seine Partisanengeschichten *Mali upornik* (Der kleine Rebell), *Učiteljica Breda* (Die Lehrerin Breda), *Vanka partizanka* (Vanka die Partisanin) dar, in denen er den allgemeinen Widerstand gegen die Okkupatoren in den Jahren des zweiten Weltkrieges schildert, den Widerstand also, in den sich auch die Kinder einschliessen, denn der Okkupator bedeutet ihnen lauter Übel und Gewalttätigkeit.

Für alle diese zahlreichen Jugendwerke ist eine grosse Ethik des Schriftstellers charakteristisch, die die Folge seines schweren, aber unbeugsamen Lebens ist. Die Kinder in diesen Erzählungen sind für das Unrecht ausserordentlich empfindlich; auch sie selber erleben innere Bedrängnisse, wenn sie den anderen Unrecht zufügen oder wenn sie zum Bewusstsein kommen, dass ihr Benehmen nicht mit ihrem angeborenen Sinn für Ehrlichkeit und Grossmut übereinstimmt. Sogar die Liebe zu den Tieren, die Bevk in mehreren Werken darstellt, ist eines der Elemente seiner tiefen Menschlichkeit.

⁵ France Bevk: *Grivarjevi otroci*. — *Pastirci*. Ljubljana, Mladinska knjiga 1967, str. 116 (spremna beseda).

Muris Idrizović

Sarajevo

SOCIALNA TEMATIKA V KNJIŽEVNEM DELU ALEKSE MIKIĆA

Aleksa Mikić je eden izmed začetnikov literarnega ustvarjanja za mladino v Bosni in Hercegovini. Res ni imel neposrednega vzornika, zato pa je pode-
doval bogato nasledstvo skupine bosansko hercegovskih književnikov iz dobe
med obema vojnama, ki so formirali svoj socialni odnos in pogled na svet.

Najbolj pomembni med njimi, kot Ivo Andrić, Isak Samokovlija, Zvonimir
Šubić, Hamza Humo, Marko Marković, Borivoje Jeftić, niso zapustili v literar-
nem delu Alekse Mikića niti sledu. Andrić s svojo filozofijo človeške nemoči
pred kozmičnimi silami in svetom, ki je »poln krščene in nekrščene golazni«¹,
mu je bil mnogo preveč oddaljen, kakor so mu bili daleč tudi drugi, na primer
Isak Samokovlija s popisovanjem židovske duše, raztresene po vseh naših
meridianih, zatem Zvonimir Šubić, slikar malega bosanskega mesta, njegove
osamljenosti in dolgočasnosti, nemoči in ozkosti, ter Hamza Humo, ki je bil
ves zagledan v vilinski čarobni svet ljubezni in sonca. Edini Hasan Kikić je
ob atmosferi vojnega in povojnega obdobja nanizal vrsto socialnih podob, pri
čemer se je največkrat zadržal v socialnih globinah, pri ljudeh z dna družbene
lestvice (*Lole i hrsuzi* — *Lole in tatovi*).

Aleksa Mikić je napisal več del. Med njimi so znana tista z vojno tematiko:
Male priče o velikoj djeci (Majhne zgodbe o velikih otrocih), *Pjesma na Ko-
njuhu* (Pesem s Konjuha), *Djevojčica s plakata* (Deklica s plakata), *Dječaci iz
odreda* (Dečki iz odreda). Vendar je zapustil najmočnejši pečat v dveh knjigah
spominov iz zgodnje otroške dobe: v zbirki pripovedk *Sunčana obala* (Sončna
obala) in *Prijatelji iz Smogve*.²

V Sončni obali se srečamo z Mikićevim otroštvom. In z otroštvom njegovih
vrstnikov, vaških pastirjev, z njihovimi srečanji s knjigo, s siromaštvom in
z nesrečnimi življenjskimi usodami.

Prve šole pisatelja Sončne obale in Prijateljev iz Smogve so bile knjige
in življenje. Življenje kot odprta in nepopisana knjiga. Vsebine zgodb so se

¹ Ivo Andrić: *Mustafa Madžar*.

² *Dječaci iz odreda*. Sarajevo, Svjetlost 1953.

Sunčana obala. Sarajevo, Svjetlost 1954. — *Povesti*.

Pjesma na Konjuhu. Sarajevo, Svjetlost 1956. — Roman o Birčanski pionirski
diviziji.

Male priče o velikoj djeci. Sarajevo, Svjetlost 1957. — Zbirka pripovedk
o otrocih partizanih.

Prijatelji iz Smogve. Sarajevo, Veselin Masleša 1959. — Zbirka pripovedk.

Djevojčica sa plakata. Sarajevo, Veselin Masleša 1964. — Roman za otroke
iz NOB.

ponujale same od sebe. Ni mu bilo potrebno, da bi si moral izmišljati zgodbe v svojih pripovedih. Kakor Andersen, slavni danski pisatelj pripovedk, je tudi Mikić spoznal, da ni »lepih povesti, kot so tiste, ki jih ustvarja življenje samo«. Zato je v Mikićevih knjigah toliko življenja, manj pa je humorja in radosti, malo je tudi poleta in vzleta domišljije. Avtor ne čara novih svetov in predelov, obsijanih s soncem. Vse se odigrava resnobno in v igri, ki se ji pravi življenje.

Vse, kar je Mikić napisal, je povezano z dejanskimi doživetji in s svetom, ki je spleten iz malih želja in sanj. Pisal je o malih radostih, o ljudeh, ki jim je tako malo potrebno, da bi bili srečni. Take sopotnike, dečke in odrasle ljudi, je srečaval vsak dan na svojih potovanjih za kruhom po siromašnih bosanskih in bogatih slavonskih vaseh. Zato so ostale tako impresivne prav te slike siromaštva: slika matere, ki neprestano skrbi, kako bi nahranila lačna otroška usta, visokega koščenega dninarja — očeta, ki je vedno v skrbeh in nevesel, ker ga stiska beda. V Mikićevih povestih se srečamo z neolepšano bosansko vasjo, to je doba med obema vojnama, to je boso otroštvo. Zato je slika polna senc, zato je toliko klicanja po lepoti, humanosti in ljubezni. Odtod tudi zožena dimenzija teh povesti, zreducirana na vprašanje obstoja in antagonizma, na eni strani bogati, siti, objestni, srečni in radostni, na drugi strani pa slabotni, ubogi in brezpravni klateži, ki si v želji za življenjem iščejo prostor pod soncem.

Ta izrazito socialni odnos do življenja v Mikićevih povestih ni izvirал iz literarne teorije in razumevanja o vlogi in pomenu umetnosti v družbi, kakor to velja za druge naše pisatelje, na primer Hasana Kikića, temveč je nastal kot izraz pisateljevega notranjega poziva, ki sledi glasu socialnega slikarja družbe na način, kakor ga vidi in doživlja v svojem siromaštvu. Zato se slika sveta, ujeta v Mikićev kader, ne dotika globljih notranjih sfer osebnosti, temveč se ustavlja in se zadovoljuje s tem, kar vidi in doživlja neposredno. Prav tako to ni široka socialna freska družbe, je le izpovedni doživljaj, naslikan na relaciji gospodar—najemnik in bogataš—siromak. To je pojasnilo za enostranskost in poenostavljenost življenja v tej literaturi, ki samo beleži trenutke in zapisuje spomine tako, kakor so se vrezali v zavest občutljivega dečka. »Vedno, kadar začne rumeneti ječmen, se spomnim tega doživetja. Pred očmi se mi prikažejo lačne oči mojih bratov in sester, ki nemo zahtevajo, prosijo...« (Ko začne rumeneti ječmen³.) V teh majhnih prizorih, v pripovednih sižejih s socialno napetostjo, je spregovoril naravni talent tega pisatelja, ki je ostal samo opazovalec in oživljalec spomina, vendar izven imaginativne sfere; v tej pripovedni osnovi ne raziskuje in ne odkriva, vse je znano in razumljivo, le pozorno popisuje to, kar se ponuja očem, za razgovor in pripovedovanje radovednega in razpoloženega pisatelja.

Temu načinu je ostal zvest tudi v zgodbah, kjer je zapisal najbolj nežne vzgibe mladeniške duše, tiste redke zanose in izraze veselja nad tem, da človek živi, da gleda sonce, travo, da vdihava vonj sena in sliši žuborenje potoka. Iztrgana iz spomina, oživi v zgodbah sončna pokrajina pisateljevega rojstnega kraja v vsem sijaju ožarjene mlade duše, ki se veseli in raduje življenja.

V popisovanju potepanja in vstopanja v življenje se v zgodbah izraža odnos do otroškega sveta brez opleševanja in idiličnosti, a tudi brez grenkobe, socialnega patosa in očitkov. S tem elementom svoje proze je ohranil izvirnost

³ Iz zbirke *Prijatelji iz Smogve*.

doživetja in umetniški značaj sporočila. Z zgodbami se res razbijejo iluzije življenja, vendar se vzpostavlja tudi drugačen odnos do življenja, odnos humanosti, solidarnosti, težnja za pravico in socialno enakostjo. Tako opraviša ta proza pomebno funkcijo v življenju mladega človeka, ki se sooča z neolepšano podobo življenja, ki mu hkrati sporoča, da se ne splača biti skop, grabežljiv in sebičen (Sopotniki⁴), ker se na svetu dogaja vse in je vse mogoče. Imovit človek ni tudi varen, bogastvo ni zavarovano pred vsem nelepim, kar daje in prinaša življenje s seboj.

Psihologija je področje, ki največ trpi v teh zgodbah od tega, kar se vnaša v literarno delo od zunaj. Čeprav v bistvu naraven in spontan odnos, ni vedno povsem svoboden in varen pred neliterarnim vplivom od zunaj. Pod umetniškim delom razumemo, da osebe v njem z različnimi duševnostmi, naravo in značaji same v medsebojnem odnosu »urede« svoje račune, da govore same sebi brez »prišepetavanja« od drugod o socialnem razlikovanju. Med pripovedovanjem utegnejo besede mladih akterjev zazveneti nenaravno, ko modrujejo o življenju, ga ocenjujejo z očmi odraslih, z izkušnjami in spoznanji že oblikovanega človeka, kot na primer v zgodbi *Šumarov sin* (Gozdarjev sin⁵):

»Vi pa,« je rekel Mirku in Matiji, »morate delati. Uh, kako umazano je vaše delo! Jaz ne bi za nobeno ceno čuval tujih svinj«...

Dejanje je v zgodbah postavljeno v središče, ki takoj določi čas in socialni položaj:

»V tistem času, ko sem bil dijak, so bile šole po vaseh zelo redke. Eno šolo so večinoma obiskovali otroci tudi iz desetih vasi. Marsikateri učenec je moral prepešati tudi sedem do osem kilometrov, da je došel do šole, še preden se je začel pouk...« (*Moj drug Stojan — Moj tovariš Stojan*⁶).

Pisatelja navdihne socialna snov, da opiše dogodek. Grotesknost opisanega položaja, izven vidnega pisateljevega vpliva, deluje na čustva in občutke: devet lačnih otrok čaka več dni, da jim bo oče poslal denar od dnine, da jim bo mogla mati sprazniti ječmen za kavo... Dveletno dete prosi z iztegnjenimi rokami za kosček kruha (Lipov cvet⁷).

Mikićeve zgodbe so zelo blizu socialnemu humanizmu Maksima Gorkega, še posebej zaradi sugestivne ljubezni do življenja in do ljudi. Dečki in deklice ne vztrajajo v svojih sebičnih postopkih, v zaprtosti, ne pomnijo »žalitev« in dejanj svojih vrstnikov, temveč vedro in pogumno nadaljujejo pot v življenje. V podobnih miselnih okvirih in vplivih se je razvijala socialna literatura med obema vojnoma, ki je povsem naravno vplivala na oblikovanje literarne podobe tega pisatelja. V kratkih delih, z motivi in s sižei, v katerih so otroci glavni nosilci dejanja, je ustvaril eno izmed pomembnih osnov mladinske književnosti — namenskost zgodbe. Z literarnim postopkom, ki ga je zasnoval pretežno na opisovanju in pripovedovanju, uvaža mladega akterja v življenjsko igro, v kateri ves čas tudi enakopravno sodeluje. Sporočilo, čeprav ne sugerirano, se ustvarja z izkušnjo in z vsebino življenja, in ne z mislijo ali s sintezo. Zato je mogoče prepoznati akterje teh zgodb po onem splošnem, kar je značilno za vse mlade, manj po posrednem umetniškem sporočilu, ki zahteva od mla-

⁴ Iz zbirke *Prijatelji iz Smogve*.

⁵ Iz zbirke *Prijatelji iz Smogve*.

⁶ Iz zbirke *Sunčana obala*.

⁷ Iz zbirke *Sunčana obala*.

dega bralca, da se bolj angažira, da sodeluje v »tvornem« dejanju, kajti šele po takem procesu ostaja trajno spoznanje in življenjsko izkustvo.

Mikić je napisal več del za otroke in za mladino. Je »čisti« ali »resnični« mladinski pisatelj, eden izmed redkih, ki se ni poskušal v tako imenovani »resni« literaturi. Napisal je sicer tudi roman *Pjesma na Konjuhu* (Pesem s Konjuha), vendar je njegovo pravo področje povest. Ne prisiljeno, temveč povsem naravno najde način, kako se je treba dokopati do bistva otroškega sveta. Vedno pripoveduje v prvi osebi, ki je obenem tudi glavni vozle za reševanje vseh fabulativnih zapletov, ki jih, mimogrede rečeno, ni preveč, ker je pač naravni dar popeljal pisatelja na področje neposrednega slikanja in zapisovanja življenja. Druga posebnost ali značilnost zgodb je okolje, v katerem osebe žive. To je pretežno vas, tista predvojna bosanska siromašna vas, odkoder so prihajali delavci za raznovrstno delo na polju. Zaradi tega se tudi zgodbe odvijajo v tem miselnem okviru, v spoznavni izkušnji in v tradicionalnem odnosu. Občasni izleti v mestno okolje niso dali prepričljivih življenjskih slik, ker je pripoved izgubljala na spontanosti in zavzemala le empirični značaj, kot nekaj, kar težko raste z organizmom umetnine.

Sodobni mestni bralec najde v tej prozi resnično podobo vasi, prežeto z iskreno, toplo ljubeznijo do živali. Napisane spontano, pripovedujejo o tem, da jih je njihov pisec vrgel iz sebe tako, kakor jih je doživel v prvem trenutku, kakor so se oblikovale v njegovi domišljiji. V nekaterih zgodbah, kjer so motivi dobro zastavljeni, pa so izpuščeni globlji psihološki orisi in travme, kot na primer v zgodbi *Berači šljiva* (Obiralci sliv⁸), v kateri pisatelj upodablja dečka, ki se iz ljubezni do siromašne, bolne matere odreče vsemu. Pogovor z dečkom, ki bi lahko izrazil vse svoje travme, poteka nasprotno docela konvencionalno, čeprav je hkrati mogoče slutiti globoko notranjo dečkovo dramo.

Dramska živahnost pripovedovanja je vedno napeta, teče vzporedno s socialnim konfliktom, ki pa postopoma preneha, ko se položaj reši.

Četudi je bil na najboljši poti, pisatelj ni mogel ustvariti takega otroškega sveta, kakršen je značilen v delih Toneta Seliskarja, Franceta Bevka, Branka Čopića, Mate Lovraka in drugih, ker je njegov obseg snovi razmeroma ozek, atmosfera pa prikazana več ali manj enako. Mikić je v svojem pisanju uresničil zamisel, po kateri je otrok avtonomni družbeni sloj s svojevrstnimi potrebami in posebnimi zahtevami, za katerega je treba pisati takšne tekste, ki z vsebino in obliko ustrezajo definiciji o otroku glede na njegovo izkustvo in psihologijo. Zaradi tega je Mikić poleg Ahmeda Hromadžića mogoče najbolj avtentični mladinski pisatelj v Bosni in Hercegovini. Že prvo srečanje z njegovimi knjigami dokazuje, da je črpal snov iz življenja, da ni čaral ali si izmišljal kak nov svet in da njegova misel ne teži zgolj k estetskemu idealu, temveč da predvsem pričuje o socialnih človeških dramah.

Mikićevo sporočilo, čeprav nevsiljivo, je vendar vidno vsebovano v sliki in kontrastu, v opisu atmosfere in v dialogu. Mikić je slikar, ki se mu svet prikazuje v dveh sferah: kot bogastvo, kar je sinonim za srečo, in kot siromaštvo, ki je antipod sreči. V tem smislu je ilustrativna knjiga krajših zgodb in črtic pod naslovom *Male priče o velikoj djeci* (Majhne zgodbe o velikih otrocih), v kateri se že skoraj izgublja meje med dejanskim doživljanjem in literaturo, ki opisuje ta doživljanje. V njej nastopata dva nasprotnika, nepomirljiva svetova: svet malih in svet odraslih. Pisatelj je seveda na strani malih

⁸ Iz zbirke *Prijatelji iz Smogve*.

akterjev. Zato deluje vsebina teh zgodb, še surovih in neoblikovanih, kot avtentična groteskna podoba in situacija, ki jo je režiralo življenje samo.

Mikić je zaokrožil svet, ki je tu pred nami že dokončno oblikovan. Četudi ne zajema vedno globljih človeških sfer in ne prodira vedno dovolj vanje, je vendarle našel toliko moči, da mu pripovedovanje teče v določenem ritmu in dinamično. Ena izmed najvažnejših odlik Mikićeve pripovedi je enostavnost. Druga njegova odlika je bila in je tudi ostala: tekoče, ritmično in zanimivo pripovedovanje, ki res ne dosega velike umetniške vrednosti, kljub temu pa uresniči željo sodobnega mladega bralca, ki hoče spoznati človeške vrednote. Mikićeva proza nudi razen tega še nesporno pomembna literarna pričevanja, mimo katerih ne bo mogel noben zgodovinar mladinske književnosti.

Prevedel Franc Šrmpf

Summary

Aleksa Mikić, juvenile writer, was born in Bosnia and Herzegovina. His literary work is characterized by the significant social relation to life which does not result from the literary theory and is not a meditation about the role and importance of the art in society. It has been created out of author's personal need. Everything written by A. Mikić is connected by the real events to the world interwound by humble wishes and dreams. The author does not absorb himself into the personal spheres but contents himself with the experience he has had. He does not embellishes children's world, he does not idealize life but impartially narrates without any bitterness, social pathos and self-reproach. In his work he has kept his genuineness of events. He always narrates in first person. The world his persons live in is mostly a poor pre-war village in Bosnia. His theme is very narrow. The narration is very natural with definite rhythm and dynamics.

The author's children's world is rounded off and it is not widely extended. Mikić as writer, does not penetrate into deeper spheres of life and for this reason his prose does not reach a special artistic level. Nevertheless, his literary work presents a very valuable document for children's world.

Mr. Zorica Turjačanin
Banjaluka

VOJNA PROZA MATA LOVRAKA

V razvoju hrvaške in srbske otroške literature pripada Lovrakovemu romanopisno-pripovedniškemu delu posebno mesto. Nekaj desetletij je bil eden izmed najpomembnejših pisateljev otroškega slovstva, že s svojimi prvimi pripovednimi deli je krepko začrtal njegov razvoj, pozneje pa je s svojimi številnimi deli pripomogel, da je ostalo na tistih tematsko-idejnih in literarno-estetskih stališčih, na katerih se je znašel že s svojim *Vlakom v metežu* in *Tovarišijo Petra Grče*.¹ Naj še tako poudarjajo, da se razvojna parabola sodobnega srbohrvaškega otroškega romana ne sklada z razvojno krivuljo Lovrakovega slovstvenega ustvarjanja, ni mogoče zanikati dejstva, da je prav on usodno preusmeril razvoj te dolgo zapostavljane slovstvene zvrsti, da se je roman za otroke odtrgal od sentimentalnih, pravljičnih, izmišljenih »dogodivščin« in dobil sočen, trpek okus po resničnem življenju.

Pobudo za slovstveno ustvarjanje je Lovraku dajalo izključno življenje, ki ga je obdajalo in popolnoma prevzemalo s svojim bogastvom in neštetimi možnostmi. Lovrak korenini v vasi, v bujnem zelenju vaške pokrajine in na videz enolični, toda razburljivo pisani resničnosti šolskega življenja, poln je spominov na lastno otroštvo, hkrati pa ga vnemajo in navdihujejo s svojo neminljivo mikavnostjo vedno nova otroštva, nikdar ne stopi iz »začaranega kroga«, iz njegovih neomejenih prostorov, mavričnih poletov na krilih domišljije in prvih bolečin razočaranj spričo surove stanovitnosti pojavov in razmerij, s katerimi se ni moč sprijazniti.

Po naravi svojega poklica je Mato Lovrak usmerjen k doživljajskemu kontekstu dogodkov in razmerij, oseb in srečanj. Zunaj prostora, ki ga omejuje osebno doživetje, zunaj »dogodkovnosti«, v kateri je udeležen aktivno ali pa kot opazovalec, pisatelj ne ustvari nič nedoživetega, iztrganega iz resničnosti svoje konkretne vsakdanjosti ali intimnega sveta spominov. Sleherno njegovo delo je po svoje avtobiografsko, avtentično do preslikavanja izločenih posameznosti podobe ali epizod v sklopu bolj razvejenih kompozicij. Zategadelj lahko več del izhaja iz impulza, ki ga je sprožil isti dogodek ali isto doživetje, iz istega spomina, ki se je zarezalo v njegovo zavest. Četvero povesti-romanov: *Sladki potok*, *Francek drugi*, *hrabri*, *Trije*

¹ Mato Lovrak: *Vlak u snijegu*. Zagreb 1946. Prvič izšlo pod naslovom *Deca Velikog sela*. Beograd 1933. V slovenščini: *Vlak v metežu*. Prev. Josip Ribičič. Ljubljana 1948. — *Družba Pere Kvržice*. Zagreb 1933. V slovenščini: *Tovarišijo Petra Grče*. Prev. Angelo Cerkenjen. Ljubljana 1946, 1967.

dnevi življenja, *Devetero hrabrih*, npr. izvira iz pisateljevega otroškega doživetja, ki ga je zgoščeno v nekaj stavkih opisal v avtobiografski prozi *Gimnazijec*.²

Genezo vsakega Lovrakovega dela lahko izvajamo iz dejstev pisateljevega življenja in njegovih izkušenj. Vsa njegova dela so svojevrsten in avtentičen življenjepis, iztrgani listi iz dnevnika raznih obdobij avtorjevega življenja. Zategadelj moramo pri iskanju osnovne ustvarjalne pobude, temeljnega doživetja umetniško oblikovane stvarnosti upoštevati izpovedno avtobiografsko prozo: trilogijo Lovrakovega otroštva in dijaških let³ ter dnevnik iz vojnih let *Diamant v trebuhu*.⁴

Po številu napisanih del je Lovrakov opus nekaj izjemnega, saj obsega osemindvajset izvirnih pripovednih zbirk in romanov. Tudi tedaj, kadar v umetniškem oziru omaga in ne pride do sape, nas pritegne s svojo globoko humanostjo, ljubeznijo kot najelementarnejšo potrebo njegove čuteče umetniške duše. V svojem prepričanju, da je najlepši smisel življenja ljubezen, plemenita angažiranost za blagor drugih, je Lovrak prežet z neskončno vero v človeško dobroto in išče v dobroti in človeškem sočutju tisto silo, ki bo namesto sveta krivic in nasilja zgradila svet pravice, dela in radosti.

Ko se je znašel iz oči v oči z razglašenim in razmajanim svetom, je imel dovolj moči, da se je zazrl v njegovo mračno in žalostno resnico, vendar je je imel premalo, da bi se ji postavil po robu in se za lepšo prihodnost tudi boril.

Njegova plemenita duša, polna sočutja do trpljenja zatiranih, se ni mogla sprijazniti s krivicami in nasiljem, z izpričenim življenjem. Vendar se za svojo »srečno deželo« ni znal bojovati drugače kot s tiho vdanostjo v usodo in neugasljivim hrepenenjem po lepoti in resnici.

To moralno stališče, moralna osnova, se morda najpopolneje razodeva v neznatnem številu del, ki so prežeta s tragiko in krvavimi grozotami vojne, ki se kaže v najbolj mračnih barvah v intimnosti otroškega doživetja.

Dasi se Lovrak ni udeležil narodnoosvobodilne vojne kakor večina sodobnih srbohrvaških otroških romanopiscev, ki v svojih delih oblikujejo svoje spomine in boleče rane neprespanih partizanskih noči, jurišev in pribežališč, ga je boleče doživljanje njene pošastne resničnosti spodbudilo, da je opisal vojno kot propad vsega človeškega, kot mučno in mračno dobo, ki je zaprla vse človeške možnosti in se surovo poigrala z njegovim življenjem in njegovim intimnim hrepenenjem.

Lovrak je doživljal vojno v kamniti kletki okupiranega mesta, kjer je bil priča brezupnemu trpljenju malih ljudi, ki so preslabotni, da bi se uprli brezdušni, mračni, krvavi stihiji, ki seje smrt, ruši človeška bivališča in navdaja srca z zapuščenostjo in strahom. Spričo te slepe sile se vse človeško v človeku zvija v ranah in bridkosti, brez moči, da bi se uprlo, vendar se ne mara sprijazniti z vdanostjo v usodo.

Lovrakova vojna proza ima posebno intonacijo, močno poudarjeno noto intimnega, neizbrisnega doživetja, katerega brazgotine še vedno pečejo.

Prvo delo z vojno tematiko je *Diamant v trebuhu*. To delo za odrasle je časovno najbližje vojni, zato so v njem posebno poudarjeni osebna prвина in

² Mato Lovrak: *Slatki potok*. Zagreb 1930. — *Francek drugi, hrabri*. Zagreb 1935. — *Tri dana života*. Zagreb 1957. — *Deveterica hrabrih*. Zagreb 1958. — *Gimnazijalac*. Zagreb 1969.

³ To trilogijo sestavljajo dela: *Slamnati krovovi*, *Gimnazijalac* in *Preparandist*.

⁴ Mato Lovrak: *Dijamant u trbuhu*. Zagreb 1951.

dogodki. Po zunanji obliki je delo dnevnik, vendar to ni v pravem pomenu besede. V njem je precej faktografske snovi, preslikavanja dogodkov skozi indigo spominov. Prebujeni spomini so prisilili umetnika, da se je prepustil njihovemu naraslemu toku, da jih je zabeležil, da je na straneh izpovedne proze ujel in prikazal vsaj drobec njihove razburjene, neponovljive krvave dramatičnosti, ki kakor môra vedno plava pred očmi in z leti nič ne zbledi. Vsa ta proza je osebna, zaupna, dnevniško »natančna«, narekovala jo je ustvarjalna mrzlica, srce hoče v njej priti do duška. To ni ne roman ne povest, tudi dnevnik ne, to je z eno besedo izpoved, to so zapiski o stanju in raztrganosti človeka v nečloveških časih. Njene poglobitve značilnosti so poleg neposrednosti in preprostosti pripovedovanja iskrenost in močan čustveni poudarek.

Vse je bilo treba vsaj deloma ublažiti, urediti, izmeriti, zabeležiti, vsemu je bilo treba poiskati smisel, da bi iz teh naplavin spominov lahko zajemal snov za prihodnje stvaritve.

Čeprav je v marsičem zelo podobna, celo v natančnem kronološkem niza-nju dogodkov, *Kaj zmore pravljica*⁵ umetniško prekaša svoje izhodišče, fakto-grafsko senčeno gradivo prvih bolečih izpovedi, in štirinajstletni presledek, ki ločuje ti dve deli, se ne kaže toliko v fabulativni konstrukciji, temveč predvsem v svojevrstnem preraščanju, bogatenju prvobitnega kompleksa doživetij. Groza vojne je navzoča tudi tukaj, morda je celo gostejša in neizprosnejša, vendar je stopnjevana razsežnost človekovega kljubovanja, skritega nekje v globinah bi-tja, ki ima toliko moči, da hrepeni po lepoti, da vendarle sredi splošnega brez-upa goji nekakšno intimno upanje.

Ta vera se razcveta v srcih najmlajših, ki so ji najbližje in jo najbolj po-trebujejo. Čeprav je postavljena v trdne okvire stvarnosti, ki ji celo prizadevajo rane s svojo zakrknjeno in neizprosno resničnostjo, zazveni zdaj pa zdaj kakor pravljica, kakor odmev lepših časov, kot prelepa neugasla čarovnija, ki skozi pravljico napaja z lepoto nevesela otroštva vojnih malčkov.

Resničnost pravljice je resničnost, v katero bi želeli verjeti, življenje v ra-njenem, razrušenem in lačnem mestu pa resničnost, ki jo je treba živeti ali pa umreti. Lepota je potreba, življenje pa nuja.

Morda tudi ni bilo vse tako, vendar je bilo treba verovati v nekaj, da bi z vero premostili brezna groze in smrti, lakote, brezup in obup. Pravljico si je treba izmisliti, treba jo je ustvariti, če je ni, da bi z njo napolnili ogolelo in prazno dušo.

V *Diamantu* še ni pravljice. Ideja o učiteljevi pravljici kot o čudodelni svetlini, ki varuje pred temo in zlom, se je torej porodila pozneje. Ni prerisana iz življenja, vendar je po svoje resnična.

Ta povest je lepljenka mračnih in gostih podob, polnih groze, brezglavih begov, razrušenih človeških domov in poteptanih, popljuvanih človeških usod.

Medtem ko je *Kaj zmore pravljica* najbolj neposredno zrasla iz dnevnika in je v njej z njim mnogo skladnosti: okolje, ozračje, osebe in glavna pripo-vedna nit, je roman *Iskrica*⁶ prvi in edini poskus, da bi vojno doživetje izobli-koval v krepkejšo romansirano strukturo, da bi se opisano dogajanje odtrgalo iz območja osebnega vtisa in osebne udeležенosti (dasi je slednje pri Lovraku nemogoče) in da bi se resničnost vojne »objektivirala«, zajela in prelomila sko-

⁵ Mato Lovrak: *Šta priča može*. — V: Katićev dom, Sarajevo 1964.

⁶ Mato Lovrak: *Iskrica*. Beograd 1959.

zi dušo otroka, ki sam doživlja svojo lastno človeško rast in prezgodnje dozorevanje v zmedenih razmerah vojnega otroštva.

V Lovrakovih predvojnih romanih, ki so polni dinamične akcije mlade skupnosti, so bili glavni junaki samoiniciativni, podjetni dečki ali dijaška skupnost, v kateri imajo določeno (pa ne vodilno) vlogo tudi deklice. Le poredko (Doka Bedaković ali Anka Brazilijanka) stopi deklica v središče dogajanja, ki ga prikazuje knjiga.

Iskrica pa je edina prava glavna junakinja v Lovrakovem vojnem romanu.

Zgodba se začne v zadnjih letih miru. Pisatelj opisuje drobne dogodke, ki izpolnjujejo srečno življenje učiteljske družine na robu velikega mesta.

V središču dogajanja je deklica, nežno, ljubko bitje, ki se, kakor svilen metulj, šele začne prebujati, izvijati iz začarane lupine otroštva, odkrivati sebe in svet okrog sebe. Iskrica opaža sama pri sebi nenavadne in ljube spremembe, rada bi na mah preskočila čas in postala odrasla.

In medtem ko z začudenimi očmi opazuje nenavadne skrivnosti lastnih sprememb, se zunaj njenega sveta kakor črno in nezadržno neurje razdivja vojna.

V mirno vsakdanjost male družine prihrumi brezdušen nepovabljen gost. Življenje je surovo vrženo iz starih tečajev in se neusmiljeno poigrava s človeškimi usodami. Svet Iskričinih idealov in sanjarjenj se je razbil, v njem gospodujeta strah in negotovost. Zahrbno sta se splazila v dušo, spodjedala moč odpora, načenjala tenko lupino upanja. Moči so gluho odtekale, rešitve pa ni bilo videti od nikoder. Dnevi in noči so se zlivali v težko gmoto obupa in brezupa.

Kakor rastlina brez sonca je Iskrica zrasla in predčasno dozorela. Blizina smrti je dajala življenju nove razsežnosti, okrepila je njegovo trajanje. Z železno roko je vojna izdrla vse žive vezi, ki so Iskrico priklepale na otroštvo. Čez noč je postala odrasla. Hrepenenje svojega prezgodnjega dekleštva je vpletla v pismo neznanemu bojevniku, ki bo poln ran, vendar ovenčan s slavo v prvem jutru svobode prijezdil na belem konju. S tenkočutno psihološko analizo je Lovrak upodobil doživetja deklice, ki se pred našimi očmi v vihuri vojne spreminja, preobraža, zori.

V začetku romana je Iskrica poredno, brezskrbno dekletce, polno drobnih radosti in prvih skrivnostnih vznemirjenj. Vojna zdrobi vse ideale Iskričinega sveta, napolni jo z grozo in smrtjo, uničuje sanje njenega otroštva. Surovo pahnjena v zmešnjavo časa tragično doživlja skaženo logiko stvari in pojavov. Z nenavadno pozornostjo je Lovrak spremljal metamorfoze Iskričinega bitja. Zapisoval je nežne čutne drhtljaje, zarisoval seizmološko krivuljo njenih duševnih pretresov, vznemirjenosti in sprememb.

V Lovrakovih romanih-povestih je težišče vedno v dejanju. Pisatelj večidel ne psihologizira. Pušča, da mali junaki žive, se postavljajo z dejanjem, dialogom, dejavnostjo. Samo mali Marko Matić je med njimi ves poln drobnega drhtenja in bolečih razburjenj. Svet doživlja kot občutljiva, napeta struna, ki pri nežnih ali surovih dotikih življenja vedno znova zatrepče. Kakor bi bila Iskrica in mali Marko ustvarjena iz drugačne, občutljivejše snovi kot drugi »lovrakovski« junaki: navdajata ju želja po opazovanju in strast doživljanja, vedno sta razburjena spričo lepote in grdote sveta. Po lepoti in dobroti hrepenita kot po najnujnejši potrebi svoje lepe, pa že ranjene duše. V ta dva junaka je pisatelj prelił vso svojo dušo. Njun svet videnege, doživetega, želenega in presanjanega je globoko vraščen v prostore njegove intime.

V vsej naši otroški literaturi s tematiko iz NOB, drznila pa bi se trditi, da tudi v srbohrvaških otroških romanih sploh, ni tako kompleksno, celotno zasnovane osebnosti, kakor je Iskrica, ki se na vsaki strani romana bogati, spreminja, dozoreva in napolnjuje z novimi človeškimi vsebinami. Njene spremembe stopnjuje in pospešuje nemirni in razbiti čas vojne in okupacije.

V *Iskrici* je Lovrak upodobil vojno z novega vidika: opisal je trpljenje in muke nebojevniškega prebivalstva v kamnitih kletkah okupiranih in bombardiranih mest.

Podobe bombardiranja, nočnega beganja, preplahov, talcev, obešenih na električne drogeve so nabite z doživetostjo in resnično človeško tragičnostjo. Že prej je bil Lovrak priznan mojster slikanja ozračja, zdaj pa je to svojo nadarjenost v delih, ki jih je navdihnili vojna, razvil skoraj do popolnosti.

Povedali smo, da se je Lovrak svoje slovstvene obrti učil samo iz življenja. Zmerom je po svoje izviren, ker je vedno tesno povezan s samim seboj in svojim življenjem. Njegova vojna proza je zrasla iz vojnega dnevnika, iz grenke in boleče usedline vojnih spominov. Pisatelj ni nikdar stopil iz kroga dogodkov, ki jim je dalo smisel življenje, in zategadelj so njegova dela vedno svojevrstno pričevanje o hotenjih in hrepenenju človeka, ki so ga zajeli vrtinci in tokovi življenja.

Z izjemo *Diamanta v trebuhu* je ta proza namenjena otrokom, vendar je zavoljo polnosti obravnavanega življenja in nevsakdanje sugestivnosti prikazovanja vabljiva tudi za odrasle, ki so doživeli in ohranili v spominu enake mučne in mračne dogodke iz časov vojne. Vojna, ki se je globoko zarezala v človeško bitje, je tukaj postala psihološka razsežnost in stanje zavesti pisatelja in njegovih junakov.

Čeprav je ta del Lovrakovega ustvarjanja manj znan, sodi zaradi sugestivnosti, spontanosti pripovedovanja, globokega osebnega poudarka, močne čustvene obarvanosti, ki nikdar ne prehaja v patetiko, med najboljše, kar je napisal.

Prev. F. V.

Zusammenfassung

In Lovraks umfangreichem Schaffen für Kinder umfasst die durch den Krieg inspirierte Prosa eine relativ kleine Zahl von Seiten: das unvollendete Kriegstagebuch des Autors »Der Diamant im Bauch«, die Geschichte »Was alles die Erzählung vermag« und den Roman »Iskrica«.

Treu seiner Schaffensweise, nur darüber zu schreiben, was er selber erlebt hat, oder woran er irgendwie selbst teilgenommen hat, entspringt auch seine Kriegsprosa seinem persönlichen Erlebnis der Kriegszerstörungen und Verwüstungen, der Qualen der Zivilbevölkerung im steinernen Käfig der zerstörten und bombardierten Stadt.

Der Schriftsteller betrachtete den Krieg von einem neuen Gesichtspunkt aus. Das intime Aneinanderwachsen mit der Tragödie der Zeit, die betonte emotionale Note, die Suggestivität und Dynamik des Ausdrucks, der Humanismus und der Glaube an den Sieg des Guten über die Gewalten der Übels, dabei die feine psychologische Zeichnung des Wachsens und Reifens der kleinen Iskrica, deren kindlicher Traum unter den Trümmern einer unhumanen Zeit untergeht – das sind die Hauptvorzüge von Lovraks Kriegsprosa. Bekannt als Schriftsteller von Abenteuerromanen für Kinder hat der Autor in diesen seinen Werken den Schwerpunkt von der äusseren Handlung in das intime Erlebnis des Kindes (und des Menschen überhaupt), der vom Krieg gepackt wurde, verlegt und auf diese Weise Seiten voller seltener psychologischer Dichte und tiefen Erlebens geschaffen.

Marinka Svetina
Ljubljana

TRIJE OSREDNJI MOTIVI V MLADINSKIH DELIH KRISTINE BRENKOVE, BRANKE JURCA IN ELE PEROCI

V petdesetih letih so nastopile tri pisateljice, Kristina Brenkova, Branka Jurca in Ela Peroci, ki so neodvisno druga od druge prispevale nekaj novega v sodobno slovensko mladinsko literaturo. Čeprav je izoblikovala vsaka poseben, samosvoj svet in način obravnave drobnih stvari iz vsakdanjega življenja, jim je vendarle marsikaj skupno. Vse tri se lotevajo vojne problematike, ki jo nosijo kot dediščino in spomin na preživelo mladost in mimo katere kot ustvarjalke ne morejo. Zato se narodnoosvobodilni boj zrcali v njihovi pripovedi, ne obsega pa večine njihovega ustvarjanja. Vse tri nadalje spremljajo sodobni utrip življenja in mesto otroka v njem, ustavljajo se ob problemu otrok v današnji družini in ob socialni diferenciaciji, ki jo prinaša hitri razvoj naše družbe. Vsako izmed teh pisateljic bi bilo seveda treba celoviteje obdelati, namen tega zapisa pa je samo prikazati probleme, ki so vsem trem skupni in s katerimi se srečujemo ob prebiranju njihovih del.

I

V prvi motivni krog, ki jim je skupen, — narodnoosvobodilni boj — spadajo dela Branke Jurca: *V pasti*, *Miško Poleno in njegov ognjeni krst* ter *Gregec Kobilica*; Kristine Brenkove *Dolga pot*, *Ko si bil majhen*; Ele Peroci *Kje so stezice*.

Kristina Brenkova in Ela Peroci sta obdelali motiv vojne tradicionalno, na že ustaljen način, ki se je v mladinski literaturi pokazal kot zadovoljiv. V obliki dialoga med seboj in otrokom pripovedujeta vojno zgodbo. Kristine Brenkove *Ko si bil majhen* je namenjena mladini, pripoveduje o okupirani Ljubljani, o ilegali in taboriščih. Svoje pripovedovanje utemeljuje s tem, da jo sin prosi, naj mu pripoveduje, kako je bilo, ko je bil majhen. Vsako poglavje začne z nagovorom sinu: »Ko si bil majhen«. To v pripovedi ustvarja intimno vzdušje, govori samo svojemu sinu, a čutimo, da se prek tega dvigne pripoved v intimno sporočanje vsem mladim ljudem, ki so bili majhni v tistem času. Tako še danes mnoge matere pripovedujejo svojim otrokom o tistih hudih dneh strahu pred neznanim, »pred neumnostjo in zlobo, ki se je razrasla v človeških srcih. Strah pred težkim puškinim kopitom, ki bo butnilo na vrata, pred rokami, ki te bodo zgrabile in odvlekle v neznano ječo, polno bolečin in krikov. Strah pred brezdušnimi rablji, hlapčevsko splašenimi, pred blaznimi gospodarji in pripravljenimi, da store vse, kar jim ukaže.«¹

¹ Kristina Brenkova: *Ko si bil majhen* ... Ljubljana 1964, str. 18—19.

To njeno delo je dokument časa, v katerem je živela, in kot tak bolj ali manj omejen na krog bralcev, ki so svoje otroštvo in svoja najnežnejša leta živeli v vojni. Današnja mladina pa želi več, ne meditativne besede o vojni, temveč živahno in napeto dogajanje. To je pisateljici uspelo v pripovedi *Dolga pot*. Pripoveduje, kako je na vozu pod žaganjem vozila svojega ranjenega brata domov.

Tudi tu uporablja dialog, ki zgodbo prekinja ali pa jo poganja naprej. Že takoj na prvi strani pa se srečamo z zanimivo tezo: »(Andrej je učenec drugega razreda osnovne šole, veliki indijanski bojevniki, Sokolje oko in kar je partizanskega, diši Andreju indijansko.)«² Mislim, da je tu pisateljica začutila, kako težko je mlademu oziroma najmlajšemu bralcu pripovedovati o našem narodnoosvobodilnem boju, o njegovih idealih, o tovarištvu, o vsem etičnem v tem boju.

Zaradi razvitosti komunikacijskih sredstev, filma, televizije in zaradi mnogih prevodov detektivk in indijanaric se kaj lahko zgodi, da otrok enači Italijana s fašistom, Nemca z nacistom, partizana s šerifom in okupatorja z revolverašem. Temu so krivi ustvarjalci sami, kadar v partizanskih zgodbah iščejo zgolj akcijo, ki privlači, medsebojne človeške odnose pa šablonizirajo in razvrednotijo že s tem, da ljudi karakterizirajo s črno belo tehniko. S tem humanistično jedro NOB razblinijo in podobnost s šablono indijanaric postane nujna. Bolje bi bilo, da bi zgodbe z vojno tematiko dajali v roke mladim bralcem šele takrat, ko bi lahko razumeli, oziroma spoznavali medsebojne človeške in etične odnose in bi to razdobje naše zgodovine lahko dojeli bolj polno.

Z vojno je neizogibno povezana tudi smrt; kako naj otroku, ki še ne razume tega pojma, govorimo o smrti? Kristina Brenkova se je teh problemov zavedala in je za svojo pripoved izbrala zgodbo brez boja in brez smrti. Glavna junakinja je ona sama, ko rešuje ranjenega brata. Zgodba je preprosta in razumljiva vsakemu intelektualno normalno razvitemu otroku. To je opis poti in strahu, ki ga doživlja junakinja, ko pelje voz mimo stražarjev in ko k njej na voz prisede domobranski vojak, strah za brata, če je pod žaganjem še živ.

Nekaj spominov na vojno ima Brenkova tudi v knjigi *Golobje, sidro in vodnjak*, (Črni kos, Resnična zgodba mojega očeta) in v *Dnevnikih poročilih*.

Ela Peroci je v svoji povesti *Kje so stezice* poskušala vojno tematiko obdelati na pravi način. Jedro zgodbe tvori pripoved o njeni prijateljici partizanki, ki se je poročila s partizanom. Ta partizan je velik in lep in močan. V prvi bitki po poroki partizan pade in vsi so žalostni. Mogoče je avtorica hotela s pravičnimi sredstvi približati partizana svojim mladim poslušalcem; ko je umrl, so bili vsi žalostni, in tudi veter je pripogibal veje visokih smrek in bukev. Ta element, ko narava sočustvuje s človekom, je vzet iz klasičnih pravljic. Poanta povesti je, da gredo vsi otroci neko nedeljo z mamo in očetom v gozd iskat tiste stezice, po katerih je hodila njihova mama partizanka, ko so otroci še spali v rožnih popkih in jih še ni poznala. Pripovedovanje je ponekod razvlečeno in za tak motiv neprimerno.

Pravzaprav edino delo teh treh pisateljic, ki se je povzpelo nad tradicionalno pripoved z vojno tematiko za otroke, je Branke Jurca zgodba *Gregec Kobilica*, to je njena najlepša pripoved o narodnoosvobodilni vojni.

² Kristina Brenkova: *Dolga pot*. Ljubljana 1963, str. 5.

Zgodba pripoveduje o dečku Nejcu, ki je na list narisal partizana in ga oživil; ta pa mu je potem povedal, kako je prišel med partizane in kako ga je kroglja zadela v srce. Avtorica je za izhodišče vzela osamljenost današnjega otroka, ko sta oče in mati v službi, sam pa si po svoje preganja dolgčas. Nejc se spomni, da bi bilo lepo, če bi prišel partizan iz gozda. Ker pa tudi njega ni, seže po barvicah in čopiču ter nariše fanta z dolgimi rokami in nogami. Fant s slike oživi in se Nejcu predstavi za Gregca Kobilico ter svetuje, naj mu Nejc popravi še to in ono stvar. Potem začne pripovedovati. Ko pa se vrne mama in zaškrtla ključ v vratih, Nejc nenadoma zamahne z roko po mizi, razlije vodo in namesto Gregca Kobilice je na listu le še packa. Oče Nejca poto-laži s tem, da poiščeta hrast, pod katerim počiva Gregec s prestreljenim sr-cem. V to okvirno zgodbo je Branka Jurca domiselno vpletla pripoved Greg-ca Kobilice. Karakterizirala ga je s fizičnimi posebnostmi: ima dolge noge, zato so mu partizani dali ime Kobilica; pa tudi teči je znal tako, da ga nihče ni mogel ujeti; ima tudi dolge roke, nepočesane kratke lase in rjave oči. Otroška fantazija lahko ustvari takega partizana, kot ga je prikazala avtorica. Nejc pa ne nariše samo Gregca, po njegovem pripovedovanju nariše tudi dolino in Gregčev dom, pa njegovo mamo, ko ubeglima reže kruh. Nejčeva osamljenost in njegovo oživljanje risbe je podano s tako pisateljsko močjo, da nas prepri-ča. Zgodba je psihološko dobro motivirana. S pomočjo fantazije — s to prav-ljično potezo — zaživi tudi Gregec in nas s svojo zgodbo prepriča. Njegova smrt nas ne pretrese; avtorica smrti ni mistificirala. Gitica Jakopin je v svo-jem zapisu o *Gregcu Kobilici* poudarila, da »je ta čudoviti fant, partizan s pre-streljenim srcem, brez črnih tonov, ki danes marsikoga odbijajo in zaradi ka-terih mnogi odklanjajo knjige in filme o vojni. Njegova smrt nas ne zaboli in slutnja, da se bo vsekakor moral vrniti pod košati hrast, ne potare — s svojo nenavadno vedro, prepričljivo osebnostjo, je premagal celo smrtnost.« V svo-ji kritiki je nadalje poudarila, da je »največja odlika zgodbe o Gregcu Kobi-lici in najvažnejša umetniška poteza tega lika globoko humano jedro.«³

Branka Jurca je v pripovedi premagala časovno oddaljenost in lepo zdru-žila današnjega otroka v družini, kjer so starši zaposleni, in otroka med vojno, pripravljenega pomagati ljudem v stiski. Za poživitev teksta je tudi ona upo-rabila dialog, in sicer razgovor med Nejcem in Gregcem Kobilico, opustila pa je konvencionalno vojaško izrazoslovje.

Drugi dve deli Branke Jurca sta bolj ali manj konvencionalni. *Miško Po-leno in njegov ognjeni krst* je šaljiva zgodba o malem kurirčku, ki je na svoji prvi kurirski poti zaspal utrujen v snegu.

Njeno najobsežnejše delo z vojno motiviko je zbirka *V pasti*. V tej knjigi so tri zgodbe: *Zaseda*, *Kanglica* in *V pasti*. Skupen jim je boj otrok, ki poma-gajo svojim staršem ilegalcem v okupirani Ljubljani, skupen jim je tudi srečen konec. Andrej, Jurček, Marjan in Breda so pogumni otroci, ki se vedno znaj-dejo, tudi takrat, ko odrasli ne vidijo rešitve. K rešitvi pripomorejo tudi na-ključja, na primer v *Zasedi* se vsi slučajno obrnejo k vratom, da Andrej lahko izza njihovih hrbtov vzame radijska poročila in jih odnese na ogenj, ter podobno.

Vse tri zgodbe so zanimivo in napeto pripovedovane. Veliko je akcije, tako da otrok zgodbo požira in trepeti z malimi junaki. Vendar je slučajnost v knjigi nepotrebna in tudi ne upravičena. Če se pisateljica loteva naše zgodo-

³ Gitica Jakopin: *Zgodba o Gregcu Kobilici*. Otrok in družina 1966, str. 114.

vine, dogodkov v našem narodnoosvobodilnem boju, potem s slučajnostjo ne bi smela reševati nekaterih razpletov. Dogodki v vojni se niso odvijali slučajno, temveč je bil to boj, ki je imel pred seboj jasen cilj.

Poskušala pa je Branka Jurca podati etične norme našega boja in mislim, da je v tem uspela. Prijateljstvo in pomoč v stiski ter nesebičnost — te velike ideale iz naše preteklosti je znala z umetniško močjo posredovati današnjemu bralcu. Vendar pa ne moremo reči, da se knjiga dviga nad svoj čas, ostaja dokument časa in topel zapis o ilegalcih v okupirani Ljubljani. Obenem pa je to lahko tudi spomenik vsem tistim mladim ljudem, ki so otroštvo in brezskrbnost izgubili v vojni.

II

V drugi motivni krog bi postavila otroka in njegove probleme v današnji družini, kakor jih vidijo in opisujejo vse tri pisateljice.

Najprej se bom ustavila pri Branki Jurca. Iz knjige *Okoli in okoli* sem izbrala črtice: *Majski sneg*, *Vesela pesem*, *Naša soba*, *Prvi april* in iz *Hišice ob morju*: *Ejka manjka*, *Vrtnica*, *Hišnikov dan*, *Zapuščena Anka*, *Po očeta*, *Nesreča*, *Vrtnica in astre*.

Otrok močno doživlja življenje, ga čustveno sprejema ter po svoje razlaga. Čuti disharmonijo in poskuša najti svojo rešitev. Kako velika je otrokova bolečina v družini, kjer se starši ne razumejo, je sugestivno podano v pripovedi *Vrtnica*. Tanja, ki čuti, da se med očetom in materjo pretaka reka, mrzla kot led, pravi, da se bo spremenila v ptičko, dokler ne bo med očetom in materjo spet vzklila ljubezen. Ker se bojita zanjo, jo prosita, naj ostane pri njiju. Čaka na srečen trenutek sprave, ker pa ga ni, se spremeni v čudovito vrtnico, ki žari na mizi in diha toplino ter čaka, kdaj lahko spet postane Tanja. Pravljičica kaže, kako si otrok želi doma in varnosti. Pisateljica je prisluhnila otroškemu srcu in izpolnila otrokovo željo, otroka je spremenila v cvet, ki naj naredi pot k spravi.

Prisrčna je povestica *Po očeta*. Trije otroci napišejo mami pisemce, ko je ni doma, potem pa gredo iskat očeta. Ko ga najdejo, so vsi veseli in se srečni vrnejo domov. Ta pravljica, če ji odvezamemo pravljичne elemente, je sodobna in lahko tudi realistična. Preveva jo optimizem in veselje, v malem bralcu pa zapusti lep in topel občutek sreče.

Ob branju črtice *Zapuščena Anka* bo otrok začutil z osamljeno deklico brez staršev, ki si skuša pridobiti ljubezen s cvetjem; ko ji to uspe, je srečna. Ljubezen je otroku potrebna, in če je nima doma, jo išče drugod. Pisateljica je to iskanje oziroma hrepenenje po ljubezni uspešno prikazala.

Starši svoje otroke različno vzgajajo in različno utesnjujejo v njihovem svobodnem delovanju. Kako otroci doživljajo te svoje nesvoboščine, nam je Branka Jurca skušala povedati v obliki pravljice. Za primer sem izbrala Ančico iz *Vesele pesmi*. Ančica naj bi bila po mnenju staršev čudežni otrok. Govori več jezikov in igra violino. Ko se na njen rojstni dan zberejo vsi sorodniki okoli nje in zahtevajo veselo pesem, iz njenih rok prihajajo same žalostne melodije. Gostje se užalostijo in ji gredo iskat veselje. Med tem časom pa ga že sama najde med otroki, ki se igrajo. Pisateljici je uspelo prikazati otrokov tihi in nezavedni upor, željo po igri, željo biti taka, kot so drugi otroci.

Prav tako obravnava pretirano skrb staršev za zdravje svojega otroka v pravljici *Majski sneg*. Čížiki starši kratijo igranje, rekoč, da ima slabo srce.

Potem pa sama dokaže, da zmore veliko več, kot mislijo odrasli. Otrokova težnja po samostojnosti se kaže tudi v *Marjanki Vseznalki*. Tu je ta motiv povezan s čudovito fantazijo. Marjanka izsanja hišico ob morju, kjer bo sama, »brez mame, brez očeta, brez brata, brez sestre in prav tega se je razveselila — vendar bo lahko delala, enkrat v življenju, kar ji bo srce pozelelo.«⁴ Otrokom bo šivala klobuke, obleke, sončnike, delala bo slamnike. Ko otroci odkrijejo njeno hišico in list, na katerem piše, kaj vse zna, stečejo k njej. Vsi jo vikajo; s tem elementom je pisateljica dobro karakterizirala malo deklico, ki bi bila rada odrasla. Fantazijo prekine z viharjem, ki Marjanki podre hišico in jo postavi nazaj v njen stari dom. Tu pa so spet starši, ki ne morejo razumeti, da je imela hčerka ob morju lepo hišico.

S tem svojim delom Branka Jurca pokaže, da imajo otroci mnogo želja, ki jih uresničujejo v svojih sanjah; tem sanjam tudi verujejo in so te sanje del njihovega življenja.

Tak je tudi *Prvi april*, to je dan, ki ga otroci težko čakajo, ker verjamejo, da se jim bodo ta dan izpolnile vse želje. To delo pa obravnava še drug, za odraslega človeka pogosto neopazen problem, to je vprašanje prostora za otroške igre oziroma prostora, ki je last otrok. Ta problem obravnava tudi pravljica *Naša soba*. Ko se otroci preselijo v nove bloke in ko začne jeseni deževati, se ne morejo igrati drugje kot v stanovanjih. Tu pa so v napoto mami, dedku, očetu in babici. Zaželiyo si svojo sobo, prisvojijo si sušilnico in si jo uredijo.

Branka Jurca v svojih zgodbicah oživi še manjše dogodke, ki so odraslim nepomembni, ker ne znajo prislusniti otroškemu srcu. Otroku, denimo, veliko pomeni šopek aster, ki jih natrga na domačem vrtu in jih zamenja s sosedovim otrokom za vrtnico, ki je rasla onstran visoke ograje, to je meje med otrokovima vrtovoma. Ograjo je pisateljica pustila, je kod zid, ki so ga postavili odrasli, a ga otroci ne priznavajo (*Vrtnica in astre*).

Prepletanje realnosti s fantazijo najdemo tudi v pravljici *Hišnikov dan*. To bi bila lahko pravljica o tem, kako je nastal športni dan.

Proza Branke Jurca je lirična, zato ji ustreza kratka črtica. Take so vse zgodbe, ki so zbrane v teh dveh knjigah; niso pa vse na enaki čustveni ravni. Ponekod je čutiti rahel didaktični prizvok, na primer v črtici *Ejka manjka*. Ejka zbolí in otroci ji iz šole napišejo pisemce, da jo pogrešajo. Tudi ona jim odpiše, da jih pogreša. In ko se naslednji dan vrne v šolo, so vsi veseli. Podoben prizvok ima tudi zgodbica *Nesreča*.

Daljši tekst Branke Jurca je *Lizike za vse*. V njem opisuje isti otroški svet; do njega ima enak pristop kot v kratkih pravljicah. Pripoved o dveh prvošolčkih, Polonci in Matjažu, ki zamudita pouk in v prostem času doživita čudovite stvari, je razdelila na kratka poglavja; v vsakem poglavju pripoveduje o eni sami stvari. Dogajanje poteka linearno, motivi se med seboj ne prepletajo. Knjiga je psihološko prilagojena ravni otrokovega dožemanja. Vendar pa je kompozicija ponekod neenotna, nekatere epizode izstopajo iz celotnega okvira, na primer zgodba *Venec za ilegalca*; čeprav so dogajanja med seboj povezana, knjiga vseeno daje vtis mozaičnosti.

V dveh daljših pripovedih, v *Uhaču in njegovi družčini* in v *Vohljačih in prepovedanih skrivnostih*, se je Branka Jurca lotila mladinskega prestopništva. Knjigi sta namenjeni učencem višjih razredov. V *Uhaču in njegovi družčini* je

⁴ Branka Jurca: *Marjanka Vseznalka*. Ljubljana, Mladinska knjiga 1966, str. (5).

lepo podala razredno kolektivno zavest učencev v »norih letih«, razplet pa je preveč poenostavila. Pri tem mislim na zgodbo Mrškovega Janeza, ki je že tako globoko zabredel v mladinski kriminal, da ga ni moči rešiti čez noč s tem, da bo odšel k sorodnikom v Piran in se izučil za ribiča.

Tudi Ela Peroci se pogosto ustavlja ob drobnih utripih iz otroškega sveta. Njen *Prvi april* je tudi dan, ko se uresničujejo želje; za razliko od *Prvega aprila* Branke Jurca, v katerem so se izpolnile individualne želje, je Ela Peroci povzdignila željo vseh ljudi, da bi čas ne tekel tako hitro.

Željo otrok po prostoru, na katerem bi se igrali, je Ela Peroci izoblikovala v pravljici *Stara hiša št. 3*. Otroci se vselijo v staro hišo, ki so jo hoteli že podreti, in v njej doživljajo svoje lepe skupne urice.

Posebno dobro se je poglobila v psihologijo otrok v pravljici *Nedelja*. Otroci v svoji veliki želji, da bi bili starši večkrat doma, štejejo dneve in podzavestno preskočijo soboto, da bi bila hitreje nedelja, ko bosta oče in mati z njimi.

Pri Eli Peroci zasledimo tudi motive oživljanja igrač — *Snežni možek*, *Pomivalec oken z lutko*. To spominja na Andersena, prav tako tudi njena pravljica *Sedem koščkov ogledala*.

Utesnjenost otrok obravnava Perocijeva na drug način kot Branka Jurca. Medtem ko Branka Jurca išče rešitev v fantastiki, Ela Peroci najde drug izhod. Obdolži starše. Ti otroku najprej prepovedujejo, da bi karkoli delal, potem pa ga naenkrat postavijo pred naloge, ki jih ne zna rešiti (*Violinski ključ*).

Mala Tana živi z babico in si želi, da bi otroci videli njenega očeta in da bi se oče igral z njo. Želja se ji uresniči (*Moj oče igra na klarinet*). Močan pravljичni element v tem delu je srečen konec. Ta element je v mladinski književnosti, zlasti v pravljici, zelo pogost, skoraj reden; otroku daje občutek varnosti in mu krepi optimizem.

Pri Eli Peroci najdemo tudi same fantastične motive, ki se — včasih posrečeno včasih ponesrečeno — prepletajo z realnostjo (*Modro in rdeče*, *Očala tete Bajavaje*). To prepletanje realnosti s fantastiko oziroma prehajanje v fantastiko je posebej zanimiv pojav v mladinski književnosti in bi ga bilo treba posebej proučiti.

V otrokovem življenju igrajo veliko vlogo tudi živali. Ela Peroci zna lepo prikazati otroško ljubezen do njih in nerazumevanje odraslih za otrokovo nagnjenje do živali. Otrok se zateče k živalim tudi, kadar je osamljen, ker odrasli ljudje nimajo časa zanj (*Tacek*, *Kdo se bo igral z menoj*, *Ribice*).

Ta motiv najdemo tudi pri Kristini Brenkovi, vendar tako, da je otrok čustveno bolj aktiven, bolj razgiban. Andrej iz knjige *Golobje, sidro in vodnjak* v zimskem jutru pobere v kapo napol zmrzlega vrabčka; starko, ki je sama, razveseli z ribicami in s črnim kosom. Take motive najdemo tudi v *Dnevnih poročilih* (*Čivk*, *Tačka*, *Konjiček Poni* in druge).

Problem otroka, ki živi sam s svojo materjo in pogreša očeta, je na poseben način obdelala Kristina Brenkova v knjigi *Golobje, sidro in vodnjak*. Za naslov svoji knjigi je izbrala motiv iz ljubljanskega parka Zvezda na Trgu revolucije. Tja namreč radi hodijo otroci in hranijo golobe. V svoji pripovedi simbolično in iz otroške perspektive govori o sidru in vodnjaku. Pisateljica nas popelje v tihi svet otroka, ki raste in se počasi začne zavedati ljudi okrog sebe in počasi začne spoznavati medsebojne odnose. Glavni junak je Andrej, ki živi sam s svojo materjo, o očetu, ki jih je zapustil, pa si je — po materini pripovedi — ustvaril mit pogumnega partizana, ki se bori do zadnjega diha.

Ko pa nekoč z materjo na cesti srečata nekega gospoda, izve, da je to njegov oče; ne more verjeti. Čez nekaj časa dobi očetovo pismo s povabilom, naj pride k njemu na počitnice. Začne premišljevat, kaj je prav in kaj ni, in sklene, da bo ostal pri materi.

Otrokova bolečina prav do soočenja z očetom ni močno vidna, čeprav je večkrat prisotna. Otrokova želja po očetu se vidi včasih neopazno in mimogrede, če mu mati ne zna odgovoriti na nekatera vprašanja. Takrat si misli, oče bi mi znal na to odgovoriti. Potem pa naenkrat z vso silo bruhne na dan. Preboleti mora to srečanje, prespati »veliko pismo«, da lahko spet zaživi svoje prejšnje življenje, ki ga polnijo potepi po mestu, hoja v šolo in pisanje nalog.

Andrejev prijatelj je Marjan. Tudi njegova mati hodi vsako jutro v službo in se vrne šele takrat, ko je on že odšel v šolo. Mimogrede pisateljica ob Andreju pokaže še tega fanta, ki mora biti cele dneve sam in mu nihče ne kuha in mu je dolgčas. Vsi pa so toliko obzirni, da ga nihče ne vpraša po očetu.

Kristina Brenkova uporablja dialog, ki tekst zelo poživ. Prislunila je otroškemu srcu in znala izluščiti drobne, a vsaki materi toliko pomembne pogovore in dejanja. Tekst je napisan brez vsiljive didaktike, je sugestivno literarno delo. Pravljičnosti v njem ni. Knjiga je koncipirana realistično, prepleta pa jo otroška fantazija.

Opozorila bi še na novi izraz: mamaočka, ki je izredno posrečen. S tem označuje vse tiste matere, ki so kakorkoli ostale same z otroki.

Zgrajena na enak način in s sorodno motiviko so tudi *Dnevna poročila*. Medtem ko se *Golobje, sidro in vodnjak* končujejo s poanto o vojni, je v njeni nadaljnji pripovedi v *Dnevnikih poročilih* ves čas prisotna misel na jutrišnji dan.

Kristina Brenkova je problem otroka brez očeta rešila na realistični način in se ni zatekla v pravljico kot Branka Jurca in Ela Peroci.

Branka Jurca in Ela Peroci sodita med utemeljitelje naše moderne pravljice. Pravljičice Ele Peroci so lirične, avtorica zna prisluniti otroškemu srcu. Seveda niso vse pravljice enako dobre. Mislim, da so najboljše tiste, kjer pisateljica pusti razmah svoji fantaziji, kjer realnost neopazno prehaja v pravljličnost. Prav v tem je verjetno njena moč, zaradi katere je s svojimi deli doživela uspeh doma in v svetu.

V pripovedih Branke Jurca je fantastika močan element. Motivi, vzeti iz vsakdanjega življenja mestnega otroka, so lirizirani, fantastika pa jih dviga v nekoliko vzvišeno pripoved. Ne morem se strinjati z Metko Simončič, ki ugotavlja, da Branka Jurca pravzaprav nima fantastičnih pravljličnih zgodb v celoti, ampak da so le razrešitve pravljlične.⁵

Če na kratko pogledamo klasično in moderno pravljico, bomo odkrili vrsto bistvenih razlik. Že v izbiri snovi se pravljici razlikujeta. Moderna pravljica zajema snov iz sodobnega življenja in postavlja v ospredje otrokovo individualnost. Ne uporablja več oblikovnih značilnosti klasične pravljice, tradicionalnega števila tri (trije lešniki, tri naloge, ki jih mora junak izpolniti ...), ni več mitoloških bitij, ki posegajo v dejanje. Osnovno dogajanje je lahko realistično, prepleteno s fantazijo, motivi so vzeti iz vsakdanjega življenja. Spremenil se je odnos do domišljije in opazamo tudi novo oblikovanje te domišljije. Fabula ni več razraščena, za pravljico zadostuje že droben dogodek, ki gre mi-

⁵ Metka Simončič: *Fantastična pripoved na Slovenskem in v zahodni Evropi*. Dialogi 1965, str. 249–252.

mo nas neopazno, a ga moč ustvarjalnega peresa oživi tako, kot ga doživlja otrok. Značilno je tudi to, da je upodobljen en sam dogodek; otrok, ki komaj začne spoznavati in razumevati dogodke okrog sebe, ne more kar naenkrat dojeti večje celote in motivov, ki bi se med seboj prepletali in tako zahtevali večji psihični napor. Moderna pravljica je primerna za tiste otroke, ki dvomijo o čudežni pravljici, realnost zanje pa še vedno nima pravega pomena in vrednosti in je realno in fantastično še tesno povezano med sabo.

Doživljanje otroka v današnjem tempu življenja je priljubljena tema modernih pravljič, kar je čisto razumljivo. Otroci ostane doma sam, ko gredo starši v službo, je pri babici ali v vrtcu, se igra s sosedomskimi otroki, in če je brez enega od staršev, pride v medsebojnih odnosih zaradi tega do čustvenih motenj. Nadalje je priljubljena tudi tema o življenju prvošolčkov in o njihovih prvih težavah v šoli, srečujemo pa se tudi s čisto fantastiko, ki jemlje za osnovo prodiranje v vesolje.

III

V delih vseh treh pisateljic se srečujemo tudi s socialnimi motivi.

Če zasledujemo socialni motiv v pravljici, bomo videli, da je prisoten že v starih ljudskih pravljičah, ki so jih v svoje zbirke vzeli zbiralci ljudskega blaga. Da je socialni motiv prisoten tudi v moderni pravljici, je čisto razumljivo, saj socialne razlike med ljudmi obstajajo tudi danes. Otroci so zanje še posebno občutljivi, najbolj boleče pa jih doživljajo v šoli. Tu se otroci iz nepremožnih družin srečujejo s premožnejšimi, z lepše oblečenimi otroki, ki se navadno bahajo še s tistim, kar imajo doma. Tem starši kupujejo potrebne in nepotrebne stvari, drugi pa nimajo niti najnujnejšega. Vse te probleme razkrivajo drobne pripovedi, ki imajo globoko humano jedro.

V črtici *Mamine rokavice* iz zbirke *Golobje, sidro in vodnjak* Kristine Brenkove je Andreja pred sošolci sram maminih obledelih in zakrpanih rokavic, ki jih je pozabila na roditeljskem sestanku, zato jih zataji. Vendar mu obležijo na duši; naslednje jutro mami ponudi svoje, sam pa vtakne roke v žep. In na koncu otroško pristrčni obet, da ji bo kupil troje rokavic, ko bo velik. To je obenem tudi njegova tolažba za greh, saj čuti, da ni storil prav. Po etični plati je črtica sorodna Cankarjevemu Grehu, vendar bolj kot pri Cankarju pisana za otroke.

Socialni motiv je med vsemi tremi pisateljicami najpogostejši pri Kristini Brenkovi, ki ga je tudi obravnavala izmed vseh najbolj prizadeto in tudi najbolj stvarno.

Močno socialno obarvana je črtica *Žrebiček (Golobje, sidro in vodnjak)*, ki se konča z otroško modrostjo, naj mati kupi vsaj žrebička, da ga bo Andrej jahal po cesti, saj cesto imata, če že nimata dovolj velikega stanovanja za piščančka ali psa.

Tudi v *Dnevnih poročilih* srečujemo socialne motive. Pretresljivo je napisano *Novoletno tovarištvo*. Andrejevi trije prijatelji kljub učiteljevi prošnji, naj se lepo oblečejo za novoletno praznovanje, pridejo v puloverjih, ker njihov prijatelj Andrej še nima obleke.

Te pripovedi Kristine Brenkove so realistične, vanje ne meša fantazije in ne išče izhoda v irealnosti. Le v *Muci Brezdomki* se poigra s fantazijo (muca pozvoni pri vratih). Za razliko od *Muce copatarice* Ele Peroci, ki je svoji pripovedi dala pravljlične razsežnosti, je Brenkova že z naslovom ustvarila dru-

gačen ton. Jedro te drobne črtice je globoko socialno, poanta pa je aluzija na vietnamske brezdomce. Humano jedro je izpovedano z umetniško močjo in bo zapustilo v otroku globoko doživetje doma in mu bo odpiralo srce za brezdomce. Motiv muce je avtorica uporabila zato, ker je otrok z živaljo tesno povezan in jo personificira.

Socialne motive, prepletene s pravljичnostjo, srečujemo tudi v dramskih delih Kristine Brenkove (*Mačeha in pastorka*, *Najlepša roža*, *Igra o bogatinu in v zdravilnem kamnu*).

Socialne probleme srečujemo tudi pri Branki Jurca. Njena pravljica *Plesalka* govori o šolski uri, na kateri morajo otroci narisati svojo najljubšo igračo. Breda ne ve, kaj naj nariše, saj nima nobene. Nariše plesalko. Naslednji dan pa ji sošolka prinese v šolo pravo plesalko, kmalu za tem pa še drugi otroci svoje igrače.

Branka Jurca in Ela Peroci imata pravljico s podobnim naslovom: *Sladka smetana* Branka Jurca in *Smetana* Ela Peroci. Obe obravnavata otrokovo željo po smetani, vendar vsaka na svoj način. Pri Branki Jurca sanja Metka, ki »je hodila v šolo, dobivala tam južine brez plačila, doma pa kuhala bratom in sestri«,⁶ da je stepala smetano, ki jo je kupila najmlajši sestrici za rojstni dan, tako dolgo, da so se je vsi najedli — bratci in sestra in sošolci in sošolke in tovarišica učiteljica. Vsem bi se namreč rada oddolžila za brezplačna kosila.

Ele Perocijeve *Smetana* pa pripoveduje o deklici, ki ima samo račko. V pravljici je ta račka personificirana in deklici uresniči željo po sladki smetani. Prisoten je vzgojni moment, ki pa ne moti.

Jaz imam — ti pa niimiš je naslov pravljice Ele Peroci in tako se bahajo otroci v bolnišnici. Tinka molči, ker ima samo belo mucko in punčko iz cunj. V pravljici je močno čutiti Tinkino bolečino in tudi njena reakcija na zbadanja drugih je realna: »Spala bi rada«, potem v solzah zaspi.

Tudi problem v pravljici *Rdeče črno kockasta obleka* je še vedno za marsikoga boleč. Sošolka namreč prijateljici reče, da noče več sedeti z Anko, ker je strgana. Anka je zato žalostna, želi se spominjati le lepih šolskih dni, zato zvečer da vetru svojo obleko in ta še danes plava med rdečimi oblaki.

Deklica Lepa (*V mestni šivalnici*) pa vsa nesrečna sedi v mamini obleki ob oknu in gleda ljudi po cesti ter si umišlja, da bi znala vsakemu izbrati obleko, ki bi mu pristajala. Iz tega otroškega sanjarjenja se razvije pravljica, v kateri se Lepi želje izpolnijo in postane srečna.

IV

Ob prebiranju del vseh treh pisateljic pritegnejo posebno pozornost tri zgodbe: Ele Peroci *Ograja v rožah*, Branke Jurca *Vrtnica in astre*, Kristine Brenkove *Tulipanov vrt*. Ker je vsem trem skupen motiv rož, je zanimiva primerjava, kako so to napisale.

Središče pripovedi pri Perocijevi je ograja, tanka mreža, ob kateri se igrajo na obeh straneh otroci, čeznjo pa ne morejo, ker je previsoka. Cvetice niso osrednji problem dela, samo omenja jih. Otroci nimajo do rož čustvenega odnosa, ob ograji se igrajo s svojimi igračami, in ko nekoč plezajo čeznjo, se

⁶ Branka Jurca: *Sladka smetana*. V: *Okoli in okoli*, 1960, str. 35.

ograja zvrne v travo in rože ter tam obleži. Otroci pa v svoji igri pozabijo nanjo in na rože. Naslov pravlјice je poetičen, vsebina pa ga opravičuje.

Branka Jurca je v pripovedi *Vrtnica in astre* pokazala otrokov čustveni odnos do cvetja. Ograja je prisotna, vendar otrokom ni bistvena ovira za zbliževanje in za izražanje čustev; deklica, ki na sosednji strani vidi fantka in lepe vrtnice, si eno zaželi, fantek z one strani pa astre s sosednjega vrta. Zamenjata si skozi ograjo rože in odideta domov z njimi in s spominom na darovalca. Pravlјica je močno čustveno obarvana in deluje na otroka zelo sugestivno. Metaforika ostaja dostopna otrokom (zlate dekličine kite, s prti, vpletene nimi v žico).

Kristina Brenkova pa svoj *Tulipánov vrt* najprej opiše, pove, kje stoji in da ga varuje žična ograja, nato preide njena pozornost na fanta, ki gleda lep rdeč tulipánov cvet. Ko pride popoldne iskat gospa rože za bolno deklico, deček omahuje, ali naj pove za najlepši cvet ali naj ga zamolči. Pove ji, in ko ga odtrga, mu ga gospa da. Srečen steče domov, ga da v vodo in postavi na okno, da bi ga videli še drugi. Težko pa mu je, ko pomisli, da bo ovenel. Zato nariše na list mnogo tulipánov.

Otrokovo doživetje cvetja je najgloblje podala Kristina Brenkova. Uporablja pripoved, dialoga ima malo. Zelo pogosto pa uporablja prilastke, na primer: nizka hišica, malo okno, divje vrtnice, veliko sonce, rdeč cvet, zamreženo okno itd.

Značilno za vse tri pisateljice je, da je njihov jezik razumljiv vsakemu otroku; pa vendar je to več kot pogovorni jezik.

Razmišljanje ob delih Kristine Brenkove, Branke Jurca in Ele Peroci bi lahko sklenila še z nekaj ugotovitvami. Poleg motivov, ki so jim skupni (vojni, socialni in doživljanje otroka v današnji družini), sem opazila, da se nobena ne loteva obsežnejšega teksta, ki bi bil namenjen najmlajšim (izjema je *Tacek Ele Peroci*). Obsežnejša dela Branke Jurca pa so namenjena doraščajoči mladini. Ali so te drobne stvari nova zvrst naše mladinske literature, ali pa je to njena slabost? Zdi se tudi, kot da vsa naša mladinska literatura nastaja samo ob neposrednem stiku matere oziroma očeta z otrokom, manj pa kot literatura, ki ima ustvarjalno izhodišče v umetniškem hotenju. V tem da je vzeta iz družinskega kroga in namenjena ali bolje rečeno dostopna in razumljiva predvsem mestnemu otroku, vidim delno pomanjkljivost vseh treh pisateljic, ki sem jih obravnavala. Motive jemljejo iz mestnega okolja, ki je nujno povezano z utripom mestnega življenja. To pa je marsikateremu podeželskemu otroku precej tuje. Otroci namreč išče v literarnem delu sebe in se primerja z junaki.

Summary

Since 1950 Kristina Brenkova, Branka Jurca and Ela Peroci have appeared with their own literary works. The theme of their literary work presents three motives which are the same to all three authoresses: war, social motives and the child's experience in the present-day society.

In their first theme (war-motive) the war is discussed according to an experienced and classical way, the story remains either conventional and document of the period or turns to a fairy-tale, Gregec Kobilica by Branka Jurca is certainly an exception and surpasses this literary genre and belongs to the finest literary works about our liberation war.

The second topic (problem of children in contemporary society) is presented by the stories about children's events, their wishes, problems, expectations, pains and joyfulness. These are small events, presenting everyday life, that the authoresses knew extremely well to enrich them with the fantasy. Ela Peroci and Branka Jurca belong, doubtless, to the present day fairytale writers.

Kristina Brenkova is the most outstanding representative of the third motive (social motive). While Ela Peroci and Branka Jurca try to find the solution of problems in fairytales, Kristina Brenkova remains in reality.

BIBLIOGRAFIJA MLADINSKIH DEL 'KRISTINE BRENKOVE, BRANKE JURCA IN ELE PEROCI V KNJIŽNIH IZDAJAH

Kristina BRENKOVA

Mačeha in pastorka. Igra za otroke v petih slikah. Ilustr. Marlenka Muk-Stupica. Ljubljana, Mladinska knjiga 1951.

Str. 33: K[ristina] B[renk]: Opombe.

Igra o bogatinu in zdravilnem kamnu. Pravljičica za šolarje v petih slikah. Ilustr. Marlenka Stupica. Ljubljana, Mladinska knjiga 1953. (Mladi oder 21.)

Najlepša roža. Igra v petih slikah po stari korejski pravljici. Maribor, Obzorja 1956.

Str. 61—67: Branko Rudolf: Kristina Brenkova: Najlepša roža.

Čarobna paličica. Pravljična igra v petih slikah. Fotogr. Vlastja Simončič. Ljubljana, Mladinska knjiga 1958. (Mladi oder 24.)

Str. 57—8: Dušan Moravec: Spremna beseda.

Tinček Petelinček. Avgust Kotzebue-Kristina Brenk: — V: Otroške in mladinske igre. Ljubljana, Mladinska knjiga 1959.

Str. 363—74: Kristina Brenk: Prva uprizoritev mladinske igre v slovenskem jeziku v Ljubljani.

Pred tem izšlo kot priloga Kronike III/1955, zv. 3.

Golobje, sidro in vodnjak. Ljubljana, Mladinska knjiga 1960.

Nalivno pero. — V: Za celo leto. Priročnik iger in deklamacij. Ljubljana, Mladinska knjiga 1960.

Poleg navedene so objavljene še te: Oko za dedka. — Velika želja. — Novoletno darilo. — Pod novoletno jelko. — Dan žena. — Nihče nima tako hude mame. — Bambi za mamó. — Pastirček-partizan. — Zaleški fantje.

Modra vrtnica za princesko. Pravljična veseloigra za otroke. — V: France Bevk: Bedak Pavlek. Ljubljana, Mladinska knjiga 1963. (Mladi oder 29 do 32.)

Dolga pot. Ilustr. Ive Šubic. Ljubljana, Borec 1963.

Ko si bil majhen ... Ilustr. Lidija Osterc. Ljubljana, Borec 1964. (Kurirčkova knjižnica.)

Novoletno darilo. Zbirka mladinskih iger. Ljubljana, Borec 1965. (Kurirčkova knjižnica.)

Vsebina: Velika želja. — Novoletno darilo. — Nalivno pero. — Dolga pot. — Pastirček-partizan. — Moj sin. — Dobri sovražnikov pes. — Komandant in kurir. — Azil.

Str. 7—8: Josip Ribičič: Uvodna beseda.

Dnevna poročila. Ljubljana, Mladinska knjiga 1965.

Dolga pot. — V: France Bevk: Zgodba o Drežku. Ljubljana, Mladinska knjiga 1965. (Zgodbe iz narodnoosvobodilne borbe v desetih knjigah.)

Črni kos. — V: Iz velikih težkih dni. Ljubljana, Mladinska knjiga 1965. (Moj knjižnica, 1. letnik, 5. razred, knjiga 7.)

Str. 122—26: L[eonold] S[uhodolčan]: Podatki o pisateljih. Prvi ponatis 1968.

Kruhek. Izbor črtic. Ilustr. Marlenka Stupica. Ljubljana, Mladinska knjiga 1968. (Čebelica 122.)

Vsebina: Kruhek. — Pojoča skrinjica. — Prvič v Ljubljani. — Na našem podstrešju. — V prvem razredu. — Ko je mama spekla kruh.

Osma dežela. Ilustr. Ančka Gošnik-Godec. Ljubljana, Mladinska knjiga 1969. (Moj knjižnica, 3. letnik, 5. razred, knjiga 4.)

Vsebina: Osma dežela. — Hišica. — Zrebiček. — Civk. — Tačka. — Naše živali. — Muca Brezdomka. — Izgubljeni zmaj. — Andrejeva frača. — Mačkine copate. — Izgubil se je deček. — Nova mama. — Bambi za mamó. — Prva razstava. — Kam sije sonce. — Sončna ulica. — Dan žena. — Tulipanov vrt. — Prijatelj. — Zaklad v drvarnici. — Mamine rokavice. — Kaj manjka Ljubljani? — Babičino drevce. — Kar imam

najrajši ... — Kanglica kaše. — Pomaranč-na babica. — Kje so otroci. — Gagarinova ulica. — Hišica v Tobačni ulici. — Novolet-no tovarništvo. — Na večer pred Novim le-tom. — Cvetje za Silvestrov večer. — No-voletni semenj. — Dnevno poročilo. — Med-ved na Rovtarici. — Andrej bi rad ovce pa-sel. — Prvi na morju. — Darilo morja. — Zelva Verudelska. — Košarkarska tekma. — Pikapolonica. — Srečni fantje. — Črni kos. — Naša znamenja. — Ker ni vojne. — Konec. Str. 109—10: **Kristina Brenkova**: Vprašanja in odgovori.

Babica v cirkusu. Ilustr. Marlenka Stupica. Ljubljana, Mladinska knjiga 1970. (Najdihojca.)

Košček sira. Ilustr. Marlenka Stupica. Ljubljana, Mladinska knjiga 1971. (Čebelica 144.)

Branka JURCA

V pasti. Ilustr. Alenka Gerlovič. Ljubljana, Mladinska knjiga 1955.
Vsebina: Zaseda. — Kanglica. — V pasti.

Bratec in sestra. Ilustr. Cita Potokar. Ljubljana, Mladinska knjiga 1956. (Cicibanova knjižnica.)

Poredni zajček. Ilustr. Marija Koren. Ljubljana, Mladinska knjiga 1958. (Najdihojca 2.)

Okoli in okoli. Ilustr. Cita Potokar. Ljubljana, Mladinska knjiga 1960. (Cicibanova knjižnica.)

Vsebina: Zaspali je treba. — Poredni zajček. — Alenkin razred. — Okoli in okoli. — Plesalka. — Glavnik in milo in igla in nit. — Karlinca, beli konjič in otroci. — Sladka smetana. — Če se otroci selijo. — Majski sneg. — Zavržene črke. — Tekmovalca in pes. — Vesela pesem. — O tatu, ki je okradel šolo. — Naša soba. — Prvi april.

Takšni so pač. — V: Za celo leto. Pri-ročnik iger in deklamacij. Ljubljana, Mladinska knjiga 1960.

Hišnikov dan. Ilustr. Roža Piščanec. Ljubljana, Mladinska knjiga 1961. (Čebelica 65.)

Lizike za vse. Ilustr. Cita Potokar. Ljubljana, Mladinska knjiga 1962. (Cicibanova knjižnica.)

Hišica ob morju. Ilustr. Cita Potokar. Maribor, Obzorja 1962.

Vsebina: Do zvezd. — Hišica ob morju. — Uro nazaj. — Ejka manjka. — Nesreča. — Kje vzhaja sonce? — Snežinke in dedek Mraz. — Sneženi mož in otroci. — Vrtnica in astre. — Megla in bolna mama. — Po cvetje. — Vse na pol. — Vrtnica. — Hišni-kov dan. — Zapuščena Anka. — V Kanado. — Po očeta. — V deželo Lenuharijo.

Uhač in njegova družina. Ilustr. Bo-žo Kos. Ljubljana, Mladinska knjiga 1963. (Sinji galeb 86.)

Str. 118—20: Branka Jurca: Namesto uvoda.

Uhač in njegova družina. Ilustr. Bo-žo Kos. Ljubljana, Mladinska knjiga 1964. (Sinji galeb 86.)

Str. 121—22: Izvlečki iz ocen o knjigi, ki so jih napisali: Martina Sircelj, Ciril Zlobec in Vojan Arhar.

Gregec Kobilica. — V: Vida Brest: Pti-ce in grm. Ilustr. Ančka Gošnik-Godec. Ljubljana, Mladinska knjiga 1965. (Zgodbe iz narodnoosvobodilne borbe v desetih knjigah.)

Gregec Kobilica. Ilustr. Ivan Seljak-Čopič. Ljubljana, Mladinska knjiga 1965. (Čebelica 99.)

Lizike za vse. Ilustr. Cita Potokar. Ljubljana, Mladinska knjiga 1965. (Moja knjižnica, 1. letnik, 3. razred, knjiga 8.)

Str. 76—7: B[ogomil] G[erlanc]: Branka Jurca.

Miško Poleno in njegov ognjeni krst. Ilustr. Marjanca Jemec-Božič. Ljubljana, Borec 1965. (Kurirčkova knjiž-nica.)

Marjanka Vsezalka. Ilustr. Cita Poto-kar. Ljubljana, Mladinska knjiga 1966.

Vohljači in prepovedane skrivnosti. Ilustr. Božo Kos. Ljubljana, Mladin-ska knjiga 1966. (Sinji galeb 117.)

Do zvezd. Ilustr. Ančka Gošnik-Godec. Ljubljana, Mladinska knjiga 1967. (Zvezdica.)

Beli konjič. Ilustr. Roža Piščanec. Ljubljana, Mladinska knjiga 1967. (Cici-banova knjižnica.)

Vsebina: Bratec in sestra. — Dan. — Sne-žinke. — Nina-nana. — Sraka. — Okoli in okoli. — Voda. — Odmev. — Gozd. — Vročina. — Megla in bolna mama. — Kje vzhaja sonce. — Vrtnica in astre. — Poredni zaj-ček. — Snežinke in dedek Mraz. — Glavnik in milo in igla in nit. — Ti si moja grlica. — Čizika. — Vse in pol. — Marjanka Vsezal-ka. — Beli konjič. — Tekmovalca in pes. — Muškin rojstni dan. — Mišek frizer. — Vrt-nica. — Do zvezd. — Alenkin razred. — Uro nazaj. — Hišnikov dan. — O tatu, ki je okradel šolo. — Sneženi mož in otroci. — Če se otroci selijo. — Naša soba. — Prvi april. — V Kanado. — V deželo Lenuharijo. — Po očeta. — Gregec Kobilica. — Miško Poleno in njegov ognjeni krst.

Okoli in okoli. Ilustr. Cita Potokar. Ljubljana, Mladinska knjiga 1967. (Moja knjižnica, 2. letnik, 3. razred, knjiga 4.)

Vsebina: Zaspali je treba. — Poredni zaj-ček. — Alenkin razred. — Okoli in okoli. — Plesalka. — Glavnik in milo in igla in nit. — Karlinca, beli konjič in otroci. — Sladka smetana. — Če se otroci selijo. — Majski sneg. — Zavržene črke. — Tekmovalca in pes. — Vesela pesem. — O tatu, ki je okradel šolo. — Naša soba. — Prvi april. Str. 107—08: **Bogomil Gerlanc**: Branka Jurca: O naši knjigi zgodb.

Zrebiček brez potnega lista. Ilustr. Milan Bizovičar. Maribor, Obzorja 1969. (Mlada obzorja 23.)

Vsebina: Zrebiček brez potnega lista. — Srnjaček in Zitnikovi. — Mama hrčica, kje si? — Medved Medpolizal.

Mižek frizer. — V: Pravljice iz naših dni. Ljubljana, Mladinska knjiga 1969. (Moja knjižnica, 3. letnik, 2. razred, knjiga 2.)

Poleg navedene je objavljena še zgodba Odmev.

Rdeči škorenjčki. Ilustr. Marjanca Jemec-Božič. Ljubljana, Mladinska knjiga 1970. (Čebelica 136.)

Vsebina: Katka in čopka. — Rdeči škorenjčki. — Cuj potepin. — Deklici in pes Muri. Vrabci na obisku. — Lisica ti tatinska. — Cuj in kure. — Cuj sredi snega.

Ela PEROCI

Moj dežnik je lahko balon. Ilustr. Leo Koporc. Ljubljana, Mladinska knjiga 1955. (Čebelica 15.)

Tisočkratlepa. Ilustr. Maksim Sedej. Ljubljana, Mladinska knjiga 1956.

Vsebina: Nedelja. — Tisočkratlepa. — Hišica iz kock. — Kdo se bo igral z menoj? — Snežni možek. — Rumena trobentica. — Smetana. — Rdeče-črno kockasta obleka. — Jama treh bratov. — Teta Joče. — Eno oko za dva človeka. — Sedem koščkov ogledala.

Muca copatarica. Ilustr. Ančka Gošnik-Godec. Ljubljana, Mladinska knjiga 1957. (Knjižnica za predšolsko mladino.)

Majhno kot mezinec. Ilustr. Ančka Gošnik-Godec. Ljubljana, Mladinska knjiga 1957. (Cicibanova knjižnica.)

Vsebina: Moja risanka. — Muca copatarica. — Stara hiša št. 3. — Jaz imam — ti pa niiiimaš. — Violinski ključ. — Očala tete Bajavaje. — Skodelica z rdečim robom. — Sedem bratov. — Babica plete rokavice. — Senca. — Resnična pravljica o petju in o učiteljici. — Majno kot mezinec. — Pustne šeme. — Praznik zvončkov. — Zgodba o ljudeh in njihovih otrocih. — Moj oče igra na klarinet. — V mestni šivalnici. — Ringaraja. — Pomivalec oken z lutko. — Potopis. — Prvi april.

Breskve. Ilustr. Marija Vogeltnik. Ljubljana, Mladinska knjiga 1959.

Tacek. Ilustr. Melita Vovk. Ljubljana, Mladinska knjiga 1959. (Cicibanova knjižnica.)

Ptičke so odletele. Ilustr. Ančka Gošnik-Godec. Ljubljana, Mladinska knjiga 1960. (Cicibanova knjižnica.)

Vsebina: Telefon. — Ograja v rožah. — Naš avto. — Babičin dan. — Copate sem pozabila. — Ti si vedno zadnja. — Čebelice. — Domača naloga. — Črni Peter je dobil azijsko gripo. — Pravljica s tremi naslovi. — Ogledalce. — Bob ob steno. — Modro in

rdeče. — Za lahko noč. — Valovi in valovi. — Pismo. — Kdaj je Ljubljana najlepša? — Deklica iz papirja. — Kaj delajo otroci? — Novoletni pozdrav. — Kdo je večji? — V hišico je priteklo morje.

Kje so stezice? Ilustr. Ančka Gošnik-Godec. Ljubljana, Mladinska knjiga 1960. (Čebelica 55.)

Zadnji dan. — V: Za celo leto. Priročnik iger in deklamacij. Ljubljana, Mladinska knjiga 1960.

Poleg navedene so objavljene še te: Potniki. — Mama, kdaj boš spala.

Moj dežnik je lahko balon. Ilustr. Marlenka Stupica. Ljubljana, Mladinska knjiga 1962. (Cicibanova knjižnica.)

Muca copatarica. Ilustr. Ančka Gošnik-Godec. Ljubljana, Mladinska knjiga 1963. (Cicibanova knjižnica.)

Moj dežnik je lahko balon. Ilustr. Marlenka Stupica. Ljubljana, Mladinska knjiga 1963. (Zvezdica.)

Zato, ker je na nebu oblak. Ilustr. Milovan Krajnc. Ljubljana, Drž. založba Slovenije 1963.

Za lahko noč. Ilustr. Ančka Gošnik-Godec. Ljubljana, Mladinska knjiga 1964. (Cicibanova knjižnica.)

Vsebina: Stara hiša št. 3. — Nedelja. — Tisočkratlepa. — Hišica iz kock. — Kdo se bo igral z menoj. — Snežni možek. — Rumena trobentica. — Smetana. — Rdeče-črno kockasta obleka. — Jama treh bratov. — Teta Joče. — Moja risanka. — Muca copatarica. — Moj dežnik je lahko balon. — Jaz imam, ti pa nimaš. — Violinski ključ. — Skodelica z rdečim robom. — Sedem bratov. — Babica plete rokavice. — Senca. — Resnična pravljica o petju in učiteljici. — Majhno kot mezinec. — Pustne šeme. — Zgodba o ljudeh in njihovih otrocih. — V mestni šivalnici. — Prvi april. — Telefon. — Ograja v rožah. — Naš avto. — Babičin dan. — Copate sem pozabila. — Črni Peter je dobil azijsko gripo. — Ogledalce. — Bob ob steno. — Modro in rdeče. — Za lahko noč. — Valovi in valovi. — Kdaj je Ljubljana najlepša. — Deklica iz papirja. — V hišico je priteklo morje. — Tacek. — Kje so stezice.

Hišica iz kock. Ilustr. Lidija Osterc. Ljubljana, Mladinska knjiga 1964.

Jurijeva skrivnost. — V: Iz velih težkih dni. Ljubljana, Mladinska knjiga 1965. (Moja knjižnica, 1. letnik, 5. razred, knjiga 7.)

Str. 122–26: L[epold] S[uhodolčan]: Podatki o pisateljih. Prvi ponatis 1968.

Čebelice. Ilustr. Marlenka Stupica. Ljubljana, Mladinska knjiga 1966. (Čebelica 100.)

Za lahko noč. Ilustr. Ančka Gošnik-Godec. Ljubljana, Mladinska knjiga 1966. (Cicibanova knjižnica.)
Ponatis.

Muca copatarica. Ilustr. Ančka Gošnik-Godec. Ljubljana, Mladinska knjiga 1966. (Cicibanova knjižnica.)
Ponatis.

Muca copatarica. Ilustr. Ančka Gošnik-Godec. Ljubljana, Mladinska knjiga 1966. (Zvezdica.)
Drugi natis.

Moj dežnik je lahko balon. Ilustr. Marlenka Stupica. Ljubljana, Mladinska knjiga 1966. (Zvezdica.)

Pozabljene pravljice. Ilustr. Marjanca Jemec-Božič. Ljubljana, Mladinska knjiga 1967. (Čebelica, izredna izdaja.)
Vsebinska: Večerna deklica. — Skarjice. — Klobuček, petelin in roža. — Zalostni stekleni maček. — Andrejevo darilo. — Slovo. — Deklica in sonce. — Vaniljev sladoled. — Povestica tik-tak. — Če jagode dišijo. — Jurček in Pika v novoletni noči.

Tacek in druge zgodbe. Ilustr. Melita Vovk-Štih. Ljubljana, Mladinska knjiga 1967. (Moja knjižnica, 2. letnik, 3. razred, knjiga 1.)
Vsebinska: Tacek. — Stara hiša št. 3. — Kdo se bo igral z menoj? — Nedelja.
Str. 62—63: M[arija] K[ovačič]: Ela Peroci.

Hišica iz kock. Ilustr. Lidija Osterc. Ljubljana, Mladinska knjiga 1967.

Klobuček, petelin in roža. Ilustr. Lidija Osterc. Ljubljana, Mladinska knjiga 1968. (Cicibanova knjižnica.)
Vsebinska: Klobuček, petelin in roža. — Povestica tik-tak.

Pravljice žive v velikem starem mestu. Ilustr. Marlenka Stupica. Ljubljana, Mladinska knjiga 1969. (Cicibanova knjižnica.)

Slikanica je prirejena po 100. številki zbirke Čebelica, ki je izšla 1966 z naslovom »Čebelice«.

Očala tete Bajavaje. Ilustr. Lidija Osterc. Ljubljana, Mladinska knjiga 1969. (Cicibanova knjižnica.)

Smetana. — V: Pravljice iz naših dni. Ljubljana, Mladinska knjiga 1969. (Moja knjižnica, 3. letnik, 2. razred, knjiga 2.)
Poleg navedene je objavljena še Muca copatarica.

Na oni strani srebrne črte. Ilustr. Ančka Gošnik-Godec. Ljubljana, Mladinska knjiga 1970. (Cicibanova knjižnica.)
Vsebinska: Ivo in Nina. — Zato, ker je na nebu oblak. — Pozabljene pravljice. — Še nekaj pravljic. — Babica pride v sredo. — Breskve. — Ankinе risbe.

Muca copatarica. Ilustr. Ančka Gošnik-Godec. Ljubljana, Mladinska knjiga 1970. (Čebelica 139.)

Sestavila Darja Kramberger

Marija Jamar Legat
Ljubljana

SLOVENSKE OTROŠKE LJUDSKE PESMI

Slovenska otroška ljudska pesem je nastajala v drugačnih okoliščinah kot otroške pesmi drugih ljudstev. Matere vseh narodov so že v pradavnini pele otrokom nežne, ljubke uspavanke. Najlepše so zbrane v angleški zbirki ljudskih pesmi za otroke Nursery Rhymes. Matere v njih otrokom obljublajo zlato in srebro. Otroci se igrajo od zore do mraka s čudovitimi igračkami, z zlatimi punčkami in s pisanimi žogami. Pečejo rumene pogače in zidajo hišice iz sladkorčkov in čokolade. Slovenske ljudske pesmi za otroke pa imajo čisto svojevrstno podobo. Iz ritmičnih verzov, ki so jih spesnile matere ali pa so jih sestavljali otroci sami, iz zazibalk, izštevanek, šaljivk in pastirskih pesmi odseva življenje slovenskega otroka v preteklosti.

Naš otrok je že v zibelki poslušal tožbe o hudem tlačanskem življenju, o materinem nenehnem delu, zaradi katerega skoraj nima časa za svojega otroka, zato ga prepušča v varstvo Mariji in Jezusu.

Tutáj nináj, deté mladó,
Da bi radó zaspančkaló!
Da bi te varval večni Bog,
Bog oče, sin in sveti Duh!¹

Naša mati ne obljublja otroku v uspavanki zlatih gradov in pisanih igrač. Poje mu o lakoti in žalosti:

Ovbe, oča Čamer,
V hiš je velik jamer:
Otroci so pomrli,
So vrele kaše žrli.
Za pečjo raste praprota,
Po hiši skače lakota!
Oča Čamer!
V hiš je velik jamer.²

Naši otroci spoznajo že zgodaj delo in odgovornosti.

Glej fantka
S punklcam gvantka:

¹ Dr. Karel Štrekelj: *Slovenske narodne pesmi IV.* V Ljubljani, Slovenska matica 1908—1923. Str. 478, št. 8175.

² prav tam str. 478, št. 8177.

V službo bo šov,
Bo kruhka zaslužu,
Bo pápat imov.³

Namesto da bi se deklice igrale, jih pesem sprašuje:

Katarina Barbara,
Zakaj nis doma varvala,
Da t' je piška vkraдена?⁴

Slovenski otroci ne sanjajo o zlatih punčkah in hišicah iz sladkorja. Revno tlačansko življenje je ustvarilo čisto posebne pesmi o jedah.

Mam'ka, poslušajte,
Kaj vam povem,
Štruklice kuhajte,
Tisto rad jem.⁵

Dajte mi kruha,
De lačna ne bom,
Kar mi ukažete,
Vas ubogala bom.⁶

Na paši pa se otroci razžive. Pastirčki se love, se skrivajo, določajo, kdo bo lovil, z izštevankami, obmetavajo se z besedami, pletejo rime, sozvočja in verižne pesnitve.

Otroci prevračajo imena in se norčujejo iz vsega, kar se jim zdi nenavadno in smešno.

Janez z Jeblane
Ma hlače preklane,
S popirja klobuk,
K' mu pravja:
Smùk, Smùk!⁷

Namesto pobožnih legend, ki so jih učile skromnosti in pokorščine, so sami spesnili vrsto verzov, ki čisto drugače govore o svetnikih in cerkvenih rečeh.

Svetega Miklavža cerkevca,
Noter je namalana merkevca,
Ona mene gleda, jaz pa njo,
Jeza me spopade, smuk za njo.⁸

Oče naš — kruh je naš,
Zelje vaše, meso naše.⁹

³ prav tam str. 361, št. 7573.

⁴ prav tam str. 364, št. 7597.

⁵ prav tam str. 419, št. 7878.

⁶ prav tam str. 420, št. 7880.

⁷ prav tam str. 370, št. 7642.

⁸ prav tam str. 311, št. 7424.

⁹ prav tam str. 313, št. 7432.

Izštevanke jih privlačijo zaradi nenavadnih besed:

Ekate, pékate, cúkate mé,
Abe fábe dómíne!¹⁰

Oponašajo živali, klopotce, zvonove in mlatiče.

Cak, cak, jok, snop,
Cak, cak, jok, snop!¹¹

Pastirčki imajo skromne želje:

O dàb ràstù krampér,
Dàb ga jedu pastér,
Dab žvižgav in pev,
Da biu zmerom vesev.¹²

Prav tako skromen je zaslužek za celoletno delo:

Prvo leto, ko sem služil,
Eno kokoljo sem prislužil.¹³

Taka je podoba našega otroka, kakor jo razberemo iz slovenske ljudske pesmi.

Njegovo življenje je bilo od mladega povezano z delom in s skrbjo za obstanek. Zgodaj je bil zrel. Kritično je gledal na gospodarje in gospodo ter na cerkev. Narava mu je bila bližja kot ljudje. Travniki in gozdovi so bili njegove pravljичne palače, živali in drevesa njegove igrače. V bistvu pa je bil vendar prav tak otrok kot njegovi vrstniki v meščanskih in plemiških družinah v Evropi.

Zato je tudi oblika slovenskih otroških ljudskih pesmi podobna kot pri drugih narodih. Njihov nastanek in ritem sta povezana z igro otrok, s poskakovanjem, rajanjem in kričanjem. Namesto z igračami se otroci igrajo z besedami. Sestavljajo jih po podobnostih in po nasprotjih. Všeč so jim nesmiselne zveze, smejejo se jim in dobro se zavedajo, da ne ustrezajo resničnemu stanju. Uživajo ob zvenečih besednih zvezah in onomatopoejskih izrazih. Ob težko izgovorljivih soglasniških skupinah preizkušajo svoje glasovne sposobnosti. Tako na primer oponašajo mačka, ki prede:

Kruh bi rad peko, pa drrrv ni,
Kruh bi rad peko, pa drrrv ni!¹⁴

Pesmi so kratke, rime so zaporedne ali prestopne, da ostanejo otroku v spominu. Vrstice so zaključene celote, prve besede v pesmi se večkrat ponavljajo, pogosta je oblika dvogovora z živalmi in drevesi. Posebno vzdušje ustvarjajo pomanjševalnice in ljubkujoče besede.

Zaradi vseh teh značilnosti so slovenske otroške ljudske pesmi lahko privlačne tudi za današnjega otroka, kar kaže odziv na objavljene pesmi v *Cicibanu* in v posameznih izborih Mladinske knjige.

¹⁰ prav tam str. 471, št. 8139.

¹¹ prav tam str. 466, št. 8119.

¹² prav tam str. 423, št. 7897.

¹³ prav tam str. 346, št. 7526.

¹⁴ prav tam str. 448, št. 8036.

Vsaj deloma je slovenska otroška ljudska poezija zbrana v 14. snopiču Štrekljeve zbirke.¹⁵ S tem je Štrekelj izpolnil pobudo Frana Levca, ki mu je že 1899 pisal: »Ali bi ne bilo dobro, ko bi v enem prihodnjih snopičev zbrali otročje narodne pesmi in igre, ki bi se eventualno lahko tudi posebej natisnile ter uglasbile in uvedle v otroška zabavišča, ki jih zdaj pitamo samo z nemškimi prevodi?«¹⁶ Vendar je Štrekljeva izdaja namenjena znanstvenikom in študiju. Za otroke pa je nameraval pripraviti posebno zbirko, ki jo »bodo tudi Vrtčevim bravcem in otrokom v zibeli lahko dali v roke...«,¹⁷ a mu je smrt to preprečila.

Levčeva in Štrekljeva želja se je pred kratkim uresničila z izborom ljudskih pesmic za otroke, uredila ga je Kristina Brenkova in mu dala naslov *Pojte, pojte, drobne ptice, preženite vse meglice*.¹⁸ S tem je zapolnila to vrzel v naši književnosti za otroke.

Die Autorin betont die Inhaltsverschiedenheit der slowenischen Kindervolkslieder von den Liedern anderer Völker und das beweist sie mit den Beispielen aus der Sammlung von Dr. Karl Štrekelj. Der Form nach sind die slowenischen Kindervolkslieder auch dem heutigen Kind nahe und es ist sehr erfreulich, dass eine Auslese daraus soeben Kristina Brenk herausgegeben hat.

¹⁵ Karel Štrekelj: *Slovenske narodne pesmi IV*. Del V. Pesmi stanovske. Razlek III. Pesmi otroške, str. 308—480.

¹⁶ France Bernik: *Pisma Frana Levca*. Druga knjiga. Ljubljana 1971, str. 45.

¹⁷ Pismo Franu Levcu, citirano po Predgovoru v *Slovenske narodne pesmi IV*. str. 25.

¹⁸ *Pojte, pojte, drobne ptice, preženite vse meglice*. Ilustr. Marlenka Stupica. Ljubljana, Mladinska knjiga 1971.

Martina Šircelj

Ljubljana

OTROŠKA LITERARNA KREATIVNOST V SLOVENSKEM MLADINSKEM TISKU

Ob pregledu slovenskega mladinskega periodičnega tiska, mladinskih listov in šolskih glasil, z vidika otroške literarne kreativnosti ne moremo mimo njihove pomembne tradicije. Slovenci smo prvi med južnoslovanskimi narodi dobili svoj mladinski list že leta 1848. To je bil *Vedež*, ki je bil po svojem vsebinskem programu močno vezan na začetne programe prvih slovenskih osnovnih šol. Nadomeščal je učbenike, ki jih te šole še niso imele. To pomeni, da je bil s svojim vsebinskim programom sposoben približati se otroku samo toliko, kolikor se je na splošno sredi devetnajstega stoletja osnovna šola smela in zmogla prilagajati otroku in zornemu kotu njegovih pogledov na svet.

V ospredju je bila tako pri *Vedežu* kot v osnovni šoli tega časa absolutna »samozavest«¹ pedagogov, ki so ob zelo minimalnem upoštevanju otrokovih zornih kotov odmerjali znanje, kakovost znanja in metodo posredovanja tega znanja. Na relaciji učenec-otrok in učitelj-odrasli je bila možna samo absolutna in pasivna podrejenost učenca-otroka učitelju ter njegovemu doziranju znanja, doziranju z vidika moralnih, religioznih, nacionalnih in političnih ciljev družbe v sredini 19. stoletja. Tem ciljem je učitelj podrejal učno snov in vsebinsko se jim je podrejal tudi *Vedež*, ki je v letih 1848—1850 zaradi manjkajočih učbenikov posredoval učno snov.

Seveda v tako dogmatsko pojmovani šolski vzgoji ni bilo sledu o tem, da bi v prvem slovenskem mladinskem listu bilo prostora za otroško literarno kreativnost, ker je sam po sebi otroški zorni kot v tako pojmovani vzgoji imel le minimalno domovinsko pravico. Lahko govorimo samo o posrednih kreativnih pobudah, ki jih je ta list imel in ki so bila za sredino 19. stoletja za slovenskega otroka nedvomno pomembna: v materinem, to je slovenskem jeziku, je odpiral otroku področja znanja in besedne umetnosti. Posredno je torej otroka opozarjal na enega najstarejših inštrumentov kreativnosti — na govorico v materinem jeziku.

Tudi drugi slovenski mladinski list *Vrtec*, ki je začel izhajati 1871. leta, več kot petdeset let ni našel prostora za objavljane literarnih stvaritev otrok. To je bilo razumljivo spričo svetovnonazorske usmerjenosti *Vrtca*; izhajal je iz najbolj epigonske ter umetniško silno slabokrvne smeri mladinskega slovstva v 19. stoletju; iz smeri »šmidijad«² (Christoph von Schmid), ki jo je na slovenska tla »presadil«³ Anton Martin Slomšek in ki je v mladinskem tisku videla predvsem prikladno sredstvo za vzgojo otrok v dobre, po krščanskih načelih živeče vernike. V tako svetovnonazorsko uravnanem vsebinskem konceptu seveda ni bilo prostora za »samostojno«⁴ mislečega in čustvujočega

otroka ter za njegove stvaritve, ker je ta smer že sama po sebi izključevala možnosti samostojnih idejnih in čustvenih kreacij in je sprejemala samo v pasivno verovanje usmerjene sestavke.

Delno sprostitev od te ozke, versko vzgojne pasivne usmerjenosti doživi Vrtec pod vplivom drugih svobodnejše usmerjenih listov ob začetku 20. stoletja. Z letom 1922 Vrtec odpre novo rubriko »Mi pišemo.« Seveda, po vsebini objavljenih otroških sestavkov lahko spoznamo, da je urednik objavljajal zgolj in samo tiste, ki niso motili svetovnonazorske usmerjenosti lista oziroma še določene, ki so to usmerjenost dokaj dobesedno podpirali. To pomeni, da je ta list izrabil tudi besedno kreativnost otrok za potrditev svojih versko vzgojnih ciljev. Ni šlo torej, čeprav že v modernem času (še zlasti, če pomislimo na ruskega pesnika Korneja Čukovskega in na njegovo smer odkrivanja otroške kreativnosti, ki se začne tako rekoč že v tem času) za sproščevanje otrok na področju literarne kreativnosti, marveč predvsem za njeno izrabljanje za določene cilje.

Mnogo več je glede sproščanja otroške besedne kreativnosti storil Zvonček, ki je 1907. leta odprl rubriko »Kotiček gospoda Doropoljskega«. Saj se je potrudil in povabil k sodelovanju, to je k pisanju tudi tiste, ki po šolskih merilih niso vzorni otroci:

»...gospod Doropoljski pa ima rad tudi take otroke, ki jim pravijo ljudje, da so hudobni... naj mu le pišejo brez strahu in brez skrbi, tudi tem bo odgovarjal.«¹

Čar tega kotička je bil tudi v tem, da je vsak otrok, ki je gospodu Doropoljskemu pisal »o svojem domu, o svoji šoli, kako se igra, kaj dela« itd., našel v listu objavljeno svoje pismo in odgovor gospoda Doropoljskega. Ti odgovori so — mimo tega tudi čas še ni mogel — didaktično prijateljsko zaokroženi. Iz raznih epistolarnih kreacij pa se v Zvončku izcimi tudi prva otroška prošnja po objavi literarne kreacije, ki ji dobrodušni gospod Doropoljski seveda ustreže: »Dragi gospod! Mene tako veseli pesemce izmišljevati. To je moja prva pesemca...«

Z objavljanjem otroških pisem pa tudi literarnih prispevkov se poslej kitijo skoraj vsi slovenski mladinski listi in mladinske priloge odraslega periodičnega tiska. Posebno mesto na področju ustvarjanja jim da prva slovenska mladinska založba, ki ob listu *Naš rod*, ki te prispevke objavlja, izda 1934. v svojem rednem zborniku *Kresnice*, v knjižni obliki objavljene literarne kreacije otrok. Po besedah pobudnika in urednika tega zbornika, slovenskega pisatelja Josipa Ribičiča, naj bi bil zbornik dokument »morda v teh spisih še plah in negotov« o čustvenem odnosu mladine do v tistem času latentnih humanistično-moralnih in nacionalno-patriotičnih idej. Literarne kreacije otrok tudi v tem času še niso spodbujene zavoljo sprostitev otrok s sredstvi literarnih kreacij — ta motiv je sicer že rahlo prisoten —, v ospredju je težnja s pomočjo besednih kreacij prikazati ali pa celo dokazati s pedagoškega vidika zaželen svetovnonazorski profil takratne mladine. Metodo, videti v besednih stvaritvah otrok dokumentacijo, ki razjasnjuje otroški duhovni profil, je odkrila psihologija, ki pa tudi na osnovi vsebine ter neizdelanosti, nesproščenosti ali neartikuliranosti takih otroških sestavkov sklepa na psihične defekte, ki povzročajo moralno deformacijo mladine. S tako razlagano minimalno sposobnostjo oziroma že nesposobnostjo besednega izražanja socialno ogroženih otrok je pri Slo-

¹ Zvonček VIII/1907, št. 1, str. 23.

vencih začel revolucijo na področju mladinskega sodstva in skrbstva Fran Milčinski z delom *Mladih zanikarnežev lastni životopisi* (1912).

Obdobje po drugi svetovni vojni daje na področju mladinskega tiska otroškim literarnim kreacijam širši manevrski prostor. Lahko bi rekli, da je izredna tradicija slovenskega mladinskega tiska priborila in ohranila do danes prostor otroškim literarnim kreacijam. Sprva imajo še vedno vrednost predvsem dokumentarnega gradiva po zgledu *Kresnic* 1934, saj urednik tega zbornika Josip Ribičič ponovno spodbudi otroke, ki so doživljali vojno, da ohranijo ta doživetja v svojih memoarsko zaokroženih zapisih. Tako nastane avtentični zgodovinski dokument *Še pomnite, tovariši?* (1948).

Tudi vsi sodobni slovenski mladinski listi kontinuirano objavljajo literarne prispevke otrok. V teh listih se zbira dragoceno gradivo, toda uredništva se omejujejo le na spodbujanje k tovrstnim kreacijam otrok in na objavlanje njihovih prispevkov, ne nudijo pa trdnjega mentorstva, kot da bi prepuščali to dejavnost tokovom, ki ji je sprožila in utrdila tradicija.

Nastaja celo neke vrste »hiperprodukcija«; zato se je revija *Ciciban* oddoločila in v letniku 1967/68 posvetila izredno 11. številko samo objavi otroških besednih prispevkov. Pomembne obletnice sodobnega slovenskega mladinskega periodičnega tiska so sprožile razčiščevanje glede namembnosti otroških literarnih prispevkov, objavljenih v tem tisku, šlo je za nekak obračun z uredniškimi koncepti, ki ga take obletnice terjajo. Povzetki teh konceptov pa so na področju objav otroških literarnih kreacij odkrili paralele z drugim, prav tako že v tradiciji izoblikovanim mladinskim tiskom — s šolskimi glasili.

Ob dvajsetletnici *Pionirskega lista* 1968 njegov urednik Miran Zirkelbach takole resumira vrednost otroških besednih, pa tudi drugih kreacij: »Dve osnovni pedagoški vrednosti je *Pionirski list* razvijal kontinuirano vseh dvajset let: spodbujal je otrokovo odzivnost in razvijal ter stimuliral njegovo aktivnost. Na tisoče otroških prispevkov je bilo objavljenih v listu. Otroci so svoje misli, želje, vtise, čustvovanja in najbolj intimne zadeve zaupali *Pionirskemu listu*. Njihov svet se izraža v pesmi in risbi, v pisani besedi, v domislici, v fotografiji in v mnogih izdelkih, ki nam jih pošiljajo. Pravcato galerijo otroške ustvarjalnosti bi lahko postavili. Prav gotovo je množična aktivizacija otrok, spodbujanje njihove ustvarjalnosti, usmerjeno z določenimi kulturnimi, estetskimi, predvsem pa moralnimi smotri, ena temeljnih pa tudi kulturnih vrednot *Pionirskega lista*.«²

S temi besedami je urednik *Pionirskega lista* za »svoj« in hkrati tudi za ves sodobni mladinski periodični tisk, ki objavlja otroške literarne prispevke, opredelil sodobni pedagoški smoter teh objav: aktivizacija torej, spodbuda h kreativnosti za cilje estetske, torej tudi literarne in hkrati splošne kulturne vzgoje.

S tako načrtovanimi cilji na področju razvijanja literarnih kreativnosti otrok pa ti listi niso mogli in tudi niso šli mimo šolskih glasil, ki so po svoji izredni tradiciji tako rekoč od svojih začetkov težili k tako opredeljenemu cilju. In tako že nekaj let nazaj šolska glasila in sodobni mladinski list prirajajo srečanja svojih najmlajših sodelavcev in hkrati tudi njihovih mentorjev in prav ta srečanja so začela z vidika sodobnih estetskih, literarnih in pedagoških izhodišč razčiščevati tako metode dela z otroki na tem področju, kakor

² Zirkelbach Miran: *Pogovor z urednikom ob 20-letnici Pionirskega lista*. Knjiga 1968, št. 2, str. 122—126. Rubrika: Beseda ustvarjalcev.

tudi estetske in literarne prvine otroške literarne kreativnosti, ki se je v desetletjih in celo v stoletju (šolska glasila) nakopičila v slovenskem mladinskem periodičnem tisku.

Nič manjšo tradicijo kot periodični mladinski tisk imajo šolska glasila. Značilno za njihov zgodovinski razvoj je, da so nastajali predvsem med srednješolsko mladino. Ob njih so se oblikovale slovenske pesniške in literarne generacije, svetovnonazorsko in po svojih literarnih programih velikokrat v hudi opoziciji nasproti priznanim in dovoljenim literarnim strujam ali političnim sistemom, analogno po tematiki, ki so jo mladi uredniki sprejemali in objavljali: politično, domoljubno, ljubezensko v poeziji in kritično v sestavkih, ki so bili naperjeni proti vodstvom šol. Imeli so zato nasprotnike v političnem sistemu in med rigorističnimi moralisti. Kot dijaška društva so se morali ti listi tudi skrivati, in če so bili razkriti, so sledile politične represalije. Zaradi političnega preganjanja so zelo neredno izhajali in zato je danes težko ali pa sploh nemogoče ugotoviti njihovo pravo število.

Prvi slovenski šolski list je začel izhajati leta 1846 z naslovom *Sprotu-letna vijolica*. Med najpomembnejšimi so bili v drugi polovici 19. stoletja *Torbica* — njen urednik je bil izključen iz šole, nekaj števil list pa zaplenjenih, zato se je list preselil iz Ljubljane v Zagreb kot list »jugoslovanske mladosti« ter objavljat tam prispevke v slovenščini in hrvaščini —, *Vaje*, *Triglav*, *Slavec*, *Slovenski dijak*, *Vežica*, *Lada* in drugi. Iz našega stoletja pa je potrebno omeniti *Srednješolca*, ki je imel pomembno mesto v organizaciji Skoja in katerega sodelavec je bil Karel Destovnik-Kajuh. V teh srednješolskih listih so se preizkušali nekateri najboljši slovenski besedni ustvarjalci. Tudi v sodobni osnovni šoli je nastala cela vrsta glasil prav iz želje, da bi današnja mladina lahko sprostila svojo ustvarjalnost in bi tako pripravili ugodnejšo pot bodočim literarnim ustvarjalcem. Šolska vodstva in pedagoške službe spodbujajo razvoj šolskih glasil.

S tem da danes večina teh šolskih listov izhaja na osnovni šoli, se je pobuda za literarne kreacije prenesla na mlajšega otroka in odprla se je cela vrsta vzgojnih, estetsko in literarnovzgojnih vprašanj v smeri literarne kreativnosti mlajšega, to je osnovnošolskega otroka. Odpira se potreba po razčiščevanju vprašanj o sposobnosti otrok za literarno ustvarjanje, o estetskih vrednotah njihovih literarnih kreacij in o vzgojnih smotrih in metodah usmerjanja k literarnim kreacijam otroka.

Kljub temu da so sedanja osnovnošolska glasila zrasla iz tradicije literarno usmerjenih dijaških listov, ob katerih se je izoblikovala prenekatera ustvarjalna osebnost za slovensko literaturo, bi bilo zmotno in zgrešeno pričakovati, da bodo današnja, predvsem osnovnošolska glasila pri oblikovanju literarnoumetniških osebnosti odigrala enako vlogo.

Tu gre za vprašanje: na kateri starostni stopnji se razvijeta zavestno hotenje in potreba, izražati in izpovedovati se s pomočjo umetniškega jezika, govornice? Čeprav se nekateri sodobniki ogrevajo za to, da bi že v literarnih stvaritvah najmlajših odkrili umetniško izpoved, in terjajo za te literarne stvaritve enakovredno mesto v mladinski književnosti in v književnosti nasploh (dr. Slobodan Marković), so take trditve silno tvegane. Celotni Kornej Čukovski, ki je med redkimi sodobniki najdlje prodrli s svojimi analizami o besedni oziroma literarni kreativnosti otrok, se izogiba trditvi, da bi bila ta kreativnost, pa če se še tako blesteče pojavlja kot presenetljiv utrinek v govorici najmlajših, rezultat zavestnega umetniškega hotenja, zavestne umetniško

kreativne zrelosti. Blesteče utrinke označuje kot kreativno igro z besedami in besednimi zvezami, ki so otroku blizu predvsem zavoljo zvočne strukture, zvočne barvitosti in ritma. Če ob tem nastajajo »literarne kreacije«, nastajajo slučajno, predvsem kot rezultat kreativne igre, ne pa kreativnega, zavestnega hotenja po umetniškem izražanju.

Kornej Čukovskij vidi v tej kreativni igri z besedami predvsem učinkovito pot, ki otroka kasneje, ko ga mine zanos igre in igrivih besednih kreacij (nonsense), pripelje v svet uživanja poezije in besedne umetnosti nasploh. Odpira mu torej vrata na široko v to zvrst umetnosti; paralelno pa se lahko pri posameznikih razvije hotenje, in to zavestno, s pomočjo umetniške govorice oblikovati osebno izpoved. Do podobnih sklepov prihajajo tudi naši mentorji, ki se ob šolskih glasilih in mladinskih listih srečujejo s podobnimi problemi; le-ti se sprevržejo lahko tudi v dileme, ki mentorja in mladega sodelavca privedejo v slepo ulico, če pričakujejo ali pa zahtevajo od literarnih kreacij otrok umetniško zrelost.

Zgrešeno bi bilo pričakovati od šolskih listov, da bi bili vaje za umetniško oblikovanje misli, pravi Berta Golob, ena najboljših mentoric šolskih glasil. »Med listi je vedno manj strogo literarnih... Sestavki z umetniškim hotenjem se vse bolj umikajo stvarnim novinarskim poročilom«. (Ti listi so običajno najboljše.) »S tem ne mislim reči, da so literarni listi z umetniškimi ambicijami nekaj drugorazrednega... Trdno sem prepričana, da je resnični literarni list nekaj izjemno lepega in občudovanja vrednega. Sodi pa vsekakor bolj na srednjo kot na osnovno šolo. Srednješolcu je umetniški svet tudi izrazno vse drugače blizu. Zreleje ga doživlja in sam že čuti potrebo, da utelesi pobudo po literarnem ustvarjanju, ki se oglašja v njem... Pionir [otrok v starosti do 13. leta, op. p.] je izredno sprejemljiv za kratke dinamične sunke, ki vdirajo vanj od vsepovsod... Vse, kar sprejema, želi izčrpno — toda na kratko posredovano. Zato ni čudno, če k temu teži tudi takrat, kadar se mora sam izraziti. Če za list lahko prinaša živahne in neposredno napisane sestavke o vsem mogočem, bo najbrž rad ostal njegov sodelavec. Če pa stopimo pred učenca s prevelikimi zahtevami, v listu ne bo kaj prida prispevkov.«³ Tu se začenja mentorjeva vloga! Čigav je list: učencev ali mentorjev?

Od tu dalje poskušamo danes razčistiti probleme in smotre otroške kreativnosti. Gre za različna vprašanja:

Ali otrok v obdobju, ko obiskuje osnovno šolo, obvlada inštrument, ki se mu pravi jezik, do take mere, da z njim spontano, izvirno in umetniško prepričljivo lahko izrazi sebe, svoja občutja, misli itd.? Ne gre pri tem samo za prepričljivo igro na tem inštrumentu; pri umetniškem literarnem ustvarjanju gre tudi za osveščenost o samem sebi v vseh relacijah do zunanjega sveta! Ali ne privede tako ambiciozno postavljeni koncept šolskih glasil otroka-sodelavca glasila do tega, da se pretirano podredi tujemu literarnemu vzoru? In ali ne privedejo taki prezahtevni koncepti tudi mentorja v slepo ulico in postane tako šolski list priobčevalec najuspešnejših šolskih nalog?!

Menim, da je otrokovo jezikovno izrazno sposobnost potrebno gojiti na vseh nivojih njegovega razvoja, seveda v skladu s tem razvojem in ne samo z edinim smotrom, napraviti iz teh sposobnosti »umetnika«. Če otroka na nižji stopnji opaja muzikalni kolorit materinega jezika, potem je potrebno, da mu

³ Golob Berta: *Vloga mentorja pri glasilu pionirskega odreda oziroma šolskem listu*. Glasilo DPM 1969, št. 2—3, str. 11.

damo priložnosti, da si »da duška« ob lastnih besednih stvaritvah in ob umetniških stvaritvah otroških pesnikov in ljudske otroške poezije. Če starejši otrok kaže sposobnosti samosvojega izražanja v realnih in stvarnih reportažnih zapisih, mu moramo dati te možnosti, kakor tudi možnost srečavanj s tistimi literarnimi zvrstmi mladinske literature, ki takemu okusu in literarnemu interesu ustrezajo. Tako sta otroku vselej odprti dve poti v področje besedne umetnosti: redki posamezni bodoči ustvarjalci bodo tako neovirano, »ko bo čas za to«, našli samosvoj umetniški izraz; vsi ostali pa bodo ob tako kultiviranem »pismenem izražanju« našli slej ko prej sposobnost, ki jih bo pripeljala na drugo ustvarjalno področje, to je na področje literarnega doživetja ali na področje sposobnosti doživljanja umetniških literarnih del, in ne nazadnje bo ta sposobnost rodila širšo potrebo po oblikovanju duha, po izpopolnjevanju mišljenja s pomočjo pisane, to je tiskane besede ali knjige. Otroška literarna kreativnost je potemtakem lahko tudi posredna pot do knjige.

Summary

Tradition of Slovene Juvenile periodical printing and school authorities is for the children's literary creativeness extremely important as well as temporary large in comparison with other South — Yugoslav nations.

The pedagogic interest for the child's literary creativeness had appeared in the juvenile periodical printing at the end of the 19 th century and in the beginning of the 20 th century, when some juvenile journals — after the last World War nearly all — had begun to publish children's literary articles. Publishing the children's literary articles, however, may be considered systematically cultural, aesthetic, literary and ethical education only in the modern Slovene periodical printing.

School authorities have been in the same way temporary large and literary important for the forming of literary creative abilities of youth, forming a many Slovene poetic resp. writer's generation. In the past school authorities were first of all meant for the secondary— school children, the modern school authorities, however, stimulate also the children of elementary schools to be literary creative. So, the solving of questions referring to the literary abilities of younger children and the aesthetic and literary qualities of their creativeness becomes very current.

We believe that the pedagogic stimulation to the literary expression leads the child into the literary world. Therefore, the children's literary creativeness, when the convenient pedagogic guidance is present (and in Slovenia it is present and current in various forms in school and in other educational institutions) leads certainly the child into the world of literature: the child will either become a creator or the active receiver of values that he acquires from good books.

POGLED NA MLADINSKO KNJIGO V BOSNI IN HERCEGOVINI

Danes se s čisto teoretičnega stališča ne zastavlja več vprašanje, ali je književnost za otroke in za mladino umetnost ali ni. Vprašanje je: kakšna je funkcija te literature danes v sodobnem življenju mladega človeka. Beseda je o obravnavanju te književnosti kot samostojnega pojava in atributa, ki se včasih pripisuje mladinski knjigi, kadar mislimo na to, da ustvarja izvenlitarne cilje. Izhodiščna točka je predvsem v tem, da se umetniško delo ne glede na namen uresniči v humanosti in v umetniškem sporočilu. Da se ta književnost tudi obravnava na ta način, je »zasluga« te književnosti, ki si jo je izborila.

Razvrščanje knjig glede na funkcijo in namen, njihovo uokvirjenje ter omejevanje na koncepcijo in edicijo je treba sprejeti kot nekaj pogojnega in zunanjega, kot nekaj, kar je tuje ontološkemu bitju umetnine. Razumljivo je potemtakem, da se tudi mladinska knjiga, kakor vsaka umetnina, izmika takim delitvam, ker hoče biti obravnavana na osnovi tega, kar nosi v sebi, a ne na osnovi tistega, kar prihaja izven njenega bitja.

Mladinska književnost v Bosni in Hercegovini tako rekoč nima tradicije. Ker je bila obsedena od želje, da se potrdi in pokaže v tako imenovani »resni« literaturi, se ni utegnila vsiliti in pritegniti nase pozornosti kritikov in zgodovinarjev. Posamezna dela, ki so nastala v preteklosti, imajo bolj utilitarističen kot pa umetniški značaj. Danes je njihov pomen bolj zgodovinski, manj pa pomenijo kot pričevanja o življenju mladih. Zaradi tega govorimo tu bolj o delih, ki so bila napisana in objavljena v zadnjih dveh desetletjih, ko je ta literatura nastajala in hitro doživela veliko vzpon in rast, tako da je mogoče danes govoriti o Sarajevu kot o izdajateljskem središču mladinske književnosti. Zbirke mladinskih knjig, kot so *Mladi dani* (Mladi dnevi), *Lastavica* (Lastovka), *Bambi* in *Pingvin* so doživele priznanje in ugled na vsem srbohrvatskem govornem področju. Mladinske knjige, v katerih sta snov in oblika adekvatni določeni starostni dobi, so dobile tudi zunanje oznake v naslovih posameznih zbirk. Zbirke mladinskih knjig, različne po koncepciji in po opremljenosti, teže za tem, da bi zadovoljile potrebe in okus bralcev različnih starostnih dob, od najmlajše (*Bambi* in *Lastovka*) do mladinske (*Mladi dnevi*, *Lastovka*). Če primerjamo pisatelje in dela v zbirkah *Mladi dnevi* in *Lastovka*, opazimo prej sorodnost v koncepciji in v načinu urejevanja kot pa neko posebno značilnost. Pisatelji »prehajajo« iz ene zbirke v drugo ter nadaljujejo literarno življenje, odvisno od umetniške sugestije svojega dela. V teh publikacijah izhajajo domača in tuja, klasična in sodobna dela. *Lastovka* objavlja tudi poezijo, čeprav mnogo manj od proze, medtem ko so se *Mladi dnevi* po več zelo plodnih letih

omejili na nova dela sodobnih domačih avtorjev. Zbirka *Pingvin* se trudi, da bi zadovoljila okus bralcev z objavljanim zanimivih, zabavnih tujih romanov, medtem ko so *Mladi dnevi* odprti vsem pisateljem, tujim in domačim, oziroma točneje: čisti tuji in domači mladinski prozi. Važno je, da se delo uvršča v mladinsko književnost, da po snovi in obliki ustreza določeni starostni dobi ne glede na to, če jo je pisatelj namenil otrokom ali če je delo postalo primerno za otrokovo rast in pripravno za obdelavo v procesu estetskega in družbenega razvoja otrok.

Najbolj plodno obdobje *Mladih dni* je povezano s prvimi leti po ustanovitvi zbirke, v prvih povojnih letih. Pretežna večina objavljenih del obravnava doživljanje in dogodivščine iz narodnoosvobodilnega boja. Ta zbirka je prva objavila in utrdila ugled danes že znanih mladinskih pisateljev Ahmeda Hromadžića, Alekse Mikića, Vlada Čerkeza, Dragana Kulidžana, Šukrije Pandže in drugih. Za nekatere iz te prve generacije mladinskih pisateljev je mogoče reči, da so že na koncu svojega delovanja, drugi so sploh prenehali pisati, medtem ko so se nekateri utrudili in ne pišejo več novih del. Zato je priliv novih del v to zbirko vedno manjši, posebno še takih del, ki bi obravnavala sodobno snov. Ali je vzrok v tem, ker se je ena generacija že izkazala, vsaj v snovi, ki jo je največ negovala in ji dala tudi ugled, pa bi si sedaj želela oddahni, preden bi se na novo zagnala v delo, ali pa se je mogoče že izčrpala v svojem gledanju in v izrazu? Gotovo je, da drži i eno i drugo. Zdi se, kot da so starejši že povedali, kar so mislili povedati, novi pa prihajajo le počasi. Očitno je, da je potreben čas za mlade, ki naj bi prinesli drugačen in sodobnejši odnos do otroškega sveta. Pri tem mislimo zlasti na snov iz mestnega življenja in sploh iz življenja urbaniziranih okolij, ki ga tako rekoč ni v delih mladinskih pisateljev.

Koncepcijski spektrum in radius zbirke *Lastovka*, ene izmed najbolj uglednih edicij mladinske knjige, je zelo širok. V njenem okviru je mogoče najti skoraj vse knjižne zvrsti: roman, pripovedko, pesmi, pravljice, ljudske pripovedke in pesmi, čeprav je res največ romanov, zatem pa povesti in pravljice. Pregled knjižnih zvrsti in žanra govori o tem, da se *Lastovka* največ usmerja v roman kot na najbolj popularno knjižno zvrst, in sicer v roman domačih pisateljev. Koncepcija te zbirke, ki je med triinšestdesetimi deli izdala osemindeset romanov (katalog 1970), med katerimi je petindvajset romanov domačih avtorjev, izpodbija naše, že ustaljeno mnenje o položaju mladinske knjige in o odnosu do literature sploh, a še posebej do mladinske. Ponovne izdaje, četudi ne tako pogoste, a tudi ne redke, dokazujejo, da je postala zbirka sicer koncepcijsko neenotna, vendar je kljub temu našla svoje mesto v literaturi za mladino. Res je mogoče opaziti, da nekatera jezikovna področja sploh niso zastopana, na primer angleško, a da tudi ni pisateljev iz Afrike in Azije, kar je poglavje zase. Zanesljivo je, da bi prisotnost teh literatur dvignila *Lastovko* na raven, ki si jo gotovo želi doseči. Toda tudi brez tega je dovolj samo bežen pogled na njene izdaje in že je mogoče ugotoviti, da je v njenih okvirih možno najti vse, kar je vrednega na področju mladinske književnosti. Pojem vrednosti in kriterija v ocenjevanju mladinske knjige ob istočasnem pomanjkanju in nemarnosti knjižne kritike je zato relativen. Kritika v dnevnem časopisju in v revijah le redko spremlja izdaje del mladinskih pisateljev, da ne govorimo o revijah, ki ne zabeležijo niti del tako imenovane »resne« literature. Že zaradi tega je obstoj večine mladinskih del skorajda neobičajen.

Kot zbirka, ki prvenstveno neguje domačo mladinsko književnost, je *Lastovka* razširila koncept in usmerila delovanje na več strani. Takšna usmeritev ji je dala oznako množičnosti in zastopstva, a hkrati tudi neizbežno označitev standarda v domači mladinski književnosti. Glede na imena avtorjev (Tone Seliškar, France Bevk, Anton Ingolič, Branko Čopić, Mate Lovrak, Desanka Maksimović, Dušan Kostić, Dragan Lukić, Ahmed Hromadžić, Aleksa Mikić, Slavko Janevski, Vidoe Podgorec, Danko Oblak, Nusret Idrizović, Mira Alečković in drugi), ki objavljajo v tej zbirki, in glede na to, kaj danes pomenijo ti avtorji v mladinski književnosti, lahko govorimo o splošni jugoslovanski zbirki za otroke in mladino, kar sicer ne pomeni, da je zbirka tudi že reprezentativna, četudi je prisoten tudi ta element, enako kakor je prisoten tudi sam pojem dobre mladinske knjige. *Lastovka* je izpopolnjevala fond svojih knjig z obnavljanjem izdaj iz drugih zbirk — *Mladi dnevi*, *Veverica*, *Jelen* — in seveda z novimi deli. Iz te množine dopolnjuje *Lastovka* svoj izbor, oziroma izključuje iz izbora tista dela, ki niso vzdržala »preskušnje« bralcev. Na ta način se uresničuje njena težnja po oblikovanju močnega jedra domače in tuje mladinske knjige, prav tako pa se je zbral okrog te zbirke širok krog znanih in popularnih pisateljev, ki so dejansko postali pisatelji te zbirke. Tako je pri nas prvič dobil mladinski pisatelj svojega založnika, zbirka pa stalni priliv novih del. Pokazalo se je, da je bilo to koristno in plodno sodelovanje, ker so se znašli med avtorji te zbirke tudi pisatelji tako imenovane »resne« literature, pesniki, prozaisti in drugi, objavljena pa so bila dela, ki po vsej verjetnosti brez take oblike sodelovanja ne bi bila napisana. Eden izmed uspehov takega sodelovanja so bila zbrana dela mladinskih pisateljev (Toneta Seliškarska, Franceta Bevka, Branka Čopića, Mate Lovraka), kar ni bila samo izdajateljska novost, temveč tudi sicer svojevrsten napredek.

Verjetno je angažiranje uredništva pri organizaciji zbirke vplivalo na to, da so zanemarili zunanji videz in tehnično opremo, čeprav to ni bil edini razlog. Vprašanje opreme knjige je kompleksnega značaja in je odvisno od marsičesa, v prvi vrsti od cene knjige, ki je še vedno ni mogoče tiskati v velikih nakladah. Cena knjige vpliva na to, da prevladuje v izdajah mladinske literature (in ne samo te zbirke) standardnost in uniformiranost. Lepo opremljena in draga mladinska knjiga, ki opravlja v enaki meri tudi likovno kot estetsko književno funkcijo, ostaja še vedno cilj, ki si ga želi doseči vsaka založba.

Vse zbirke mladinske knjige so zamišljene tako, da dopolnjujejo učni načrt domačega branja, odtod tudi pedagoški značaj v njih. To je tudi razumljivo, ker iz objavljenih knjig, vsaj kar se sodobne literature tiče, črpa tudi učni načrt in nastaja spisek za domače branje po učnem programu. Ta povezanost mladinske književnosti in domačega branja ustvarja vtis, kot da sta domače branje in mladinska književnost eno in isto, kot da se vse, kar je napisano za otroke in mladino, sprejme tudi kot domače branje. Istovetenje mladinske književnosti in domačega branja pa očitno ni sprejemljivo. Bjelinski je pisal, da »pišejo knjige za mladino zaradi vzgoje, vzgoja pa je velika stvar: rešuje človeško usodo«. Mnogi so razumeli to misel dobesedno in mislijo, da je mladinska literatura samo zato tu, da lahko otrok z užitkom in brez odpora premaga zapletene življenjske probleme. Tako pojmovanje je brez dvoma napačno, kajti mladinska književnost, četudi pomaga pri uresničevanju vzgojnih in izobraževalnih ciljev, ni pedagogika in je ne moremo istovetiti z njo. Mladinska književnost je umetnost, ki uporablja besede in opisuje življenje na način,

ki je otroku razumljiv. Najboljša je takrat, kadar je umetniški dogodek in izraz, ki mu ustreza, tak, da ni potrebno nikakršno prilagajanje in nobena omejitev. Zaradi tega je potrebno pregledovati, ocenjevati in vrednotiti mladinska dela z literarnimi, estetskimi kriteriji. Če delo zadosti umetniškim kriterijem, je hkrati uresničilo in uresničuje tudi vse druge kriterije, ki so pomembni v psihologiji in v razvoju otroka.

Vse to je treba upoštevati, kadar je beseda o domačem branju. Toda analiza učnega načrta domačega branja je pokazala, da prevladuje v njem tradicionalni in nacionalni značaj književnosti. Res je, da današnji učni načrt domačega branja vsebuje tudi dela sodobnih pisateljev, vsaj tista, ki so bila na neki način »preskušena«, vendar ni dovolj odprt in smel pri sprejemanju novih del. Posebno važno je vprašanje, če izbor domačega branja obsega vse vrednosti, ki morajo v enaki meri ustvarjati tako estetske kot tudi pedagoške cilje. Naša in tuja klasična literatura nista sporni. Dela Charlesa Perraulta, bratov Grimm, Hansa Christiana Andersena, Lewisa Carrolla in drugih imajo svojo vrednost tudi v današnjem času. Ta dela izžarevajo še danes humanost in resnico, kakor so jo v času, ko so nastajala. Drugo vprašanje se tiče raznolikosti del, zanimivosti, bogastva literarnih žanrov in umetniške vsebine, ki se razteza od umetniške povesti, fantastike, poezije, pripovedke, romana, basni, zgodb in romanov o živalih, pustolovskih romanov, zgodovinskih romanov do življenjepisov raziskovalcev. Pri tem je treba rešiti določena nasprotja, katera mladinska dela so obvezna za učni načrt in kako učni načrt sestaviti. Kdaj uvrstimo sodobno mladinsko delo v domače branje? Kdo je tisti, ki oceni delo, da dobi dokončno »vizo« za vstop v šole? Očitno ni to samo stvar šole, temveč tudi kritikov in zgodovinarjev mladinske književnosti, a tudi bralcev, knjižničarjev in vseh tistih, ki sodelujejo in vplivajo na proces izobraževanja in vzgoje. Vsekakor je nujno funkcionalno uskladiti izobrazbo in vzgojo z umetniškim kriterijem mladinske knjige, ki mora biti primaren. Šola ne more doseči svojih ciljev, če ne bo poznavalec mladinske književnosti, kajti le mladinska književnost — domače branje dajeta vsaki starostni dobi knjigo, ki ji ustreza. Zelo važno in usodno je, da bo to »prava« knjiga, tista, ki bo pritegnila otroka, ne pa taka, ki bi ga odbijala in razvila v njem celo odpor do knjige. Otroci morajo dobiti mladinsko knjigo pravočasno v roke. Živeti morajo z njo in jo zapustiti neopazno, ko pride čas za to, se pravi na koncu otroške dobe, da bodo lahko kot mladi ljudje prešli na splošno književnost in na tako imenovano »resno« literaturo pripravljeni in žejni novega. Zaradi tega je treba učni načrt domačega branja osvoboditi že imenovane tradicionalnosti in ozkosti. Ni prav, da se zgodi — in to se dogaja — da prejme delo laskava priznanja in pohvale, zatem pa čaka več let, preden ga uvrste v domače branje.

Mladinsko delo, s katerim se mladi bralec prvič sreča v življenju, je običajno odločilno za njegovo nadaljnjo pozornost do knjige, odloča o tem, ali bo ta pozornost rasla ali bo padla in bo knjiga postala celo sčasoma za otroka nekaj dolgočasnega. Zunanja oblika knjige za berilo, njena vedno enaka barva, oprema in sivina lahko delujejo odbijajoče in je ne bodo priporočila mlademu bralcu. Njen zunanji videz je včasih tak, da siromaši okus in ne goji smisla za lepoto, ki je njen namen. Do neke mere nenaraven odnos, ki obstoji med prvo mladinsko knjigo in domačim branjem, se kaže tudi v načinu opreme. Ko izdajamo mladinsko knjigo prvič, jo običajno tehnično opremimo zelo dobro in jo tako pošljemo v njeno nadaljnje samostojno življenje. Ko taka knjiga po več letih potrdi svojo vrednost in zadosti vsem merilom — estetskim in pedago-

škim — pride v šolsko berilo, toda tu se znajde v enoličnem tipskem okviru blede opremljene izdaje. Lahko se ji torej zgodi, da pride v domače branje, lahko pa jo tudi pozabijo. Usoda mladinskega pisatelja in knjige je zares nenavadna. Neka generacija sprejme knjigo za svojo, jo ceni in bere, medtem ko druga generacija sploh ne zve zanjo ali pa je o njej samo obveščena. Glede na svojo funkcijo in vlogo je domače branje velika možnost ne samo za mladinsko književnost, temveč za literaturo sploh.

Kljub vsemu nadaljuje mladinska knjiga svoj avtonomni obstoj in iz dneva v dan še naprej razširja obzorja in interese ter še bogateje in bolj polno zajema bujno življenje mladega človeka.

Muris Idrizović
Prevedel Franc Šrimep

Der Autor gibt einen Überblick über die Kinder— und Jugendbücher in Bosnien und Herzegovina für die letzten zwanzig Jahre; er macht uns mit Kinder— und Jugendbüchersammlungen *Mladi dani* (Junge Tage), *Lastavica* (Die Schwalbe), *Bambi* und *Pingvin* in Sarajevo bekannt. Der Autor erwägt auch die Auswahl der literarischen Werke in den Schulprogrammen.

PREVAJALKA IRINA MAKAROVSKA

Irina Makarovska je v Moskvi študirala srbohrvaščino in se kmalu po študiju posvetila prevajalskemu delu. Sprva je prevajala le iz srbohrvaščine v ruščino. Leta 1956 je začela delovati v založbi *Hudožestvennaja literatura*, in sicer je v zbirki izbranih spisov prevedla povest pisatelja Domanoviča. Že 1958. se je spopadla tudi s slovenskim avtorjem, prevedla je Jurčičevo povest *Sosedov sin*. V zbirki pravljic jugoslovanskih narodov je leta 1962 prevedla precej slovenskih pravljic. Za Rankovićevo povestjo *Seoska učiteljica* iz leta 1964 je sledil spet slovenski avtor — Miško Kranjec. Leta 1965 je prevedla tri njegove črtice: *Grlice*, *Zgodba o žalostnem poštarju*, *O človeku, ki je videl figovo drevo*. Sledile so zbirke črtic Ive Andrića leta 1967 in Antonija Isakovića leta 1970. Pri isti založbi so izšli še naslednji prevodi: Leopolda Suhodolčana *Skriti dnevnik*, Bevkove črtice *Mati*, *Hiša v strugi*, *Tuje dete*, pred izidom pa so črtice Vekoslava Kaleba.

Za založbo *Detskaia literatura* je pričela prevajati leta 1959, takrat je izšla povest Ahmeta Hromadžića *Patuljak iz Zaboravljene zemlje*. Čez dve leti je bilo na vrsti delo iz slovenske mladinske književnosti *Bratovščina Sinjega galeba* Toneta Seliškarja. Sledila so dela Arsena Diklića *Ne okreči se, sine*, 1965, Janka Veselinovića *Hajduk Stanko*, 1967, Mirka Petrovića *Dečaci s trouglastog trga* in Dragutina Malovića *Ridi mačak*, 1970. Trenutno se ukvarja z delom Mirka Vujačića *Tužni cirkusanti*.

Iz tega kratkega pregleda je videti, da Irina Makarovska opravlja pomembno kulturno poslanstvo največ prav na področju mladinske književnosti.

Vida Bohanec

BIBLIOGRAFIJA ČLANKOV O MLADINSKI KNJIŽEVNOSTI ZA L. 1960—1970

Bibliografija je izbor bibliografskega gradiva, ki nastaja v študijskem oddelku Pionirske knjižnice v Ljubljani; vsebuje članke v časopisu in zbornikih, izdanih v Sloveniji. Izbor zajema le mladinsko književnost v splošnejšem obsegu, medtem ko bodo nekatera bolj zaključena ter obširnejša področja, kot npr.: vzgoja in psihologija bralca, ilustracije, tematika NOB, bralne značke, založništvo, znanstvena fantastika, literarna in likovna plaža itd., prikazana

postopoma v naslednjih letnikih zbornika. V okviru mladinskih avtorjev so od posameznih knjižnih ocen zaradi obširnosti gradiva upoštevane predvsem tiste, ki zadevajo avtorjevo delo v celoti ali vsaj v širši zvezi.

Pri izdelavi bibliografije je uporabljen poenostavljen bibliografski popis enot, t.j. imena avtorjev člankov so navedena samo v polni obliki, opuščena je navedba slikovnega gradiva itd.

KRATICE:

CeljskiT	Celjski tednik
DEn	Delavska enotnost
DL	Dolenjski list
GL Mb	Gledališki list Slovenskega narodnega gledališča Maribor
GL MGL	Gledališki list Mestnega gledališča ljubljanskega
GL MLG	Gledališki list Mestnega lutkovnega gledališča Ljubljana
GL PDG Nova Gorica	Gledališki list Primorskega dramskega gledališča Nova Gorica
Glasilo DPM	Glasilo Društva prijateljev mladine
GS	Goriška srečanja
Informacije ZPPS	Informacije Zavoda za prosvetno pedagoško službo
JiS	Jezik in slovstvo
KF	Koroški fužinar
Književni glasnik MD	Književni glasnik Mohorjeve družbe
KolMD	Koledar Mohorjeve družbe
LD	Ljubljanski dnevnik
NO	Nova obzorja
NoviT	Novi tednik, Celje
NRazgl	Naši razgledi
NSd	Naša sodobnost
NŽ	Naša žena
OiD	Otrok in družina
PD	Prosvetni delavec
PDk	Primorski dnevnik
PiČ	Prostor in čas
PionL	Pionirski list
PKol	Prešernov koledar
PomV	Pomurski vestnik
PV	Planinski vestnik
SE	Slovenski etnograf
SlovIK	Slovenski izseljenski koledar
SlovV	Slovenski vestnik
SodP	Sodobna pedagogika
SR	Slavistična revija
TT	Tedenska tribuna
ŽiT	Življenje in tehnika

MLADINSKA KNJIŽEVNOST — ZGODOVINA, TEORIJA, KRITIKA

Barbarič Štefan: Ko se bo oglasila zlata ptica... O madžarskih prepevih slovenskih ljudskih pesmi. — JiS 1968 št. 6 str. 175—180.
Med dr. o motivu zlate ptice.

Batič Velimir: Poezija zadnjih treh letnikov Cicibana. — Dialogi 1970 št. 12 str. 901—907.

Belamarić Dobrila: Slikanica, prva otrokova knjiga. — OiD 1970 št. 5 str. 146—148.
Rezultati ankete.

Bizjak Ivan: Lanska žetev slovenske knjige za mladino in otroke. — NRazgl 1967 št. 11 str. 285—286.
— O knjigah, slikanicah za predšolske otroke. — OiD 1970 št. 1 str. 37—38.

Cvetko Vladimir: Ciciban v 25. letu. — PD 1969 št. 14 str. 7.
Ob obletnici revije.

Dolenc Jože: Kako so na Finskem zbirali narodno blago. Ob izidu »Finskih pravljic« v zbirki Zlata ptica. — Delo (14. XI.) str. 12.

Dve knjigi za male in velike otroke. — NO 1962 št. 1/2 str. 93—95.
O knjigah: A. Cerkvenik, Markov beg in O. Preussler, Mala čarovnica. Več o pravljici.

Filipič France: Pogled na izvirno slovensko literarno žetev za otroke 1968-70. — NRazgl 1970 št. 18 str. 543—544.

Forstnerič France: Kaj je to književnost za otroke? O tem so se spraševali na Zmajevih igrah v Novem Sadu 11. in 12. decembra mladinski

pisatelji, kritiki in teoretiki. — Večer 1969 (18. XII.) str. 15—16.

— Znanost zaostaja? Slovenski otroci množično berejo knjige — znanost pa premalo raziskuje mladinsko književnost. — Večer 1970 (11. VI.) str. 15 do 16.

[Fotografije sodelavcev Pionirskega lista.] — PionL 1967/68 št. 28.
Ob 20-letnici.

Glazer Alenka: Delež leposlovja v slovenskih mladinskih listih. — JiS 1969 št. 7 str. 220—224.
Ocena Cicibana, Pionirja, Kurirčka in Pionirskega lista.

— O vrednotenju mladinske književnosti. (Ob XI. Zmajevih otroških igrah.) — Dialogi 1968 št. 9 str. 480 do 483.

Glazer Janko: K Schlosserjevimi pohorskim pripovedkam. — SE 1960 str. 219—224.
O neizdani zbirki.

Hazard Paul: Odrasli ljudje in otroci. Prevedel Božidar Borko. — OiD 1965 št. 9 str. 263—264.
Prvo poglavje iz dela Knjige, otroci in odrasli ljudje.

Hojan Tatjana: Pred 120 leti: prvi mladinski list »Vedež«. Z njim se otroci vmire in za uk pokorni naredi. — Mladina 1968 št. 24 str. 2.

— Slovenski mladinski časopisi do leta 1941. — Zbornik za historiju školstva i prosvjete 1967 str. 67—90.

— Vedež, prvi slovenski mladinski list (1848—1850). — SodP 1966 št. 1/2 str. 37—41.

Hudales Oskar: Kaj naj ukrenemo? — Dialogi 1965 št. 1/2 str. 72—74.

O pomanjkanju izvirne mladinske književnosti.

Intervju Pionirskega lista s svojimi glavnimi uredniki. — PionL 1967/68 št. 28.

Ob 20-letnici.

Jurca Branka: Ali nismo preveč zaprti v svoj krog? Ob izidu jugoslovanske poezije za otroke. — NRazgl 1967 št. 6 str. 128—129.

— Ciciban — revija za najmlajše.

— OiD 1969 št. 4 str. 113—115.

Razgovor z urednico ob 25-letnici revije.

— Periodika za naše otroke. — OiD 1962 št. 1 str. 16—17.

Kaj je to književnost za otroke? — Dialogi 1970 št. 2 str. 85—87.

Referati na Zmajevih igrah 1969 v Novem Sadu. Sodelujejo: Marijan Kramberger, France Forstnerič, Boris Paternu in Dalibor Cvitanič.

Kos Janko: O izvirnih lutkovnih igrah. — GL MLG 1960/61 št. 1 str. 2—3.

Kovačič Marija: Jugoslovanski časopisi za otroke. Kakšni so in kakšni naj bi bili. — S posvetovanja na Zmajevih igrah v Novem Sadu. — Glasilo DPM 1968 št. 9/10 str. 10.

Kuret Niko: Die Mittwinterfrau der Slowenen (Pehtra baba und Torka). — Alpes Orientales 1969 str. 209—239.

Ludvik Dušan: Izvor desetništva. — SE 1960 str. 79—90.

Marković Slobodan Ž.: Kaj je pravzaprav književnost za otroke? — JiS 1970/71 št. 1/2 str. 14—18.

Matičičev Milko: Le conte et les conteurs slovènes d'aujourd'hui. Traduit par Elza Jereb. — Le livre slovène 1970 št. 4 str. 136—139.

O ljudskih pravljicarjih.

— Pregled ustnega slovstva Slovencev v Reziji (Italija). (Referat za VI. mednarodni slavistični kongres v Pragi 1968.) — SR 1968 str. 203 do 229.

— Pri slovenskih pravljicarjih. — Pionir 1963/64 št. 1—9.

Maurer Neža: Otroci našega časa in knjige. — OiD 1960 št. 6 str. 183—184. Ob knjigah: A. Lindgren, Erazem in potepuh, B. Jurca, Okoli in okoli in E. Petrovič, Tacek.

Mušič Janez: Misel o naši sodobni poeziji in prozi za mladino. — Delo 1970 (26. III.) str. 11.

Ob 25. obletnici Cicibana. — OiD 1969 št. 10 str. 302—304.

Izvečki referatov Branke Jurca, Marjana Tršarja, Danice Golli, Boruta Stražarja in Metke Simončič na srečanju sodelavcev revije.

Ob 25-letnici Pionirja. — OiD 1970 št. 1 str. 4—10.

Izvečki referatov Drage Tarman, Antona Moljke, Ivana Toličiča in Mirka Kambiča.

Petkovšek Darinka: Simpozij o mladinski književnosti. — Knjiga 1965 št. 1/4 str. 1—5.

O mednarodnem simpoziju mladinske knjige v Ljubljani.

Pirjevec Marija: Jugoslovanska mladinska literatura. — NRazgl 1969 št. 12 str. 368. Ocena razprave A. Cronia in M. Jevnikarja.

Pleničar Vladimir: Lovske pravljice in pripovedke. — Lovec 1968/69 št. 8 str. 232—233.

Potrč Ivan: Refleksije. (Zapiski o mladinski književnosti.) — Mladina 1965 št. 12 str. 6.

Izvečki referata na mednarodnem simpoziju mladinske knjige v Ljubljani.

Pregel Slavko in Janez Umek: Slovenski pionir 1943—1945. — Pionir 1965/66 št. 2/3 str. 2—25.

Rudolf Branko: Otrok — objekt in subjekt umetnosti? — Dialogi 1970 št. 6 str. 413—417. Polemika s prispevki Kaj je to književnost za otroke, Dialogi 1970.

Samide Valter: Dvajsete Levstikove nagrade — dvajset let skrbi za izvirno mladinsko knjigo in ilustracijo. — Mladina 1969 št. 24 str. 5.

Seznam knjig, primernih za tekmovanja bralnih značk. — Glasilo DPM 1967 št. 4 str. 11—14. Bibliografijo izdelala Pionirska knjižnica v Ljubljani.

Simončič Metka: Fantastična pripoved na Slovenskem in v zahodni Evropi. — Mladina 1965 št. 13 str. 6.

Izveček referata na mednarodnem simpoziju mladinske knjige v Ljubljani. Objavljajo tudi Dialogi 1965 št. 5 str. 249—252.

— O jugoslovanski mladinski književnosti. — NRazgl 1963 št. 7 str. 142.

Referat na razstavi jugoslovanske mladinske knjige v Münchnu.

Stojović Milorad: Sodobna črnogorska književnost. — Problemi 1963 št. 8 str. 675—681.

Tudi o mladinski književnosti.

Suhodolčan Leopold: Stvarnost, domišljija in otroštvo. — NO 1964 št. 10 str. 462—465.

Referat na Zmajevih igrah 1964 v Novem Sadu.

Sušnik Tone: Spomini na fevdalno gospodo v izročilu ljudskih pripovedk. — KF 1968 št. 1 str. 30—31.

Šifrer Jože: Ob dveh novih knjigah za otroke. — NRazgl 1960 št. 20 str. 478—479.

O knjigah: E. Peroci, Ptičke so odletele in V. Winkler, Kolesar Matejko. Več o pravljici.

Šircelj Martina: Knjige, otroci in novoletna darila. — OiD 1964 št. 10 str. 303—304.

— Literarna žetev. Lanskoletna mladinska dela za otroke do 8. leta starosti. — Knjiga 1967 št. 6/7 str. 141—144.

— Mednarodna zveza za mladinsko književnost — IBBY. — OiD 1966 št. 10 str. 308—309.

— Mednarodni simpozij za mladinsko književnost. — Glasilo DPM 1965 št. 4 str. 5.

O simpoziju v Ljubljani.

— O mladinski književnosti. (Po predavanju na seminarju za učitelje idrijskih šol.) — Informacije ZPPS Ljubljana-Vič 1966 št. 2 str. 25—44.

— O našem mladinskem založništvu. — Sodobnost 1964 št. 10 str. 1047 do 1050.

Ocena knjižne produkcije l. 1963.

— Ob novih mladinskih knjigah. — Sodobnost 1963 št. 11 str. 1041 do 1046.

— Sto Čebelic. — NRazgl 1965 št. 24 str. 500—501.

O knjižni zbirki.

— Šeste Zmajeve igre. — NRazgl 1963 št. 16 str. 327.

O posvetovanju v Sremski Kamenici. Več o referatu mladinskega pesnika Miće Danolića o Zmajevi otroški poeziji in o stvarjalnem procesu v mladinski poeziji.

— Les voies de la littérature slovéne pour la jeunesse. — Le livre slovène 1963 št. 2 str. 49—51.

— Vrednotenje mladinske književnosti. — Knjižna polica 1966/67 št. 3 str. 3.

Šmit Jože: Humor v mladinski literaturi. — Delo 1970 (23. IV.) str. 12.

O mednarodnem posvetovanju v Haus auf der Albu (pri Urachu).

Tarman Draga: »Pionir« v srbohrvaščini. Odgovarja urednica »Pionirja« Draga Tarman. — NRazgl 1968 št. 23 str. 702.

O konceptu revije.

Tavčar Zora: Iz mladinske književnosti. — PiČ 1970 št. 4/5 str. 306—309.

Vidmar Josip: Odgovornost in dolžnost do mladega rodu. Simpozij o problemih sodobne literature za otroke in mladino. — NRazgl 1965 št. 7 str. 142.

Uvodna beseda delovnega predsednika.

Vogel Herman: Novim otroškim pesniškim zbirkam na rob. — Sodobnost 1965 št. 10 str. 1071—1075.

Vuković Čedo: O sodobnem v književnosti za otroke. — Komunist 1961 št. 21 str. 8.

O potrebi po »novi« pravljici.

Zirkelbach Miran: Beseda ustvarjalcev. — Knjiga 1968 št. 2 str. 122—126. Razgovor z urednikom ob dvajsetletnici Pionirskega lista.

Zorman Ivo: Septembrski intervju. [Razgovor zapisal Vojan Arhar.] — PD 1967 št. 14 str. 7.

Razgovor z urednikom Kurirčka o novem konceptu revije.

Župančič Jože: Slovenski mladinski tisk v ZDA. — NRazgl 1960 št. 16 str. 381.

O reviji Mladinski list.

MLADINSKI AVTORJI

ALBREHT VERA

Sever Meta: Kako bogato utegne biti življenje. Ob sedemdesetletnici Vere Albrehtove. — NŽ 1965 št. 11 str. 379—380.

ANDERSEN HANS CHRISTIAN

Benko Ivan: Andersenov potok in lake ob njem in labodi in rakke nad jezom. Pri nesmrtnem pravljicarju. — LD 1966 (18. IX.) str. 11.

Kresal Rudolf: Hans Christian Andersen. — Pionir 1960/61 št. 3 str. 90 do 92.

Vilhar Mario L.: Odense, rojstno mesto H. C. Andersena. — Pionir 1961/62 št. 26.

ANDRIĆ IVO

Bogić-Knežević: Psihologija otroka v Andričevem literarnem opusu. — Oid 1970 št. 9 str. 297—298, št. 10 str. 322—323.

BATIČ MILENA

Batič Milena: Dragi mladi bralci... — Kurirček 1966/67 št. 6 str. 269—270.

BAUMBACH RUDOLF

Župančič Uroš: Sto let pesmi o Zlatorogu. — Glas 1968 št. 76 str. 18.

— Zlatorog čaka na sedmo umetnost. Pred sto leti je bila prvič objavljena triglavska bajka o Zlatorogu. — LD 1969 (9. X.) str. 12—13. Objavlja tudi Zelezar 1968 št. 40 str. 6.

BEECHER-STOWE HARRIET

Dolenc Jože: Še dve pomembni obletnici. (Ob 150-letnici rojstva ameriške pisateljice Harriet Beecher Stowe in angleškega satirika Williama M. Thackeraya.) — Književni glasnik MD 1961 št. 2 str. 32—34.

Jurak Mirko: Stric Tom v slovenskih prevodih. — NRazgl 1960 št. 5 str. 118.

Rizzatti M. L.: Roman, ki je ameriškim črncem prinesel svobodo. — Obzor-
nik 1961 št. 4 str. 244—249.
O knjigi Koča strica Toma.

BEVK FRANCE

Belin Jože: To niso bili zakojški štruklji... — Tovariš 1964 št. 43 str. 22—25.

Beseda ustvarjalcev. — Knjiga 1965 št. 6 str. 105—106, 1969 št. 9 str. 390 do 391.

Bevk France: Bevkovo posvetilo japonskim otrokom. — Srečanja 1970 št. 25/26 str. 20.

Za japonski prevod knjige Grivarjevi otroci.

— Bralcem Kurirčka. — Kurirček 1966/67 št. 3 str. 132.

— Mali upornik je bila že moja 70. knjiga. — PionL 1969/70 št. 29.

— Mladi rod. — Pionir 1965/66 št. 2/3 str. 20—21.

Spomini na izdajanje primorskega mladinskega lista.

— Moj življenjepis. — PionL 1962/63 št. 26.

— Moja knjižnica — moj svet. — Delo 1968 (17. IX.) str. 11.

— Moja pisateljska pot. — JiS 1961/62 št. 1 str. 1—5.

— Moje prvo srečanje s knjigo. — LD 1967 (28. XI.) str. 23.

— Ne bojim se za mladino, ki rada s pridom bere knjige! — Delo 1967 (31. VIII.) str. 11.

— Pogovor s književnikom France-
tom Bevkom. — Borec 1960 št. 11 str. 466—467.

— Poslanica otrokom vsega sveta. Drugi april — dan mladinske književnosti. — Mladina 1968 št. 13 str. 7.

Objavljata tudi Delo 1968 (2. IV.) str. 5 in PionL 1967/68 št. 26.

— Pravljica je umrla. — SlovV 1970 št. 38 str. 7.

— Spomini in razmišljanja. — Knjižna polica 1966/67 št. 8 str. 11, št. 9 str. 7.

— To je moj pravi dom, nanj so navezani moji mladostni spomini. — Popotnik 1965 št. 6 str. 23—26.

— Zakaj pišem. (Objavljamo misli, ki jih je povedal France Bevk na srečanju sodelavcev »Mlade njive« 24. novembra letos.) — LD 1968 (28. XII.) str. 15.

Bevkova knjižna dela na razstavi v koprski Študijski knjižnici. — PDK 1970 (17. IX.) str. 4—6.
Fotografije.

Borko Božidar: France Bevk. — Le li-
vre slovène 1966 št. 3 str. 2—5.

Brecelj Marijan: Bevkovo delo že plemeniti tudi druge narode... — Srečanja 1970 št. 25/26 str. 10—17.
O prevodih. Z odlomki.

— Ob Bevkovih dramskih tekstih. — GL PDG Nova Gorica 1970/71 št. 5.

Brenk Kristina: Ob zadnjem rokopisu Franceta Bevka. — PionL 1970/71 št. 2.

Dobrovoljc France: Kronološki pregled Bevkovega življenja. — PDK 1970 (17. IX.) str. 4.

France Bevk. — Tovariš 1960 št. 41 str. 6—8.

France Bevk in Smiljan Rozman v Črnem vrhu nad Idrijo. (Zapisala Jožica Nagode.) — Srečanja 1969 št. 18 str. 60—61.

Gerlanc Bogomil: France Bevk, osem-desetletnik. — PionL 1970/71 št. 1.
— Kako je nastala Bevkova knjiga.
— Delo 1970 (3. XII.) str. 16.

Grom Marta: Šopek spominov na grob pisatelja Franceta Bevka. — SlovV 1970 št. 39 str. 5.

Kunej Marjan: Čutiti življenje. Naš pogovor s Francetom Bevkom. — Večer 1962 (29. XI.) str. 5.

Lešnjak Marta: Srečanja s pisateljema »Zlatih knjig«. — PionL 1968/69 št. 30.
O razgovoru pionirjev s F. Bevkom in T. Seliškarjem.

Marušič Branko: O Bevkovem »Tolminskem puntu«. — GS 1968 št. 15/16 str. 76—77.

Pagon Andrej-Ogarev: Pisatelju Francetu Bevku za osemdesetletnico. — PDK 1970 (17. IX.) str. 4 + 6.

Petkovšek Darinka: Otroški spomini so neusahljiv vir. — Mladina 1969 št. 50 str. 23.

Potrč Ivan: Etična vrednost in živa pristnost Bevkove knjige za otroke. — VI. festival Kurirček 1968 str. 83—89.
Ob podelitvi plakete. Objavljajo tudi NRazgl 1969 št. 1 str. 13—14.
— Srečanja z Bevkom. — OiD 1960 št. 9 str. 268—269.

Raztresen Marjan: Veliki prijatelj mladega rodu. — LD 1970 (18. VI.) str. 6.
Razgovor s pisateljem.

Srečanje s pisateljem Francetom Bevkom. — PionL 1967/68 št. 20.
Razgovor idrijskih učencev s pisateljem.

Šircelj Martina: France Bevk. — Glasi-lo DPM 1970 št. 5 str. 2.

Tome-Jekovec Miljeva: Literarna slikanica. — Pionir 1965/66 št. 8 str. 18—19.

Vodnik France: Ob 70-letnici Franceta Bevka. — Pionir 1960/61 št. 2 str. 57—59.

BIANKI VITALIJ VALENTINOVIC

Zagorski Cvetko: Vitalij Bianki. Lovec in stezosledec — poet narave. — Pionir 1960/61 št. 4 str. 121—123.

BOR MATEJ

Šmit Jože: Pesmi za Manjo in za vse Manje. — Delo 1970 (12. III.) str. 11.
Razgovor z avtorjem ob izidu zbirke. Objavlja tudi Mladina 1970 št. 10 str. 23.
Matej Bor [ps.] = Vladimir Pavšič.

BRENK KRISTINA

Beseda ustvarjalcev. — Knjiga 1969 št. 5 str. 194—196.

Bizjak Ivan: Izvirna dela za predšolske otroke ter učence nižje in srednje stopnje osnovne šole. Pogovor z dr. Kristino Brenkovo, urednico zbirke Najdihojca, Čebelica, Velika slikanica, Cicibanova knjižnica in Zlata ptica. — PD 1968 št. 15 str. 7—8.

Frantar Vladimir: »Najlepša roža« na avstrijskih in nemških TV zaslonih. Razgovor s pisateljico dr. Kristino Brenkovo. — LD 1969 (14. II.) str. 10.

Mevlja Dušan: Kristina Brenkova. — GL Mb 1962/63 št. 8/12 str. 94—96.

Šircelj Martina: Priznanje Kristini Brenkovi. — OiD 1967 št. 2 str. 63.
Ob podelitvi nagrade »Mlado pokolenje«.

Šuklje Rapa: Kristina Brenkova o naši mladinski knjigi. — NŽ 1963 št. 11 str. 377—378.

Švajncer Marija: Daljne in trdne korenine. Pogovor z dr. Kristino Brenkovo ob izidu knjige Slovenske ljudske pripovedi. — Delo 1970 (3. XII.) str. 16.

BRINAR JOSIP

Žnidar Vincenc: Josip Brinar in slovenska meščanska šola. — Zbornik za historijo školstva i prosvjete 1968 str. 129—154.
Z bibliografijo člankov.

BRILIĆ-MAŽURANIĆ IVANA

Šimunović Toni: Ivana Brilić-Mažuranić. Prevedla Gitica Jakopin. — Pionir 1968/69 št. 2 str. 14—15.
O obisku v rojstni hiši.

BURROUGHS EDGAR RICE

Sharpe Dolph: Tarzan in njegov oče. — Obzornik 1970 št. 7 str. 535—539.

BUSCH WILHELM

Jaindl Manfred: Slikar Wilhelm Busch. Oče »Cipka in Capka« je bil drugačen. — Delo 1967 (12. VIII.) str. 19.

CANKAR IVAN

Boršnik Marja: Vzgojni pomen Cankarjevih črtic za današnjo mladino. — OId 1969 št. 2 str. 41—42.

Kamenik Ignac: Otroški liki v delih Ivana Cankarja. — JiS 1961/62 št. 3 str. 78—82.

CARROLL LEWIS

[**Devetsto**] 900 knjig o 1 pravljici. — TT 1965 št. 48 str. 7.
Ob stoletnici prve izdaje knjige Alica v Deveti deželi.
Lewis Carroll [ps.] = Charles Lutwidge Dodgson.

ČERKEZ VLADIMIR

Brest Vida: Breza med strelskimi jarki. Beseda o pisatelju Čerkezu. — Delo 1969 (13. XI.) str. 13.

ČERNEJ ANICA

Kopriva Alfonz: Obletnici dveh zašlužnih šolnikov. Ludovik in Anica Černejeva. — PD 1970 št. 16. str. 12.

ČOPIĆ BRANKO

Bozovičar Ivica: Pri pisatelju Branku Čopiću. — LD 1964 (19. XII.) str. 8.

DE AMICIS EDMONDO

Jež Janko: Edmondo de Amicis, pisatelj, ki ga je mladina z naklonjenostjo sprejemala. — PDK 1960 (14. VIII.) str. 3.

DEFOE DANIEL

Marini I: Robinson Crusoe je resnično živel. — ObzorNIK 1960 št. 10 str. 789—793.

DICKENS CHARLES

Gradišnik Janez: Charles Dickens. — Pionir 1960/61 št. 5. str. 153—155.

Šircelj Martina: Charles Dickens. — Pionir 1969/70 št. 3 str. 8.

ERJAVEC FRAN

Kopriva Alfonz: Spregledana obletnica. Ob osemdesetletnici smrti Frana Erjavca. — Večer 1967 (31. I.) str. 8.

V. K.: Ob osemdesetletnici smrti Frana Erjavca. — PDK 1967 (12. I.) str. 3.

FINŽGAR FRANC SALEŠKI

Bevk France: Finžgar. 9. 2. 1871. — NRazgl 1961 št. 3 str. 63.

— Franc S. Finžgar. — PKol 1963 str. 35—36.

— Umrli je pisatelj Finžgar. — NSd 1962 št. 7 str. 622—623.

Borko Božidar: Ob devetdesetletnici pisatelja Franca S. Finžgarja. — NSd 1961 št. 3 str. 259—260.

Dolenc Jože: Franc S. Finžgar. — KolMD 1963 str. 28—36.

— Leta Finžgarjevega popotovanja. — Književni glasnik MD 1961 št. 1 str. 4—14.

Gregorič Jože: Ob Finžgarjevi devetdesetletnici. — Nova pot 1961 št. 3/4 str. 81—88.

Korenina izpod Stola. — Tovariš 1961 št. 6 str. 24—28.

Marinčič Vesna: Sanja se pripogne sama do tebe... — Mladina 1962 št. 22 str. 9.

Pavček Tone: 90 let Franca Saleškega Finžgarja. — SloVIK 1962 str. 53—57.

Sitar Sandi: Iztok in Irena sta osiročela. — PionL 1961/62 št. 34.

Toporišič Jože: Francu Saleškemu ob devetdesetletnici. — Pionir 1960/61 št. 6 str. 185—186.

— Razmišljanje o Finžgarjevi prozi. — JiS 1965 št. 4/5 str. 118—125.

Zorec Črtomir: Ob razstavi o delu in življenju pisatelja F. S. Finžgarja. — Glas 1970 št. 10 str. 24.
Z bibliografijo prevodov.

Zupančič Danica: Finžgar in Pahor o svojem otrostvu. — NSd 1960 št. 7 str. 665—667.
O delih: F. S. Finžgar, Iveri in J. Pahor, Mladost na Krasu.

Župančič Jože: Finžgar je napisal roman »Pod svobodnim soncem« na

- Dolenjskem. — DL 1964 št. 17 str. 8—9.
- Kdaj, kje in kako je nastajal roman F. S. Finžgarja »Pod svobodnim soncem«. Ob devetdesetletnici avtorja najbolj popularnega slovenskega romana. — PDK 1961 (5. II.) str. 3.
- Korenina izpod Stola. Spomini na velikega ljudskega pisatelja. — Večer 1962 (9. VI.) str. 5.
- FLERÈ PAVEL**
- Dimnik Ivan:** Ob smrti Pavla Flere-ta. — Delo 1963 (17. X.) str. 5.
- Tomšič Janez:** V spomin Pavla Flere-ta. — SodP 1963 št. 9/10 str. 314—315. Z bibliografijo del.
- FREUENSFELD JOSIP**
- Baukart Jan:** Pozabljeni pisci Sloven-skih goric. — Panonski zbornik 1966 str. 131—138.
Med dr. o Josipu Freuensfeldu-Rádin-skem.
- GASPARI TONE**
- Pibernik France:** Tone Gaspari. — Snovanja 1968 št. 5 str. 38.
- Župančič Jože:** Tone Gaspari. — To-variš 1966 št. 23 str. 7.
- GODINA FERDO**
- Filo Jože:** Ferdo Godina. — Panonski zbornik 1966 str. 219—224.
- Godina Ferdo:** Junaki iz mojih in tu-jih povesti. — PionL 1966/67 št. 20.
— »Še nikoli se ni otrok otroku iskreneje izpovedal...« Razgovor s pisateljem ob knjigi »Mi otroci voj-ne«. — Delo 1962 (26. IX.) mlad. str. Najdihojca.
- GOLAR CVETKO**
- Borovič Boro:** Umrl je Cvetko Golar. — Delo 1965 (19. XI.) str. 5.
- GOLAR MANKO**
- Trstenjak Lojze:** Obisk pri Manku Golarju. — PomV 1961 št. 14.
- GOLIA PAVEL**
- [Kumbatovič Filip] Filip Kalan:** Pavel Golia in pravljичni svet njegovih iger. — PionL 1969/70 št. 2.
- GORINŠEK DANILO**
- Vadnjak Fr.:** Danilo Gorinšek 60-let-nik. — Delo 1965 (20. II.) str. 5.
- GRABELJŠEK KAREL**
- Jubilej Karla Grabeljška-Gabra.** — TV 15 1966 št. 42 str. 6.
- Karel Grabeljšek-Gaber 60-letnik.** — Delo 1966 (20. X.) str. 5.
- GRAFENAUER NIKO**
- Filipič France:** Srečanje s fantastiko v poeziji za otroke. — Dialogi 1970 št. 6 str. 410—411.
- Grafenauer Niko:** Na srečanju sodelav-cev Mlade njive govori: pesnik Niko Grafenauer. — LD 1969 (29. III.) str. 18.
- Stražar Borut:** Niko Grafenauer: Pe-denjped. — JiS 1967 št. 4 str. 131—132.
- GREY ZANE**
- Privlačna tematika za doraščajočo mladino.** — Knjiga 1962 št. 6. str. 105—106.
- Vajda Bogdan:** Klasik Divjega Zaho-da. — TT 1962 št. 5 str. 7.
- GRIMM JAKOB IN WILHELM**
- Novak Vilko:** Brüder Grimm Geden-ken 1963. — JiS 1968 št. 3 str. 97—98.
O zborniku ob 100-letnici smrti J. Grim-ma, izdanem v Marburgu.
- HROMADŽIČ AHMED**
- Hromadžić Ahmed:** Ptičje jezero Ah-meda Hromadžića. Odgovori pisatelja na vprašanja urednice Kristine Brenkove. — Delo 1969 (13. XI.) str. 13.
- HRUBIN FRANTIŠEK**
- Justl V.:** Še nekaj o avtorjevem delu. (Prevedel Jože Gale.) — GL MGL 1960/61 št. 8 str. 123 + 126—127.
- HUDALES OSKAR**
- Roš Fran:** Hudalesova Mladost med knjigami. — CeljskiT 1965 št. 46 str. 4.
— Oskar Hudales. — NoviT 1968 št. 48 str. 7.
- Rudolf Branko:** Spominu Oskarja Hu-dalesa. — NRazgl 1969 št. 4 str. 109.

- Šestdeset** let Oskarja Hudalesa. — Večer 1965 (17. VIII.) str. 8.
- Šrimpf Franc:** Oskar Hudales. — Delo 1968 (18. XII.) str. 5.
- Švajncer Janez:** Kaj je človek? (Iz pogovorov z Oskarjem Hudalesom v času poznanstva in na dan pred njegovo smrtjo 15. XII. 1968.) — Dialogi 1969 št. 3 str. 124—129.
— Počastitev O. Hudalesa. — Delo 1965 (26. XI.) str. 5.
Ob 60-letnici.
- Winkler Venceslav:** Oskar Hudales: Postelja gospoda Fibriha. — SodP 1970 št. 3/4 str. 154—155.
- Žerjav Albert:** Ob knjigi »Veselo potovanje«. — PD 1967 št. 17 str. 7.
- Župančič Jože:** Življenje in delo slovenskega pisca Oskarja Hudalesa. Ob prezgodnji smrti. — PDK 1968 (20. XII.) str. 3.
- INGOLIČ ANTON
- Godina Ferdo:** Pisatelj Anton Ingolič je napisal novo mladinsko povest. — LD 1969 (22. II.) str. 15, (1. III.) str. 18, (8. III.) str. 18.
Razgovor z avtorjem ob knjigi Deklica iz Chicaga.
— Pisatelj Ingolič o deklici iz Chicaga. — PD 1969 št. 14 str. 8.
- Hobby:** profesor in pisatelj. Obisk pri Antonu Ingoliču. — Tribuna 1962 št. 10 str. 4.
- Hudales Oskar:** Mladinski roman. — NO 1963 št. 1/2 str. 85—87.
O knjigi Mladost na stopnicah.
- Ingolič Anton:** Beseda o moji rojstni hiši. — PKol 1962 str. 58—59.
— Moje tri bralne značke. — PionL 1969/70 št. 33.
— Tajno društvo PGC. — Kurirček 1964/65 št. 1 str. 30—31.
O nastanku dela.
— Življenjepis vesele igre o pegecejevcih. — GL MGL 1960/61 št. 5 str. 62—70.
- Ingoličevo** delo za mladino. — GL MGL 1960/61 št. 5 str. 71.
- Mevlja Dušan:** Anton Ingolič. — GL Mb 1962/63 št. 5/7 str. 50—51.
— Pred praižvedbo nove mladinske igre. Anton Ingolič, »Milica ne sme umreti«. — Večer 1962 (6. XI.) str. 5.
- Tomc-Jekovec Miljeva:** Literarna slikanica. — Pionir 1966/67 št. 6 str. 6—7.
- Župančič Jože:** Nad pol milijona knjig pisatelja Ingoliča. — Večer 1967 (4. V.) str. 8.
- JACOB MAX
- Pengov Jože:** Max Jacob, predsednik mednarodne zveze lutkarjev UNIMA. — Lutka 1966/67 št. 6 str. 379—380.
- JALEN JANEZ
- Dolenc Jože:** Janez Jalen. In memoriam. — NRazgl 1966 št. 8 str. 163.
— Janez Jalen — sedemdesetletnik. — KolMD 1962 str. 88—91.
- Gregorič Jože:** Janez Jalen — sedemdesetletnik. — Nova pot 1961 št. 5/6 str. 337—341.
- Kajzer Janez:** Pri očetu Ostrorogega Jelena, Jezerne rože... Ob tretjem izidu »Bobrov«. — TT 1965 št. 19 str. 7.
- Petkovšek Darinka:** Umrl je pisatelj Bobrov Janez Jalen. — PionL 1965/66 št. 30.
- Snoj Jože:** Umrl je pisatelj Janez Jalen. — Delo 1966 (14. IV.) str. 5.
- JANSSON TOVE
- Deseti kongres** Mednarodne zveze za mladinsko književnost. — TV 15 1966 št. 39 str. 6.
- Petkovšek Darinka:** Čarodejev klobuk. Dve povesti finske pisateljice Tove Jansson. — Delo 1960 (15. X.) str. 16.
- Željeznov Dušan:** Andersenova nagajenja. — LD 1966 (1. X.) str. 7.
- JURCA BRANKA
- Beseda** ustvarjalcev. — Knjiga 1965 št. 12 str. 318—319.
- Glušič Helga:** Branka Jurca: Beli konjič. — OiD 1968 št. 10 str. 305—306.
- Jurca Branka:** Gregec je res živel. Obisk pri pisateljici Branki Jurca. — PionL 1965/66 št. 24.
— Knjiga mi je bila draga vse življenje. — LD 1968 (6. I.) str. 9.

- Nobene zgodbe nisem napisala v želji, da bi otroke česar koli učila. Pogovor z mladinsko pisateljico, urednico Cicibana, Branko Jurca. — PD 1968 št. 8 str. 4.
- Pisateljica Branka Jurca o kritiki mladinske književnosti. — Knjižna polica 1966/67 št. 8 str. 1.
- Mejak Mitja:** Branka Jurca: Hišica ob morju. — NRazgl 1962 št. 17 str. 339.
- Šega Milan:** Kje vzhaja sonce? Srečanje z Branko Jurca. — Delo 1962 (7. X.) str. 6.
- Župančič Jože:** Pri mladinski pisateljici Branki Jurca. — PDK 1968 (3. III.) str. 3.
- KADIŠ JANEZ**
- Vranc Danilo:** In memoriam Janez Kadiš. — Lutka 1966 št. 1 str. 56.
- KARADŽIČ VUK STEFANOVIČ**
- Jurančič Janko:** Vuk Stefanovič Karadžič. — JiS 1963/64 št. 4/5 str. 97—103.
- KASTELIC JANJA**
- Vogel Herman:** Zaman sem trkala na vrata... — TT 1970 št. 16 str. 6. Razgovor z avtorico.
- KÄSTNER ERICH**
- Grün Herbert:** O otroštvu — ne za otroke. — NRazgl 1960 št. 2 str. 47. Ob knjigi Ko sem še majhen bil.
- Pogačnik Bogdan:** Pogovor z Erichom Kästnerjem. — Delo 1965 (16. V.) str. 7.
- KIPLING RUDYARD**
- Pahor Božidar:** Luč, ki je ugasnila? Ob stoletnici rojstva. — Delo 1966 (16. I.) str. 6.
- KISLINGER JURO**
- Juro Kislinger.** — GL Mb 1960/61 št. 4/5 str. 93.
- Kislinger Juro:** Rojstvo otroške igre. GL Mb 1960/61 št. 4/5 str. 95—96. O nastanku igre Izlet.
- KMET MARIJA**
- Malenšek Mimi:** Ob sedemdesetletnici Marije Kmetove. — NŽ 1961 št. 2 str. 47.
- KOMAN MANICA**
- Manice Komanove** ni več. — NŽ 1961 št. 2 str. 37.
- Novak Boža:** Tetke s cekarjem ni več. — PionL 1960/61 št. 19.
- Ob osemdesetletnici Manice Komanove.** — LD 1960 (3. IX.) str. 6.
- Sever Meta:** Ob osemdesetletnici Manice Komanove. — NŽ 1960 št. 7/8 str. 211—212.
- KOVAČIČ LOJZE**
- Batič Velimir:** Lojze Kovačič: Zgodbe iz mesta Rič-Rač. — PiČ 1970 št. 6 str. 396—397. Objavlja tudi SodP 1970 št. 5/6 str. 257.
- Šega Milan:** Lojze Kovačič: Zgodbe iz mesta Rič-Rač. — Delo 1962 (11. XI.) str. 4.
- Tavčar Zora:** Iz mladinske književnosti. — PiČ 1970 št. 4/5 str. 306—307.
- KOVIČ KAJETAN**
- Filipič France:** Srečanje s fantastiko v poeziji za otroke. — Dialogi 1970 št. 6 str. 412—413.
- Peče Ala:** »Literatura je samo ena...« Razgovor z nagrajencem Levstikove nagrade Kajetanom Kovičem. — DEN 1964 št. 18 str. 10.
- Župančič Jože:** Kajetan Kovič: Franca izpod klanca. — Tovariš 1963 št. 22 str. 7.
- KRAKAR LOJZE**
- Grafenauer Niko:** Lojze Krakar: Sonce v knjigi. — Sodobnost 1963 št. 4 str. 367—368.
- Mejak Mitja:** Lojze Krakar: Sonce v knjigi. — NRazgl 1962 št. 6 str. 115.
- KRANJC JOŽE**
- Vodnik France:** Pisatelj Jože Kranjc. Poslovilne besede ob grobu. — NRazgl 1966 št. 14 str. 293.

KRKLEC GUSTAV

Potokar Tone: Pogovor s pesnikom.
— Pionir 1968/69 št. 10 str. 2—3.

Zagorski Cvetko: Pesniku Gustavu Krklecu ob 70-letnici — srečno! —
PionL 1969/70 št. 9.

KRÜSS JAMES

Žerdin Feri: »Ja sam mladi Dalmatinac...« Deset minut z nemškim pisateljem Jamesom Krüssom. — Mladina 1965 št. 13 str. 6.

KRYLOV IVAN ANDREEVIČ

Brnčič Vera: Ivan Andrejevič Krilov.
— Pionir 1962/63 št. 3 str. 76.

Krilov. — PionL 1970/71 št. 2.

KUNAVER PAVEL

Dimnik Stanko: Osemdeset let plodnega življenja Pavla Kunaverja (19. 12. 1969). — PV 1969 št. 12 str. 575—577.

Pavlovec Rajko: Srečanje s profesorjem Pavlom Kunaverjem. — ŽiT 1968 št. 12 str. 882—885.

KURET NIKO

Dežman Polde: Ob 60-letnici dr. Nika Kureta. — Lutka 1966 št. 1 str. 46.

KUŠAN IVAN

Auersperger Alenka: »Vidite Melito vsak dan, jo poznate?« Obisk pri pisatelju Ivanu Kušanu. — Delo 1964 (29. IV.) mlad. str. Najdihojca. Razgovor o delu Lažeš, Melita!

LAGERLÖFF SELMA

Suklje Rapa: Nobelove nagrajenke. 1909 — Selma Lagerlöff. — TT 1965 št. 26 str. 14.

LEPMAN JELLA

Bordon Rado: V spomin Jelle Lepman. — Delo 1970 (16. X.) str. 5.

Lepman Jella: Poslanica vsem otrokom sveta. Ob mednarodnem dnevu otroške knjige. — Delo 1967 (1. IV.) str. 23. Objavlja tudi PionL 1966/67 št. 26.

LEVSTIK FRAN

Gestrin Ferdo: Še o tradiciji Martina Krpana. — JiS 1959/60 št. 6 str. 191 do 192.

Jamar-Legat Marija: Nenehna mladost Martina Krpana. — Mladina 1967 št. 48/49 str. 28. Objavlja tudi Delo 1967 (7. XII.) str. 8.

Martinović Juraj: Martin Krpan kao parodija. — SR 1970 št. 3/4 str. 219 do 240.

Župančič Jože: Domovina Martina Krpana so pravzaprav litijski hribi. — PDK 1960 (21. II.) str. 3 + 5.

LJNDGREN ASTRID

Astrid Lindgren — še vedno najbolj upoštevana švedska književnica. — NRazgl 1967 št. 18 str. 514.

Brenk Kristina: Astrid Lindgren. — Pionir 1960/61 št. 9 str. 282—283.

Lindgren Astrid: Mož v črni španski pelerini. — PionL 1968/69 št. 28. Poslanica ob Mednarodnem dnevu otroške knjige. S spremno besedo o pisateljici. Objavlja tudi NZ 1969 št. 5 str. 46.

Sircelj Martina: Prelom s sentimentalnostjo. — NRazgl 1960 št. 16 str. 383. Ob knjigi Erazem in potepuh.

LOVRAK MATO

Oblak Danko: 70-letnica Mate Lovraka. Jubilej pisatelja, jubilej knjige. — Pionir 1968/69 št. 7 str. 6.

Potokar Tone: Sedemdeset let Mata Lovraka. — Delo 1969 (12. III.) str. 5.

LUKIĆ DRAGAN

Florjančič Jagoda: To je tisti Dragan Lukić... — 7 dni 1965 št. 52 str. 20. Razgovor s pesnikom.

Lukić Dragan: Lepo je doživljati otroka. — OiD 1966 št. 10 str. 289—290.

MAGAJNA BOGOMIR

Bogomir Magajna. — Književni glasnik MD 1964 št. 2 str. 21—22.

Kanoni Janez in Dušan Moravec: Bogomir Magajna. Iz poslovnih besed. — NRazgl 1963 št. 7 str. 140.

Novšak France: Umrl je Bogomir Magajna. — Delo 1963 (28. III.) str. 5.

MAJEROVÁ MARIE

Borko Božidar: In memoriam Marie Majerová. — Delo 1967 (20. I.) str. 5.

Guzej Cvetka in Tatjana Lesjak: »Češki klub poezije ima 20.000 članov.« — Mladina 1962 št. 41 str. 6.
Razgovor s pisateljico.

MAKSIMOVIČ DESANKA

Maksimović Desanka: Šolarski živžav in pesem ptic. Desanka Maksimović o sebi. — Delo 1963 (14. IV.) str. 7.

Marković Slobodan Ž.: Desanka Maksimović. — VI. festival Kurirček 1968 str. 79—82.
Ob podelitvi plakete.
Objavljajo tudi NRazgl 1969 št. 2 str. 45.

Pogačnik Bogdan: Desanka Maksimović se je pogovarjala za vas. — Delo 1963 (9. I.) mlad. str. Najdihojca.

MALENŠEK MIMI

Novšak France: Pogovor s pisateljico Mimi Malenšek. »Podlesnice« — nova izvirna slovenska knjiga za mladino. — Delo 1967 (5. X.) str. 11.

MARINC MARJAN

Mally Janez: »Razjezil sem se in napisal otroško igro.« — LD 1970 (14. XI.) str. 7.
Razgovor s pisateljem.

MARŠAK SAMUIL JAKOVLEVIČ

Pavček Tone: Umrl je Samuil Maršak. — Delo 1964 (9. VII.) str. 5.

MAURER NEŽA

Pesnica Neža Maurer. — PionL 1962/63 št. 30.

Župančič Jože: Pomenek s pesnico Nežo Maurer. — PDK 1967 (3. IX.) str. 3.

MAY KARL

Karl May na knjižnem trgu. — Knjiga 1969 št. 9 str. 395—396.

Kdo je Karl May? — LD 1970 (28. III.) str. 7.

Man Branko: Knjige, ki jih ne bero samo otroci. Od Karla Maya do — Tolstoja. — LD 1969 (19. X.) str. 10.

Željznov Dušan: Dobri stari Karl May. — LD 1968 (15. VIII.) str. 8.

MEŠKO KSAVER

Mesiček Ivan: Ksaver Meško — umetniški in občanski profil. — Panonski zbornik 1966 str. 148—154.

Šifrer Jože: Ob smrti Ksaverja Meška. — Sodobnost 1964 št. 3 str. 253—254.

Umrl je pisatelj. — PionL 1963/64 št. 18.

MIHELIČ MIRA

Beseda ustvarjalcev. — Knjiga 1965 št. 7 str. 138—139.

Mihelič Mira: Kako se je začelo. — PKol 1962 str. 73—75.
— Moja Indija Koromandija. — PionL 1966/67 št. 15/16.

Nagrajenim umetnikom čestitamo. — PionL 1965/66 št. 9.
Ob podelitvi nagrade Mlado pokolenje.

MILČINSKI FRAN

Glazer Alenka: Fran Milčinski: Zakleti grad. — Zbornik Pedagoške akademije v Mb. 1970 str. 113—137.

MILČINSKI FRANE

Slokan Jaka: Ježek je Abrahama spodil. — PionL 1964/65 št. 14/15.

MILKOVIČ ADAM

Mesesnel Edvard: O Adamu Milkoviču — nobene besede. — Delo 1966 (20. XI.) str. 2.
Pisma bralcev.

MURNIK RADO

Dolenc Jože: Rado Murnik. (Ob 100-letnici rojstva.) — KolMD 1970 str. 127—128.

NAZOR VLADIMIR

Vilhar Srečko: »Veli Jože«, »Boškari-na« in druga Nazorjeva dela. Dela, ki so pred 60 leti nastala v Kopru. — PDK 1968 (28. XII.) str. 3.

NEMCOVÁ BOŽENA

Korošec Tomo: Pravljice Božene Nemcove. Ob novem prevodu v slovenščino v zbirki »Zlata ptica«. — Delo 1968 (17. IX.) str. 12.

Reisman Avgust: Mož Božene Nemcove pri Matiji Majarju l. 1857 — pred 111 leti. — Večer 1968 (28. XII.) str. 9.

NIKOLESKI VANČO

Popovski Gligor: Vančo Nikoleski. — VIII. festival Kurirček 1970 str. 90 do 93.
Ob podelitvi plakete.

NOWAK-NJECHORŃSKI MERČIN

Glavan Tone: Lužiškosrbski slikar in pisatelj. Merčin Nowak-NjehorŃski — šestdesetletnik. — NRazgl 1960 št. 16 str. 376.

OLEŠA JURIJ KARLOVIČ

V Moskvi je umrl Jurij Olješa. — 7 dni 1960 št. 22 str. 10.

ONDREJOV L'UDO

Slovaški pisatelj L'udo Ondrejov. — Delo 1962 (14. IV.) str. 5.
Ob smrti.

PAHOR JOŽE

Borko Božidar: Osebnost Jožeta Pahorja. Iz govora na žalni seji Društva slovenskih književnikov. — Delo 1964 (6. IX.) str. 7.

Snoj Jože: Jože Pahor. — Delo 1964 (4. IX.) str. 5.

Župančič Jože: Petinsedemdeset let učitelja in pisatelja Jožeta Pahorja. — PDK 1963 (10. III.) str. 3 + 5.

— Pisatelj Jože Pahor — 75-letnik.
— Večer 1963 (9. III.) str. 5.

PAUSTOVSKIJ KONSTANTIN GEORGIEVIČ

Vokač Zlata: Konstantin Paustovski. — Dialogi 1966 št. 7/8 str. 423—434.
— Konstantin Paustovski in njegov »Prstanček«. — GL Mb 1966/67 št. 1/6 str. 42—44.

PAVČEK TONE

Grafenauer Niko: Tri knjige verzov za otroke. — NSD 1962 št. 5 str. 454—457.

O knjigah: M. Komanova, Hop čez planke na uganke, G. Strniša, Mi pa hlebčke pečemo in T. Pavček, Velesenzacija.

Maček Rosana: Prehitro smo odrasli. Obiskal nas je pesnik Tone Pavček. — LD 1970 (19. XII.) str. 7.

Mally Janez: »Otroška poezija — izraz veselja!« Predstavljamo vam pesnika Toneta Pavčka. — LD 1970 (5. XII.) str. 7.

Pavček Tone: Na srečanju sodelavcev Mlade njive govori pesnik Tone Pavček. — LD 1969 (3. V.) str. 18.

Šlamberger Snežna: Delamo za mladino. Tone Pavček, vodja mladinskega gledališča, urednik ljubljanske TV in književnik, o treh področjih dela za mladino. — LD 1969 (3. V.) str. 9.

PEROCI ELA

(ač): Ela Peroci. — Tovariš 1963 št. 19 str. 7.

Batič Velimir: Ela Peroci: Očala tete Bajavaje. — PD 1969 št. 16 str. 7.

Beseda ustvarjalcev. — Knjiga 1966 št. 1/2 str. 34—35.

Cerkovnik Marja: Obrazi pisateljice. Pogovor z mladinsko pisateljico Elo Peroci. — NŽ 1964 št. 10 str. 339—340.

Med slikanicami in knjigami Ele Peroci. — Delo 1967 (6. VII.) str. 9.

Peroci Ela: Besedo ima Ela Peroci. Zapisala K. B. — Delo 1967 (6. VII.) str. 9.

— Poslanica vsem otrokom sveta. Ob mednarodnem dnevu mladinske književnosti. — Delo 1970 (3. IV.) str. 5.

Objavljajo tudi: LD 1970 (25. III.) str. 7, OJD 1970 št. 5 str. 145 in PionL 1969/70 št. 27.

— To so zelo lepe ure... — PD 1963 št. 10 str. 1.

Predan Vasja: Lepi knjigi za najmlajše. — LD 1964 (10. X.) str. 6.
O knjigah: E. Peroci, Za lahko noč in N. Nosov, Neznalec v Sončnem mestu.

Šifrer Jože: Ob dveh novih knjigah za otroke. — NRazgl 1960 št. 20 str. 478—479.

O knjigah: E. Peroci, Ptičke so odletele in V. Winkler, Kolesar Matejko.

Tavčar Zora: Iz mladinske književnosti. — PiC 1970 št. 4/5 str. 306—309.

PETROVIĆ MIRKO

Petrović Mirko: Deklice in dečki... — Kurirček 1966/67 št. 2 str. 83—84.

Suhodolčan Leopold: »Kvalitetna stvaritev za otroke se sama uveljavi.« Razgovor s pisateljem Mirkom Petrovičem. — Delo 1968 (25. IV.) str. 14.

PIRNAT-COGNARD ZLATA

Božič Peter: Slovenka v Parizu. — Tovarš 1970 št. 36 str. 12—15.

PREŽIHOV VORANC

Koruza Jože: O nastanku Prežihovih Solzic. — JiS 1968 št. 5 str. 151—159. Prežihov Voranc [ps.] = Lovro Kuhar.

Mrdavšič Janez: Nekaj o Prežihu. — KF 1970 št. 2 str. 21—25.

Tome-Jekovec Miljeva: Literarna slikanica. — Pionir 1965/66 št. 5 str. 14—15.

PRUNK KSENIJA

Kojc Viktor: Počastitev Ksenije Prunk. Ob retrospektivni razstavi v Napotnikovi galeriji v Šoštanju. — PD 1969 št. 7 str. 14.

Kovačič Marija: Slikarka, ilustratorica mladinskih knjig in pesnica Ksenija Prunkova. — PionL 1968/69 št. 29.

Pantič-Starič Nada: Ksenija Prunkova. — NŽ 1969 št. 5 str. 14.

RADOVIĆ DUŠAN

Dušan Radović. — PionL 1964/65 št. 11.

Šega Milan: Poetičnost kot vzgoja. Pogovor z mladinskim pesnikom Dušanom Radovićem. — Delo 1963 (24. V.) str. 5.

RAIČ BOŽIDAR

Ŧtičar Jože: Božidar Raič in ljudske pravljice. — SE 1961 str. 149—164.

REHAR RADIVOJ

Umr! je časnikar in pisatelj Radivoj Rehar. — PDK 1969 (10. V.) str. 4.

Vatovec Fran: Radivoj Rehar. — Delo 1969 (11. V.) str. 2.

RIBIČIČ JOSIP

Beseda ustvarjalcev. — Knjiga 1966 št. 3 str. 74—76.

Bevk France: Josip Ribičič. — Delo 1969 (10. VI.) str. 5.

Bohanec Franček: Josip Ribičič. Ob osemdesetletnici. — NRazgl 1966 št. 23 str. 481.

— Josipu Ribičiču v spomin. — NRazgl 1969 št. 12 str. 362.

Gerlanc Bogomil: Ob osemdesetletnici pisatelja Josipa Ribičiča. — Knjižna polica 1966/67 št. 3 str. 1.

Hlavaty Robert: Mladinski pisatelj Josip Ribičič praznuje danes osemdesetletnico. — PDK 1966 (3. XI.) str. 2.

Hudales Oskar: O svojem in otroštvu nas vseh. — Večer 1966 (17. II.) str. 8. O knjigi Moja mlada leta.

Jurca Branka: Josip Ribičič. — Glasilo DPM 1969 št. 7 str. 10.

Pahor Drago: Iz učiteljskih let. Spomin tržaškega rojaka na pokojnega vzgojitelja in pisatelja Josipa Ribičiča. — Delo 1969 (9. VI.) str. 4.

— Josip Ribičič. — PDK 1969 (10. VI.) str. 1.

Pogačnik Bogdan: Mladinski pisatelj? Pisatelj. Ob osemdesetletnici Josipa Ribičiča. — Delo 1966 (3. XI.) str. 5.

Ribičič Josip: Borba mladih. — Pionir 1964/65 št. 3 str. 66—68.

Samide Valter: 80 let Josipa Ribičiča. — Mladina 1966 št. 44 str. 6.

Satler Miran: Josip Ribičič. — LD 1966 (24. VII.) str. 3.

Sever Meta: Vso srečo, prijatelj iz mladih let. — NŽ 1966 št. 12 str. 420—421.

Širok Albert: Josip Ribičič. — Obzorik 1969 št. 7 str. 488—490.

Tome-Jekovec Miljeva: Literarna slikanica. — Pionir 1966/67 št. 9 str. 6—7.

Winkler Venceslav: Josip Ribičič. — PD 1969 št. 12 str. 6.

— Jože Ribičič je umrl. — SodP 1969 št. 7/8 str. 287—288.

— Nova ilustrirana izdaja »Miškolina«. Izšla je pravzaprav pisatelju Ribičiču v slovo. — Delo 1969 (19. VI.) str. 12.

Željeznov Dušan: 50 let v službi književnosti za mladino. Josip Ribičič — osemdesetletnik. — LD 1966 (3. XI.) str. 7.

Župančič Jože: Josip Ribičič. — Kurirček 1969/70 št. 3 str. 80—81.

— Osemdesetletnik Josip Ribičič lahko s ponosom gleda na svojih 42 knjig. — PDK 1966 (31. XII.) str. 3.

— Utrinki iz spominov na Josipa Ribičiča. — TV 15 1969 št. 26 str. 7.

RODARI GIANNI

Simončič Metka: Andersenove nagrade. — NRazgl 1970 št. 14 str. 430.
Z govorom nagrajenca G. Rodarija.

ROŠ FRAN

Dolenc Jože: Fran Roš — 70-letnik. — Književni glasnik MD 1968 št. 1/2 str. 24—25.

Hribar Drago: Franjo Roš — 70-letnik. — Delo 1968 (11. I.) str. 5.

Predan Drago: Franjo Roš. Ob sedemdesetletnici. — NRazgl 1968 št. 3 str. 82.

— Ob 70-letnici Franja Roša. — Glasilo DPM 1968 št. 2 str. 11.

Skočir Stanko: Franjo Roš 75-letnik. — PD 1968 št. 2 str. 10.
Ob sedemdesetletnici.

Štrajnar Milena: Pol ure s Franom Rošem. — TV 15 1969 št. 18. str. 7.

Terčak Stane: Na obisku pri Franju Rošu. (Ob sedemdesetletnici.) — Tednik (Celje) 1968 št. 1 str. 6.

Volfand Jože: Ostati sebi do kraja zvest. Deset minut s pesnikom Franom Rošem. — Mladina 1968 št. 18. str. 9.

Župančič Jože: Čarobna piščalka. Razgovor s pisateljem Franom Rošem o njegovi igrici, ki jo igrajo v celjskem gledališču. — PionL 1968/69 št. 20.

— Franjo Roš. — Tovariš 1966 št. 11 str. 7.

— Ob sedemdesetletnici Frana Roša. — TV 15 1968 št. 6 str. 9.

— Pisatelj Franjo Roš — sodelavec »Galeba« — 70-letnik. — PDK 1968 (18. II.) str. 3 + 5.

ROZMAN SMILJAN

Kovačič Marija: Pisanje za otroke je prav tako resno delo. Razgovor s pisateljem Smiljanom Rozmanom. — Delo 1969 (19. VI.) str. 11.
Ob podelitvi Levstikove nagrade.

Rozman Smiljan: Deset minut s Smiljanom Rozmanom. — Elle-Ona 1970 št. 31. str. 10—11.

SAINT-EXUPÉRY ANTOINE DE

Pesnik višin in pustinje. Antoine de Saint-Exupéry — ob 60-letnici rojstva. — 7 dni 1960 št. 27 str. 11.

SANTAROVÁ ALENA

Borko Božidar: Alena Santarova. — Delo 1967 (8. VI.) str. 5.
Ob smrti.

SCOTT WALTER

Šircelj Martina: Walter Scott. — Pionir 1969/70 št. 7 str. 7.

SELIŠKAR TONE

Jurca Branka: Tone Seliškar. — Glasilo DPM 1969 št. 7 str. 10.

Jurič Evgen: Že dva milijona izvodov knjig. Pogovor z mladinskim pisateljem Tonetom Seliškarjem. — Delo 1964 (16. X.) str. 6.

Lešnjak Marta: Srečani s pisateljema »Zlatih knjig«. — PionL 1968/69 št. 30.
Razgovor pionirjev s F. Bevkom in T. Seliškarjem.

Marinčič Vesna: Dan, ko bi Prežih imel 70 let. — Mladina 1963 št. 7 str. 16.
Razgovor s T. Seliškarjem.

O življenju in delu. — PKol 1962 str. 79—80.

Pavček Tone: Tone Seliškar. — NRazgl 1960 št. 7 str. 160.

Peroci Ela: Ob 60-letnici mladinskega pisatelja Toneta Seliškarja preberimo nekaj njegovih partizanskih povesti. — OId 1960 št. 5 str. 151—153.

Potrč Ivan: Tone Seliškar. Beseda ob krsti. — NRazgl 1969 št. 16 str. 476.
— Velika bratovščina Toneta Seliškarja. — Pionir 1969/70 št. 2 str. 2.

Pregel Slavko in Janez Umek: Tone Seliškar, sodelavec Slovenskega pionirja med NOB. — Pionir 1965/66 št. 2/3 str. 12.
V prispevku Slovenski pionir 1943-1945.

Rupel Slavko: Tone Seliškar — šestdesetletnik. — PDK 1960 (27. III.) str. 3.

Tome-Jekovec Miljeva: Literarna slikanica. — Pionir 1965/66 št. 6 str. 22—23.

Umril je slovenski pesnik in pisatelj Tone Seliškar. — PDK 1969 (12. VIII.) str. 3.

Volfand Jože: Mladina je vedno enaka, je rekel Tone Seliškar. — Mladina 1969 št. 32 str. 5.
Razgovor, objavljen po smrti.

Željeznov Dušan: Tone Seliškar. — LD 1969 (11. VIII.) str. 4.
— Trije trenutki s Seliškarjem. Ob sedemdesetletnici, ki je ni bilo. — LD 1970 (30. IV.) str. 6.

Žnidaršič Marička: Kot en sam veliki dan... Spomin na Toneta Seliškarja. — Delo 1969 (28. VIII.) str. 11.

Župančič Jože: Spomini na Toneta Seliškarja. — PD 1969 št. 15 str. 8.
— Tone Seliškar. — Kurirček 1969/70 št. 4 str. 117—118.

SIENKIEWICZ HENRYK

Jež Janko: Henryk Sienkiewicz (1846—1916) nekoč ljubljeneц tlačenih Poljakov. — PDK 1967 (9. IV.) str. 3.

Sienkiewicz še vedno živ. (Priredil Jaro Leskovšek.) — Tovariš 1966 št. 46 str. 16—19.

SKRINJAR-TRVZ VALERIJA

Čerkez Vladimir: Povest o otroštvu v senci zaprašenega rudnika. — Delo 1968 (14. XI.) str. 12.
Razgovor s pisateljico o knjigi Bosonoga.

SLOMŠEK ANTON MARTIN

Boje Etbin: Slomškovo kulturno delo. (Ob stoletnici njegovega rojstva.) — Nova pot 1962 št. 7/8 str. 327—330.

SNOJ JOŽE

Dermastja Alenka: Avtor se predstavi. — Pionir 1969/70 št. 27.
Razgovor z Levstikovim nagrajencem.

STEVENSON ROBERT LOUIS

Stevenson Robert Louis: Kako sem se naučil pisati. (Prev. J. D.) — Književni glasnik MD 1960 št. 1/2 str. 29—30.

Šircelj Martina: Robert Louis Stevenson »tustitala« — pripovedovalec zgodb. — Pionir 1969/70 št. 2 str. 8.

STREATFEILD NOEL

Pahor Božidar: Noel Streatfeild piše za otroke. Pred blejskim kongresom PEN klubov. — Delo 1965 (19. VI.) str. 5.

STRNIŠA GUSTAV

Gorinšek Danilo: Umril je Gustav Strniša. — Večer 1970 (11. XI.) str. 10.

Vodnik France: V spomin Gustava Strniša (6. 8. 1887 — 5. 11. 1970). — Pič 1970 št. 9/10 str. 622—623.

SUHODOLČAN LEOPOLD

Beseda ustvarjalcev. — Knjiga 1967 št. 6/7 str. 185—187.

Bibliografija del Leopolda Suhodolčana. — GL Mb 1968/69 št. 1/2 str. 15.

Bizjak Ivan: Reportaža o knjigi Leopolda Suhodolčana Veliki in mali kapitan. — Pionir 1968/69 št. 16/17.

Kamenik Ignac: Ob krstu Suhodolčane mladinske igre. — GL Mb 1968/69 št. 1/2 str. 11—15.
Ob igri Srečna hiša Doberdan.

Mevlja Dušan: Leopold Suhodolčan. — GL Mb 1968/69 št. 1/2 str. 10—11.

Suhodolčan Leopold: Na šolo sem prišel začasno — odtlej pa je minilo že 16 let. Na vprašanja »Prosvetnega delavca« odgovarja pisatelj Leopold Suhodolčan. — PD 1966 št. 12 str. 3.

— Rumena podmornica — nova mladinska povest Leopolda Suhodolčana. — PD 1969 št. 14 str. 8. Razgovor z avtorjem.

— Stvarnost, domišljija in otroštvo. — NO 1964 št. 10 str. 462—465.

SWIFT JONATHAN

Pahor Božidar: Divje ogorčenje satire. Pred tristo leti se je rodil Jonathan Swift. — Delo 1967 (6. V.) str. 19.

SINKOVEC ČRTOMIR

Beseda ustvarjalcev. — Knjiga 1965 št. 8 str. 169—170.

ŠKUFCA SAŠA

Pibernik France: Saša Škufca in njegova literarna zapuščina. — Snovnja 1968 št. 2 str. 14—15.

ŠMAHELOVÁ HELENA

Koprivec Bilka: Helena Šmahelova o svoji knjigi. — Delo 1968 (14. XI.) str. 12. Razgovor s pisateljico o knjigi Dobra volja.

ŠMIT JOŽE

Zupančič Jože: Srečanje s pesnikom Jožetom Šmitom. — PDK 1968 (30. VI.) str. 3.

TRAVERS PAMELA L.

Šircelj Martina: O Mary Poppins in njeni avtorici Pameli Travers. — Delo 1970 (28. V.) str. 13.

TWAIN MARK

Gradišnik Janez: Mark Twain. — Pionir 1960/61 št. 1 str. 25—27. Mark Twain [ps.] = Samuel Langhorne Clemens.

Kosovel Stano: Z nagajivčeve njive. — Obzornik 1968 št. 11 str. 857—858.

Magajna France: Burkež Mark Twain. — Kmečki glas 1962 št. 26 str. 8—9. Objavlja tudi PDK 1963 (19. XI.) str. 3, (20. XI.) str. 3.

Šircelj Martina: Mark Twain. — Pionir 1969/70 št. 5 str. 10.

VALJAVEC MATIJA

Zorec Črtomir: Matija Valjavec, pesnik deželice pod Storžičem. — Glas 1968 št. 4—12. Objavljeno v vsaki 2. številki.

VANDOT JOSIP

Batič Velimir: Josip Vandot: Kekčeve zgodbe. — PiČ 1970 št. 9/10 str. 612—613. S pripisom Janeza Gradišnika o svojih vtisih.

Bevk France: Josip Vandot — pisatelj »Kekca«. — LD 1967 (24. VI.) str. 9.

Kajzer Janez: Najboljši »Kekec« je zgorel v Mariboru na grmadi, ki jo je prižgal okupator. — TT 1970 št. 25. str. 22—23.

Petkovšek Darinka: Kekec, zdravo Kekec! Na obisku pri Vandotovi hčerki. — Delo 1969 (28. VIII.) str. 12. Objavlja tudi Mladina 1969 št. 38 str. 23.

Spominska plošča za pisatelja pripovedk o Kekcu. — PionL 1966/67 št. 34. O odkritju plošče v Kranjski gori.

Zupančič Jože: Josip Vandot je v svojih zgodbah oživil gorski svet pod Vršičem. — PDK 1968 (20. VII.) str. 3. — Pisatelj Kekca — Josip Vandot. — Večer 1968 (14. IX.) str. 10.

VERNE JULES

Magajna France: Nenavadno življenje pisatelja Verna. — Kmečki glas 1960 št. 49 str. 16. Objavlja tudi PDK 1961 (4. VI.) str. 4.

Moder Janko: Jules Verne. — Pionir 1960/61 št. 8 str. 248—250.

Šircelj Martina: Jules Verne. — Pionir 1969/70 št. 4 str. 11.

VINŠEK STANA

Vinšek Stana: Pesnica Stana Vinšek o sebi. — NŽ 1966 št. 3 str. 93—94. Stana Vinšek [ps.] = Vida Rudolf.

VITEZ GRIGOR

Dobrovoljc France: Prevodi Grigorja Viteza iz slovenske literature. — NRazgl 1966 št. 23 str. 482—483. Bibliografija.

Martić Andelka: Grigor Vitez, hrvaški mladinski pesnik. — Delo 1963 (14. IV.) str. 7.

Petkovšek Darinka: Grigor Vitez. Hrvaški pesnik se je poslovil za vedno. — PionL 1966/67 št. 13.

Potroč Ivan: Grigor Vitez. Umrl je hrvaški pesnik in prevajalec naše poezije. — NRazgl 1966 št. 23 str. 482.

VRESNIK DRAGO

Kete Metka: Drago Vresnik: Zaklad na obali. — Delo 1969 (27. III.) str. 11.
Razgovor s pisateljem.

WILDE OSCAR

Stanovnik-Blinc Majda: Oscar Wilde v slovenskem tisku do leta 1914. — Razprave SAZU, razred za filološke in literarne vede VII/1970 str. 113 do 151.

WINKLER VENCESLAV

Beseda ustvarjalcev. — Knjiga 1965 št. 6 str. 106—107.

Šifrer Jože: Ob dveh novih knjigah za otroke. — NRazgl 1960 št. 20 str. 478—479.
O knjigah: E. Peroci, Ptičke so odletele in V. Winkler, Kolesar Matejko.

Winkler Venceslav: Dolgonožci in Počasni jež. — PD 1969 št. 14 str. 8.
Avtor pred izidom knjige.

ZAGORSKI CVETKO

Stražar Borut: Cvetko Zagorski: Vse o Piki. — JiS 1968 št. 8 str. 262—263.

ZAJC DANE

Batič Velimir: Dane Zajc: Bela mačica. — PD 1969 št. 20 str. 7.

Mušič Janez: Tri velike slikanice. — PD 1968 št. 15 str. 9.
O knjigah: D. Zajc, Bela mačica, E. Peroci, Klobuček, petelin in roža ter Metla Vsepometla.
Objavlja tudi Delo 1968 (14. XI.) str. 13.

ZIDAR PAVLE

Pesnik Pavle Zidar. — PionL 1962/63 št. 33.
Pavle Zidar [ps.] = Zdravko Slamnik.

ZUPANC LOJZE

Beseda ustvarjalcev. — Knjiga 1967 št. 12 str. 489—490.

Guzelj Igor: Pisatelj Lojze Zupanc. — Glas 1969 št. 3 str. 10.

Rozman Vlado: Zvest izročilu. Obisk pri Lojzetu Zupancu. — PD 1963 št. 12 str. 4.

Šimenc Stanko: Lojze Zupanc. — Snovanja 1967 št. 5 str. 14.

Zupanc Lojze: Kako sem prišel do zapisovanja belokranjskega ljudskega blaga. — SE 1960 str. 187—198.

Zupančič Danica: Lojze Zupanc: Palček v čedri. — NSod 1960 št. 5 str. 471—474.
Več o vprašanju zapisovanja ljudskega izročila.

Zupančič Jože: Lojze Zupanc. — Tovariš 1966 št. 9 str. 7.

ŽUPANČIČ OTON

Boršnik Marja: Oton Župančič. Ob petinosemdesetletnici njegovega rojstva. — NO 1963 št. 3/4 str. 97—110.

Glazer Alenka: Sovrè in Župančič. — SR 1969 št. 2 str. 93—115.
Med dr. o Sovretovem prevajanju Sto ugank in vprašanju Župančičeve izvirnosti.

Lovšin Evgen: Župančičevi v Ljubljani od 1892 do 1935. — JiS 1969/70 št. 2 str. 35—45.
Med dr. o objavah otroških pesmi v revijah.

Mahnich Joža: Župančičeva Abeceda v verzih. — JiS 1969/70 št. 5 str. 141—143.
— Župančičevi prvi nastopi v javnosti. — PiČ 1969 št. 7/8 str. 338—347.
Med dr. o prvih objavah otroških pesmi.

VSEBINA

Darja Kramberger:	Na začetku poti	5
Milan Divjak:	Problem mladega bralca The problem of young reader	7
Voja Marjanović:	Pisatelj za otroke Schriftsteller für Kinder	22
Rudi Lešnik:	Knjiga — otrokova potreba The book — child's need	27
Dr. Slobodan Ž. Marković:	Mladinska knjiga v družini Das Kinder- und Jugendbuch in der Familie	43
Martina Šircelj:	Leposlovne knjige za mladino v letih 1970 in 1971 na slovenskem knjižnem trgu Literarische Kinder- und Jugendbücher in den Jahren 1970 und 1971 auf dem slowenischen Buchmarkt	48
Marjana Kobe:	Priredbe klasičnih del iz svetovne književnosti za mladino v slikanicah za najmlajše The arrangements of classical works from the world literature for youth in picture-books for the youngest	52
Borut Stražar:	Sodobnost slovenske lirike za otroke Gegenwärtigkeit der slowenischen Kinderlyrik	67
Jože Šifrer:	Socialni, zgodovinski in etični motivi v Bevkovih mladinskih povestih Soziale, historische und ethische Motive in den Jugenderzählungen von France Bevk	79
Muris Idrizović:	Socialna tematika v književnem delu Alekse Mikića . Social theme in the literary work by Aleksa Mikić	87
Mr. Zorica Turjačanin:	Vojna proza Mata Lovraka Kriegsprosa von Mato Lovrak	92
Marinka Svetina:	Trije osrednji motivi v mladinskih delih Kristine Brenkove, Branke Jurca in Ele Peroci The three essential motives in the juvenile literary works by Kristina Brenk, Branka Jurca and Ela Peroci	97

Darja Kramberger:	Bibliografija mladinskih del Kristine Brenkove, Branke Jurca in Ele Peroci v knjižnih izdajah . . .	107
Marija Jamar Legat:	Slovenske otroške ljudske pesmi Slowenische Kindervolkslieder	111
Martina Šircelj:	Otroška literarna kreativnost v slovenskem mladinskem tisku The children literary creativeness in the Slovene youth publications	115

ZAPISI — GRADIVO — BIBLIOGRAFIJA

Muris Idrizović:	Pogled na mladinsko knjigo v Bosni in Hercegovini . Betrachtung des Jugendbuchs in Bosnien und Herzegovina	121
Vida Bohanec:	Prevajalka Irina Makarovska	125
Andra Žnidar:	Bibliografija člankov o mladinski književnosti za 1. 1960—1970	126

Mariborska knjižnica
PIONIRSKA KNJIŽNICA

Darja Kramberger:	Bibliografija mladinskih del Kristine Brankove	107
Marija Janča Legat:	Bravke Jurca in Eke Peroci v knjižnih letalih	111
Martina Stroj:	Slovenske otroške ljudske pesmi	115
	Slovenische Kindervolkslieder	
	Otroška literarna kreativnost v slovenskem mladinskih tisku	118
	The children literary creativeness in the Slovene youth publications	

ZAPISI – CRADIVO – BILBLIOGRAFIJA

Maria Jdrnovič:	Postojba mladinske knjige v Bosni in Hercegovini	121
	Betrachtung des Jugendbuchs in Bosnien und Herzegowina	

Vida Bohar:	Prejeto	125
Andrej Zmidar:	Bibliografija slovenske mladinske kreativnosti od 1. 1944–1972	128

OTROK IN KNJIGA

I

Zbornik uredila s sodelovanjem
uredniškega odbora
Darja Kramberger

Opremil Matjaž Vidic

Izdali

Pionirska knjižnica Mariborske knjižnice,
Pedagoška akademija Maribor
in festival Kurirček

Založila

Založba Obzorja Maribor

Za založbo Jože Košar

Natisnilo avgusta 1972

ČP Mariborski tisk
v Mariboru

028.5

3

OTROK...